Anul VII Nr. 1-2

BULETINUL
COMISIEI
MONUMENTELOR ISTORICE

București
1996

http://patrimoniu.gov.ro

Coperta I: **Stema unită a Moldovei şi Ţării Româneşti pe hrisovul din 24 mai 1731, emis de Mihai Racoviţă, domnul Ţării Româneşti, pentru mănăstire Cotroceni (Arh. St. Buc., *Suluri*, 15)**

Coperta IV: **Prejmer-Tartlau, Jud. Braşov**
Casa 1291 (1768), strada Braşovului-Göllnergasse
Foto: Aurelian Stroe

COLEGIUL DE REDACŢIE

Anca Brătuleanu
Peter Derer
Ştefan Gorovei
Eugenia Greceanu
Călin Hoinărescu
Sergiu Iosipescu
Ioan Istudor
Dan Mohanu
Cezara Mucenic
Paul Niedermaier
Constantin Pavelescu
Andrei Pippidi (preşedintele colegiului)
Marius Porumb
Tereza Sinigalia
Georgeta Stoica
Aurelian Trişcu

REDACŢIA:

Redactor şef: Doina Florea
Redactori: Maria-Elena Negoescu, Elisabet Ruşinaru
Macheta tehnică şi artistică: Sanda Gusti
Secretar de redacţie: Dragoş Ardeleanu

Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice - Str. Ienăchiţă Văcărescu, nr. 16, sector 4, Bucureşti, cod 70528, telefo 615 54 20, interior 127. Administraţia Casa de Presă şi Editură "Cultura Naţională", Piaţa Presei Libere nr. 1 sector 1, Bucureşti, cod 71554, telefon 222 15 20, interior 1405. Abonamentele se vor face la administraţie, l redacţie, prin poştă sau virament C.P.E. "Cultura Naţională", cont 641100608 Banca Comercială, Filiala sector Bucureşti şi la oficiile poştale sau difuzorii de presă. Preţul unui abonament anual este de 4800 lei (1200 le număr). Abonamentele pentru străinătate prin ORION S.R.L., Splaiul Independenţei nr. 202 A, sector 6, Bucureşt telefon 617 34 07, fax/400-42 41 69. Tipărit în Bucureşti la Tipografia Publistar.

Au colaborat:
Ruxandra Beldiman (arhitect); Liviu Brătuleanu (arhitect, DMI); Eugenia Greceanu (arhitect); Cristina Ionescu (arhitect, DMI); Monica Lotreanu (arhitect Corina Popa (istoric de artă); Andrei Pippidi (istoric); Adriana Stroe (istoric de artă, DMI); Aurelian Stroe (istoric de artă, DMI); Cecilia Teodoru (arhitect Oliver Velescu (istoric).

http://patrimoniu.gov.ro

Comisia Naţională a Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice

BULETINUL
COMISIEI NAŢIONALE A
MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ŞI SITURILOR ISTORICE

Nr. 1-2/1996

Anul VII

http://patrimoniu.gov.ro

SUMAR

MONUMENTE, ANSAMBLURI, SITURI
Atitudini şi Mentalităţi

ADRIANA STROE, *Valoarea de monument istoric a satelor din zona de colonizare săsească din Transilvania* 5
ADRIANA STROE, *Proiectul comun româno-german de inventariere a patrimoniului cultural-artistic al localităţilor de colonizare săsească din Transilvania* 9

COMUNICĂRI ŞI RAPOARTE DE CERCETARE

CORINA POPA, *Arhitectura rurală şi arhitectura de tip urban în Râşnov şi Cristian (jud. Braşov) între 1820-1910* 10
MONICA LOTREANU, *Semnalarea unor elemente specifice arhitecturii orăşeneşti în fondul rezidenţial al comunei Biertan* 24
CORINA POPA, *Consideraţii privind tipologia pivniţelor din Biertan* 35
RUXANDA BELDIMAN, *Tipologii de gospodării din satul Richiş* 45
CECILIA TEODORU, *Sisteme constructive ale şarpantelor în localităţile Râşnov şi Cristian.* 53
RUXANDA BELDIMAN, *Râşnov. Fişă de localitate* 57
ADRIANA STROE, AURELIAN STROE, *Prejmer-Tartlau. Fişă de inventariere monumente:* 72
Prejmer - Biserica ortodoxă 84
- Şcoală 86
- Gospodărie 87
- Gospodărie 88
- Casă 89
- Ansamblu moară de apă cu locuinţă 90
- Cimitir evanghelic 91

IZVOARE

EUGENIA GRECEANU, *Reluarea activităţii de protecţie a monumentelor istorice din România după desfiinţarea în 1948 a Comisiunii Monumentelor Istorice Procesele verbale ale şedinţelor de avizare organizate de Comitetul de Stat pentru Arhitectură şi construcţii cu începere din 1952 (p. a III-a)* 92
OLIVER VELESCU, *Indicele proceselor verbale ale Comisiei de avizare a CSCAS, 1952-1967* 98

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Salonul internaţional al patrimoniului-conservare, restaurare, reconstituire, Paris, 6-9 aprilie 1995 (**Corina Popa**) 112
Cursurile Universităţii de vară pentru monumente istorice, Eger, Ungaria (**Liviu Brătuleanu**) 113
Ziua Porţilor Deschise, septembrie 1995 (**Cristina Ionescu**) 114
Simpozion româno-german, Sibiu, 3-5 noiembrie 1995 (**A. Stroe**) 115
Atelierul "Patrimoniul arhitectural în zone seismice", Bucureşti, 3-5 noiembrie 1995 (**Liviu Brătuleanu**) 116

RECENZII, EXPOZIŢII, PREZENTĂRI

Topografia monumentelor din Transilvania (**Adriana Stroe**) 117
Expoziţia "Galaţii în imagini de epocă" (**Viorica Pisică**) 117
CONSTANTIN BĂLAN, *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş, sec. XIV-1848* (**Andrei Pippidi**) 118
Expoziţie comemorativă. Arta lui Nicolai Georgescu îşi omagiază autorul la Bucureşti (**Constantin Chirculescu**) 119
Nostalgie la o torţă (**Sergiu Dinculescu**) 120

D.M.I. BIBLIOTECA MONUMENTE

http://patrimoniu.gov.ro

SOMMAIRE

MONUMENTS, ENSEMBLES, SITES
Attitudes et Mentalités

ADRIANA STROE, *La valeur de monument historique des villages de la zone de colonisation saxonne en Transylvanie*.. 5

ADRIANA STROE, *Le projet commun roumaino-allemand d'inventaire du patrimoine culturel-artistique des localités de colonisation saxonne de Transylvanie*.............................. 9

EXPOSÉS ET RAPPORTS DE RECHERCHE

CORINA POPA, *L'architecture rurale et l'architecture de type urbain à Râşnov et Cristian (le département Braşov) entre 1820-1910* 10

MONICA LOTREANU, *Eléments d'architecture urbaine dans le fond résidentiel du village Biertan* 24

CORINA POPA, *Considérations concernant la typologie des caves de Biertan* 35

RUXANDA BELDIMAN, *Typologies des fermes dans le village Richiş* 45

CECILIA TEODORU, *Systèmes constructifs des charpantes dans les localités Râşnov et Cristian* 53

RUXANDA BELDIMAN, *Râşnov. Fiche de localité* 57

ADRIANA STROE, AURELIAN STROE, *Prejmer-Tartlau. Fiche de localité. Fiche d'inventaire des monuments:*.......................... 72

Prejmer - L'église orthodoxe.............................. 84

- École 86

- Ferme 87

- Ferme 88

- Maison 89

- Ensemble moulin à l'eau avec habitation 90

- Cimitière évangélique 91

SOURCES

EUGENIA GRECEANU, *La reprise de l'activité de protection des monuments historiques après la suppression de la Commission des Monuments Historiques en 1948. Les procés-verbaux des séances d'autorisation organisées par le Comité d'Etat pour Architecture et Bâtiments à partir de 1952 (III-ième partie)* 92

OLIVER VELESCU, *L'index des procès-verbaux de la Commission d'Autorisation du CEBAS (Comité d'État Bâtiment, Architecture et Systematisation)* 98

LA VIE SCIENTIFIQUE

*Le salon international du patrimoine-conservation, restauration, reconstitution, Paris, 6-9 avril 1995 (**Corina Popa**)*............... 112

*Les cours de l'Université d'été pour les monuments historiques, Eger, Hongrie (**Liviu Brătuleanu**)*.. 113

*La Journée des Portes Ouvertes, septembre 1995 (**Cristina Ionescu**)*........................ 114

*Symposium roumaino-allemand, Sibiu, 3-5 novembre 1995 (**A. Stroe**)*........................ 115

*Le séminaire "Le patrimoine architectural dans des zones séismiques", Bucarest, 3-5 novembre 1995 (**Liviu Brătuleanu**)* 116

COMPTE-RENDUS, EXPOSITIONS, PRÉSENTATIONS

*La topographie des monuments en Transylvanie (**Adriana Stroe**)*............ 117

*L'exposition "Galatzi en images d'époque" (**Viorica Pisică**)*.................................. 117

CONSTANTIN BĂLAN, *Inscriptions médievales et de l'époque moderne de la Roumanie, le département historique Argeş, XIV-ième siècle - 1848 (**Andrei Pippidi**)*.. 118

*Exposition commémorative. L'Art de Nicolai Georgescu rend hommage à son auteur à Bucarest (**Constantin Chirculescu**)*.... 119

*Nostalgie pour une torche (**Sergiu Dinculescu**)*.. 120

http://patrimoniu.gov.ro

CONTENS

MONUMENTS, ENSEMBLES, SITES Attitudes and Mentalities

ADRIANA STROE, *The Historical Monument Value of the Villages in Transylvanian Saxon Colonization Zone* 5

ADRIANA STROE, *The Common Romanian-German Project for the Inventory of the Cultural Patrimony in Transylvanian Saxon Colonization Localities* 9

RESEARCH PAPERS AND REPORTS

CORINA POPA, *The Rural Architecture and Urban Type Architecture in Râşnov and Cristian (Braşov Department) between 1820-1910* 10

MONICA LOTREANU, *Elements of Specific Urban Architecture in the Residential Fund of Biertan Village* 24

CORINA POPA, *Considerations concerning the Caves Typology in Biertan* 35

RUXANDA BELDIMAN, *Farms Typology in Richiş Village* 45

CECILIA TEODORU, *Frameworks Constructive Systems in Râşnov and Cristian Localities* 53

RUXANDA BELDIMAN, *Râşnov. Locality Record Card* 57

ADRIANA STROE, AURELIAN STROE, *Prejmer-Tartlau. Locality Record Card Monuments Inventory Record Card:* 72

Prejmer - The Orthodox Church 84

- School 86

- Farm 87

- Farm 88

- House 89

- Ensemble water mill with house 90

- Evangelic Cemetery 91

SOURCES

EUGENIA GRECEANU, *The Revival of Historical Monuments protection Activity in Romania after the Suppression of the Historical Monuments Commission in 1948. The Proceedings of Authorization Sessions Organized by the State Committee for Architecture and Construction from 1952* 92

OLIVER VELESCU, *The Index of Authorization Session Proceedings organized by SCAC between 1952-1967* 98

SCIENTIFIC LIFE

The International Salon of Patrimony - Conservation, Restoration, Reconstitution, Paris, 6-9 April 1995 (***Corina Popa***) 112

The Summer University's Courses for Historical Monuments from Eger, Hungary (***Liviu Brătuleanu***) 113

The Day of the Open Doors, September, 1995 (***Cristina Ionescu***) 114

The Romanian-German Symposium, Sibiu, 3-5 November, 1995 (***A. Stroe***) 115

The Workshop "The Architectural Patrimony in Seismic Zones", Bucharest, 3-5 November 1995 (***Liviu Brătuleanu***) 116

REVIEWS, EXHIBITIONS, PRESENTATIONS

The Monuments' Topography in Transylvania (***Adriana Stroe***) 117

The Exhibition "Galatzi in Former Images" (***Viorica Pisică***) 117

CONSTANTIN BĂLAN, *Medieval Inscriptions and from Romanian's Modern Period. The Historical department Argeş, the XIV-th Century 1848* (***Andrei Pippidi***) 118

Commemorative Exhibition, Nicolai Georgescu's Art pays Homage to his Author (***Constantin Chirculescu***) 119

Nostalgia for a Torch (***Sergiu Dinculescu***) 120

http://patrimoniu.gov.ro

VALOAREA DE MONUMENT ISTORIC A SATELOR DIN ZONA DE COLONIZARE SĂSEASCĂ DIN TRANSILVANIA

Motto: "Noi dăm unitate tuturor lucrurilor, sesizând legea care le domină, diferenţele superficiale ca şi asemănările profunde".
RALPH WALDO EMERSON

Cu patru ani în urmă, în septembrie 1991, la puţin timp după reînfiinţarea Direcţiei Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice, ca urmare a unui protocol încheiat între această instituţie, prin Comitetul Naţional Român ICOMOS, şi Comitetul Naţional German ICOMOS era hotărâtă demararea unui proiect comun pentru "Documentarea exhaustivă a patrimoniului cultural-artistic al aşezărilor din zona de colonizare săsească".

Pentru partea română proiectul a avut încă de la început o importanţă practică şi teoretică. Practică, în măsura în care propunea inventarierea unei zone mai puţin cercetată, a unui "habitat uman tradiţional devenit vulnerabil, sub efectul mutaţiilor socio-culturale şi economice ireversibile"[1] şi teoretică, deoarece propunea racordarea sistemului de evidenţă a monumentelor din România la nivelul teoriei şi practicii europene prin asimilarea unei metode care, susţinută de consecvenţă şi profesionalism, are performanţe unanim recunoscute. Noua metodă propune o schimbare la nivelul mentalităţilor, deplasând accentul de la abordarea tradiţională, monografică şi elitistică a monumentului luat izolat, la cea interogatoare, topografică.

Conform metodei topografice monumentul este analizat în contextul său istoric, estompând delimitarea între acesta şi alte genuri de produse sociale (adică între artă şi alte manifestări istorice), localitatea fiind considerată nu ca o sumă de clădiri cu diferite funcţii, ci ca un întreg coerent, o unitate potenţială ale cărui "echilibru şi natură specifică depind de fuziunea părţilor din care este alcătuită şi care include activităţi umane în aceeaşi măsură ca şi clădiri, organizări spaţiale şi mediul înconjurător structurat[2]. Accentul se deplasează pe valoarea de semn a obiectului pentru dezvoltarea istorică a localităţii sau zonei, creându-se astfel un tablou complet în care atenţia se îndreaptă nu numai asupra realizărilor remarcabile, ci şi asupra celor modeste care, cu trecerea timpului, dobândesc valoare de semn. Evaluarea calităţii de monumet istoric este considerată o activitate de specialitate bazată pe criterii ştiinţifice prin care este stabilită importanţa obiectului pentru istorie (şi istorie economică, socială, politică, spirituală), istoria arhitecturii şi artei, urbanism, istoria aşezării şi a regiunii, etnografie, istoria tehnicii etc. Instrumente interpretative, criteriile valorizează "unicitatea sau exemplaritatea, puritatea tipului şi a structurii, densitatea monumentelor şi uneori amintirile istorice legate de acestea"[3].

Analizând, conform acestor principii, satele din zona de colonizare săsească, o primă constatare care se impune este că însăşi dispunerea geografică a acestora, împreună cu reţeaua de drumuri istorice care asigură legătura directă dintre ele şi localităţile mai importante (ex. sedii de scaun, târguri), drumuri păstrate în parte în prezent ca simple drumuri de ţară[4], constituie o mărturie asupra genezei, a evoluţiei şi obiectivelor colonizării populaţiei

---

[1] Criteriul nr. 5 pentru selectarea propunerilor de includere pe Lista patrimoniului mondial; deşi sunt destinate selectării monumentelor, ansamblurilor şi siturilor istorice celor mai semnificative pentru patrimoniul cultural mondial, aceste criterii, luate în sens mai larg, pot fi folosite pentru expertiza valorii de monument istoric în general, dovedindu-se în acest sens un instrument de lucru cu caracter obligatoriu.

[2] *Evaluation for Conservation*, Extract from the Draft Guidelines for the Management of World Cultural Heritage Sites, UNESCO, by Sir Bernard Fielden and Dr. J. Jokilehto [j.j. February 3, 1992], p. 4.

[3] *Organisation des Nation Unies pour l'Education, la Science et la Culture, Comité Intergouvernemental pour la Protection du Patrimoine Mondial Culturel et Naturel, Etablissement de la Liste du Patrimoine Mondial.*

[4] Conceptul modern de monument istoric, de patrimoniu cultural, s-a extins de la monumentul-operă de artă la toate semnele care documentează activitatea şi realizările omeneşti de-a lungul timpului incluzând în această categorie, pe lângă clădiri şi parcuri, reţele stradale, părţi de peisaj structurat de activitatea umană (drumuri istorice, canale etc.).

http://patrimoniu.gov.ro

germane, a rolului acordat acesteia într-o perioadă istorică dată.

La definirea peisajului cultural al acestor localităţi, factori tipici de influenţare a imaginii sunt clădirile importante pentru istoria arhitecturii şi artei, fie ele realizări deosebite, fie tipice pentru un stil, zonă sau peisaj, sau cuprinzând rezolvări speciale şi deseori dotare interioară sau amănunte valoroase, toate în stare originară bine păstrată. Dintre acestea cele mai cunoscute, intrate în imaginarul colectiv, sunt bisericile fortificate, emblematice pentru zona de colonizare săsească, Transilvania fiind limita estică de răspândire a acestui fenomen cunoscut şi în alte părţi ale Europei (sudul Franţei, Austria, Germania).

Având în centru biserica, adesea ea însăşi un exemplar rar al unui tip de plan sau mărturie a genezei sau evoluţiei unui stil, conţinând semne ale schimbărilor şi dezvoltării sau dotări valoroase[5], aceste ansambluri prezintă soluţii individuale de fortificare, fiind asociate cu evenimente de istorie politică semnificative pentru o anumită perioadă istorică.

Aceleiaşi categorii aparţin reşedinţele nobilare păstrate în foste sate iobăgeşti, fiind fie realizări deosebite de arhitectură, fie clădiri mai modeste, ale nobilimii mărunte de ţară, tipice pentru imaginea acestor localităţi, ca şi exemple, devenite rare, ale arhitecturii de loisir[6].

Alături de biserici sau reşedinţe nobiliare, casele parohiale evanghelice constituie întotdeauna realizări deosebite, fie prin vechime şi dotări, fie prin stilurile arhitecturale adoptate, fiind şi un factor de influenţă asupra arhitecturii locale, atât prin plan, cât şi prin elementele de decor[7].

Se adaugă acestora şi alte clădiri din aceeaşi categorie: şcoli cu locuinţă pentru învăţător, primării, locuinţe pentru predicatori sau notari, săli comunale, spaţii pentru dans, spaţii comerciale. Acestea se constituie într-un ansamblu tipic pentru satele săseşti, punct de greutate al localităţii, având ca centru biserica şi constând din clădiri şi spaţii de folosinţă comună sau cu destinaţie specială, cu funcţii de administrare comunală şi ale colectivităţii, de educaţie, loisir, sport, rezultat fizic al istoriei sociale, spirituale şi nu în ultimul rând ilustrând puterea economică a comunităţii. Alături de acestea sunt păstrate exemple devenite rare ale unor obiecte de folosinţă comună (fântâni de vecinătate, locuri de clătit rufele), semne ale organizării sociale, contribuind împreună cu ansamblurile menţionate la păstrarea autenticităţii climatului istoric al comunităţii. De menţionat că aceste ansambluri se regăsesc întotdeauna şi în cartierele româneşti ale localităţilor.

În afara edificiilor valoroase pentru istoria arhitecturii şi artei determinante pentru imaginea individuală a localităţilor, sunt clădirile importante din punct de vedere etnografic, locuinţe şi anexe strâns legate între ele. Deşi realizări mai modeste ca scop, făcute prin mijloace artizanale, ele constituie valoroase indicii ale tradiţiei materiale în spaţiul rural, cu relevanţă pentru istoria habitatului, istoria socială sau economică. Localităţile inventariate păstrează în stare originară exemple devenite rare fie prin vechime (casa 18 din Bod - Brenndorf renovată 1666, sau cu nucleu din sec. 17, de exemplu Cincu - Grossschenk 1647, Mercheaşa - Streitforth 1696), fie prin tip constructiv[8] sau documentează pe serii mari tipuri de planuri specifice unor anumite zone sau epoci. Se constată astfel persistenţa unor planuri simple, în evoluţia cărora pot fi detectate semne ale schimbărilor intervenite în habitat de-a lungul a circa 200 ani, ca şi rezolvări individuale, pe zone sau chiar localităţi, observabile în cazul tipurilor de extinderi ale spaţiului de locuit în condiţiile specifice ale

[5] Considerate ca reprezentative pentru comunităţile cărora le aparţineau, fiecare generaţie încerca să contribuie la înfrumuseţarea acestora, bisericile devenind astfel purtătoare ale semnelor evoluţiei, portaluri renascentiste fiind grefate pe biserici gotice timpurii (de exemplu, Prejmer-Tartlau, Hărman-Honigberg), portaluri gotice târzii pe bazilici romanice (de exemplu, Hărman), pictura de certă inspiraţie ortodoxă integrată unor monumente catolice (de exemplu pictura din corul şi de la exteriorul absidei de la Dârlos-Durles), exemplele putând continua; acelaşi lucru poate fi observat şi în cazul dotărilor interioare (unele datând din perioada ce precede Reforma, de exemplu altare, uşi de sacristie, strane - unele datând de la începutul secolului 16 - cristelniţe, tribune pictate ce sporesc valoarea de monument a bisericilor în care se află).

[6] De exemplu, castelul Haller din Blăjel - Klein-Blasendorf cu nucleu din sec. 18, extinderi şi pictură interioară din a doua jumătate a sec. 19, înconjurat cu un parc de esenţe rare, păstrat parţial; ansamblul de "baronii" de ţară ale familiei Haller din Dârlos; ca exemplu al arhitecturii de loisir poate fi citat pavilionul de vie al familiei Gaspery identificat în Păucea - Puschendorf.

[7] Ca exemple care se disting prin vechime pot fi amintite casele parohiale din Dealu-Frumos - Schonberg, Şaroş pe Târnave - Scharosch an der Kokel, Ighiş - Eibesdorf (nuclee din sec. 18). Spre sfârşitul sec. 19 - începutul sec. 20, apar o serie de case parohiale, expresii ale stilurilor arhitecturale contemporane clasicizante (de exemplu Cincu - Grosschenk) sau romantice, neogotice (exemplu Brădeni - Henndorf, Pelişor - Magaren etc.).

[8] Exemplu casa 165 din Zagăr - Rode - exemplar rar de casă cu structură exterioară (Umgebinde).

http://patrimoniu.gov.ro

acestor sate, cu teritorii închise şi caracteristici de locuire pe generaţii, ca şi în unele spaţii anexe (de exemplu pridvoare, pridvoare cu locuri de păstrare) care dau variaţie şi individualizează construcţiile, cu tipuri de plan relativ simple şi uniforme, pe care se grefează. La acestea se adaugă păstrarea, în majoritatea cazurilor, a decoraţiilor (în special ale grinzilor, pridvoarelor de lemn, faţadelor), ilustrative pentru evoluţia preferinţelor în anumite epoci sau zone. Se definesc, astfel, tipuri de locuinţe specifice pentru epoci, zone, localităţi, peisaj cultural, la care se adaugă valoarea de semn a anexelor, importanţa acordată unora în defavoarea altora, a ritmului schimbărilor în raport cu locuinţa, toate acestea fiind valoroase în special pentru istoria economică a zonelor studiate, etapele de intensă construire a lor coincizând şi cu etapele de dezvoltare economică. Locuinţe şi anexe, modul de organizare a gospodăriei influenţează într-o perioadă istorică dată spaţiul cultural al Transilvaniei de Sud şi Est[9].

Importante pentru istoria economică, pentru istoria agriculturii, tehnicii, se dovedesc a fi construcţii de tipul grajdurilor comunale, mori, uzine electrice, o bună parte din acestea păstrând dotări originare valoroase[10].

Analizând structura localităţilor studiate, un semn tipic al istoriei lor sociale, mărturie a unui tip de relaţii stabilite în cadrul comunităţii este împărţirea pe cartiere ce corespund etniilor, element care s-a relevat ca o constantă a structurii acestora; migraţia cartierelor, în special a celor româneşti spre sfârşitul sec. 19, reflectă etape ale acestor raporturi în evoluţia politică şi economică a etniilor respective. Inventarierea satelor iobăgeşti a evidenţiat semnele materiale ale relaţiilor tipice de muncă şi producţie în geneza şi dezvoltarea acestor sate. Pe lângă exemplele, devenite rare, de locuinţe construite de nobili pentru diverse categorii de iobagi şi slujitori, care sunt grupate în jurul respectivelor "baronii"[11], structura localităţii şi a peisajului înconjurător, evoluţia datării construcţiilor sunt o mărturie a modului în care a fost ocupat progresiv teritoriul fostelor proprietăţi nobiliare formând actualele localităţi. Exemplar este în acest sens satul Şmig, pe al cărui teritoriu au fost identificate, în peisajul înconjurător, delimitările tradiţionale, prin garduri de arbuşti, ale fostelor proprietăţi nobiliare ce ocupau vatra actualei localităţi, proprietăţi marcate şi de mormintele respectivelor familii, aşezate pe înălţimile dominante ale domeniului, ca şi de bisericile - capele construite de aceştia; la depărtare de cca 3 km de vatra satului se păstrează vatra iniţială cu câteva case în ruină, determinând astfel momentul în care formarea actualei localităţi s-a încheiat. În interiorul localităţii a putut fi stabilit modul în care s-a făcut ocuparea teritoriului fie prin împroprietăriri şi achiziţii individuale, fie prin achiziţii ale comunităţii, oferite apoi spre închiriere[12].

Semn al schimbărilor şi dezvoltării datorate istoriei politice este modul în care unele din aceste sate, după 1848, copiază modul de organizare, tipurile de case, construcţii de folosinţă comună ale satelor libere, acest fenomen manifestându-se în forme extreme, de exemplu satul Filitelnic - Felldorf unde, după eliberarea din iobăgie, în perioada 1850-1880, se modifică generalizat organizarea gospodăriei, în primul rând prin schimbarea amplasamentului locuinţei, prin alinierea la latura la stradă a parcelei, căpătând aspectul de sat înşirat de-a lungul unui pârâu regularizat, nu mult diferit de cel al satelor libere similare.

Relevatoare pentru raporturile de muncă şi producţie sunt, de asemenea, coloniile organizate la sfârşitul secolului 19 - începutul secolului 20, în jurul unor industrii (de exemplu, colonia fabricii de zahăr de la Bod, a fabricii de postav de la Prejmer, a exploatării Concordia de la Vulcan)[13].

Importante pentru istoria politică, pentru raporturile între comunităţi şi stăpânii locurilor, pentru istoria localităţilor şi a raporturilor sociale sunt de asemenea unele amănunte valoroase

---

[9] Toate localităţile studiate prezintă o remarcabilă unitate de aspect, cartierele româneşti diferenţiindu-se de cele săseşti adesea nu numai prin dimensiunile mai reduse ale locuinţelor şi parcelelor sau prin absenţa unor tipuri de planuri (de exemplu, casa amplă de tip compact). Aceeaşi unitate de aspect se constată şi în cadrul satelor în prezent ungureşti (de exemplu, Jimbor - Százzsombor sau Hălmeag - Halmagen - Halmágy) sau în sate cu populaţie foarte amestecată (de exemplu, Şmig - Schmigen, în care nici o dată exterioară aparţinând clădirii nu oferă informaţii asupra etniei proprietarului).

[10] Exemplu seria de uzine electrice construite în special la începutul secolului 20 în Ţara Bârsei: Prejmer, Vulcan - Wolkendorf, Cristian - Neustadt, Ghimbav - Weidenbach, care păstrează dotări originare, începând cu turbine, generatoare până la panouri de scule.

[11] Au fost identificate construcţii de acest tip în Blăjel, lângă "baronia" Haller, şi în Şmig, lângă fosta "baronie" Papp Kalman.

[12] Pentru amănunte a se vedea dosarul conţinând fişele clădirilor şi fişa de localitate, întocmită cu prilejul inventarierii.

[13] Un caz aparte îl constituie colonia Neu - Tartlau proiectată de către arhitectul sighişorean Fritz Balthes a fi un oraş grădină, teorie foarte modernă pentru acele timpuri (1914).

http://patrimoniu.gov.ro

păstrate încă pe clădiri sau în locuri de folosinţă comună[14].

Toate aceste valori sunt susţinute de aspecte importante pentru istoria urbanismului, definind imaginea tipică a satului din zona de colonizare săsească, sat compact, cu fronturi continue, aliniate la marginea la stradă a parcelei şi cu grad înalt de ocupare a acesteia, cu o reţea regulată de uliţe cu carosabilul mărginit de largi spaţii înierbate; imaginea este completată de cimitirul şi plantaţia de pini aşezate la marginea localităţii, ca şi de peisajul înconjurător, structurat de activităţile principale ale locuitorilor (de exemplu canale, terase de vie).

Densitatea monumentelor conţinute de măsura autenticităţii nu numai vizuală ci şi a substanţei materiale, a tehnicilor constructive şi a încadrării în spaţiu.

Rezumând, localităţile studiate în zona de colonizare săsească "tipice pentru o epocă şi o cultură, conservate în cvasiintegritate", păstrând o organizare a spaţiului şi a structurilor "caracteristică pentru fazele succesive ale istoriei lor"şi "neafectate practic de dezvoltări ulterioare"[15], au valoare de monument istoric datorită informaţiilor importante pentru istorie, artă, ştiinţă ale cărei purtătoare sunt. Aceste informaţii sunt susţinute de calitatea şi densitatea monumentelor şi nu abstract, ca simbol al interesului faţă de funcţiile lor trecute.

Trebuie subliniată valoarea integrală a acestor localităţi ale căror elemente componente au influenţat în aria lor culturală arhitectura, organizarea spaţiului, numai "un centru monumental sau un mic grup de clădiri nefiind suficient pentru a evoca funcţiile multiple ale acestor aşezări"[16], care sunt şi o mărturie a unei civilizaţii în curs de dispariţie.

Această valoare trebuie cu atât mai mult făcută cunoscută şi protejată, cu cât aceste monumente ale României, contribuind prin calitatea şi diversitatea lor la valoarea de neînlocuit a patrimoniului cultural naţional, se află în pericol. Ele sunt ameninţate de pierderea semnificativă a autenticităţii lor istorice şi de denaturarea semnificaţiei lor culturale prin alterarea materialelor, a structurilor şi decoraţiei, a coerenţei arhitecturale sau urbanistice, ameninţări datorate fie refuzului memoriei, fie influenţei nivelatoare a civilizaţiei industriale, fie, mai nou, nostalgiei care tinde să transforme spaţiul rural într-un spaţiu de catalog tip Neckermann desprins de specificul evoluţiei sale, în condiţiile activităţii socio-culturale şi economice deja pomenite.

ADRIANA STROE

[14] De exemplu, stema Moldovei aplicată pe biserica evanghelică din Boian - Bonnesdorf ca semn al stăpânirii lui Petru Rareş; cazărmile de la Şaroş, Prejmer, pietrele de hotar (de exemplu, între Cincu şi Cincşor - Kleinschenk), micile cimitire evreieşti (4 -5 pietre funerare) din unele sate iobăgeşti săseşti (de exemplu, Stejărenii - Peschendorf, Criş - Kreisch, Boian).

[15] Toate localităţile studiate conţin un număr mare de clădiri care, datorită calităţilor lor, au impus inventarierea (de exemplu, cca. 160 în Cincu, 130 în Sânpetru - Petersberg, 280 în Prejmer, cca. 120 în Valchid - Valdhutten sau Nou Săsesc - Neudorf, cca. 100 în Iacobeni - Iacobsdorf, cca. 60 dintr-un total de cca. 100 în Filitelnic.

[16] Criterii UNESCO referitoare la selectarea siturilor istorice - vezi nota 1.

http://patrimoniu.gov.ro

PROIECTUL COMUN ROMÂNO-GERMAN DE INVENTARIERE A PATRIMONIULUI CULTURAL-ARTISTIC AL LOCALITĂŢILOR DE COLONIZARE SĂSEASCĂ DIN TRANSILVANIA

Iniţiat în 1992, în baza protocolului de colaborare* încheiat, în octombrie 1992, între Comitetul Central Naţional German ICOMOS şi Direcţia Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice, prin Comitetul Naţional Român ICOMOS, acest protocol a fost inclus în acordul cultural dintre cele două ţări.

Scopul proiectului este inventarierea sistematică a patrimoniului cultural-artistic al aşezărilor de colonizare săsească, prin: - întocmirea unor fişe - descrieri ştiinţifice ale clădirilor susceptibile de a avea valoare de monument istoric şi a dotărilor valoroase aparţinând acestora.

- întocmirea unei fişe de localitate pentru localităţile inventariate (pentru conţinutul acestui tip de fişă, vezi *Denkmaltopographie Siebenburgen. Kreis Kronstadt - Topografia monumentelor din Transilvania. Judeţul Braşov*, 3, 3, Wort und Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1995, Editura Thausib, Sibiu, 1995 şi Adriana Aurelian Stroe, *Valchid - Waldhutten. Fişă de localitate*, în B.C.M.I. 3-4/1995

- marcarea, pe harta 1:5 000 a localităţii, a clădirilor cărora li s-a întocmit fişa-descriere, a celor ce au fost documentate numai fotografic, ca şi a structurilor istorice ale localităţilor şi eventualelor zone cu valoare de monument istoric propuse în cadrul analizei aşezării

- documentarea fotografică a clădirilor şi localităţilor fişate. Pe lângă acestea, echipa de arhitecţi de la D.M.A.S.I., Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" şi atelierele particulare de arhitectură au întocmit relevee ale unora din cele mai importante monumente.

Valorificarea rezultatelor de face prin:

- întocmirea unei arhive informatizate conţinând fişele-descrieri şi fişa de localitate, a unei arhive fotografice (fototecă şi clişotecă) şi a unei arhive cartografice

- publicarea rezultatelor sub forma unei topografii a monumentelor, al cărei prim volum (*Denkmaltopographie Siebenburgen. Kreis Kronstadt - Topografia monumentelor din Transilvania. Judeţul Braşov*), apărut în toamna lui 1995, a fost lansat la Sibiu, în cadrul simpozionului româno-german "Conexiuni culturale. Arta transilvană în contextul artei europene", desfăşurat între 3-5 noiembrie 1995.

În selectarea obiectivelor pentru fişat determinantă este valoarea de semn pentru istorie, caracteristică metodei topografice folosită în acest proiect de inventariere, şi nu numai criteriul strict estetic, caracteristic metodei "elitiste", deja depăşită. Metoda propusă şi aplicată în cadrul acestui proiect de inventariere este cea practicată, încă din 1977, în cadrul Oficiului Renan pentru Protecţia Monumentelor.

Rezultatele inventarierii, puse la dispoziţia părţii române, au doar un rol orientativ, fără consecinţe juridice asupra clădirilor fişate, declararea calităţii de monument istoric făcându-se conform legislaţiei române din domeniu.

La acest proiect au participat echipe de inventariere de la Institutul de Arheologie şi Istoria Artei din Cluj, Academia de Artă din Bucureşti şi D.M.A.S.I., precum şi "Centrul de Studii Socio - Umane" al Academiei Române (Sibiu), durata proiectată fiind 1992-1995. Finanţarea proiectului (aparatură, stagii de pregătire, cheltuieli de deplasare etc.) a fost făcute de partea germană.

În paginile ce urmează sunt prezentate câteva rezultate ale acestui proiect, atât studii întocmite pornind de la datele culese în teren cât şi câteva rezultate directe ale inventarierii: o fişă de localitate, câteva fişe-descrieri ilustrând categorii de clădiri inventariate - arhitectură religioasă (fişa 1), arhitectură şcolară (fişa 2), arhitectură domestică (fişele 3,4 şi 5), arhitectură industrială (fişa 6), spaţii de folosinţă publică (fişa 7).

ADRIANA STROE

---

* Pentru conţinutul protocolului, derularea proiectului de inventariere şi rezultatele obţinute, vezi Adriana Stroe, *Vizita unor membri ai Comitetului Internaţional ICOMOS şi ai Comitetului Naţional German ICOMOS din România*, în B.C.M.I., an II, nr. 4/1991, p. 76-77; Radu Popa, *Comitetul român ICOMOS în anul 1991*, în B.C.M.I., an III, nr. 1/1992, p. 79-80; Georgeta Pop, *Colaborarea româno-germană pentru protecţia monumentelor (conferinţă de presă)*, în B.C.M.I.M an III, nr. 2/1992. p. 89-90; *Sesiunea aniversară, Bucureşti. 29-31 octombrie 1992*, în B.C.M.I., an IV, nr. 1-2/1993, p. 105; Aurelian Stroe, *Cercetări privind patrimoniul cultural săsesc din Transilvania*, în B.C.M.I., an IV, nr . 3-4/1993, p. 62-63; Adriana Stroe, *Colaborare româno-germană*, în B.C.M.I., an IV, nr. 3-4/1993, p. 70; *Denkmaltopographie Siebenbürgen. Kreis Kronstadt - Topografia monumentelor din Transilvania. Judeţul Braşov*, 3,3, Wort und Wlet Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1995, Editura Thausib, Sibiu, 1995.

http://patrimoniu.gov.ro

ARHITECTURA RURALĂ ŞI ARHITECTURA DE TIP URBAN ÎN RÂŞNOV ŞI CRISTIAN (BRAŞOV) ÎNTRE 1820-1910

Actualul studiu îşi propune să analizeze raportul dintre arhitectura de sat şi cea cu caracter urban, limitându-se numai la două programe, cel al locuinţei familiale şi cel al clădirilor publice.

Abordarea acestei probleme implică precizarea unor repere ale fenomenului urbanizării în zona Ţării Bârsei şi a consecinţelor acestui fenomen asupra arhitecturii din cele două aşezări ce fac obiectul investigaţiei noastre.

Majoritatea satelor din fostul district Braşov au dimensiuni sensibil mai mari faţă de aşezările medii din zona Rupea, Sighişoara, Mediaş, apropiindu-se de proporţiile unor localităţi semiurbane. Acest fapt se explică prin importanţa comercială a Ţării Bârsei, atât în Evul Mediu cât şi în secolul al XIX-lea, odată cu deschiderea drumului prin pasul Predeal şi apoi prin linia ferată Braşov-Bucureşti cu începere de la 1878[1]. Lenta transformare a Braşovului în centru industrial, ce folosea produsele agrare din zona învecinată a introdus satele districtului într-o structură economico-socială nouă şi modelatoare.

Datele statistice privind raportul dintre populaţia rurală şi cea urbană stabilesc, la 1832, o medie de 7,5% populaţie urbană în toate cele trei Ţări Române, din care 9% reprezenta situaţia din Transilvania[2]. Temporizarea industrializării pe teritoriul României, din cauza persistenţei şi apoi a convieţuirii economiei de tip tradiţional, prevalenţa agrară cu cea industrială este o realitate de care trebuie ţinut cont la analiza arhitecturii acestor aşezări.

Dar cu toată diferenţa de ritm dintre industrializarea Ţărilor Române şi restul Europei, diferenţă mai mică în prima jumătate a secolului şi din ce în ce mai mare în a doua jumătate, Ţările Române sunt prinse în acest angrenaj şi se integrează treptat.

Istoria Ţării Bârsei a făcut obiectul unor studii detaliate bazate pe documente: *Das Burzenland zum Honterus Feier*, Kronstadt, 1898; *Das Burzenland*, Band IV, Kronstadt, 1929; Ion Podeanu - *Monografia Judeţului Braşov*, 1930, iar Râşnovului i-au fost închinate studii monografice precum Gustrav Lander, *Rosenau-ein Heimat Buch,* Rosenau 1930 şi mai recenta lucrare din anii '80 datorată lui Reinhard Bergel[3].

Arhitectura acestor două localităţi a intrat în literatura de specialitate numai prin cele câteva monumente istorice: Cetatea Râşnov şi Bisericile Evanghelice şi Ortodoxe ale acelor sate. Arhitectura publică este doar menţionată în lucrările de istorie, iar arhitectura vernaculară a Ţării Bârsei a fost cercetată într-o viziune sintetică, globalizată de Walter Horwarth şi tangenţial de Roswith Capesius, ambii autori acordând importanţă mai ales aspectelor etnografice, vernaculare[4]. Perioada 1870-1910 este sistematic evitată, W. Horvath exprimându-şi rezerva şi chiar lipsa de preţuire pentru aspectele noi, moderne, pe care literatura le prezintă după 1870.[5]

---

[1] Nicolae Dunăre, *Ţara Bârsei*, vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei, 1972, p. 382, în 1830 se deschidea drumul peste pasul Predeal, p. 389.

[2] Peter Derer, *Locuirea urbană*, Bucureşti, Ed. Tehnică, 1985, p. 105, 109.

Pierre Lavedan, *Histoire de l'Urbanisme*, Paris, 1952, vol. III, p. 62, în Germania în 1871 - 36%, 1890 - 50% populaţie urbană.

[3] *Das Burzenland zum Honterus Feier*, Kronstadt, 1898, *Das Burzenland*, Bd. IV, Kronstadt, 1929; Ion Podeanu, *Monografia Judeţului Braşov*, Braşov, 1930; Gustav Lander, *Rosenau - Ein Heimatbuch*, Rosenau; 1930, Reinhart Bergel.

[4] Horwarth Walter, "*Das sächsische Bauernhaus des Burzenlandes*, in *Das Burzenland*, Bd. IV, Kronstadt, p. 227-247, Roswith Capesius, *Das siebenburgisch - sachsische Bauernhaus*, Kriterion, Bucureşti, 1977.

[5] W. Horwath, *op. cit.* p. 241-242.

http://patrimoniu.gov.ro

1. Râşnov, Str. Caraiman (Neugasse). Case tradiționale, cu fațada scurtă la stradă, 1840-1840.

2. Râşnov, Str. Caragiale, nr. I Locuință (1820-1830).

http://patrimoniu.gov.ro

În cele ce urmează ne propunem să schiţăm câteva caracteristici ale dezvoltării Râşnovului şi Cristianului în secolul al XIX-lea şi a modului în care acestea se răsfrâng în arhitectura celor două aşezări.

Râşnovul s-a numărat printre cele trei sate importante ale Districtului Braşov, alături de Codlea şi Zărneşti, a fost un centru meşteşugăresc cu bresle în secolul al XVIII-lea şi a participat continuu la comerţul dintre Ţara Românească şi Transilvania. Documentele menţionează un important număr de cărăuşi saşi şi români, în Râşnov, ocupaţie favorizată şi de creşterea vitelor, specifică zonei[6].

În secolul al XIX-lea Râşnovul stăpânea 1 200 ha islaz şi 3 500 ha de păşune, faţă de media de 300 din celelalte sate, cu excepţia Codlei, precum şi 6 500 ha de pădure[7].

De aceea, ocupaţiile de bază ale locuitorilor au fost creşterea vitelor, exploatarea, comerţul, transportul şi prelucrarea lemnului şi cultivarea, prelucrarea inului şi cânepii, încurajată de autorităţile austriece încă din secoulul al XVIII-lea.

Meseriile mai importante ale râşnovenilor sunt în prelungirea ocupaţiilor lor de bază: torsul şi ţesutul inului şi cânepei, lânei şi cele legate de prelucrarea lemnului: rotării, strungării, tâmplării[8].

De aceea Râşnovul a păstrat de-a lungul secolului al XIX-lea aceeaşi economie, iar cele câteva manufacturi ca cele de ţesătorie şi materiale de construcţie, adesea combinate cu industria casnică, nu au schimbat caracterul cvasi-rural al aşezării[9]. Conservatorismului specific mediului săsesc i se adaugă aici mentalitatea locuitorilor care se socotesc ţărani - crescători de vite, în primul rând. Familiile bogate ale Râşnovului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sunt mai ales crescători de vite şi morari, nu negustori sau meseriaşi.

Satul Cristian stăpânind mai ales pământ arabil şi foarte puţin islaz şi păşuni a avut un caracter prevalent agrar[10], iar meşteşugarii menţionaţi în documente sunt cei ce pot fi întâlniţi în orice aşezare rurală: morari, fierari, cizmari, croitori ş.a.m.d.

I. Fondul de locuinţe păstrat în Cristian se repartizează pe o perioadă mai lungă decât în Râşnov - datorită numărului mare de case datate la sfârşitul secolului al XVIII-lea - 1810, case ce au fost identificate pe str. Lungă, Laterală şi Morii, şi numai în două cazuri în Râşnov. Acest tip de locuinţă - cu faţada lungă la stradă, plan în L, cu deschideri foarte mici, unele case cu acces iniţial direct din stradă, prezintă camere scunde, tăvănite cu lemn, cu pivniţe acoperite cu lemn sau cu bolţi semicilindrice, cu faţadele spre stradă nedecorate; pe frontonul dinspre curte apar inscripţii şi date încadrate de un discret decor sgrafitat[11].

Gradul scăzut de confort ar pleda pentru considerarea acestui model de casă fiind cel mai vechi tip folosit în aceste sate. Prezenţa sa predominantă în Cristian s-ar explica prin caracterul mai conservator al acestei aşezări.

II. O parte importantă a fondului construit în Râşnov între 1820-1850 o reprezintă casele cu faţada scurtă la stradă, un singur rând de camere 2-3, cu pivniţe şi camere tăvănite, cu faţada cu fronton trapezoidal - tipul cel mai răspândit în toată Transilvania de sud. Acest tip de case se întâlneşte în serii compacte de Neugasse-strada care a apărut între 1754-1802, cum putem deduce din hărţile ce ni s-au păstrat, dar şi pe Kleingasse, Kirchgasse, Marktplatz, Rothanisgasse şi Brückgasse, probabil construite după cutremurul din 1802 şi mai ales după pustiitorul incendiu din 1825[12]. Grupul din

---

[6] N. Dunăre, *op. cit.* p. 381-383. După 1848, o dată cu eliberarea iobagilor Braşovului, între 1848 - 1878, a fost epoca cea mai prosperă pentru cărăuşii din Ţara Bârsei. Căruţele erau fabricate la Zărneşti, Râşnov, Săcele.

[7] *Das Burzenland zum Honterus*... p. 558 sunt publicate date statistice referitoare la Comitatul Braşov.

[8] G. Lander, *op. cit.* p. 110, N. Dunăre *op. cit.* p. 338, 342, 344. Acelaşi autor menţionează înfiinţarea la 1880, la Râşnov, a unei fabrici de postav şi a unei boiangerii, p. 393.

[9] Lander consideră că producţia casnică nu depăşea decât întâmplător nevoile, deci că produsele vândute nu ar fi reprezentat cantităţi apreciabile. Sursa cea mai sigură de venituri o reprezenta cultivarea şi prelucrarea inului.

[10] *Das Burzenland zum Honterus*... p. 558, 640-641. Cristianul stăpânea sub 200 ha păşune şi islaz şi aproximativ jumătate din întinderea de teren arabil a Râşnovului şi încă mai puţină pădure.

[11] Inventarierea din vara 1995 a dus la următoarele constatări - acest tip de casă se mai păstrează pe Str. Lungă în jumătatea sudică a acesteia, la numerele: 7, 9, 41, 43, 49, 51, 53, 56, 58, 61, 70, 71, 77, 93, 97, 111 - aici s-a găsit un ancadrament gotic - 124, 125. Un alt grup reprezentativ este cel de pe strada Laterală, numerele: 3, 12, 35, 43, 44, 47, 64, şi în sfârşit pe strada Morii la 17, 24, 26, 73, şi în Piaţa Centrală la 2, 15, 16. Străzile Lungă şi Laterală sunt 2 axe paralele care au constituit limitele exterioare ale aşezării, de aceea prezenţa acestui grup compact de case vechi relativ departe de centru indică suprafaţa satului la sfârşitul secolului al XVIII-lea, iar prezenţa lor în Piaţa Centrală ar indica treptata înlocuire a caselor neconfortabile cu cele cu hochparter începând cu centrul . Acelaşi tip de casă se regăseşte numai în 2 cazuri, în Râşnov - pe Langgasse 76, marcând şi aici întinderea spre nord a aşezării şi în Burggasse 8, probabil cea mai veche zonă a Râşnovului.

[12] Comparând 2 hărţi, una din 1754 şi cealaltă din 1802, se constată că pe prima hartă această stradă lipseşte, deci Neugasse s-a format între 1754-1802, confirmând faptul că în Evul Mediu componentele geografice erau hotărâtoare - localitatea Râşnov s-a dezvoltat iniţial între dealul Cetăţii şi râul Ghimbăşel. G. Lander, *op. cit.* aminteşte de un cutremur în 26 octombrie 1802, un incendiu al gospodăriilor din Bruckgasse şi Rothannsegasse, în acelaşi an şi de un incendiu pustiitor în 31 octombrie 1825, care a transformat în cenuşă str. Brückgasse şi Rothannesgasse, ca şi str. Kleingasse - sursa incendiului - şi zona învecinată Kirchgasse şi Marktgasse (p. 115 şi p. 121).

http://patrimoniu.gov.ro

3. Cristian, Str. Morii nr. 38. Locuinţă după 1860.

4. Râşnov, Str. Caragiale nr. 5-7. Case cu 2 corpuri pe gang, hochparter, faţade eclectice.

http://patrimoniu.gov.ro

Kirchgasse este alcătuit din case modeste, cu camere mici şi scunde, cu pivniţe la nivelul solului din cauza cotei ridicate a apei freatice. Toate aceste case cu un scăzut nivel de confort au aparţinut unor mărunţi meseriaşi: rotar, fierar şi tâmplar, sas, după cum indică vechile ateliere, încă păstrate. Acest tip de casă nu este foarte bine reprezentat în Cristian - campania de construcţii din deceniile anterioare a acoperit probabil satisfăcător nevoile locuitorilor[13].

Aceste două tipuri de locuinţe pot fi considerate ca reprezentând arhitectura tradiţională - casa tradiţională[14] numită aşa pentru că în cadrul ei sunt reluate întocmai structura, soluţiile de acoperire, tehnica şi materialele de acoperire, tehnica şi materialele de construcţie, astfel încât casele noi sunt identice cu cele vechi. Ele nu au o amprentă stilistică, de obicei sunt uniforme, în simplitatea lor.

Casa tradiţională de piatră, simplă şi neutră, ce înlocuise în secolul al XVIII-lea casa din material uşor, se construieşte din ce în ce mai puţin în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. În locul ei apare tot mai frecvent casa de tip urban, capabilă să exprime bunăstarea, poziţia socială şi gustul proprietarului, casa ce se poate diferenţia din frontul comun al unei străzi.

Mentalitatea democratică şi comunitară a comunităţilor săseşti medievale este treptat diluată de mentalitatea individualistă a secolului al XIX-lea.

III. După 1860 se preferă casa în formă de L, la care se constată apariţia unor pivniţe mai înalte, încăperile devin mai spaţioase şi mai bine luminate, chiar dacă se păstrează tavane de lemn în camere, dar bolţi de cărămidă în pivniţe. O altă particularitate a acestor case este decorul în stuc, realizat cu şablonul, cu motive vegetale stilizate, decor ce nu articulează faţada ci se grupează în jurul golurilor. Stilizarea naivă şi întâmplătoare ce se regăseşte la traforul porţilor aparţinând aceluiaşi interval exprimă, cum remarca W. Horvath, un spirit popular, apreciat de autorul citat[15].

Acest tip apare la Râşnov, pe toate străziledin zona centrală: Langgasse, Kleingasse, Sprenggasse, Kirchgasse, Reissgasse, Brückgasse, iar în Cristian mai ales pe Mühlgasse şi Langgasse[16].

IV. În sfârşit, din ultimele decenii ale secolului trecut, se conservă o serie reprezentativă de locuinţe, alcătuite din două corpuri de clădiri, pe câte un gang tăvănit, cu pivniţe acoperite cu bolţi semicilindrice, pe dublouri, din cărămidă sau bolţi de cărămidă pe şine metalice. Aceste edificii au hochparter, încăperi de locuit spaţioase, de 2,5-3 m înălţime, ferestre mari şi intrări adăpostite de spaţii de acces confortabile.

Ele se întâlnesc pe Kirchgasse, pe Reissgasse, Brückgasse, Langgasse, Kleingasse, densitatea lor fiind mai mare pe primele străzi, dar repartiţia lor, chiar dacă e diferită, caracterizează întreaga aşezare, inclusiv cartierul românesc, care începe de la mijlocul străzii Caragiale.

Pe Kirchgasse şi Marktgasse apar primele locuinţe particulare în clădiri cu etaj (Kirchgasse 8-10; Casa Marzel în Piaţă).

În Cristian poate fi întâlnită de asemenea un număr surprinzător de mare din această ultimă categorie de case, în special pe strada Lungă, în Piaţa Centrală, pe str. Morii, Nisipului şi pe str. Laterală [17].

Construirea acestor locuinţe confortabile s-ar putea pune în legătură în cazul

---

[13] Acest tip se păstrează mai ales pe Neugasse, exemplarele cele mai reprezentative fiind cele de la nr. 28, 29, 32, 38, 39, 42, 45, 51 datate între 1775-1880, pe Reissgasse nr. 1, 10, 11, 17, 20, 25, pe Kirchgasse, care împreună cu Piaţa centrală reprezintă zona comercială şi administrativă a Râşnovului, se mai conservă 5 asemenea case datate 1800-1837, la numerele 19, 21, 23 ş.a.

În Cristian acest tip se întâlneşte pe un interval mai lung, iar străzile unde este mai bine reprezentat sunt strada Morii şi Laterală.

[14] Simone Roux, *La maison dans l'histoire*, Paris, Albin Michel, 1976, autoarea analizează fenomenul amplu al înlocuirii construcţiilor, al caselor, din material uşor cu casele grele de piatră - soluţie mediteraneană, care cuprinde o arie largă, ce depăşeşte cu mult regiunea învecinată Mediteranei - Europa Rinului, axul Dunării, Boemia, Germania hercinică. Această casă de 10-15 ori mai scumpă decât o construcţie din material uşor este economică pe termen lung şi reprezintă o soluţie perfect adecvată societăţilor ce se dezvoltă lent. p. 170-171.

[15] W. Horwath, *op. cit.* p. 241-245.

[16] În Cristian pot fi semnalate casele de pe strada Morii 21, 35, 37, 1, 18, 41, iar pe str. Lungă 66, 72-74, 76, 80, 106, 116.

[17] Case de tip urban cu hochparter şi faţade decorate eclectic, reprezentative pentru Râşnov - str. Caragiale nr. 5, 14, 15, 19, 27 - ultimele două făcând parte din cartierul românesc, str. Republicii nr. 4, 5, 6, 18, 34, 36 şi tot aici două clădiri cu etaj nr. 8 (1837), fosta casă a învăţătorului şi nr. 12 - odinioară locuinţă cu spaţiu comercial la parter, actualmente Şcoala elementară, în Piaţa centrală, Casa Marzel, pe str. Izvorului Casa Parohială şi cea a curatorului. În Cristian case de acelaşi tip se păstrează mai ales pe str. Lungă: 31, 36, 38, 40, 79, 81, 83, 85, 105, 107, 108, 112, 113, 117, 155, 157, str. Laterală nr. 9, 2, 4, 6, 8, 11, 13, 24, pe str. Morii nr. 7, 30, 45, str. Nisipului nr. 8, 10, 14.

http://patrimoniu.gov.ro

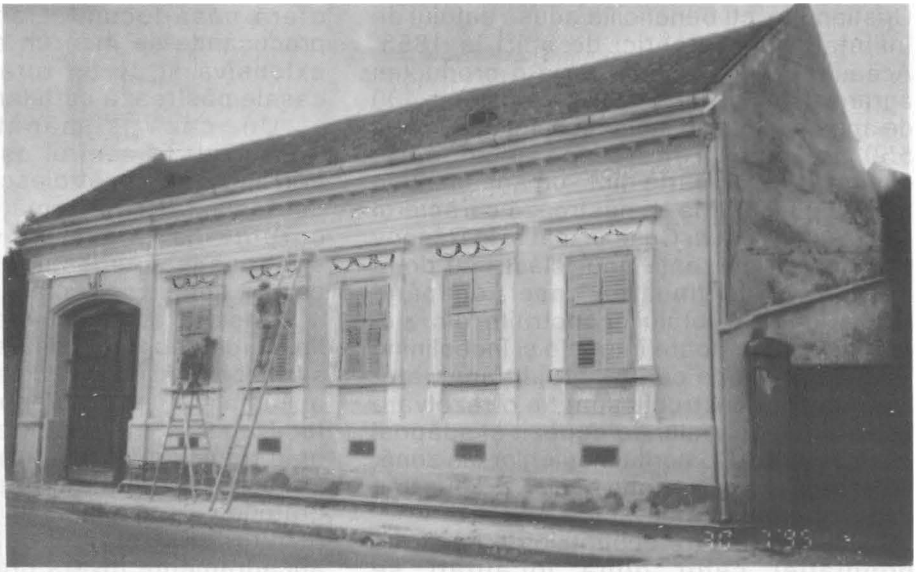

5. Cristian, Str. Lungă 113, Casă din ultimul deceniu al sec. al XIX-lea cu fațada eclectică.

6. Râșnov, Str. Izvorului nr. 4. Locuință, grajd, frânar și șură.

http://patrimoniu.gov.ro

Cristianului, cu beneficiile aduse satului de înfiinţarea unei fabrici de spirt la 1855. Aceasta preluă o bună parte a producţiei agrare a satului, iar la 1899, avea peste 400 de angajaţi, într-un moment când satul avea 550 de case[18]. Toate aceste locuinţe confortabile fac parte dintr-un ansamblu în în care gospodăria îşi păstrează caracterul rural, agrar. Atât în Cristian, cât şi în Râşnov se remarcă prezenţa unor clădiri cu două niveluri, în continuarea casei, ocupând latura lungă a lotului, construite din zid, foarte asemănătoare între ele şi îndeplinind rolul de sopru de căruţe, grajd, fânar, atelier. Aceste construcţii sunt fie o rezolvare adecvată a spaţiului de depozit şi adăpost pentru animale, datorită meşterilor din zonă, fie expresia unui prototip oficial, propus sau impus în aceste sate.

Diferenţa dintre ocupaţiile de bază ale populaţiei celor două localităţi se concretizează numai prin compartimentarea şi funcţionalizarea nivelului superior, care este exclusiv fânar în Râşnov şi depozit de grâne în Cristian [19].

Aceste clădiri, adesea de dimensiuni egale cu cele ale casei, sau chiar depăşindu-le, poartă inscripţii cu numele şi anul construcţiei, ele fiind ridicate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Ele reprezintă o soluţie specifică acestei regiuni, în zonele Rupea, Sighişoara, Mediaş, şura este în vecinătatea grajdului şi serveşte ca fânar, iar construcţiile au numai zona inferioară a pereţilor din zidărie de cărămidă (Richiş, Biertan) sau din piatră (Ungra), partea superioară fiind din lemn.

În concluzie, aceste locuinţe, ce ating nivelul de confort al unei case de oraş, reprezintă partea nouă, modernă, a unui ansamblu cu o gospodărie rurală. Apariţia acestui tip indică o bunăstare a populaţiei rurale, care devine sensibilă la confortul ce-l oferă casa-locuinţa familială din oraş, practicându-se încă un sistem de locuire extensivă şi de tip rural, atâta timp cât casele păstrează curţi largi şi grădini [20].

Un caz asemănător îl prezintă Saschizul. În centrul aşezării, pe strada principală, se construiesc, după 1890, case de acelaşi tip: în formă de L sau U cu 2 corpuri pe gang, cu spaţii de locuit spaţioase având amenajate, în câteva cazuri, spaţii comerciale.

Casele tradiţionale erau în mod obişnuit lipsite de decoraţii pe faţade sau în interior şi chiar atunci când decoraţia este prezentă, aceasta are un caracter popular sau uneori face apel la elemente izolate aparţinând unui repertoriu ornamental cult. În ambele situaţii, elementele de decor nu sunt integrate într-o ordine specifică stilului din care provin. Astfel, ferestrele ovale cu ancadramente divers profilate, de factură barocă, publicate de G. Schuster [21], par a fi numai o soluţie pentru realizarea unor deschideri mai mari la pod - forma şarpantei, proporţiile ei şi forma acoperişurilor nu sunt concepute în spirit baroc, ci sunt identice cu cele ale caselor lipsite de acest decor particular. Astfel de cazuri au fost identificate la Biertan, la case datate 1800-1870. Această precizie cronologică confirmă situaţia specială şi avansul stilistic pe care îl prezintă arhitectura locuinţelor din Ţara Bârsei, după 1870.

Faţă de fronturile de case alcătuite din faţade asemănătoare sau chiar identice, ce caracterizează majoritatea aşezărilor săseşti din Transilvania, în cele două localităţi Râşnov şi Cristian, în intervalul 1860-1910 se constată apariţia unor faţade bogat şi diferit decorate. Odată cu înlocuirea casei de tip tradiţional se adoptă decoraţia de tip eclectic,

---

[18] I. Podeanu, *Monografia Judeţului Braşov*, oferă date referitoare la dezvoltarea Fabricii de spirt din Cristian. *Das Burzenland zum Honterus*, p. 653 prezintă o statistică comparată referitoare la numărul de case din satele aparţinând Braşovului. La 1898 - Cristianul este înregistrat cu 550 de case din care 342 săseşti şi 208 româneşti.

[19] Un element important şi monumental al gospodăriilor, de cele mai multe ori dispărut, este şura. Aceasta împărţea lotul în curte şi grădină şi servea la adăpostirea snopilor, într-o zonă cu multe ploi, la spaţiul de treierat şi la depozitarea paielor. Aceste rosturi explică înălţimea şurilor şi o formă specifică a şarpantei - acoperişul cobora mult spre grădină şi este mult mai înalt spre curte.

[20] P. Derer, *op. cit.* p. 117, apreciază ca o caracteristică a zonei sud-est europene - locuirea neintensivă, explicabilă prin condiţiile istorice ale regiunii.

[21] Soluţiile de ornamentare a faţadelor caselor transilvănene au făcut obiectul unor studii datorate arhitectului Gerhard Schuster, *Façades décorées des fermes saxonnes en Transylvanie* in "Monuments historiques" nr. 169, Paris, 1990, p. 47-52 şi *Giebel und Tore Zur Fassadengestaltung des sächsicschen Bauernhauses in Siebenburgen* în "Revista Monumentelor Istorice", LXII-LXIII, nr. 1-2, 1993, nr. 1-2, 1994, p. 154-163 - în acest ultim articol se repertoriază decoraţia frontoanelor cu elemente populare sau cu elemente disparate ale aparatului decorativ baroc - deschideri ovale cu profile de tencuială. Ele se situează cronologic între 1820-1870 şi evidenţiază tradiţionalismul şi anacronismul acestui repertoriu fragmentar şi neordonat într-un sistem.

http://patrimoniu.gov.ro

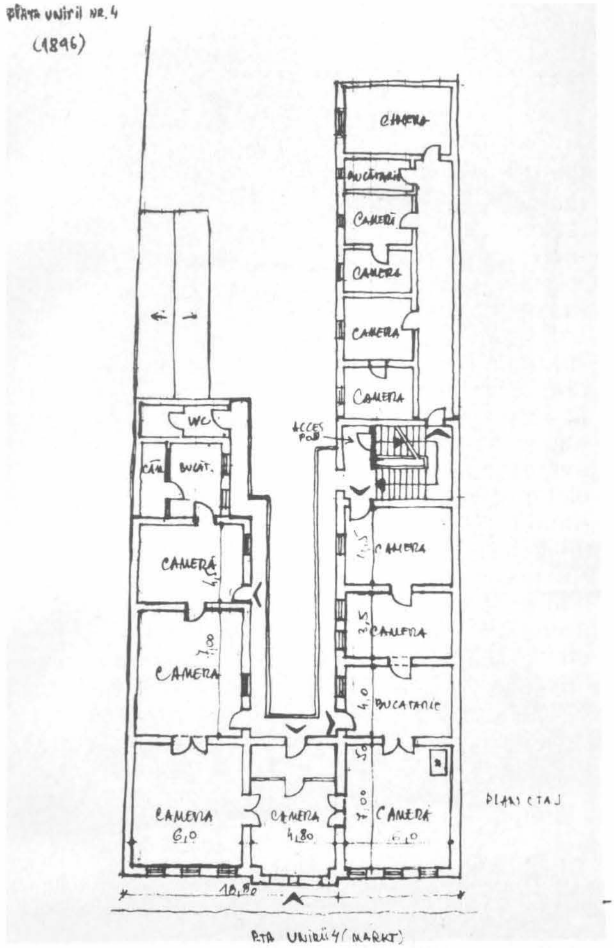

7. Râşnov, Piaţa Unirii nr. 4. Plan parter (Arh. Monica Lotreanu).

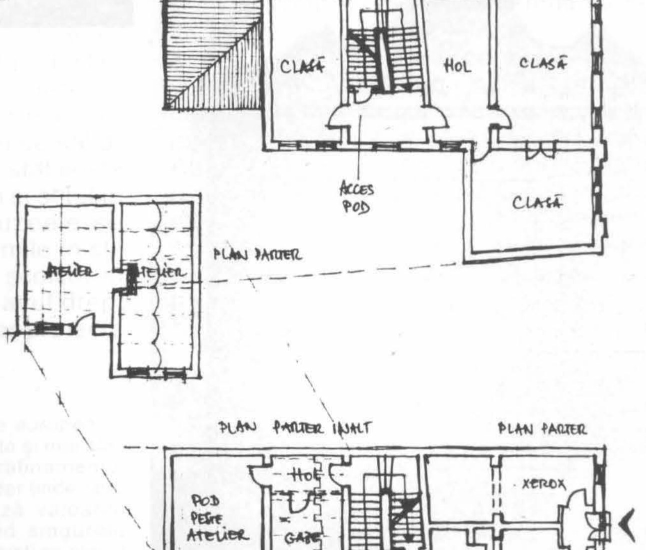

8. Râşnov, Str. Republicii nr. 8. Fosta casă a învăţătorului. Plan parter şi etaj (Arh. Monica Lotreanu).

D. M. I. BIBLIOTECA MONUMENTE ISTORICE

http://patrimoniu.gov.ro

9. Porţi de decoraţie eclectică.

http://patrimoniu.gov.ro

care reprezintă orientarea stilistică cea mai accesibilă şi în consecinţă, cea mai răspândită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în întreaga Europă [22].

Acceptarea generală a acestui limbaj, în cazul celor două sate, este dovedită de faptul că, atât la Râşnov cât şi în Cristian existau fabrici de materiale de construcţie şi ceramică, unde se produceau elementele ceramice: console, cornişe, solbancuri, figurine, ghirlande, steme din care se compunea decoraţia de ceramică în relief a faţadelor.

La toate aceste clădiri, faţadele sunt articulate prin elemente de arhitectură şi prin tratarea diferită a zidăriei şi se organizează pe registre şi panouri în compoziţii dominate de ritmuri regulate. Nu lipsesc expresive asimetrii, susţinute de decoraţie, între corpurile clădirii sau contraste între tratarea monumentală şi mai împodobită a intrării şi ritmul calm, sugerat de echidistanţa deschiderilor ferestrelor. Acurateţea repertoriului, dar mai ales diversitatea în selecţia şi combinarea acestuia şi sintaxa programatic diferenţiată de la o casă la alta, reliefată de plastica delicată a decoraţiei, conferă acestor faţade o valoare artistică, ce trebuie luată în considerare. Porţile de lemn aparţinând aceluiaşi eclectism clasicizant participă la compoziţia de ansamblu a faţadei completându-i şi sporindu-i calităţile artistice.

În câteva cazuri, datate după 1900, repertoriul clasicizant se combină cu elemente de Art Nouveau.

Un alt domeniu de pătrundere şi afirmare a arhitecturii occidentale a veacului al XIX-lea european îl reprezintă clădirile publice.

Într-o epocă marcată de "Historism", în care arhitecţii se întrebau retoric în ce stil ar trebui să se construiască, treptat se stabileşte o relaţie între destinaţia unei clădiri şi stilul în care aceasta este construită: muzeele se construiesc în stil neoclasic, cazărmile în stil neogotic, sinagogile, în stil maur, şcolile, în stil eclectic clasicizant [23]. Acesta a avut drept consecinţă, adesea, realizarea unor proiecte tip, cu o largă răspândire.

În secolul al XIX-lea se construiesc în aproape toate satele săseşti, ca şi în toate aşezările rurale mai importante din Transilvania şi din Moldova şi Ţara Românească şcoli, iar în satele săseşti se înalţă primării, săli cu rosturi culturale şi festive, şi restaurante ce înlocuiesc cârciumile săteşti.

În Ţara Bârsei, şi în mod special în cele două sate de care ne ocupăm, se mai adaugă, după 1848, un program conjunctural - cazărmile. Comunităţile celor două sate construiesc cazărmi, pentru a găzdui regimentele de cavalerie din zonă, punându-se astfel capăt încartiruirii la casele particulare. Cazarma de la Cristian, construită în 1862 [24], în extremitatea de sud a localităţii, păstrată parţial, este o clădire simplă, funcţională, fără pretenţii. Împrejurările care au determinat construirea ei explică lipsa de preocupări pentru aspectul clădirii.

Dimpotrivă, fosta cazarmă din Râşnov, construită în 1865, dar dărâmată în 1975, este o reuşită clădire neogotică, de care râşnovenii erau mândri. Imaginea şi descrierea ei se păstrează în monografia lui Lander. Autorul precizează că în acelaşi mod (Art) se construiau cazărmile în epocă [25].

Primăriile celor două sate, construite în 1824 cea din Cristian şi în 1831 cea din Râşnov, nu se mai păstrează în forma iniţială[26]. Cea din Cristian a fost dezafectată după 1878, când birourile se instalează în noua şcoală. Primăria din Râşnov mult modificată de intervenţiile din ultimii ani ai secolului al XIX-lea păstrează un aspect ge-neral auster, volumul unitar al clădirii, lipsa unui accent central, înălţimea acoperişului amintind mai mult de o clădire de oraş din secolul XVIII. Admiţând că intervenţiile anilor '90 n-au schimbat proporţiile clădirii, ea ar putea fi plasată în zona unui eclectism dominat de spirit renascentist.

O altă temă a programului de clădiri publice - şcoala - prezintă în cele două

---

[22] N. Pevsner, *Génie de l'architecture européene*, Paris, 1965, p. 353. Autorul considera că arta şi mai ales arhitectura secolului al XIX-lea pierde rafinamentul Rococoului ca şi fervoarea romantismului, dar tinde spre o varietate de stil. Noua clasă apreciază valoarea asociaţiilor în arhitectură, acestea fiind singurele accesibile noilor îmbogăţiţi - timoraţi şi rezervaţi pe planul artelor plastice.

[23] N. Pevsner, *op. cit.* p. 356-357, Andres Aman, *Arhitektur in Propyläen Kunstgeschichte*, Rudolf Zeitler, *Die Kunst des 19 Jahrhunderts*, Propyläen Verlag, Berlin, 1990.

[24] *Das Burzenland zur Honterus Feier*, p. 358, nu se precizează decât data construirii cazărmii din Cristian.

[25] *Ibidem*. p. 358. Autorul prezintă o descriere a cazărmii din Râşnov: o clădire principală cu etaj. de 105 m lungime având o faţadă decorată cu 6 turnuleţe şi o curte mare cu 2 clădiri lungi pe ambele laturi, clădiri ce servesc de grajduri, având spaţiile boltite. Curtea se închidea pe latura din capătul curţii cu corpurile altor clădiri: sala de sport şi scrimă, magazii. Lander menţionează că în 14 iulie 1864 s-a pus piatra de temelie a cazărmii fiind de faţă judecătorii Friederich Fabritius, judecătorul districtual Friedrich Bömches şi inspectorul Karl Alesius din Braşov. Cazarma a costat 47. 628 guldeni.

[26] *Das Burzenland*... p. 535

http://patrimoniu.gov.ro

localităţi, două realizări notabile în anii '70.

Vechea şcoală evanghelică din Râşnov[27], cu un singur nivel, a fost etajată în 1871, când se mai construieşte un corp în adâncimea lotului, formând un plan în L, dar păstrând în stradă aspectul unitar monolit al clădirii, cu faţada tratată în bosaj discret. În 1905 se construieşte o sală de sport, utilizată ca "Saal" ocazional, probabil tot atunci, curtea este înconjurată de un gard cu feronerie Art Nouveau. Cu tot caracterul strict funcţional - sala prezintă deschideri de proporţii şi cu compartimentări ce aparţin aceluiaşi stil.

Şcoala germană din Cristian, construită între 1877-1879, este o clădire impozantă ce participă la delimitarea Pieţii centrale - o construcţie eclectică tip. Ea este o reluare la o scară redusă a Şcolii de fete din Braşov, se menţionează în "Das Burzenland zur Honterus Feier" [28].

În mod curent, în cartierele româneşti ale satelor săseşti în centrul cultural al acestora, alcătuit din biserica ortodoxă şi casa parohială, se construiesc, în cursul veacului XIX-lea, şcoli.

În Râşnov vechea şcoală din 1838 situată la o distanţă apreciabilă faţă de şcoala nouă, este o clădire cu trei încăperi, cu caracter tradiţional.

Şcoala nouă, construită în 1910, este o clădire cu etaj, cu plan în T şi cu faţada în stil Secession.

Şcoala românească din Cristian clădită în 1899-1900 prezintă un plan rectangular, cu simplu tract şi cu faţada lungă la stradă rezolvată în stil neogotic cu elemente de Secession.

Hanul Grünebaum şi restaurantul Eisenbahngasthaus din Cristian (1901) prezintă exemplare mai modeste de arhitectură eclectică - primul, o clădire cu etaj care a suferit multe modificări şi refuncţio-nalizări, se află pe strada lungă, la intersecţia cu strada ce leagă piaţa de amintita arteră. Cel de-al doilea caz se remarcă mai ales prin bogata decoraţie a faţadelor, gândită să atragă atenţia trecătorilor.

Aceste clădiri prin dimensiuni şi decoraţie amintesc localuri publice cu caracter urban, care întotdeauna se deosebesc şi se evidenţiază în raport cu casele de locuit.

Gasthof din Râşnov [29] - clădire cu funcţii complexe : sală de festivităţi, hotel, restaurant, edificiu reprezentativ pentru întreaga comunitate a fost construit în 1875. Cei doi antreprenori constructori sunt Karl Pfaff şi Martin Truesch, locuitori ai Râşnovului. Construcţia este un exemplu reprezentativ de eclectism pitoresc, ce combină soluţii baroce pentru gang şi scări, cu acurateţea neoclasică a sălii şi picturii murale ce o decorează şi cu faţadă, parte clasicizantă, parte neogotică, agrementată de decorul în lemn traforat al acoperişului.

Cazărmile, şcolile şi chiar bisericile uneori se construiau în mod frecvent după planuri tip, sistem răspândit în aria Imperiului Habsburgic încă din secolul al XVIII-lea.

Celelalte clădiri ofereau un program mai liber şi puteau constitui în mai mare măsură expresia gustului unei comunităţi, la un moment dat.

Casele parohiale reprezintă o categorie de clădiri care îndeplinesc atât funcţia de locuinţă, cât şi pe aceea de sediu oficial al parohiei.

Aceste construcţii au un statut special, mai ales datorită faptului că, în satele săseşti, parohul şi consiliul parohial a reprezentat autoritatea socială şi morală cea mai de seamă, în cadrul comunităţii.

Casa parohială este o locuinţă de rang deosebit, faţă de toate celelalte locuinţe ale membrilor comunităţii, întrucât ea este expresia felului în care aşezarea şi-a îndeplinit îndatorirea de a-i oferi o casă decentă instituţiei şi persoanei care o reprezintă. Realizată cu mijloacele comunităţii, ea indica posibilităţile sau disponibilităţile economice ale acesteia, ca şi o medie a gustului celor ce iau decizii.

Chiar atunci când nu depăşesc confortul locuinţelor celor mai înstăriţi oameni ai aşezării, aceste case parohiale au o structură şi un aspect diferit de cel comun, apropiindu-se mai mult de micile reşedinţe nobiliare de tip "curia" [30].

Cu mult înainte de secolul al XIX-lea, casele parohiale din satele cu populaţie

---

[27] Lander, *op. cit.* p. 145. Şcoala devenită neîncăpătoare cu numai 3 săli de clasă a fost etajată şi s-au construit: o aripă nouă ce cuprinde 2 locuinţe de învăţători, o sală mare de clasă, o bibliotecă şi locuinţa îngrijitorului. Construirea clădirii a fost preluată prin licitaţie la suma de 12. 655 guldeni de către meşterul zidar Karl Pfaff şi Martin Truetsch din Râşnov Langgasse. Sfinţirea şcolii a avut loc 29 noiembrie 1871.

[28] *Das Burzenland* ... p. 531.

[29] Lander, *op. cit.* p. 147. Clădirea a costat 36. 749 guldeni.

[30] Simone Roux, *La maison dans l'histoire*, Albin Michel, Paris, 1976, p. 174-176 consideră că acest program, mult mai bine reprezentat în documente, poate constitui un termen de comparaţie pentru casa obişnuită atât în ce priveşte costul ei, cât şi în ce priveşte modelul stilistic, pe care casa parohială l-ar fi putut reprezenta pentru întreaga comunitate.

http://patrimoniu.gov.ro

10. Râşnov. Vechea primărie.

11. Fostul Gasthof. Râşnov.

http://patrimoniu.gov.ro

săsească, din Transilvania, reprezentau o excepţie în arhitectura unui sat. Arhitectura diversă a secolului al XIX-lea a oferit o varietate de soluţii de plan, de construcţie a spaţiului şi de decor. Cele două case parohiale din Râşnov şi Cristian constituie exemple tipice şi de bună calitate.

Prima a fost construită în 1893, [31] înlocuind o construcţie anterioară Reformei şi care devenise improprie, neîncăpătoare şi probabil nereprezentativă pentru standingul Râşnovului. Proiectul casei parohiale a fost realizat de inginerul de stat Nekolni, iar lucrările de construcţie au fost conduse de meşterul râşnovean Karl Pfaff împreună cu dulgherii Johan Bergel şi Johan Kraft şi cu tâmplarii Ernst Zieger şi Greg Stefss. Prin urmare această casă parohială a fost făcută după un proiect de autor şi nu după un proiect tip. Costul casei se ridică la o sumă identică cu cea cheltuită pentru şcoală, cu 20 de ani mai devreme - 12,600 guldeni.

Casa cu plan în U formează un volum compact, compartimentat simetric în jurul unui spaţiu central. Faţada eclectică are traveea centrală uşor decroşată şi tratată asemenea unui portic cu antablament mai înalt şi cu ferestre semicirculare largi, încadrate de deschiderile dreptunghiulare ale ferestrelor laterale. Spaţiul dintre cele două aripi ale clădirii se deschide spre curte, prin o terasă, delimitată de stâlpi dreptunghiulari de zidărie uniţi de o pseudoarhitravă, realizându-se astfel o tipică rezolvare neoclasică.

Un caz încă mai interesant îl oferă casa parohială din Cristian [32], care are structura, proporţiile şi aspectul unei pretenţioase vile neoclasice. Planul dreptunghiular, cu două rânduri de camere este articulat de decrosul porticului ce marchează axul de simetrie al clădirii. Camerele spaţioase şi înalte oferă un confort puţin obişnuit, ce aminteşte de o reşedinţă nobiliară. Construită la 1891, această clădire de excepţie rămâne o impresionantă mărturie a gustului pentru arhitectura neoclasică în mediul transilvănean.

Arhitectura occidentală, modernă, în principalele ei expresii stilistice: neoclasică, romantică-neogotică şi eclectică pătrunde în Transilvania de-a lungul secolului al XIX-lea, chiar şi în mediu rural.

Ţara Bârsei reprezintă o zonă privilegiată din acest punct de vedere din cauza creşterii treptate a gradului de urbanizare a satelor din această regiune.

Noua arhitectură este reprezentată concludent la nivelul arhitecturii locuinţei şi la cel al clădirilor publice. Dacă acestea din urmă fac parte dintr-un proces şi chiar program cultural, administrativ şi economic, casele de locuit, datorate iniţiativei particulare, indică mai bine gradul de acceptare şi asimilare a acestei arte, care funcţionează ca expresie a bunăstării, a locului ocupat de stăpânul casei în ierarhia comunităţii respective. Clădirile publice ilustrează potenţialul economic al aşezării ca şi gustul acesteia sau o medie teoretică a preferinţelor comunităţii. Noile programe publice, caracteristice veacului, ca şi formele în care programele se realizează, oglindesc sensibile multaţii de mentalitate individuală şi colectivă. Gândirea comunitară medievală, specifică saşilor transilvăneni, din zonele rurale, până în secolul al XIX-lea şi chiar până în secolul al XX-lea, este dizlocată şi înlocuită treptat în aşezări ca Râşnov şi Cristian, chiar atunci când forme de organizare şi întrajutorare, de tipul Nachbarschaft, continuă să funcţioneze.

Participarea la viaţa colectivă este dublată de o existenţă socială individuală, tot mai bine marcată şi diferenţiată.

CORINA POPA

---

[31] Lander, *op. cit.* p. 153
[32] *Das Burzenland*..., p. 526.
[33] Echivalentul actual al numelor de străzi din Râşnov:
Burggasse - Teiului
Sprenggasse - Izvorului
Kirchgasse - Republicii
Langgasse - Florilor
Rothanissgasse - Ion Creangă
Brückgasse - M. Viteazul
Reissgasse - Caragiale
Neugasse - Caraiman
Kleingasse - Brazilor
În Cristian, din fericire, la propunerea profesorului de istorie s-a revenit la numele vechi, traduse în româneşte.

http://patrimoniu.gov.ro

Ländliche und städtische Architektur im Burzenland (Kreis Kronstadt) in den Jahren 1820-1910 (Zusammenfassung)

Die stadtische Architektur, durch die Neugotik und den Eklektizismus vertreten setzt sich im XIX Jahrhundert und insbesondere in seiner zweiten Halfte, im ländlichen Milieu des Burzenlandes durch. Das Burzenland war zu gleicher Zeit dasjenige Gebiet in Siebenburgen das am meisten verstädtert war.

Die moderne Architektur behauptet sich haupIsächlich durch zwei Programme: die öffentlichen Gebäude und die Familienwohnung.

In den reichen Siedlungen Rosenau und Neustadt, die weiterhin ihren traditionallen agraren Charakter behalten, baut man: Rathäuser, Schulen, Kasernen, Säale, Pfarrhauser. Handwerker bauen nach festgelegten Musterplänen (die Schule in Neustadt) oder nach Architektenplänen (das Pfarrhaus in Rosenau). Diese Bauten beweisen den ökonomischen Aufschwung so wie auch den offenen und empfindlichen Geschmack dieser Gemeinden, gegenuber der in den Städten vertreteten Architektur des Jahrhunderts.

Die Familienwohnungen mit zwi biß drei Zimmern werden weiter in traditioneller Weise, nach der Vorschrift aus dem Jahre 1793 gebaut. Die Gebäude sind in ihrer Bautechnik, in ihren Plänen und in ihrer Ausstattung einfach und gleichformig in den meisten Fällen, sie sollen aber bald (1860-1910) durch städtische Bautypen ersetzt werden. Es handelt sich um konfortable Häuser mit zwei Häuskörper und Gang, Keller, hohen und gut beläuchteten Zimmer. Diesen Räumen, städtischen Typus, fügen sich auch die Fassaden hinzu. Fassaden die in eklektisch-klassizistischen Formen, nach den Grundsätzen des Eklektischen Stils, dekoriert worden sind, undzwar in einer Auslese von verschiedenen Kombinationen.

Diese Hauser gehören den reichen Wirth dieser Siedlungen und drücken die allmähliche Behauptung einer modernen und individualistischen Geistesgesinnung aus, die diejenige der mittelalterlichen Gemeinschaft, spezifisch der sachsischen Ansiedie diejenige der mittelalterlichen Gemeinschaft, spezifisch der sächsischen Ansiedlungen Siebenbürgens, biß Anfang des XX Jahrhunderts, verlegt.

(Übergetyung von Ruxanda Beldiman)

http://patrimoniu.gov.ro

SEMNALAREA UNOR ELEMENTE SPECIFICE ARHITECTURII ORĂŞENEŞTI ÎN FONDUL REZIDENŢIAL AL COMUNEI BIERTAN*

În cadrul cercetării şi inventarierii patrimoniului arhitectural al aşezării Biertan, realizate de colectivul secţiei de Istoria şi Teoria Artei a Academiei de Artă din Bucureşti în campania 1994, s-a consemnat prezenţa în fondul rezidenţial a unor modele de conformare planimetrică şi volumetrică, precum şi a unor elemente constructive care fac o notă distinctă în cadrul specific al arhitecturii rezidenţiale rurale săseşti din sud-estul Transilvaniei. Apropierea evidentă de tipologia casei orăşeneşti trebuie în primul rând legată de poziţia deosebită pe care Biertanul a deţinut-o de-a lungul ultimelor cinci secole în rândul aşezărilor din Transilvania, ilustrând încă o dată cum arhitectura clădirii de locuit înglobează un joc subtil între satisfacerea funcţionalităţii şi nevoii de reprezentare la nivel individual şi impulsul dat de simbolizarea mentalului şi condiţiei economico-sociale ale colectivităţii.

Din raţiuni metodologice şi prin selecţia criteriilor morfologice, elementele analizate au fost separate în două categorii distincte, fiecare prezentând variante diferenţiate, adesea convergând în contextul aceluiaşi model. Prima categorie (A) cuprinde modalităţile, constituite în tipologii, de conformarea planimetrică şi volumetrică a casei[1]. Elementele de conformare rezultate din inventariere sunt: planul de tip compact - cu corolarul planului ce cuprinde o scară interioară, faţada lungă către stradă, accesul prin gang supraetajat, casa desfăşurată pe două niveluri: parter şi etaj (eventual cu parterul părţii adaptat unei funcţiuni comerciale, etajul rămânând pentru locuire) sau demisol şi parter înalt [2]. A doua categorie (B) conţine elemente structurale şi arhitectural-decorative care sunt proprii unui standard ridicat de locuire, de tip urban vechi: bolţi în camerele de locuit, goluri cu ancadramente din piatră fălţuită, eventual cu profilatură, în nivelurile locuibile sau chiar pivniţe, elemente de sprijin tratate îngrijit sau decorate cu sculptură. Iată pentru prima categorie cele câteva grupuri constituite prin incidenţa sau convergenţa acestor elemente de conformare planimetrică şi volumetrică:

*** A.1. Clădiri de locuit dezvoltate integral sau parţial pe parter şi etaj sau pe parter înalt şi demisol, cu accesul în curte printr-un gang supraetajat, faţada principală rezolvând exclusiv frontul la stradă al lotului.**

Aceasta reprezintă un grup[3] bine

* Textul a fost prezentat la Simpozionul româno-german "Cercetarea patrimoniului cultural săsesc din Transilvania. Rezultate şi perspective", Braşov, 18-20 niembrie 1994.

[1] Deşi inventarierea s-a ocupat de întregul complex al gospodăriei, pentru această analiză s-a evidenţiat în exclusivitate casa de locuit, izolată de contextul gospodăriei, pornind de la aprecierea că astfel se poate realiza mai lesne o comparaţie între calitatea spaţiului rezidenţial din mediul rural şi urban.

[2] S-au exclus clădirile care corespund acestui tip de conformare fără a răspunde însă prin proiect funcţiei de locuire - de exemplu sala, hotelul, şcoala. În schimb au fost luate în consideraţie acele clădiri care răspundeau funcţiunii mixte până la naţionalizarea din 1948, chiar dacă ulterior funcţionalitatea a fost modificată.

[3] 1) P-ţa 1 Decembrie (Markt), nr. 7/datare: 1863, sfârşitul sec. XIX. Casă cu faţadă compactă la stradă având un volum pe demisol şi parter înalt şi un altul, puţin mai înalt, pe parter şi etaj, ce include şi gangul tăvănit. Scara exterioară prinsă la articulaţia dintre volume. (fig. 1) 2) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 10/datare: nucleu mai vechi, probabil sfârşitul sec. XVI-sec. XVII, conformarea actuală aparţine etapei de aliniere la noua piaţă centrală, deci sfârşitul sec. XVIII - începutul sec. XIX. Casa pe parter înalt şi demisol (pivniţă), cu accesul printr-un gang tăvănit, surmontat de o cameră de locuit, această travee aparţinând în întregime ultimei etape (fig. 2) 3) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 16/datare: a doua jumătate a sec. XIX. Casa pe parter (funcţiune comercială) şi etaj (locuinţă) cu acces pe gang boltit (fig.4). 4) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 17/datare: a doua jumătate a sec. XIX. Casa pe parter (funcţiune comercială) şi etaj (locuinţă) cu acces prin gang boltit (fig. 4). 5) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 18 (Azilul de bătrâni)/datare: sec. XIX. Casă de locuit cu două volume juxtapuse - unul pe parte şi etaj ce conţine, într-o travee uşor retrasă de la faţadă, şi accesul prin gang şi al doilea pe demisol (pivniţă) şi parter înalt. Scara exterioară prinsă pe faţada către curte (fig.5). 6) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 19 (Poliţia)/datare: a doua jumătate a sec. XIX. Casa pe parter (iniţial funcţiune comercială) şi etaj (iniţial locuinţă, acum birouri primărie) cu acces prin gangul clădirii alăturate (Primăria nouă). 7) str. A. Vlaicu (Steingasse), nr. 1 - Farmacia/datare: 1571, 1782, mijlocul sec. XIX. 1782 este probabil etapa conformării planimetrice şi volumetrice actuale. Casa pe parter (farmacia + anexele) şi etaj (locuinţa farmacistului), cu acces în curte şi la scara exterioară către camerele de la etaj printr-un gang boltit semicilindric. (fig. 3) 8) str. A. Vlaicu nr. 9/datare: 1837. Casa de locuit cu faţada ocupând integral frontul la stradă şi având două corpuri pe parter înalt articulate printr-un gang surmontat de un pod înalt. 9) str. T. Vladimirescu (Salzgasse), nr. 82/datare: sfârşitul sec. XVIII. Casă cu un volum pe parter înalt şi demisol şi altul pe parter şi etaj, ce include şi gangul tăvănit, delimitat la extremităţi de arce en panier. 10) str. G. Coşbuc (Kirchgasse), nr. 14/datare: 1776. Casă cu camere juxtapuse, având o faţadă lungă către stradă. Acces în curte printr-un gang boltit semicilindric. Acces la etaj prin scara exterioară.

http://patrimoniu.gov.ro

b

Fig. 1. P-ța 1 Decembrie 1918, nr.7 a . plan și b. fațada

a

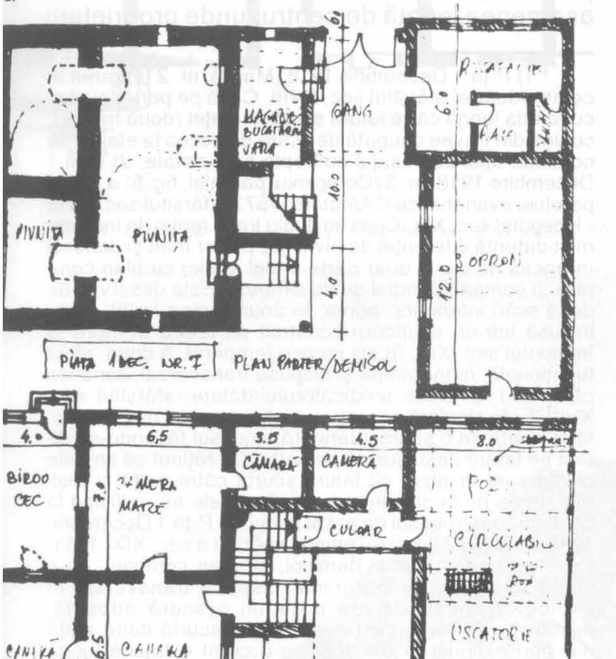

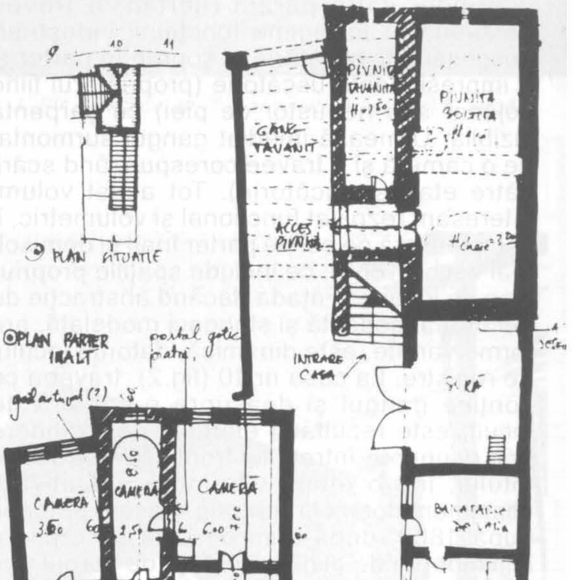

Fig. 2. P-ța 1 Decembrie 1918, nr. 10 - plan

http://patrimoniu.gov.ro

individualizat în fondul rezidenţial inventariat, oferind un tip de rezolvare funcţională şi estetică ce se apropie în cel mai înalt grad de locuinţa urbană.

Repartiţia caselor ce formează acest grup în cuprinsul perimetrului construit al aşezării arată o concentrare în zona centrală; astfel, mai mult de jumătate (şase) formează fronturile pieţei centrale - 1 Decembrie 1918 (Markt) -, restul fiind amplasate în vecinătatea acesteia, pe str. A.Vlaicu (Steingasse) - un segment al uneia din axele longitudinale ale Biertanului - sau pe străzile G.Coşbuc (Kirchgasse) şi T.Vladimirescu (Salzgasse), care formează inelul stradal ce înconjoară cetatea. De remarcat la clădirile de locuit care dezvoltă un regim de înălţime mixt este faptul că actuala conformare reprezintă adesea rezultatul etapelor diferite de construcţie, spaţiul pe parter şi etaj fiind o modalitate de rezolvare funcţională nouă, urmărind o adaptare a casei vechi la cerinţele modernizării, extinderii, racordării la un spaţiu semi-urban, elevat ca funcţie şi aspect. Astfel apar exemplele din P-ţa 1 Decembrie nr.7 şi 10. În cazul casei de la nr.7 (fig. 1 a şi b, volumul pe parter şi etaj cuprinde, către pârâul Biertan, o travee destinată în întregime funcţiunii industrial-gospodăreşti: bucătărie şi şopron la parter şi o impresionantă uscătorie (proprietarul fiind cojocar sau negustor de piei) cu şarpantă vizibilă. Urmează imediat gangul surmontat de o cameră şi o travee corespunzând scării către etaj (şi uscătorie). Tot acest volum, interesant rezolvat funcţional şi volumetric, îl completează pe cel pe parter înalt şi demisol, mai vechi (1863), ce include spaţiile propriu-zise de locuire. Faţada, făcând abstracţie de decoraţia modestă şi stângaci modelată, are forme variate, este dinamică, datorită jocului de registre. La casa nr.10 (fig.2), traveea ce conţine gangul şi deasupra o cameră de locuit, este rezultatul efortului de extindere prin ocuparea întregului front către stradă al lotului, într-o etapă ulterioară definitivării aliniamentelor pieţii centrale, trasate probabil după 1800, după cum ne lasă să credem schimbarea de aliniament faţă de corpul mai vechi al casei. În acelaşi fel pot fi explicate articulările de volume în cazul Farmaciei de pe str. A. Vlaicu (Steingasse) nr.1 (fig. 3 a şi b) - unde traveea cu gangul a completat ocuparea lotului la stradă în 1782 - şi în cazul Azilului de bătrâni de la nr.18 al Pieţei centrale (fig. 5), unde volumul, probabil mai nou, pe parter şi etaj, incluzând gangul, se articulează la aliniamentul pieţei, printr-o schimbare a unghiului faţă de volumul alăturat, mai vechi.

Casele din P-ţa 1 Decembrie de la numerele 16, 17 şi 19 (fig.4), fiind construite în a doua jumătate a secolului trecut, se aliniază de la bun început traseului deja stabilit al pieţei prin volume pe parter şi etaj, cu rezolvarea funcţiilor comerciale (prăvălii) şi a relaţiei cu zona locuită la standardele urbane ale vremii.

*** A.2. Clădiri de locuit dezvoltate integral sau parţial pe parter şi etaj sau pe parter înalt şi demisol, cu plan rectangular, compact şi scară interioară, cu faţada lungă către stradă.**

Grupul [4] se compune din case cu spaţii rezolvate compoziţional şi funcţional foarte variat, fiind astfel destul de neomogen ca tipologie. De asemenea este diferit şi gradul de adaptare al unor modalităţi de conformare planimetrică şi volumetrică specifice casei de oraş, la necesităţile de locuire şi reprezentare a proprietarilor acestora, desigur foarte diferiţi ca statut social. Repartiţia clădirilor în perimetrul construit al aşezării este de asemenea legată de centru, unde proprietarii

---

[4] 1) P-ţa 1 Decembrie 1918 (Markt), nr. 2 (intrarea în cetate)/datare: sfârşitul sec. XVIII. Casă pe parter şi etaj, cu faţada lungă către latura scurtă a pieţei (două travee), cu una din travee ocupată de scara de acces la etaj ce se continuă apoi cu pasajul cu trepte spre cetate. 2) P-ţa 1 Decembire 1918, nr. 3 (Complexul parohial, fig. 6) a. Casa parohiei evanghelice CA/datare: 1572, sfârşitul sec. XVIII - începutul sec. XIX. Casa cu dublu tract, regim de înălţime mixt datorită diferenţei de nivel (pe parter înalt şi demisol în tractul nordic şi doar parte în cel sudic) cu plan complex şi compact, parţial dublu simetric. Este deservită de două scări interioare: prima, în două rampe la 90°, este inclusă într-un avancorp construit pe latura de nord la începutul sec. XIX, în stil rococo temperat. A doua, strict funcţională, monorampă şi dispusă transversal, conduce către pod. b. Casa predicatorului/datare: sfârşitul sec. XVIII. Este similară casei parohiale, dar mult mai modestă şi lipsită de o scară interioară, accesul făcându-se direct pe latura desfăşurată pe parte. De reţinut că ambele clădiri sunt dispuse cu latura scurtă către piaţă şi mult mai retras de la aliniament, aşa încât ele nu participă la configurarea frontului de est al pieţei. 3) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 6 (fig.7)/datare: prima jumătate a sec. XIX, 1861. Casă pe parter înalt şi demisol, cu plan compact, cu o scară interioară monorampă, dispusă transversal în nucleul vechi (unde era probabil o scară adosată, deschisă). Acest nucleu avea faţada scurtă către piaţă dar prin extinderea din 1861, s-a creat o faţadă lungă către buzunarul pieţei. 4) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 15 (fig. 4)/datare: prima jumătate a sec. XIX. Casă pe parter şi etaj cu plan compact. 5) str. T. Vladimirescu (Salzgasse), nr. 81 (fig. 8)/datare: sfârşitul sec. XVIII. Casă pe parter înalt şi demisol, cu plan în dublu tract şi faţadă lungă către stradă, în traveea îngustă dinspre curte fiind prinsă o scară monorampă. 6) str. N. Bălcescu (Marktgasse), nr. 18/ datare: 1717, 1825. Casă pe parter înalt şi demisol, cu plan compact în dublu tract şi faţada lungă către stradă. Scara este prinsă longitudinal în traveea îngustă către curte.

http://patrimoniu.gov.ro

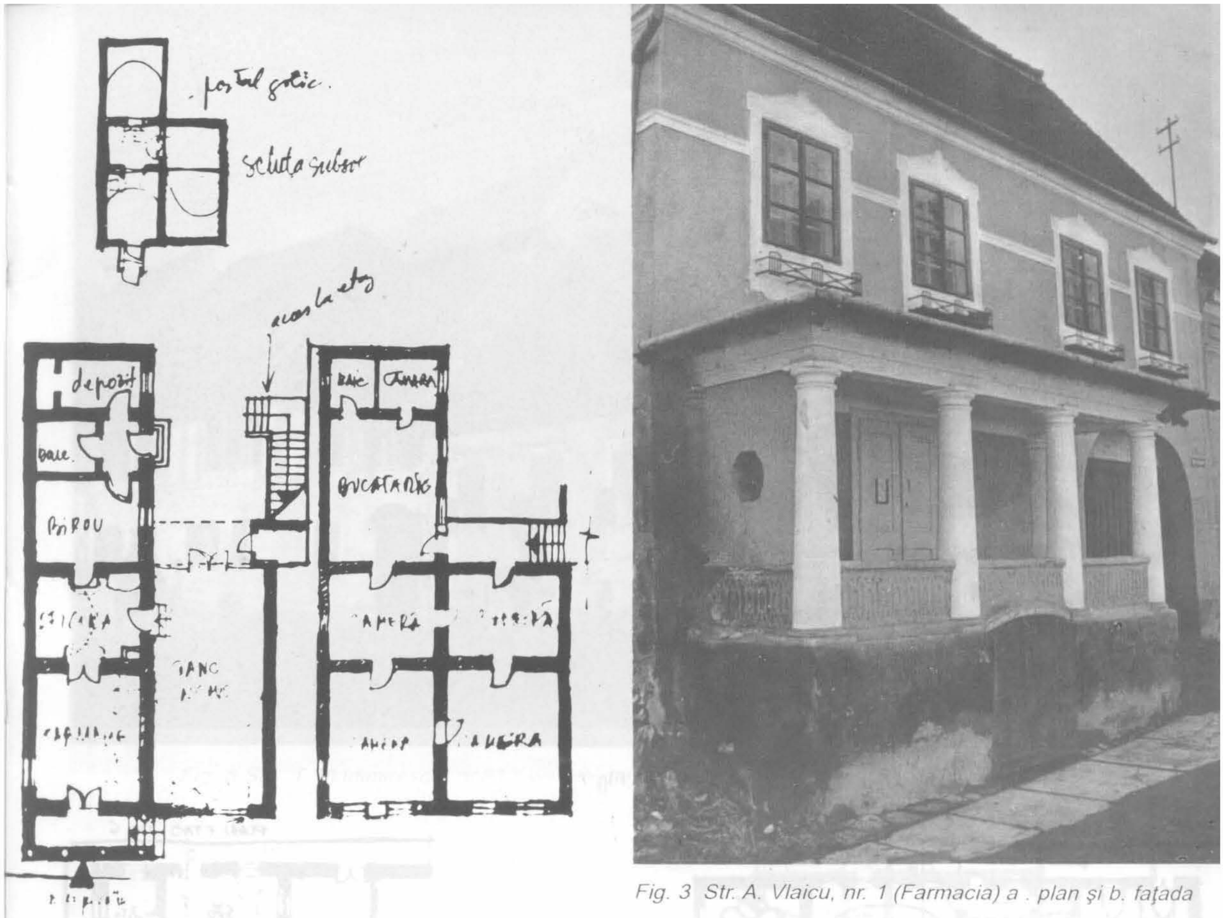

Fig. 3 Str. A. Vlaicu, nr. 1 (Farmacia) a . plan şi b. faţada

Fig. 4 Front de case - P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.15, 16 şi 17

Fig.5

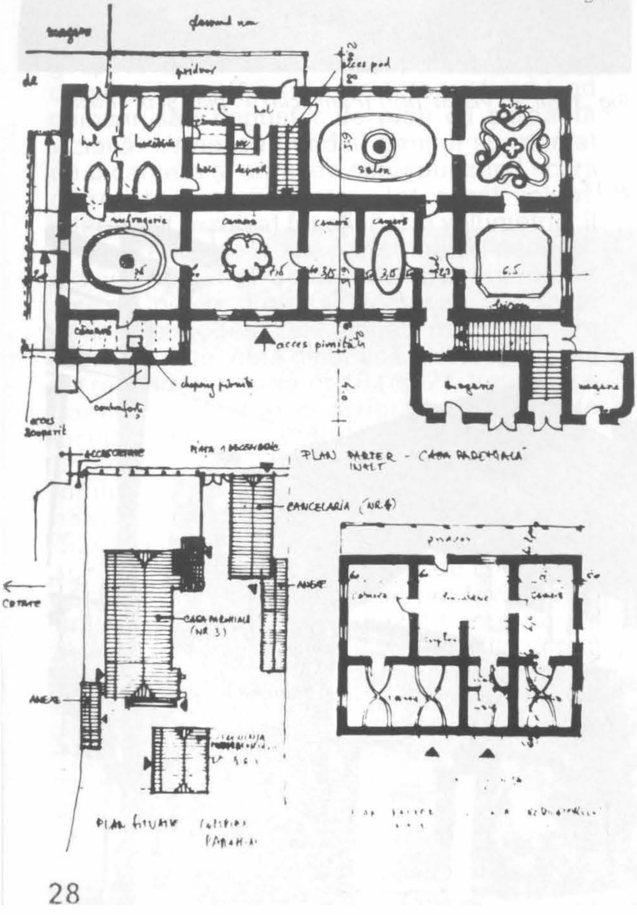

Fig.6

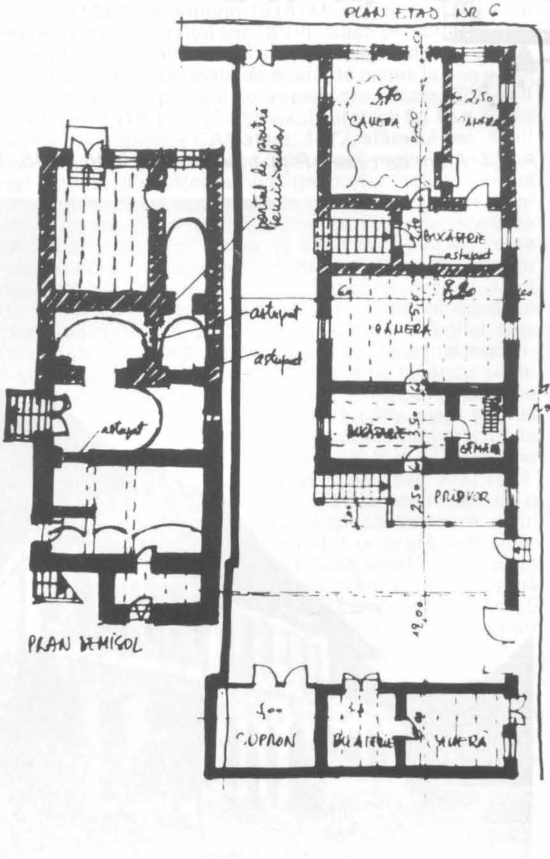

Fig.7

http://patrimoniu.gov.ro

Fig. 8 Str. T. Vladimirescu, nr.81 - vedere dinspre stradă

Fig. 5 P-ța 1 Decembrie 1918, nr.18 (Azilul de bătrâni)
Fig. 6 P-ța 1 Decembrie 1918, nr.3 (Complexul parohial) plan
Fig. 7 P-ța 1 Decembrie 1918, nr.6 - plan

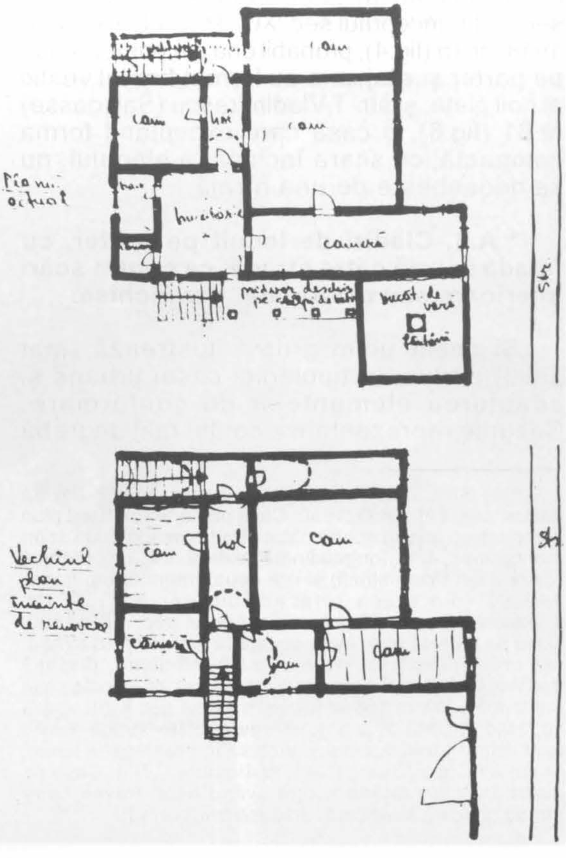

Fig. 9 Str. T. Vladimirescu, nr.2 -plan

http://patrimoniu.gov.ro

erau în mai mare măsură supuşi tendinţelor de modernizare, de ridicare a standardului de locuire şi reprezentare socială impus de comunitate.

Astfel, interesul pentru preluarea unor modele "urbane" la cumpăna secolelor XVIII-XIX, fie cu ocazia unor extinderi şi completări, fie a construirii *a fundamentis*, se înfăţişează în rezultate foarte diferite de la caz la caz: astfel structura actualei case parohiale (fig.6) datată la sfârşitul sec.XVIII, incluzând şi acel avancorp rococo al scării, decoraţia şi finisajele asociate, ilustrează elemente de conformare de tip urban ce se suprapun unui existent foarte reprezentativ pentru Biertan şi întreaga zonă - acela de sediu al Episcopiei evanghelice CA (din 1572 până în anul 1867) -, în funcţionalitatea căreia locuirea este dublată de funcţiuni ecleziastice specifice. În acelaşi timp, pentru o casă de locuit cum este aceea din P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.6 (fig.7), preluarea şi adaptarea parţială a unor vagi modele orăşeneşti cu ocazia extinderii, nu diferenţiază hotărât arhitectura casei de aceea tradiţional-rurală. Adaptări doar parţiale se pot întâlni şi la alte două clădiri de locuit ridicate în zona centrală la sfârşitul sec.XVIII- începutul sec. XIX: P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.15 (fig.4), probabil una din primele case pe parter şi etaj care au format frontul vestic al noii pieţe, şi str. T.Vladimirescu (Salzgasse) nr.81 (fig.8), o casă care exceptând forma compactă, cu scara închisă, a planului, nu se deosebeşte de una rurală.

*** A.3. Clădiri de locuit pe parter, cu faţada scurtă către stradă, ce conţin scări interioare sau exterioare, dar închise.**

Şi acest ultim grup [5] ilustrează (mai palid) preluarea tipologiei casei urbane şi adaptarea elementelor de conformare. Cazurile reprezentative conţin mai degrabă noutăţi de conformare a scării de acces la un parter locuibil foarte înalt, în sensul sporirii confortului accesului prin închiderea spaţiului scării şi a circulaţiilor. La limită, putem judeca acest grup de clădiri ca adoptând unul din tipurile de casă rurală (cu scara prinsă într-un pridvor acoperit susţinut pe stâlpi de lemn sau elemente de zidărie) la cerinţele sporite de confort impuse de principiile iluministe şi la caracteristicile formale ale casei urbane.

Rezumând datele consemnate din inventarierea acestor grupuri de clădiri de locuit şi accentuând situarea în teritoriul aşezării şi cronologia intervenţiilor din care au rezultat elementele de conformare planimetrică şi volumetrică analizate, rezultă apartenenţa lor la o perioadă istorico-stilistică, cuprinsă între sfârşitul sec.XVIII şi prima jumătate a sec.XIX, în care se acumulează eforturile de definire a unor fronturi compacte la stradă şi pe noile aliniamente rezultate din sistematizarea zonei centrale a localităţii. Ele constituie desigur un caz particular ilustrând un fenomen arhitectural mai larg, propriu unei provincii atinse de fluxul principiilor "moderne" şi raţionale de construcţie şi conformare a locuinţei, de extindere a reţelei stradale în interiorul aşezărilor de legătură cu proprietăţile agricole extravilane şi cu alte aşezări, într-o epocă în care saltului determinat de prosperitatea tradiţională a comunităţilor saşilor i se adaugă influenţa administraţiei habsburgice. Dacă avem în vedere şi elementele stilistice, putem completa cu remarca că stilul formelor şi decoraţiei este marcat de un tardiv baroc provincial, cu preluări timide ale repertoriului rococo temperat, imediat după 1800, şi ale neoclasicismului în secolul al XIX-lea.

B. Inventarierea şi cercetarea fondului rezidenţial a permis semnalarea unor elemente constructive şi de decor arhitectural al căror caracter depăşeşte nivelul arhitecturii rurale săseşti. Cel mai frecvent exemplu îl constituie prezenţa bolţilor din cărămidă în clădirea de locuit, element constructiv doar accidental apărut în acest context, frecvent întâlnit însă în arhitectura urbană medievală, din renaştere şi barocă. Preluarea acestor elemente constructive nu este nici ea omogenă, astfel încât se pot detaşa şi în această categorie câteva subgrupuri:

---

[5] 1) Str. T.Vladimirescu (Salzgasse), nr.2 (fig.9)/ datare: sec.XVII,1805, 1950. Casă pe parter înalt, cu plan compact, cu faţada scurtă către stradă, având două scări monorampe, una longitudinală, exterioară, dar închisă (datând din faza iniţială) şi o a doua, interioară şi transversală (din etapa refacerii din sec.XIX).2) str. T.Vladimirescu, nr.85/datare: începutul sec. XIX, 1890. Casa pe parter foarte înalt, cu faţada scurtă către stradă, are accesul rezolvat printr-o scară interioară, dispusă transversal. 3) str. G.Coşbuc (Kirchgasse), nr.8 (fosta casă parohială până în 1867)/datare: mijlocul sec.XVIII. Casă cu faţada scurtă având două travee către stradă, scara fiind dispusă longitudinal şi închisă în prelungirea tindei. 4) str. A.I.Cuza (Quergasse), nr.4/datare: 1799. Casa pe parter înalt, cu faţada scurtă având două travee către stradă şi scară interioară, dispusă transversal.

http://patrimoniu.gov.ro

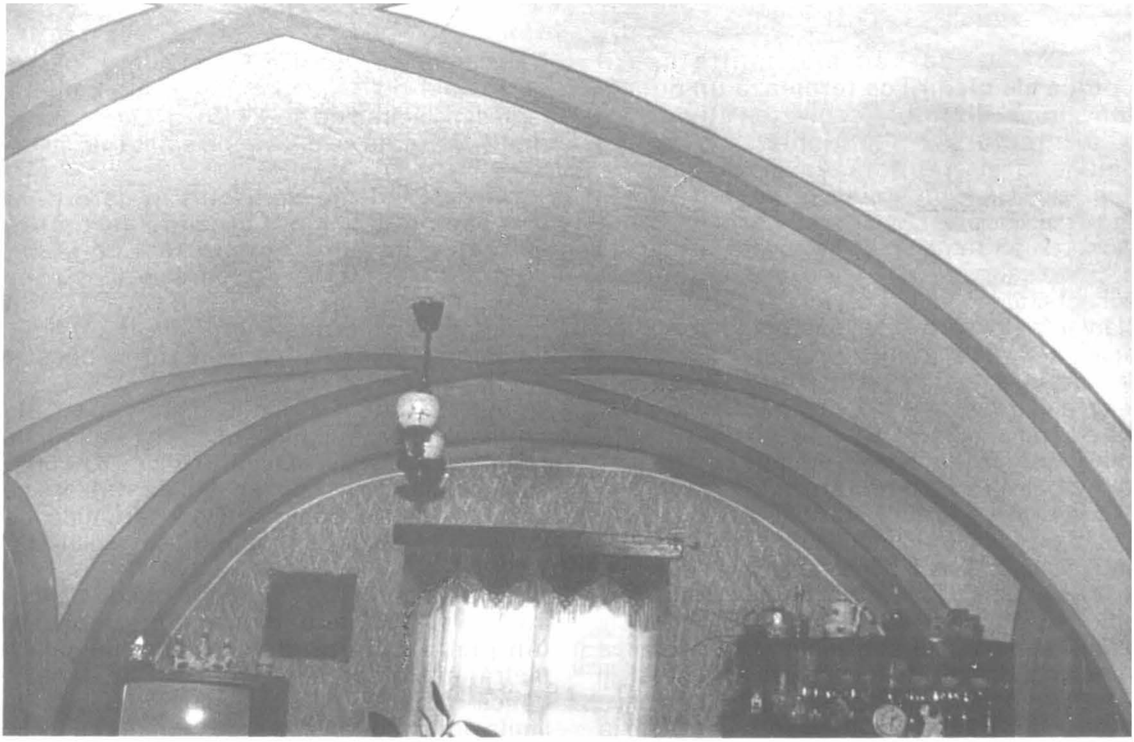

Fig. 10 Str. A.I. Cuza, nr.4 - detaliu bolţi a. camera mică şi b. tinda

http://patrimoniu.gov.ro

* **B.1. Două sau mai multe spaţii boltice ale clădirii ce formează un nucleu funcţional distinct**, rezolvarea structurală şi arhitecturală a acestui grup [6] fiind omogenă şi coerentă. În mod frecvent, nucleul este format dintr-o întreagă travee îngustă: cuprinzând o cameră şi scară monorampă sau un pridvor, la care se adaugă o tindă situată în traveea juxtapusă, constituind laolaltă şi cel mai vechi nucleu al clădirii, ce a supravieţuit până la conformarea actuală. Astfel, tot în zona pieţei centrale şi în cea limitrofă s-au putut inventaria asemenea elemente: în P-ţa 1 Decembrie 1918, nr. 9 (fig. 11 a şi b) unde aceste bolţi semicilindrice, datând din perioada medievală târzie către Renaştere, prezintă o decoraţie în formă de patrulob cu colţuri realizată în ipsos, pe str. T. Vladimirescu (Salzgasse) nr.2 sau pe str. A.I.Cuza (Quergasse), nr.4 (fig.10 a. şi b), unde amprenta barocă este mai puternică, bolţile semicilindrice cu penetraţii având intersecţiile subliniate (prin culoarea zugrăvelii) în chip de false ogive ale unei bolţi în cruce. Tot barocului târziu îi aparţin şi bolţile *a vella* din parterul "intrării în cetate" (P-ţa 1 Decembrie, nr. 2 - fig. 12), precum şi "falsele ogive" ale bolţii semicilindrice ale camerei mari din clădirea de pe A.I.Cuza (Quergasse), nr. 12, decorate cu platbande striate din ipsos.

B.2. **Clădirile de locuit în care doar una sau două camere prezintă asemenea elemente de boltire** reprezintă un grup [7] destul de numeros, la care acel nucleu funcţional nu există, fie datorită unor transformări ulterioare greu de identificat, fie datorită folosirii întâmplătoare a acestor soluţii constructive.

Astfel, cazul celor două încăperi ale Farmaciei (str. A. Vlaicu, nr.1 - fig.3 a) boltite diferit poate fi explicat printr-o înlocuire a bolţii semicirculare vechi din spaţiul de vânzare cu un planşeu din boltişoare de cărămidă pe traverse metalice la jumătatea secolului XIX.

B.3. În afara acestor elemente de boltire, au fost semnalate **ancadramente realizate din piatră fălţuită**, de o calitate inegală a pietrăriei: remarcabile sunt cel de factură gotică târzie, găsit în subsolul Farmaciei - la limita între două etape de construcţie - şi într-una din camerele de locuit ale clădirii din P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.10 (fig.13), acesta având o calitate excepţională a profilaturii de piatră. Faţada clădirii Farmaciei prezintă, de asemenea, un detaliu arhitectural şi decorativ mai pretenţios - un portic, sprijinit pe coloane dorice.

Majoritatea acestor elemente databile după criterii stilistice în perioada ce cuprinde sfârşitul secolului al XVI-lea şi continuând tot

---

[6] 1) P-ţa 1 Decembrie 1918 (Market), nr.2 (Intrarea în cetate). La parter (holul casei scării şi bucătăriei), încăperile au bolţi *a vella* separate de arce *en panier* (fig.12). 2) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.9 (fig.11.a şi b))/ datare: nucleu medieval datând din perioada sfârşitului de sec.XVI-sec.XVII, începutul sec.XIX. Casa pe parter înalt şi demisol, cu faţada îngustă cu două travee către stradă. Scară monorampă, deschisă, holul şi o parte din camera mică, aflate în cuprinsul traveei înguste, precum şi tinda dispusă transversal sunt boltite semicilindric. 3) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.10 (fig.2). În acest caz, toate spaţiile corespunzând traveei înguste - scara monorampă, holul şi camera mică - sunt boltite semicilindric. 4) str. A. Vlaicu (Steingasse), nr.6/ datare: 1793. Casa cu plan în formă de "L":, cu două travee la stradă. Camera mică de deasupra gangului, tinda centrală, camera alăturată tindei spre curte şi pridvorul sunt spaţii boltite în semicilindru, cu sau fără penetraţii.5) Str. T. Vladimirescu (Salzgasse), nr.2 (fig.9). Din nucleul vechi (sfârşitul sec.XVIII), traveea îngustă cuprinzând camera mică spre stradă şi scara monorampă închisă, precum şi tinda dispusă transversal sunt boltite în semicilindru; în etapa refacerii din 1805, din traveea adăugată, doar o cameră de lângă cea de-a doua scară, având comunicare directă cu tinda veche, este boltită cu semicilindru. Transformarea casei din etapa 1950 a schimbat radical structura boltirii 6). Str. T.Vladimirescu, nr.81 (fig.8) Traveea îngustă dinspre curte, cuprinde două spaţii boltite semicilindric: pridvorul şi scara monorampă de acces la parterul înalt. 7) Str. T. Vladimirescu, nr.82. Casa scării, dispusă transversal, şi vechea tindă sunt boltite semicilindric. 8) Str. A.I.Cuza (Quergasse), nr.4 (fig.10 a şi b). Bolţi semicilindrice cu penetraţii formând false bolţi în cruce în camera mică de la stradă şi tindă. 9) str. A.I.Cuza nr.12 / datare: 1801. Casa cu faţada scurtă cu două travee către stradă, având ambele camere către stradă şi tinda boltite semicilindric, cea din camera mare, cu penetraţii.

[7] 1) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.3 (complexul parohial - fig.6). Atât la actuala casă parohială, cât şi la casa predicatorului, apar fie izolat, fie în câteva camere de locuit juxtapuse, bolţi semicilindrice cu penetraţii, rezolvate ca "false bolţi în cruce" 2) str. A. Vlaicu, nr.1 (Farmacia) Bolţi, diferite ca rezolvare constructivă şi datare apar în sala de vânzare (boltişoare de cărămidă pe traverse metalice) şi în oficina alăturată (bolta în semicilindru cu penetraţii) 3) str. T.Vladimirescu, nr.1/ datare: sfârşitul sec. XVIII, sec.XX. Camere dispuse în anfiladă dintre care tinda prezintă o boltă *a vella*. 4) str. T.Vladimirescu, nr.78/datare: a doua jumătate a sec.XIX. Camere dispuse în anfiladă, dintre care a doua de la stradă prezintă o boltă semicilindrică întărită cu un arc dublu. 5) Str. G.Coşbuc (Kirchgasse), nr. 11/datare: sfârşitul sec.XVIII. Camere dispuse în anfiladă dintre care a treia dinspre stradă este boltită în cruce. 6) str. G.Coşbuc, nr.14. Camera centrală de la etaj este boltită semicilindric. 7) str. G.Coşbuc, nr.15/datare: sfârşitul sec.XVIII. Camere dispuse în anfiladă, tinda centrală fiind boltită în cruce. 8) str.A.I.Cuza (Quergasse), nr.8/datare: 1800-1830. Camere dispuse în anfiladă, una dintre ele fiind boltită semicilindric. 9), 10) şi 11). Str. N. Bălcescu (Marktgasse), nr.8, 18,19. Una sau două camere dispuse central într-o anfiladă sunt boltite semicilindric.

http://patrimoniu.gov.ro

Fig. 11 P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.9 a. plan şi

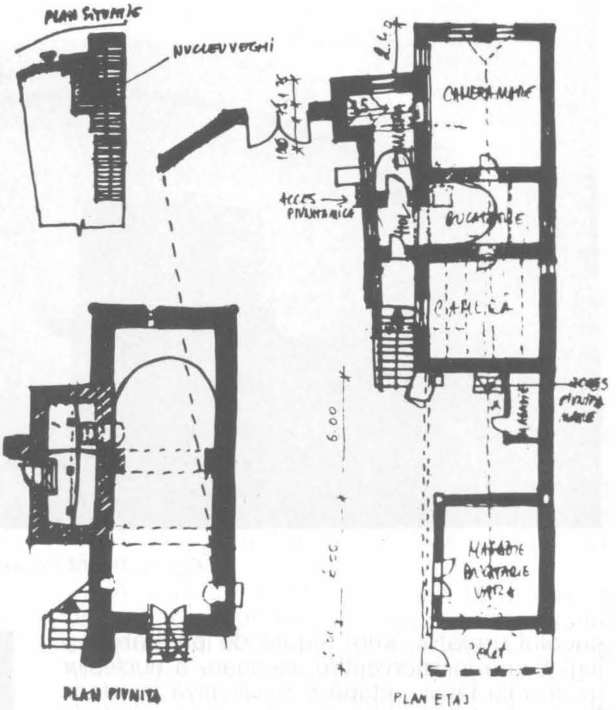

b. faţada

http://patrimoniu.gov.ro

Fig. 12 P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.2 (intrarea în cetate) detaliu bolta parter.

secolul următor, sunt legate de păstrarea şi înglobarea în intervenţiile ulterioare a nucleelor medievale târzii - etapă semnificativă în istoria Biertanului dacă ţinem seama de instalarea în 1572 a sediului episcopiei evanghelice CA, în urma trecerii masive a saşilor la această confesiune. Acestei prime perioade de înflorire spirituală şi prosperitate economică îi corespunde folosirea unei arhitecturi şi decoraţii medievale târzii, cu preluarea reţinută a noilor forme ale Renaşterii transilvănene. Desigur, anumite elemente de boltire se leagă stilistic de prefacerile perioadei moderne (de exemplu, bolţile *a vella*, bolţile cu penetraţii ce imită prin decoraţie forme arhaice etc.).

Nu se poate încheia această investigaţie fără a atrage atenţia că nu s-a procedat decât la o analiză primară a materialului inventariat, constând mai degrabă într-o selectare şi ordonare tipologică şi morfologică. O cercetare aprofundată ar trebui să antreneze investigaţii ale elementelor de construcţie: zidării, şarpante, bolţi etc., realizarea de relevee care să marcheze nu numai situaţia actuală, ci să identifice cât mai precis şi etapele de intervenţie. Ulterior s-ar putea folosi aceste rezultate la datarea clădirilor, a etapelor distincte, ca un punct de plecare, conjugat

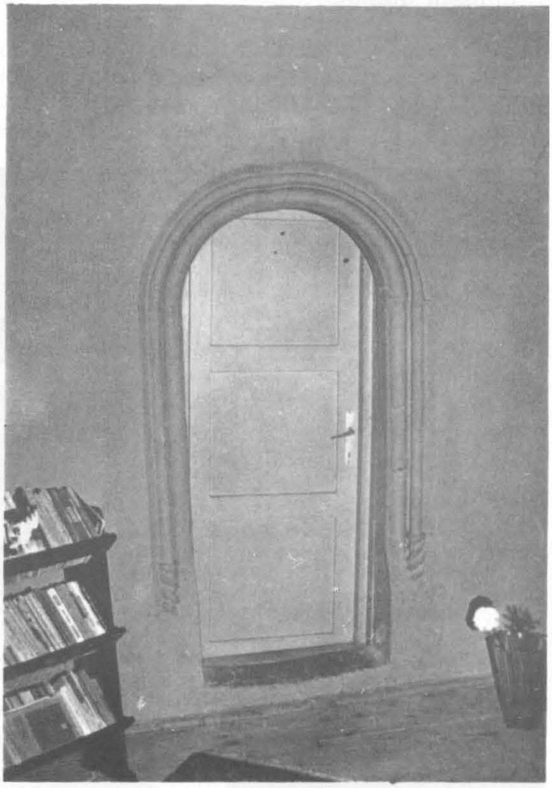

Fig. 13 P-ţa 1 Decembrie, nr.10 - detaliu ancadrament.

cu studiul documentelor, în schiţarea evoluţiei urbanistice a aşezării.

Arh. MONICA LOTREANU

---

[8] 1) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.6 (fig.7). Un ancadrament semicircular din piatră fălţuită apare la golul dintre două compartimente ale pivniţei de la demisol, în zona părţii mai vechi. 2) P-ţa 1 Decembrie 1918, nr.10. Între cele două camere dinspre stradă ale nucleului mai vechi apare un frumos ancadrament din piatră profilată. 3) str. A.Vlaicu, nr.1 (Farmacia - fig.3 a şi 3 b). În pivniţa de la subsol, apare un ancadrament gotic târziu la un gol între două compartimente la limita dintre faza gotică şi extindere din sec.XVIII. De asemenea, în faţada către stradă accesul se face printr-un portic înălţat, sprijinit pe 4 coloane libere şi 2 angajate.

http://patrimoniu.gov.ro

CONSIDERAŢII PRIVIND TIPOLOGIA PIVNIŢELOR DIN BIERTAN *

Tipologia pivniţelor este evident parte din tipologia caselor de locuit, a cărei analiză implicită o presupune.

Excluzând zona centrală a aşezării Biertan, în care se păstrează întâi clădiri cu substanţa originară: ziduri, pivniţe, bolţi, ancadramente de piatră databile în gotic şi Renaştere, apoi construcţii baroce ca sediul Episcopiei sau altele, ce înglobează nuclee mai vechi, şi, în sfârşit, implanturile din sec. XIX-XX: şcoala, sala, hotelul, banca - această zonă necesitând o cercetare de arhitectură şi documentară - în celelalte zone şi chiar pe străzi sunt sesizabile anumite constante în ceea ce priveşte programele şi soluţiile.

Analiza celor 180 de clădiri ce au fost inventariate în acest an permite câteva, poate surprinzătoare, constatări:

- zona Kirchgasse [1], poate fi contemporană cu piaţa centrală, formând un Ring în jurul bisericii, delimitată de cetate şi râu, ceea ce ar explica parcelele înguste, prezintă firesc mai ales case cu simplu tract, datate în numai primele decenii ale veacului al XIX-lea;

- casa cea mai veche datată prin inscripţia 1717 se află pe Marktgasse, nu departe de str. Avram Iancu, stradă ce marchează limita sudică a cartierului românesc;

- ansambluri arhitecturale datate precis 1805 (Steingasse 58) sunt situate aproape de capătul de sud al localităţii;

- clădirile datate 1770-1790 se distribuie nu strict concentric în jurul pieţei, ci pe o zonă largă ce cuprinde Quirgasse, Steingasse, Marktgasse - partea superioară a actualei străzi Tudor Vladimirescu, fosta Salzgasse şi străzile menţionate conservă; case datate 1800-1850.

În sfârşit, o zonă omogenă o reprezintă Hirsengasse, ce prezintă case datate mai ales din a doua jumătate a sec. XIX şi chiar mai târziu.

Această distribuţie evidenţiază o dezvoltare importantă a aşezării la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în patru direcţii: Quergasse, Marktgasse, Steingasse, Salzgasse, epoca în care s-a precizat aproximativ suprafaţa actuală a aşezării.

Casele din Biertan prezintă două tipuri de plan:

- cele cu simplu tract şi faţada scurtă la stradă (s)

- dublu tract şi faţada lungă la stradă forma de L (foarte puţine). (d)

Încercând o analiză cantitativă şi tipologică totodată ca şi o distribuţie a acestor tipuri de străzi, se constată următoarea situaţie:

Kirchgasse - 8 case s tract : 2 d tract
Quergasse - 6 case s tract : 7 d tract
Markt - 1 casă s tract :
Steingasse - 11 case s tract : 9 d tract
Marktgasse - 4 case s tract : 15 d tract
Salzgasse, Neuegasse - 9 case s tract : 12 d tract
Hirsengasse, A. Iancu - nu s tract.

Nu se poate stabili o vechime mai mare a caselor cu simplu tract. Considerăm că poate fi explicată coexistenţa celor două tipuri pe criterii sociale, economice. Predominarea caselor cu dublu tract pe strada Marktgasse, Quergasse şi începutul Salzgasse coincide cu zona în care s-au putut identifica cele mai multe ateliere: măcelărie, brutărie, tâmplărie, dogărie, croitorie. Casele cu simplu tract repartizate compact în zona de răsărit Hirsengasse şi spre sud reprezintă o zonă relativ mai nouă şi poate mai legată de ocupaţiile agricole. Colina din vecinătate cu

* Textul prezintă o variantă a comunicării susţinute cu prilejul Simpozionului româno-german "Cercetarea patrimoniului săsesc din Transilvania. Rezultate şi perspective", Braşov 18-20 XI 1994. Inventarierea patrimoniului arhitectural din Biertan s-a făcut în vara 1994 de către un grup de studenţi ai Academiei de Artă Bucureşti, Facultatea de Istoria Artei, conduşi de prof. Corina Popa, arh. Monica Lotreanu. Studenţii care au participat la campania de inventariere sunt: Ruxandra Beldiman, Dana Darie, Cecilia Teodoru, Elena Mihuţ, Roxana Păsculescu, Mugur Boicescu, Adriana Bara, Horea Avram.

[1] Corespondentele numelor de străzi sunt următoarele:
N. Bălcescu - Marktgasse
A. Vlaicu - Steingasse
Piaţa 1 Decembrie - Markt
Al. I. Cuza - Quergasse
G. Coşbuc - Kirchgasse
T. Vladimirescu - Salzgasse şi Neuegasse
Horea - Hirsengasse

http://patrimoniu.gov.ro

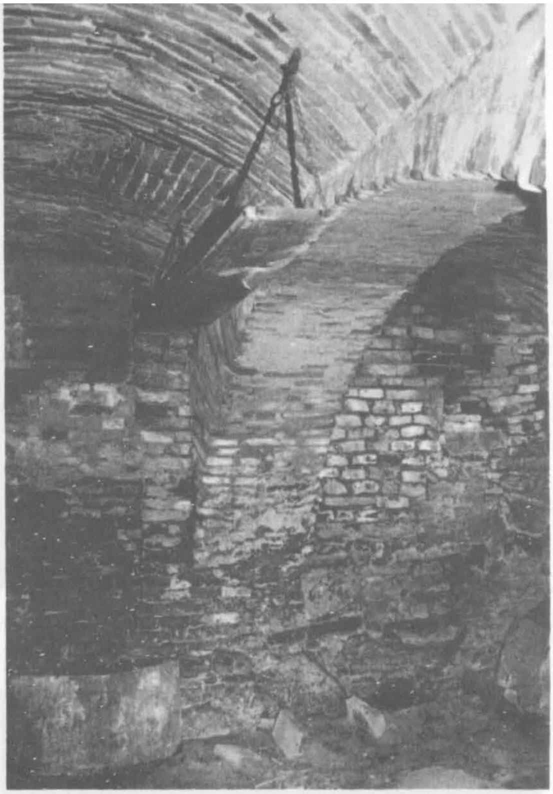

1. Biertan, T. Vladimirescu nr. 3. a. faţada, b. bolta de cărămidă a pivniţei, c. arc dublou şi bolta "a vella"

http://patrimoniu.gov.ro

2. A. Vlaicu, nr. 9. a. faţada, b. bolta pivniţei cu arc dublou.

http://patrimoniu.gov.ro

expunere spre vest serveşte de păşune satului (Hirsenberg).

Ocupaţiile principale ale populaţiei Biertanului pot explică până la un punct tipologia şi structura gospodăriilor ca şi dimensiunile spaţiilor de depozit, meşteşugăreşti, comerciale. Locuitorii Biertanului au fost în primul rând meşteşugari, apoi viticultori. Schimbarea stemei Mediaşului - în secolul XIX ar confirma momentul când viticultura se dezvoltă spectaculos probabil şi pe seama unei educaţii speciale în domeniul cultivării viţei de vie *în şcolile* acestor aşezări. Probabil Biertanul cunoaşte în jur de 1800-1850 o perioadă de prosperitate datorită importantei producţii de vie[2].

Satul vecin - Richişul - aflat în mod continuu în concurenţă cu aşezarea semiurbană care a fost Biertanul, se caracterizează prin faptul că ocupaţiile principale ale populaţiei erau viticultura şi creşterea vitelor. Structura gospodăriilor din Richiş prezintă aproape invariabil grajd şi şură de dimensiuni importante, şopron prevăzut cu teasc, iar casele cu simplu tract au pivniţe cu largi accese din stradă. În acest sat predomină casele cu simplu tract şi cu pivniţe sub 2-3 încăperi.

Aş considera, în consecinţă, că majoritatea caselor cu dublu tract din Biertan, ceea ce presupune pivniţe bi şi tripartite, a aparţinut unor meseriaşi şi negustori ce aveau nevoie de spaţii de depozit speciale, diferenţiate şi mai ample.

Tipurile de pivniţe la casele din Biertan sunt:

1. pivniţe cu bolţi semicilindrice din cărămidă

a) cu o travee; b) 2 sau 3 travee juxtapuse uneori una din ele boltită; cu 2 travee "a vella" sau bolţi transversale;

2. pivniţe cu planşee de lemn, acoperite integral sau parţial cu planşee de lemn, la numai *12 case*.

3. pivniţe cu bolţi de cărămidă în secţiune segmente de cerc, pe grinzi metalice, databile după 1900, la numai *6 case*.

4. *8 din casele* inventariate sunt lipsite de pivniţă - ele apar în zona de răsărit şi sud (Hirsengasse).

Singurele tipuri interesante sunt cele cu bolţi de cărămidă şi cele acoperite cu grinzi şi blăni de stejar.

Prima variantă de pivniţă boltită este cea cu o singură travee cu boltire semicilindrică longitudinală susţinută de arcuri dublouri sau fără arcuri.

Exemple:

1. - A. Vlaicu, 9, - (1837) - pivniţă sub cele 3 camere ale casei cu faţada lungă la stradă, acces din curte

"Mich. Vachman 1837"

- A. Vlaicu, 30, - (1842) - casă cu faţada lungă la stradă, pivniţă cu bolţi în corespondenţa camerelor, acces din stradă, posibil spaţiu comercial.
- A. Vlaicu, 58, - (1805) - casă cu 3 camere, faţada scurtă la stradă, pivniţă sub partea veche, acces pe sub actualul pridvor.
- G. Coşbuc, 11 - (sfârşit secolul XVIII) - 3 camere, una cu bolţi în cruce.
- T. Vladimirescu, 81 - casa cu 3 camere, faţada scurtă la stradă, i s-a adăugat un corp paralel în care s-a amenajat afumătoarea, cu acces pe latura scurtă din curte, pivniţa sub toată casa cu bolţi semicilindrice şi o boltă de acces transversală.
- T. Vladimirescu, 3, - măcelărie - casa cu 3 camere cu o singură pivniţă boltită compartimentată - traveea de la stradă utilizată ca măcelărie, acces pe latura lungă, lângă poartă.
- A.I. Cuza, 8 - casă cu 2 camere şi tindă, pivniţă sub cele 3 spaţii, acces pe sub pridvorul din faţa tindei.
- A.I. Cuza, 15, - casă cu 3 camere, pivniţă boltită cu acces din şopronul aflat în continuarea casei.
- Piaţa Centrală, 20, (sfârşit secolul XIX) - casă cu faţada lungă la stradă, pivniţă sub cele 3 încăperi, pivniţă boltită semicilindric - primul compartiment cu o boltă "a vella", celelalte 2 travee cu boltă cu secţiune în mâner de coş.

2. Pivniţe bi şi tripartite ale caselor cu dublu tract prezintă bolţi semicilindrice longitudinale sub cele 2 încăperi de la stradă, întotdeauna inegale ca lărgime, adesea cu o boltă transversală a spaţiului de acces, travee boltite "a vella" şi cu arcuri dublouri semicirculare în mâner de coş.

Str. N. Bălcescu (Marktgasse)

- nr. 12 - casă cu ateliere şi prăvălii, brutăria
- nr. 38 - tâmplărie
- nr. 14 - brutărie şi croitorie

---

[2] Albert Arz von Straussenburg, *Bietrage zur Siebenburgischen Wappenkunde*, Bohlau Verlag, Wien, Koln, 1981, pp. 136-138, fig. 97-98. Emblema principelui Michael Apafi de la 1661-1690 include un trunchi şi 2 ramuri de viţă cu struguri. Acest motiv apare frecvent în satele din jurul Sighişorii şi în cele ce au fost odinioară în proprietatea familiei Apafi: Malancrav şi Laslea. Stema Scaunului Mediaş la 1848 reprezintă o mână ce cultivă viţă de vie. Probabil că această formulă sintetizează stema lui M. Apafi cu înregistrarea unei realităţi de proporţii decisive pentru bunăstarea acestei zone - dezvoltarea viticulturii.

http://patrimoniu.gov.ro

3. Piaţa Centrală, nr. 20, a. faţada, b. arc dublou turtit şi început de boltă "a vella".

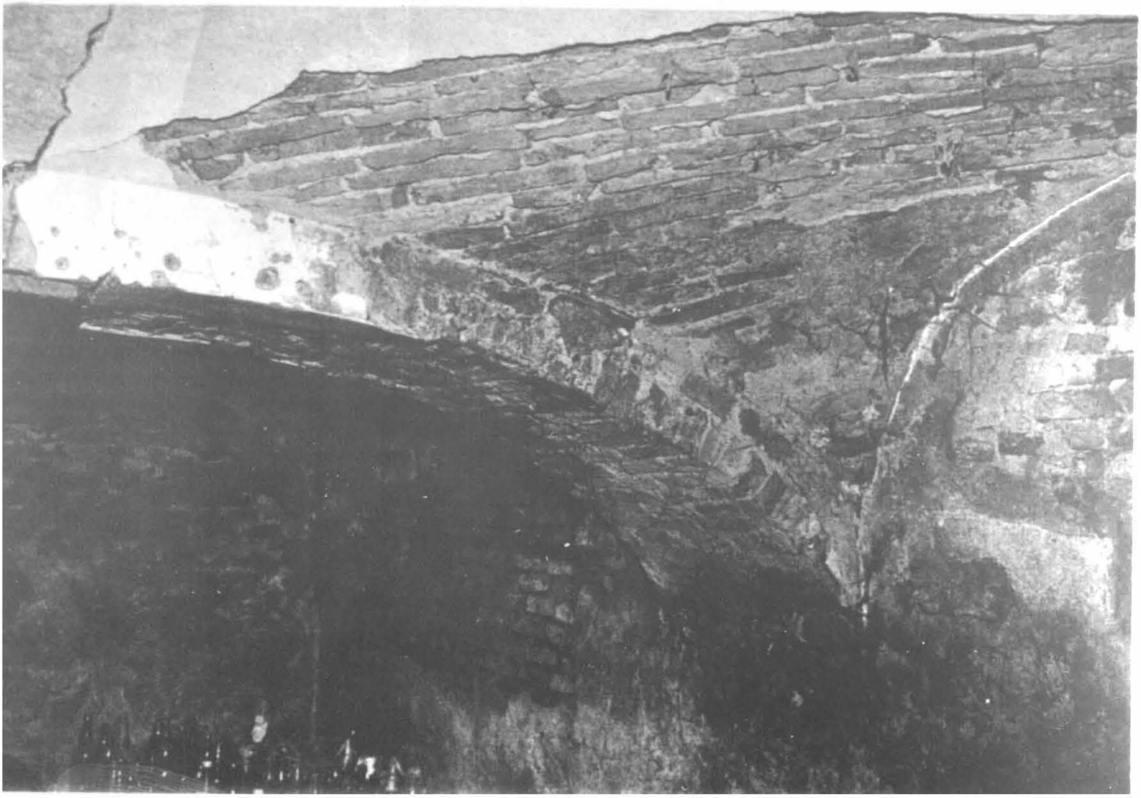

4. A.I. Cuza, nr. 12, a. fațada

b. planul

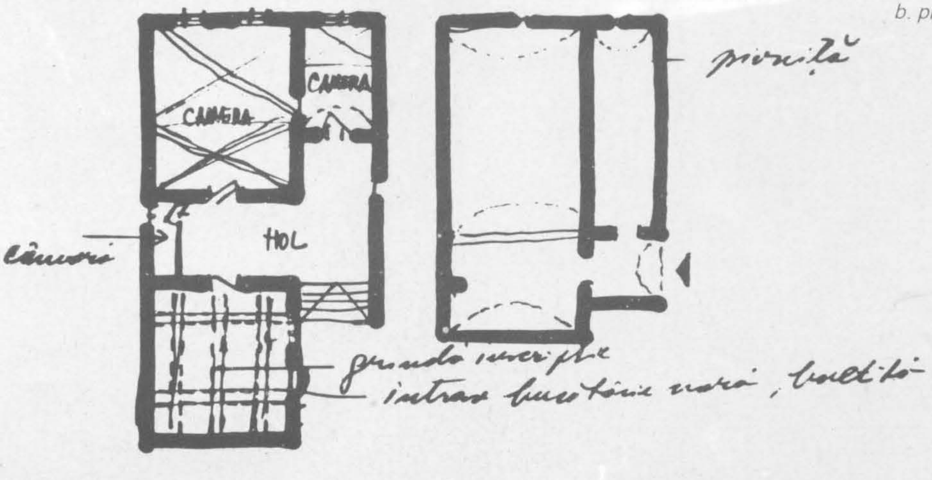

str. A. I. Cuza (Quergasse) nr. 12

http://patrimoniu.gov.ro

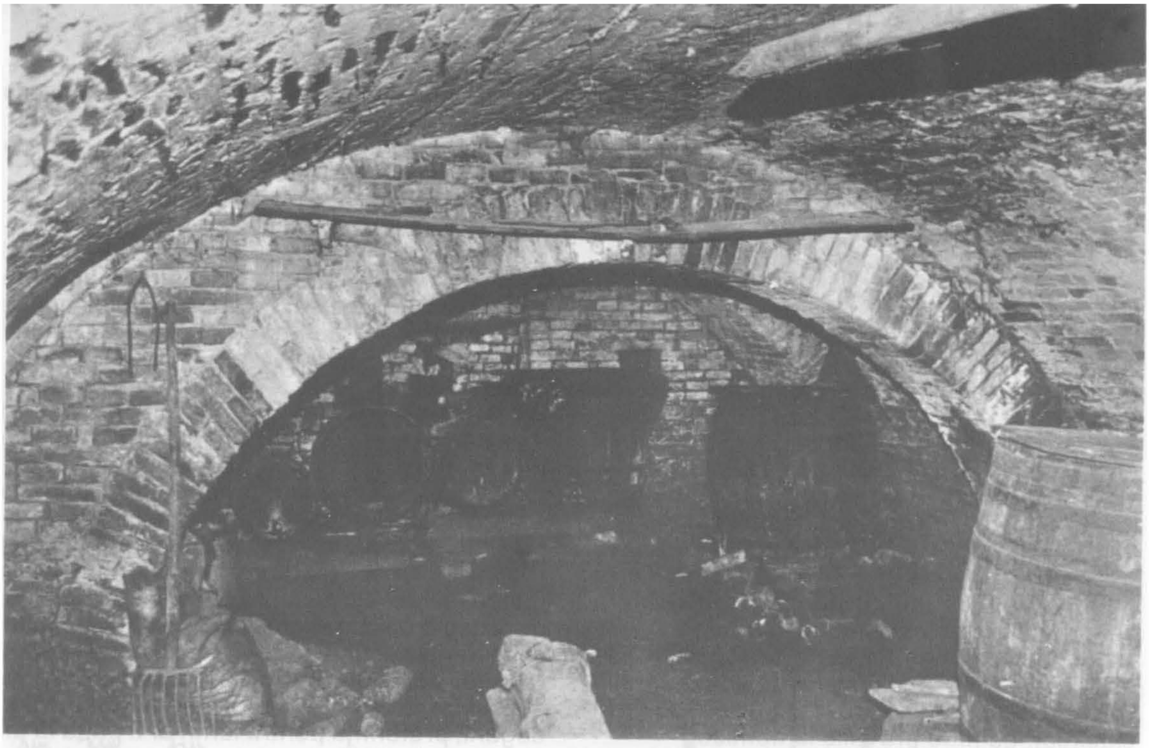

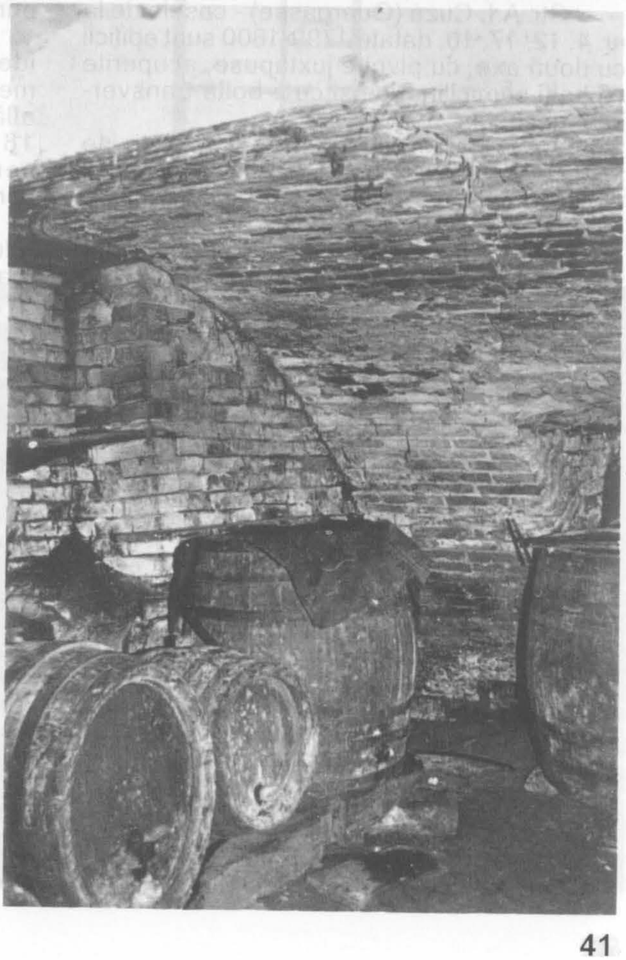

c. pivniţa boltită cu recompartimentări şi arcuri de sprijin suplimentare mai recente.

http://patrimoniu.gov.ro

- nr. 18 - (1717) - casă cu latura lungă la stradă, 3 camere, una din camere boltită, cu un semicilindru cu penetraţii, iar pivniţa prezintă 2 compartimente boltite semicilindric cu dublouri, comunică cu şopronul în care se află teascul.

Inscripţie cu caractere gotice: Johannes Ludwing ANNO 1717

Str. Aurel Vlaicu (Steingasse): nr. 42 - pivniţă cu 3 travee acoperite de semicilindri şi bolţi "a valle";

- nr. 22 - pivniţă bipartită cu dublu acces;
- nr. 6-2 case: 1793-1830
- casa 1798 - 2 pivniţe cu două travee - una longitudianlă cu dublouri şi traveea transversală cu secţiune "anse de panier".
- Piaţa Centrală nr. 11 (1800 cca.) casă cu faţadă lungă la stradă, pivniţă cu acces din curte prezintă 3 compartimente primele cu bolţi "a vella", ultimul acoperit cu o boltă semicilindrică de cărămidă.
- Piaţa centrală nr. 6 şi nr. 10 prezintă la nivelul pinviţelor ancadramente gotice târzii - Renaştere, ce par a demarca nucleul vechi al clădirilor. La nr. 6 prăvălie la demisol.
- Str. A.I. Cuza (Quergasse) - casele de la nr. 4, 12, 17, 10, datate 1799-1800 sunt edificii cu două axe, cu pivniţe juxtapuse, acoperite cu bolţi semicilindrice şi cu o boltă transversală accesul.

Toate aceste pivniţe sunt construite pe fundaţii de piatră şi ziduri parţial de piatră, parţial din cărămidă, cu bolţi numai din cărămidă. Intervenţiile mai recente reprezintă fie arcuri dublouri, fie cămăşuiri integrale ale boltirilor vechi, uneori unele travee au planşee de beton.

3. În întreaga localitate s-au identificat - în limitele lotului inventariat - 12 cazuri în care pivniţele mai păstrează parţial sau integral planşee de lemn de stejar.

- Str. A. Vlaicu, nr. 14 - casă cu latura scurtă la stradă, având pivniţa cu tavan de grinzi de stejar şi blăni de stejar, prevăzută cu un stâlp central, poate necesar din cauza lărgimii pivniţei.
- Str. A. Vlaicu, nr. 20 - (af. sec. XVIII-XIX) - casă cu dublu tract, cu pivniţă tăvănită, compartimentată în 4 spaţii, cele 2 spaţii juxtapuse, corespunzând camerelor, sunt compartimentate în 4 zone, accesul pe latura scurtă din curte.
- Str. A.I. Cuza 6, T. Vladimirescu 7, 10, 51, 56 - se întâlnesc situaţii similare, uneori cu recompartimentări.
- Marktgasse 10, Steingasse 25, Kirchgasse 9. În aceeaşi zonă centrală se păstrează planşee de lemn numai peste 1/2 din pivniţă, şi anume pe traveea îngustă. Pivniţa casei de pe Steingasse 25 este datată 1789. Acest caz reprezintă un reper posibil în datarea acestui sistem de construcţie al pivniţelor.

Utilizarea predilectă a lemnului ca material de construcţie înainte de veacul al XVIII-lea, sau chiar până la jumătatea secolului al XVIII-lea, este o realitate acceptată parţial de literatura specializată. Regulamentele impuse de administraţia austriacă după 1750 privind interzicerea construirii de noi case de lemn, marchează o aproximativă limită cronologică[3].

Nu intenţionăm să subscriem comod acestei opinii, ci dimpotrivă să aducem argumente: analiza unei case, datată 1807, din Quergasse 6 - singura cu faţada lungă la stradă, de pe această uliţă, păstrează integral, tavanul originar în cele 3 camere, tavanul din camera mare conservând o monumentală grindă meşter - şi pivniţa acoperită tot cu lemn, dovedeşte utilizarea pe scară largă a lemnului ca material secund de construcţie până la 1800 şi în jur de 1800. Întrucât strada pe care se află casa era cea pe care locuiau mai ales dogarii, preferinţa pentru lemn ar fi până la un punct explicabilă.

Pe de altă parte, pe strada unde au fost identificate cele mai numeroase ateliere meşteşugăreşti Marktgasse (N. Bălcescu) se află cea mai veche casă, datată 1717, la nr. 18, casă ce prezintă camere cu bolţi semicilindrice cu penetraţii şi pivniţe cu semiclindri pe dublouri.

Prelucrarea parţială a materialului ce a fost adunat în campania 1994 nu permite încheieri mai precise, cercetări propriu-zise mai ales în zona centrală ar putea oferi unele repere de datare mai sigure.

Tipologia pivniţelor din Biertan este asemănătoare cu cea a caselor din Aţal, Buzd, Dupuş, Richiş - cum am mai menţionat -, dar şi cu aceea din satele zonei de la vest de Sighişoara: Laslea, Mălăncrav, Daneş - aşezări cu o veche tradiţie în viticultură. În toate aceste sate predomină pivniţele acoperite cu bolţi din cărămidă, semicilindrice. Dimpotrivă, în satele din zona dintre Sighişoara şi Rupea, precumpănesc până la exclusivitate pivniţele cu tavane din lemn. Aceste sate sunt: Ungra, Dacia, Homorod, Saschiz. Trebuie menţionat faptul că la nord de Sighişoara la Hetiur, dar mai ales la Nadeş - sate de asemenea renumite pentru cultura viţei de vie - se regăsesc pivniţe cu bolţi de

[3] W. Horwath, *Das sächsischen Bauernhaus des Burzenlandes*, in "Das Burzenland" Bd. IV, Kronstadt, 1929, pp. 227-228.

http://patrimoniu.gov.ro

5. A.I. Cuza nr. 6, a. faţada, b. planul

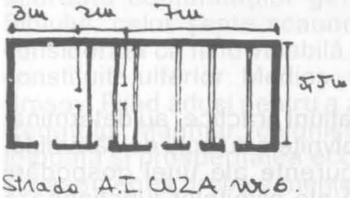

c. pivniţa tăvănită cu grinzi de stejar.

http://patrimoniu.gov.ro

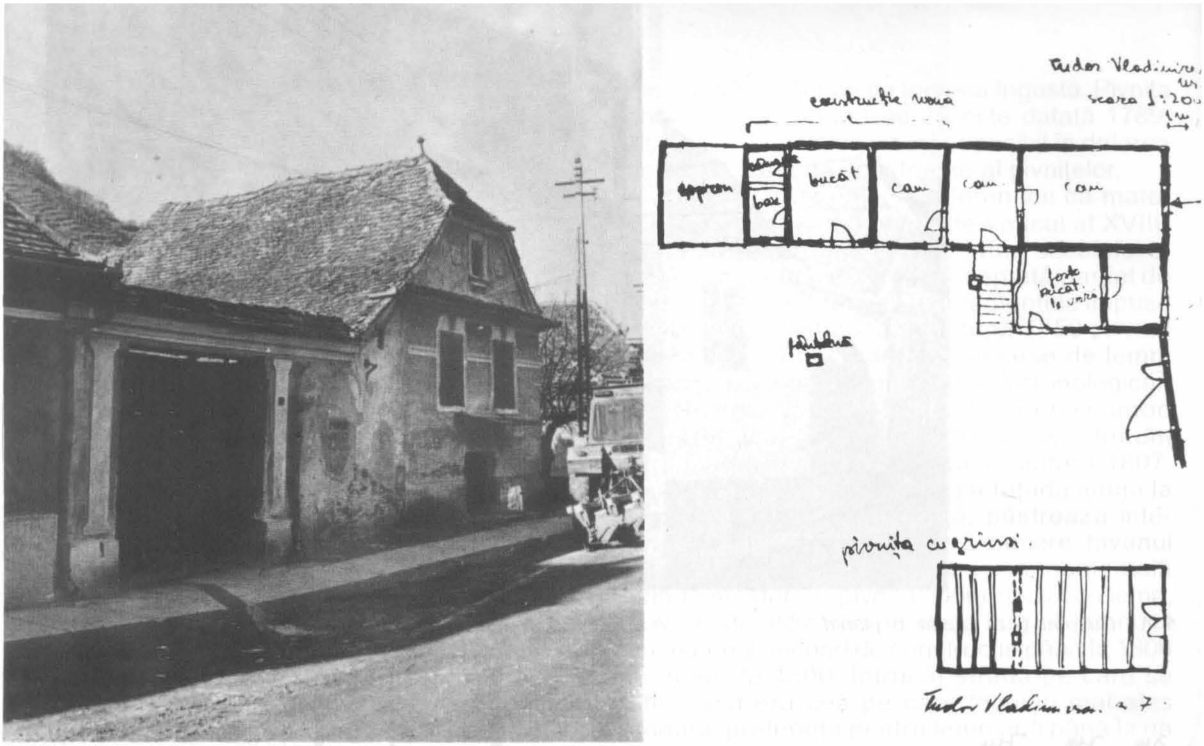

6. T. Vladimirescu, nr. 7, a. fațada, b. planul casei și al pivniței acoperite cu lemn pe grinzi de stejar.

cărămidă. În concluzie, considerăm că independent de materialul de construcţie la îndemână: lemn sau piatră, în zonele viticole şi în centrele cu activitate meşteşugărească mai diversă (măcelari, tăbăcari, pielari) ce implică asigurarea condiţiilor de conservarea a vinului - produs comercializat odinioară în cantități importante spre sud, în zona cu climă rece a Făgăraşului, neprielnică creşterii viţei de vie, - aceste raţiuni practice, au determinat opţiunea pentru pivniţele cu bolţi de cărămidă. Pentru nevoile curente ale unei gospodării zidurile de piatră ale pivniţelor funcţionează ca un element suficient pentru menţinerea unei temperaturi convenabile în tot decursul anului.

CORINA POPA

http://patrimoniu.gov.ro

Arhitectura rurală tradiţională exprimă legătura logică dintre natura înconjurătoare şi spaţiu, între intimitate şi monumentalitate. Într-o comunitate în care fiecare se cunoaşte, casa înconjurată de o grădină exprimă un mod de existenţă axat pe individualitate. Casele - prin extensie ansamblurile gospodăreşti - împreună cu întreg satul ce exprimă moştenirea de tip rural sintetizează istoria unor popoare. Ele sunt expresia identităţii comunităţilor săseşti ce au convieţuit de-a lungul secolelor împreună cu românii. [1]

Carta drepturilor şi privilegiilor regale acordată de Andrei al II-lea (1205-1235), cunoscută şi sub denumirea de "Andreanum", acordată comunităţilor germane din zona Sibiului, celor şapte scaune, a fost ulterior considerată ca fiind valabilă pentru scaunele constituite ulterior: Mediaş, Şeica, Bistriţa şi Braşov. Fiind aduşi pentru a asigura graniţele Regatului Maghiar, coloniştii saşi asigurau totodată şi prosperitatea economică a zonei. De asemenea, trebuie menţionat că libertăţile şi privilegiile acordate locuitorilor de pe Pământul Regal - Konigsboden - permit şi dezvoltarea localităţilor, atât a celor rurale cât şi a celor orăşeneşti, în cu totul alt mod decât aceea a aşezărilor din Ardealul de Nord, unde nu numai românii erau iobagi, dar şi saşii. În ciuda unor diferenţieri de ordin social, prezente la scară mai mică în Ardealul de Sud, se poate afirma că până în secolul al XVIII-lea nu existau prea mari deosebiri între sat şi oraş [2]. Prin urmare, nu este de mirare, afirma Roswith Capesius citând pe Viktor Roth [3], că în marea majoritate a satelor întâlnim case şi anexe gospodăreşti din piatră şi cu acoperiş de ţiglă încă din secolul al XVI-lea, apărute sub influenţa orăşenească. Aspectul orăşenesc al satelor săseşti derivă din contextul istoric. În acest context trebuie amintite rivalităţile dintre diferite localităţi ca Biertanul şi Mediaşul pentru supremaţia în regiunea celor Două Scaune, ceea ce francezii numesc "le droit de présence sur les autres". Biertanul va pierde această bătălie nu înainte însă de a ajunge sediu episcopal, putându-se mândri cu o arhitectură foarte impunătoare de tip orăşenesc, reprezentativă pentru istoria arhitecturii Transilvaniei [4]. De o amploare redusă a fost lupta dintre Biertan şi Richiş, un sat care a avut curajul să rivalizeze timp de câteva secole cu viitorul sediu episcopal. Deşi bogaţi, locuitorii Richişului erau priviţi de biertanezi cu superioritate şi cu aerul cu care un orăşean se poate uita la un provincial. Ambele aşezări aflate la numai 6 km una de alta sunt amplasate într-o regiune viticolă renumită, una din ocupaţiile de bază fiind viticultura, vinurile produse erau un motiv în plus de rivalitate. De aceea, căsătoriile dintre cele două comunităţi nu erau privite cu ochi buni de către membrii lor.

Satul Richiş (comuna Biertan, judeţul Sibiu) este alcătuit dintr-o arteră principală situată pe axa N-S, ce purta iniţial denumirile de Obere şi Untere Ende, deviată uşor spre S-V, către E se ramifica spre Hirschthal şi depăşind piaţa centrală către S-E către Kirchthal, ulterior bifurcându-se la stânga către Wandelgasse, la dreapta către Kremergasse sau Kremerthal [5]. Uliţele satului capătă denumirile pâraielor ce se varsă în râul Richiş, devenit pârâul Biertan. Înainte de anul 1948, populaţia era majoritar săsească (în jur de 1000), românii s-au stabilit ulterior, la fel ca şi ţiganii, care profitând de plecarea populaţiei germane din ultimii ani s-au instalat în casele acestora din centru. Saşii erau organizaţi în nouă vecinătăţi - Nachbarschaften - ce purtau la rândul lor denumirile uliţelor: Kirchthal, Neuegasse, Wandelgasschen,Hirschtalbrucke, Hirschthal,

---

[1] Dinu C. Giurescu, *The razing of Romania's past*, World Monument Fund New York, 1990, pag. 27.

[2] Thomas Nägler, *Die Ansiedlung der Sächsen in Siebenbürgen* in Studien zur Geschichte der mitwohnenden Nationalitäten und ihrer Verbruderung mit der rumanischen Nation. Die Deutsche Nationalität", Bd. 1, ed. Kriterion, Bukarest, 1975, pag. 105.

[3] Viktor Roth. *Zur Geschichte des sächsischen Bauernhauses* in "Archiv des Vereins fur siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt", Bd. 42/1 1924, pag. 256.

[4] Gerhard Schuster. *Giebel und Tore zur Fassadenstaltung sächsischer Bauernhauser in Siebenbürgen (II)* în "Revista Monumentelor Istorice", anii LXII*-LXIII, Nr. 1-2/1993; Nr. 1-2/1994. Bucureşti 1993-1994. pag. 157.

[5] Corina Popa, *Fişa localităţii Richiş*.

http://patrimoniu.gov.ro

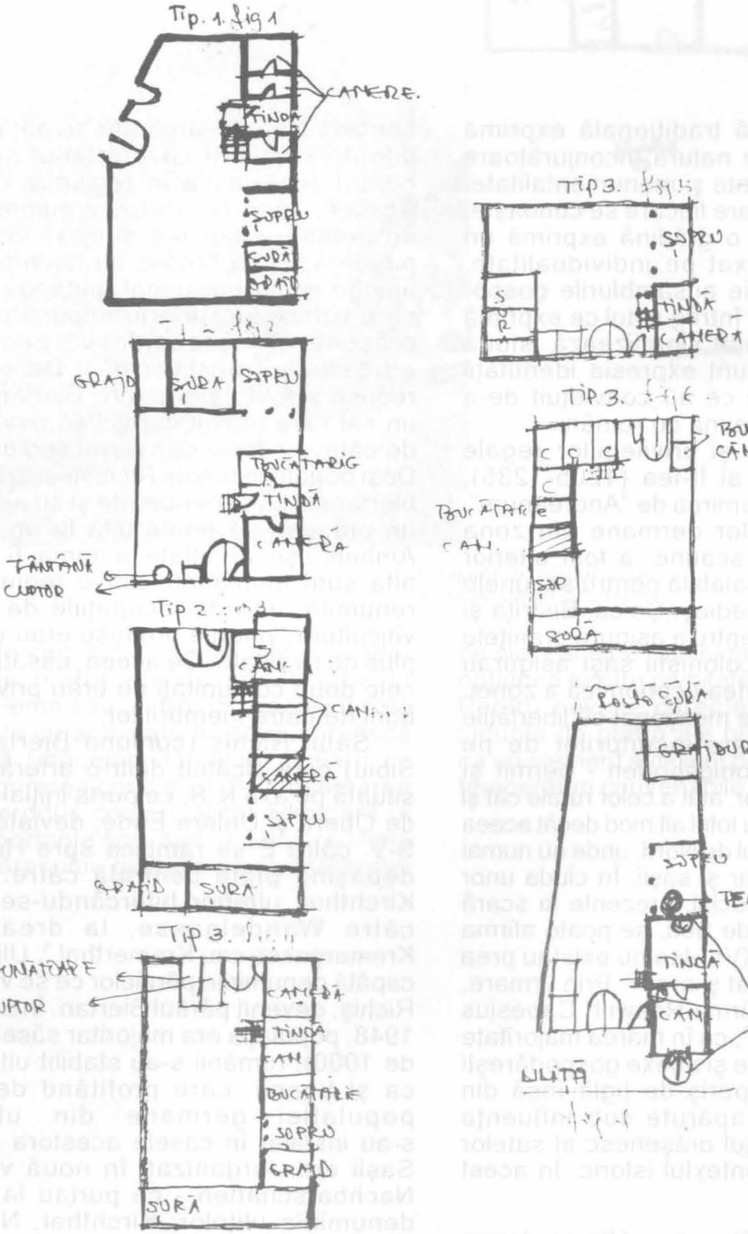

1. Planuri de gospodării corespunzând fiecăruia dintre cele 4 tipuri.

http://patrimoniu.gov.ro

2. Gospodăria nr. 252 din ulița Principală (Obere Ende) vedere asupra ansamblului de clădiri (tip 1).

3. Gospodăria nr. 298 din Kirchthal, în forma de "L" (tip 2).

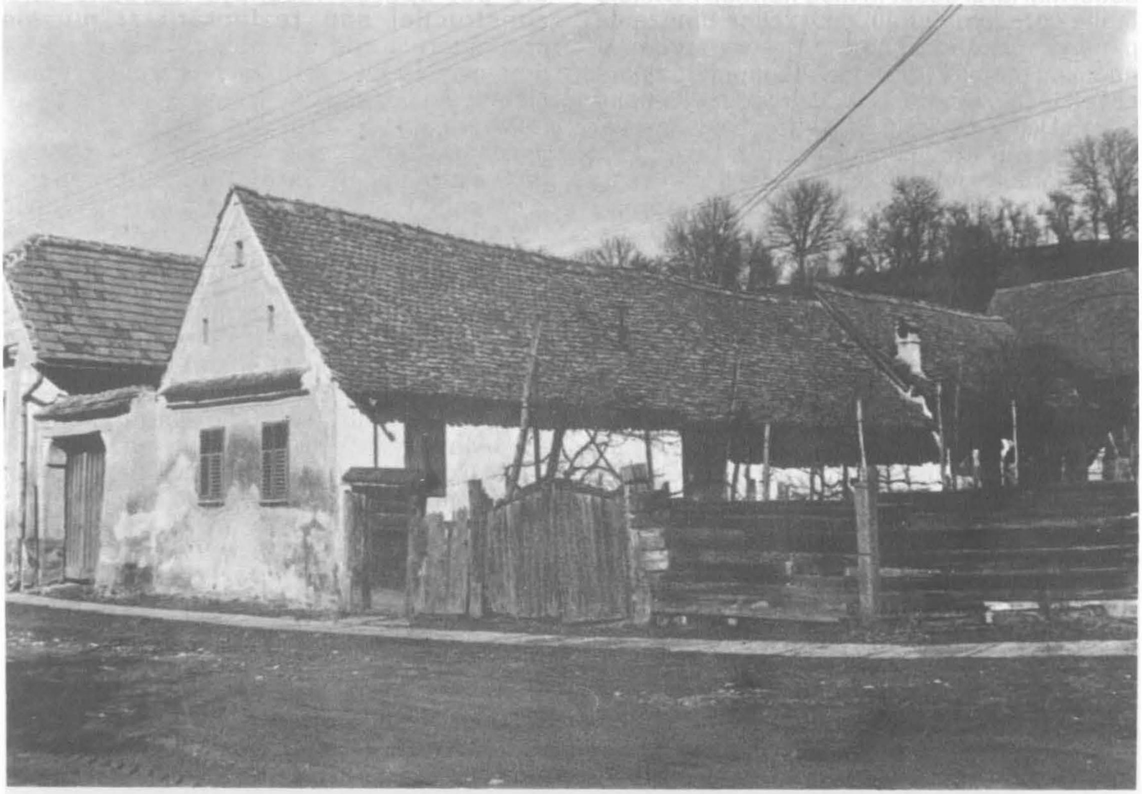

http://patrimoniu.gov.ro

Herentor, Obergasse, Untergasse. Viaţa administrativă, comercială, socială şi culturală s-a dezvoltat în apropierea bisericii evanghelice.

În urma cercetărilor efectuate la Richiş, pe un număr de aproximativ 75 de gospodării, am putut observa frecvenţa a 4 tipuri de ansambluri gospodăreşti. Acestea, trebuie menţionat, se află în zonele locuite de saşi până în jur de 1989, pe locul a câteva din fostele vecinătăţi: Kirchthal, Wandelgasse, Neuegasse şi evident în uliţa Principală.

Structura gospodăriilor derivă în primul rând din dispoziţia geografică a satului. Roswith Capesius[6] menţionează asemănarea dintre gospodăriile din Ţara Bârsei, a secolului al XVIII-lea, Altland şi Weinland (din care face parte şi Richişul), precum şi a celor din Unterwald. Atrage totodată atenţia asupra tipurilor de gospodării din Transilvania de Nord.

Revenind la dispoziţia geografică a Richişului, satul se găseşte:

1. la confluenţa mai multor pâraie, rezultă prin urmare o structură ramificată a uliţelor. Pericolele provenite din posibile inundaţii au determinat o retragere a frontului strâns de case - tipic zonei săseşti - uliţele devenind astfel mai largi decât în mod normal. Pivniţele înalte care aveau rolul de a reţine umezeala pentru a nu intra în camere, creează premisa unui soclu înalt care dădea monumentalitate casei, lucru ce corespundea mândriei satului bogat. Uliţele din cartierele săseşti sunt parţial pietruite, au trotuare, iar pe malul pâraielor s-au plantat salcii şi castani.

2. satul este înconjurat de dealuri cu pante repezi, care coboară până în capătul grădinilor aferente gospodăriilor. Pe aceste coline erau plantate odinioară viile roditoare ale saşilor. Şurile sunt dispuse în general transversal, în capătul curţii, într-un front strâns de cele mai multe ori. Acest front îl reia pe cel principal dinspre uliţă, conferind astfel întregului ansamblu aspectul unei fortăreţe. Începând cu secolul al XVI-lea, ţăranul sas se interesează foarte mult de rezistenţa şi masivitatea locuinţei sale[7].

Un alt factor important care şi-a pus amprenta pe dispoziţia şi conformaţia gospodăriei este reprezentat de ocupaţiile richişenilor: cea de bază, după cum s-a mai menţionat, este viticultura, întâlnim de asemenea crescători de vite, dogari (gospodăria nr. 200, din uliţa Principală), rotari, cizmari, croitori, măcelari (gospodăria nr. 300 din Kirchthal) sau morari.

Acestea sunt elementele principale care au dus la dezvoltarea ansamblurilor gospodăreşti. Ele se adaptează însă şi dimensiunilor parcelelor îndeobşte de formă dreptunghiulară, unele înguste şi dispuse în pantă, perpendicular pe uliţă. Acestea se întâlnesc în special în uliţele laterale. În centrul satului întâlnim loturi ceva mai ample şi uneori dispuse paralel cu strada.

Gospodăriile se compun în general din aceleaşi elemente, totuşi există anexe care au fost dărâmate pe parcurs. Casa mare, dispusă perpendicular şi cu latura scurtă la stradă, uneori are ca pandant casa mică sau bucătăria de vară. În continuarea casei, dar nu sub acelaşi acoperiş, sunt dispuse anexele formate din şopru şi/sau şopron, coteţe; şura şi grajdurile sunt amplasate perpendicular, tot acest corp de clădiri căpătând forma unui "L". Se remarcă zidurile extrem de groase. Faţadele văruite în galben, verde sau ocru se constituie din trei registre: frontonul trapezoidal cu sau fără pinion triunghiular (uneori frontonul este triunghiular) străpuns de două răsuflători, între ele pot apărea inscripţii marcând anul construcţiei sau restaurării şi numele proprietarului, de asemenea alte elemente ornamentale, cum ar fi simbolul viţei de vie sau un însemn de breaslă. Aceste elemente decorative apar în secolul al XVIII-lea, dar cronologic şi istoric vorbind, elementele actuale sunt de dată mult mai recentă [8]. Registrul median corespunde camerelor, fiind marcat de două ferestre care la rândul lor pot flanca sau să fie flancate de o serie întreagă de motive. Al treilea registru este cel al soclului străpuns şi el de două răsuflători. Frontul strâns de case este realizat prin unirea caselor vecine prin intermediul porţilor extrem de monumentale, carosabile şi pietonale. Se asigura astfel o anume ritmicitate a ambelor laturi ale uliţei. Aceasta este imaginea tipică a gospodăriilor săseşti din Transilvania de Sud, cele din satul Richiş, nediferenţiindu-se mult de celelalte.

Gospodăriile după cum s-a menţionat, sunt de 4 tipuri, în funcţie de dispoziţia pe lotul respectiv.

1. gospodării dispuse pe o singură latură.

---

[6] Roswith Capesius. *Das siebenbürgischsächsische Bauernhaus**, Wohnkultur Kriterion Verlag, Bukarest, 1977, pag. 28.

[7] Viktor Roth, *op. cit.*

[8] Gerhard Schuster. *Façades décorés des fermes saxonnes en Transylvanie* în "Monuments historiques-Roumanie", juin-juillet, 1990, nr. 169; ed. C.N.H.M.S., Paris, 1990.

http://patrimoniu.gov.ro

4. a. Gospodăria nr. 99 din uliţa Principală. Faţada tipică dispusă între poarta monumentală a sa şi zidul gospodăriei vecine.

4. b. Gospodăria dispusă pe un lot foarte îngust - vedere dinspre poartă - perpendicular pe uliţă, cu casa mare, casa mică şi anexe, în formă de "U" (tip 3).

http://patrimoniu.gov.ro

5. Gospodăria nr. 242 în formă de "U" din uliţa Principală, amplasată pe un lot dreptunghiular paralel cu uliţa.

ar însuma cam 4% din total. Dispunerea este determinată de proporţia lotului, îngustă sau mai puţin îngustă în comparaţie cu cele vecine, şi de amplasarea anexelor din curţile vecine.

Gospodăria nr. 244, amplasată pe o parcelă destul de amplă cu accesul dispus pe colţ la intersecţia străzii principale cu o uliţă laterală. Clădirile pe latura lungă în capătul curţii: casa cu trei camere şi acces printr-un pridvor şi la câţiva metri şura şi grajdul (foto 1, fig. 1).

Gospodăria 103 din uliţa Principală. Clădirile sunt dispuse perpendicular cu strada. Casa este în dublu tract, accesul fiind asigurat printr-un pridvor cu stâlpi de zidărie. În continuare: bucătăria, cămara, şoprul şi şura cu grajd.

2. gospodării dispuse pe două laturi ale parcelei în formă de "L"; în jur de 29%.

Gospodăria nr. 144 din strada Principală. Casa în dublu tract este dispusă perpendicular pe uliţă, în stânga porţii, accesul în casă se face prin spate. Roswith Capesius [9] indica faptul că până în secolul al XIX-lea astfel de accese demonstrau importanţa muncilor ce se îndeplineau în curte, grajd sau şură, dar şi o reminiscenţă a ideii de apărare. Începând cu secolul trecut, intrarea se face tot prin curte, dar prin faţă, atunci când veranda îşi pierde din importanţă. Dar îşi păstrează caracterul impunător.

Gospodăria nr. 32 din Neuegasse. Poarta de acces este plasată uşor în diagonală. Este de menţionat apariţia acestora într-o epocă târzie (secolele XVII şi XVIII). În stânga, locuinţa cu trei încăperi dispuse în anfiladă cu acces pe ambele laturi ale unui pridvor. Urmează în continuare: bucătăria, cămara, şoprul, un şopron ce servea drept grajd şi perpendicular şura [10].

Gospodăria nr. 230 din uliţa Principală. Casa cu patru camere este urmată de o moară, un şopru şi perpendicular pe acest corp de clădiri, şura.

Gospodăria nr. 237 din uliţa Principală (foto 1, fig. 2); nr. 233 din Principală (foto 1, fig. 3).

3. gospodării dispuse pe trei laturi în aproximativ 41% din cazuri.

---

[9] Roswith Capesius, *op. cit.*

[10] Gospodăria nr. 75 din Neuegasse prezintă o dispoziţie mai aparte. Casa cu trei încăperi dispuse în anfiladă cu acces în pivniţă din faţada dinspre stradă, urmată de un şopru şi şura. Paralel cu casa se află o anexă formată din: bucătărie, cuptor şi cămară.

http://patrimoniu.gov.ro

7. Gospodăria nr. 25 din ulița Principală, dispusă la o intersecție. Lot de dimensiuni ample casa fiind dispusă în capătul curții paralel cu poarta. Zidurile masive îi dau un aspect de fortăreață.

6. Vedere din grădină asupra casei dispusă in decro...

http://patrimoniu.gov.ro

Gospodăria nr. 372 din Kirchthal. Casa cu trei încăperi şi acces prin faţadă în pivniţă, este urmată de un şopru, perpendicular pe ele se află şura cu grajdul, iar paralel cu casa se află casa mică cu bucătăria de vară şi perpendicular pe aceasta un şopru de dimensiuni foarte reduse.

Gospodăria nr. 11 din strada Principală. Lotul este de dimensiuni foarte mari, amplasat paralel cu strada. În stânga porţii se află o casă iniţial în triplu tract, căreia i s-a alipit una de acelaşi tip, dispusă cu faţada lungă la stradă. În dreapta porţii se găseşte şura amplasată perpendicular pe uliţă şi pe celălalt corp de anexe format din: grajduri, şopron, magazie cu cuptor şi două cămări.

Gospodăria nr. 9 din uliţa Principală cu un ansamblu de clădiri în formă de "U" dispus pe o parcelă, paralel cu strada. În dreapta porţii se află casa, cu latura scurtă la stradă, cu şase camere şi două pivniţe. Pe latura lungă, în capătul curţii, o magazie (iniţial un şopron), un şopron, grajdurile încheind forma de "U", şura.

Gospodăria nr. 303 din Kirchthal şi cea de la nr. 36 din uliţa Principală (foto 1, fig. 4,5).

4. gospodării dispuse pe toate cele patru laturi în jur de 2% din cazuri.

Gospodăria nr. 123 din uliţa Principală (foto 1, fig. 6).

În final trebuie menţionate nişte cazuri mai speciale de gospodării a căror şură a fost dărâmată de curând. Gospodăriile studiate datează în marea lor majoritate de la începutul şi mijlocul secolului trecut; suferind modificări şi refaceri sau renovări (menţionate pe frontoanele caselor sau deasupra porţilor sau uşilor), spre jumătatea acestui secol, dar în special în ultimele decenii. Aceste lucrări urmau în unele cazuri să creeze un confort adaptat zilelor noastre, în altele să elimine corpuri de clădiri devenite inutile [11]. Se amenajează: camere, băi, bucătării sau cămări. Apar magazii sau ateliere meşteşugăreşti pe locul anexelor iniţiale.

Din discuţii avute la faţa locului cu proprietarii sau vecinii am putut deduce în multe cazuri şi dispoziţia iniţială a unor gospodării [12].

Cele mai bine reprezentate tipuri sunt 2 şi 3. Frecvenţa lor pe zone ar putea fi urmărită în felul următor: uliţa Principală alternează toate tipurile, predomină însă tipurile 2 şi 3; în Kirchthal şi Wandengasse, precum şi în Neuegasse, 3 [13].

RUXANDA BELDIMAN

Documentaţia foto a fost realizată de doamna D. Răduleţ şi domnul Jean Popescu.

---

[11] În cazul de faţă, şura.

[12] Dispoziţia iniţială, dacă am lua ca etalon anul '40, marile modificări survenind în ultimele trei decenii ale acestui secol.

[13] Acest articol este o prelucrare mai amplă a comunicării ştiinţifice susţinute la sesiunea româno-germană de comunicări ce a avut loc la Braşov în perioada 18-20 noiembrie 1994.

Informaţiile au fost culese din satul Richiş în vara anului 1994, de către echipa condusă de doamna Corina Popa şi formată din opt studenţi ai Facultăţii de Istoria Artei, Bucureşti.

http://patrimoniu.gov.ro

SISTEME CONSTRUCTIVE ALE ŞARPANTELOR ÎN LOCALITĂŢILE RÂŞNOV ŞI CRISTIAN

Studiul întocmit în cadrul inventarierii patrimoniului mobil şi imobil din localităţile Râşnov şi Cristian (jud.Braşov) pune în evidenţă câteva tipuri caracteristice de şarpante dintre cele întâlnite în cadrul campaniei de cercetare 1995.

În situaţiile studiate se remarcă zone cu gospodării de la sfârşitul secolului XVIII aparţinând vetrei iniţiale a aşezării cât şi zone cu gospodării relativ noi - sfârşitul secolului XIX - realizate prin extinderea ariei de locuit. Case aparţinând celei de-a doua jumătăţi a secolului XIX şi începutului de secol XX pot exista şi în zonele în care au avut loc incendii, rezultând astfel inserţii constructive din perioade diferite.

Strada Râului din Cristian are numeroase case din secolul al XVIII-lea, fiind cea mai veche stradă din localitate. Strada se afla în vecinătatea Bisericii Evanghelice şi pe cursul râului Ghimbav; în secolul al XII-lea pe terenul ocupat de Circa Sanitară, în vecinătatea râului şi a bisericii, se afla o moară. Aceste puncte majore de interes susţin ideea existenţei în acest loc a centrului iniţial al localităţii. Pe strada Râului sunt de menţionat şi au fost studiate din punctul de vedere al şarpantelor numărul 7 - 1795 (fig.4), numărul 12-1767 - (fig.2) şi numărul 18-1783.

Pentru începutul de secol XIX există de asemenea exemple semnificative aparţinând localităţii Cristian - tot pe strada Râului, la numărul 1 (fig.4), numărul 2 (fig.8), numărul 5 (fig.2), numărul 13 (fig.3). În Râşnov, gospodăria de la numărul 11, strada Mihai Viteazu (fig.1) este caracteristică acestei perioade prin decoraţia faţadelor, inscripţionarea şi decorarea grinzilor din casă, precum şi prezenţa pivniţei sub casa mare.

De la mijlocul secolului XIX se păstrează foarte bine gospodăria de la numărul 6, strada Râului - Cristian - (fig.8,9). Este importantă atât pentru dispunerea celulelor de locuit şi a anexelor cât şi pentru sistemul constructiv ingenios utilizat la şarpantă - acelaşi folosit la podul casei, diferenţele apărând o dată cu schimbarea dimensiunii deschiderii şi înălţimii. Alte gospodării bine păstrate sunt cele de pe strada Lungă 126 şi Râului 26 (fig.6) mai ales pentru şură. Figura 4 ilustrează structura şarpantei casei numărul 15 de pe strada Mihai Viteazu - Râşnov - aparţinând aceleiaşi epoci. Este de menţionat că mijlocului şi sfârşitului de secol XIX le aparţine majoritatea construcţiilor de pe strada Lungă - Cristian, cât şi Mihai Viteazu - Râşnov.

Pentru sfârşitul secolului XIX semnificative sunt în Râşnov casele din strada Mihai Viteazu numărul 7, 10 (fig.1), 15 (fig.4), 17 (fig.1), Piaţa Unirii numărul 5 (fig. 4). Biserica Românească nouă (1875), iar la Cristian Casa Parohială a preotului evanghelic - 1891 - (fig.7), strada Lungă numărul 126 şi 130 (fig.2) - 1875.

În unele cazuri se păstrează grinzi încrustate cu modele decorative şi inscripţii ce ajută la datarea construcţiei: în Cristian pe strada Râului numărul 18, pe o grindă din ca-mera mare exista inscripţia:

MICHAL BALTRES 1783 DEN 16 APRIL.

La numărul 6 pe aceeaşi stradă, în prima cameră de la stradă grinzile sunt încrucişate cu ornamente şi există inscripţia:

MICHAEL GROß ANO 1849 DEN 7 SEPT.

La numărul 12 pe o grindă din pod întâlnim inscripţia 1762, iar pe strada Lungă 126, tot în pod - inscripţia 1865.

În Râşnov pe strada Mihai Viteazu numărul 7, pe o grindă din cameră este încrustat:

MARTIN KRAFT 1884, iar la numărul 11 pe aceeaşi stradă în prima cameră, cea mare:

JOHAN KLEINTHEOIS ANO 1834 DEN 12 JUNI.

Şurile sunt foarte interesante pentru că deschiderile mari implică soluţii constructive complexe. În acest sens, şura de la numărul 6 pe strada Râului din Cristian (fig.9), foarte bine conservată este cea mai semnificativă: având în vedere clima umedă, în regiune acoperirea e realizată cu panta abruptă, e prevăzut un spaţiu în care să poată pătrunde utilajele, iar grinzile sunt dispuse la nivelul solului, aşa încât cerealele să poată fi depozitate fără a fi în contact cu umezeala terenului. În spate, spre grădină, acoperirea coboară până în jur de trei metri, neexistând necesitatea unei înălţimi mai mari şi pentru scurgerea mai eficientă a precipitaţiilor.

http://patrimoniu.gov.ro

FIGURA NUMARUL 1 SARPANTA PE FERME

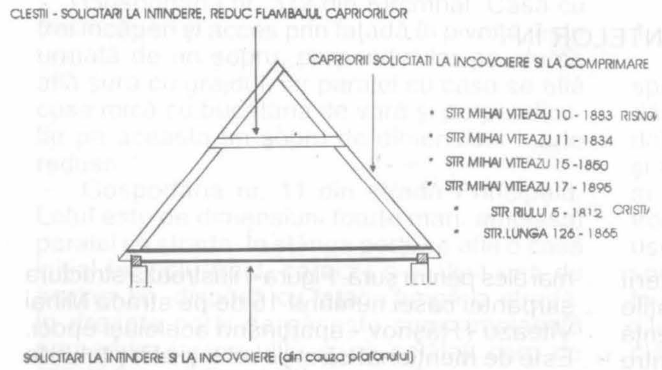

FIGURA NUMARUL 2 SARPANTA PE CAPRIORI CU CONTRAFISE

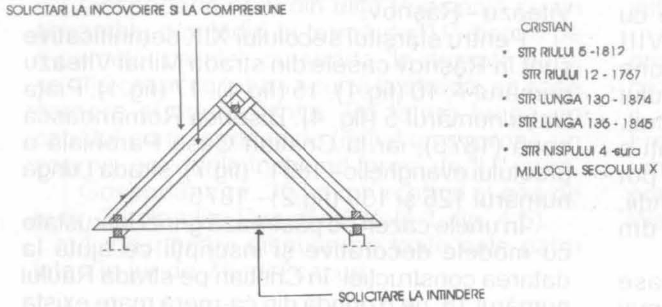

FIGURA NUMARUL 3 SARPANTA CU CONTRAFISE

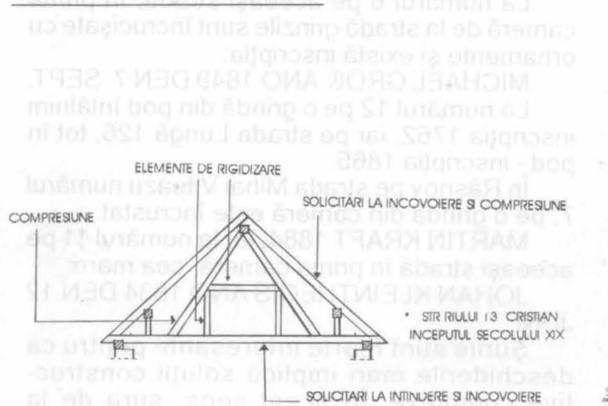

FIGURA NUMARUL 4 SARPANTA PE FERME CU CONTRAVÂNTUIRI

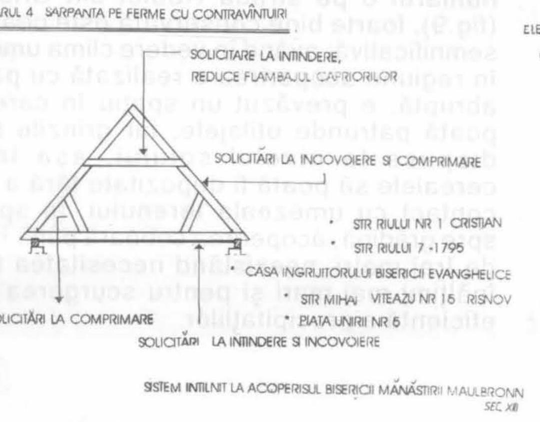

FIGURA NR 5 SARPANTA PE FERME CU CONTRAFISE

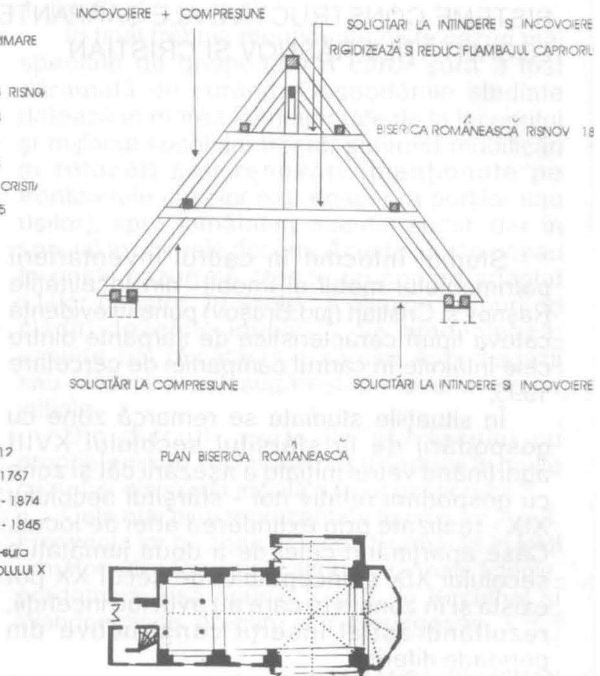

FIGURA NUMARUL 6 SARPANTA PE SCAUNE

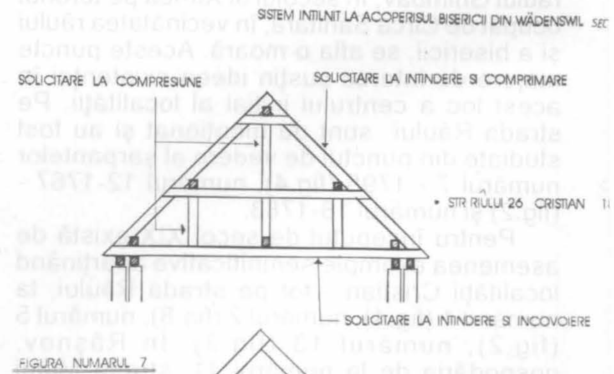

FIGURA NUMARUL 7
SARPANTA PE SCAUNE CU
CONTRAVINTUIRI

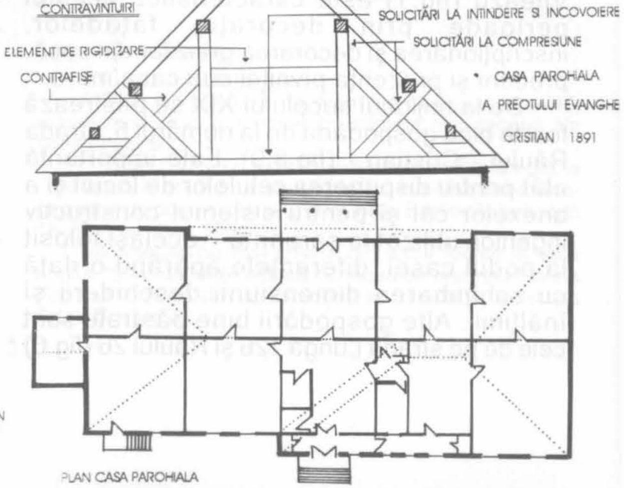

PLAN CASA PAROHIALA

http://patrimoniu.gov.ro

FIGURA NUMARUL 8 SARPANTA PE SCAUNE CU CONTRAVINTUIRI

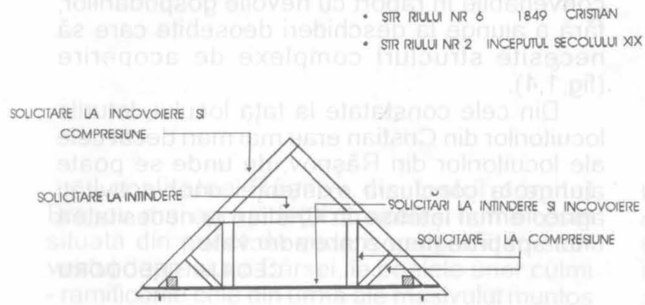

FIGURA NUMARUL 9 SURA PE STRADA RIULUI NR 6 CRISTIAN

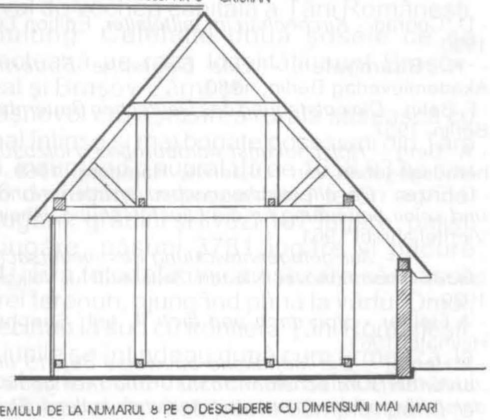

APLICATIE A SISTEMULUI DE LA NUMARUL 8 PE O DESCHIDERE CU DIMENSIUNI MAI MARI

Regăsirea unui sistem constructiv la un mare număr de locuinţe precum şi inscripţiile de pe grinzi presupun prezenţa unor meşteri cu mare căutare în epocă cât şi menţinerea unor anumite tehnici considerate optime, chiar atunci când şarpanta este înlocuită.

Din punct de vedere structural, fiecare element constructiv este solicitat de forţa gravitaţională şi de legăturile din cadrul şarpantei. Studiul îşi propune analiza acestor solicitări şi a semnificaţiei fiecărui element în realizarea stabilităţii şarpantei.

Cel mai simplu sistem constructiv pentru şarpantă, folosit în special la casele cu lăţime relativ redusă - 4-6 metri - este şarpanta pe căpriori: sistemul este folosit de asemenea la acoperirea unor depozite şi şoproane de mici dimensiuni şi poate avea una sau două pante.

Sistemul şarpantei pe ferme prezintă rigidizări - prin cleşti şi (sau) contravântuiri - fiind necesar în cazul acoperirii unor spaţii cu deschidere medie (fig.1).

Alt sistem constructiv este cel pe scaune, folosit în cazul deschiderilor mari şi în special la şuri (fig.6).

Aceste principale tehnici constructive devin mai complexe în funcţie de spaţiul care trebuie acoperit, de sistemul apreciat în epocă şi de meşterul care a executat lucrarea.

În cazul şarpantei pe căpriori, în vederea reducerii solicitărilor la încovoiere şi la compresiune se introduc în sistemul constructiv contrafişele (fig.2).

Cleştii folosiţi în cazul şarpantelor pe ferme reduc flambajul căpriorilor generat de forţa gravitaţională (fig.1,4)

Contrafişele apar şi în cazul sistemului constructiv pe ferme: Biserica Românească din Râşnov are stâlpi centrali de susţinere, căpriori şi contrafişe rigidizate de două registre de cleşti (fig.5). Şarpanta bisericii se sprijină pe zidurile laterale ale construcţiei.

Casa Parohială evanghelică din Cristian are podul locuibil, structura şarpantei fiind complexă: până la jumătate din înălţimea podului căpriorii sunt dublaţi de contrafişe ce se opresc în doi popi; sistemul beneficiază de asemenea de contravântuiri menite să reducă încovoierea căpriorilor (fig.7). La acest sistem s-a ajuns plecându-se de la şarpanta pe scaune cu contravântuiri (fig.8).

Şurile au în principiu sistem constructiv pe scaune, fiind foarte înalte şi având lăţimi de 8-12 metri (fig.9,6)

În cazul în care grinzile de bază ale şarpantei (fie pe ferme, fie pe scaune) sunt incluse în alcătuirea tavanului sau în cazul în care pe acestea se sprijină stâlpi, apar pe grinzi solicitări la încovoiere care se adaugă solicitărilor la întindere.

Dacă deschiderea este relativ mare, apare necesitatea existenţei unor stâlpi centrali în plus faţă de cei laterali, care să susţină şarpanta preluând descărcarea forţelor.

În Cristian, şarpantele întâlnite sunt caracteristice pentru gospodări cu specific comercial, meşteşugăresc şi agricol: într-adevăr, pe strada Râului au existat ateliere de cizmărie şi curele, croitorie, cât şi depozite spaţioase pentru grâul şi porumbul cultivat (fig.2,3,6).

http://patrimoniu.gov.ro

În Râşnov, podurile caselor au dimensiuni convenabile în raport cu nevoile gospodăriilor, fără a ajunge la deschideri deosebite care să necesite structuri complexe de acoperire (fig.1,4).

Din cele constatate la faţa locului, loturile locuitorilor din Cristian erau mai mari decât cele ale locuitorilor din Râşnov, de unde se poate ajunge la concluzia existenţei unor activităţi agricole mai intense în Cristian şi necesitatea unor spaţii de depozitare adecvate.

CECILIA THEODORU

BIBLIOGRAFIE

- D. Conrad - *Kirchenbau im mittelalter*, Edition Leipzig, 1990.
- K. Baumgaten - *Das Deutsche Bauernhaus*, Akademieverlag Berlin, 1980.
- F. Behn - *Die entstehung des Deutschen Bauernhauses*, Berlin, 1957.
- A. Berg - *Holzbaukunst nordeuropas. Holzbaukunst*, herausgegeben von H.J.Janse, Hamburg, 1969.
- G.Eitzen - *Der altere scheunenbau im unteren lahngebiet und seine bedeutung fur die hausforschung*, Rheinische Vierteljahrsbl.1961.
 - *Zur gefugeentwicklung des niedersachesen-landes in nordhanover*, Niederl. Zeitschrift fur Volkskunde, 1939.
- A.Fielder - *Von dach und fach* II, teil, Saechsische Heimatbl.1961.
- P.Henter - *Die laendliche bauweise des 15 und 16. Jahrunderts im schelde-, maas - und rheingebiet nach darstellungen der spaetmittelalterlichen malerei*, Siegburg, 1961.

http://patrimoniu.gov.ro

Localitatea Râşnov din fostul comitat Braşov, mai apoi judeţul cu acelaşi nume [1] este situată din punct de vedere geografic în sud-vestul depresiunii Bârsei, la poalele unor culmi - ramificările cele din urmă ale masivului muntos Postăvarul.

Este situată pe şoseaua Braşov-Piteşti, vechiul drum comercial ce lega, prin pasul Bran, Braşovul de vechea capitală a Ţării Româneşti, Câmpulung. Celelalte două şosele ce se intersectează pe raza localităţii sunt Braşov-Predeal şi Braşov-Zărneşti [2].

Râşnovul era aşezarea rurală săsească cu cele mai întinse şi mai bogate posesiuni din Ţara Bârsei, însumând o suprafaţă de 1658,93 ha sau 28.826 de iugăre, reprezentând teren agricol 4008 iugăre; grădini şi livezi 107 iugăre; pajişti 8327 iugăre; păşuni 3781 iugăre şi pădure 11.594[3]. Era totodată unica aşezare săsească ale cărei terenuri, ajungând până la vârful Omul, se învecinau la sud cu frontiera Ţării Româneşti. Posesiunile se întindeau după cum urmează: la sud-vest se învecinau cu cele ale satelor Tohanul Nou şi Sohodol; la vest, peste câmpie, până la canalul ce curge paralel cu vechea albie a râului Bârsa [4]; către nord-vest, până la limita proprietăţilor satului Vulcan, graniţa dintre cele două fiind râul Bârsa; la nord se învecina cu Nostadter Groven, posesiune a localităţii Cristian; la est cu ramificările Postăvarului [5].

Proprietăţile râşnovene (der Hattert) erau străbătute de o multitudine de pâraie şi râuri izvorâte din munţii Postăvarul şi din Bucegi: Ghimbăşelul ce izvorăşte din Postăvarul primeşte ca afluenţi: Solzbach, Schotterbach, Itwichobauch şi Goldbauch; Ghimbavul venind din Bucegi, îşi culege apele din mai multe pâraie: Opreta, Lizenzgrabchen, Pfarrergrabchen, Lomeschgrund, Hertoica [6]. Ambele se reunesc aproape de intrarea în localitate, între locurile numite Hunffeld şi Ploschen. Al treilea râu important ce se formează pe pământurile Râşnovului este Bârsa. Afluenţii Burchesbauchului întâlnesc pârâul Derbich in Eiwest Feld, la rândul lor culegând apa canalului în Klipe Weinkel formează râul Bârsa. Trebuie amintite în mod special: a) Canalul Morii (Millenbauch) ce se desprinde din râul Ghimbav în dreptul cimitirului românesc, urmând un curs neregulat prin şi la limita gospodăriilor, reunindu-se cu râul mamă la limita nordică a localităţii; de asemenea, cele două fire de apă izvorând din Dealul Cetăţii: b) "Gespreng-ul" ce curge pe uliţa ce-i poartă numele - Sprengasse - îndreptându-se spre nord şi având un curs neregulat; c) al doilea ce curge prin uliţa Podurilor şi se varsă în canalul Morii, în vecinătatea cartierului ţigănesc.

Piaţa Unirii (Marktplatz) din Râşnov este situată la o altitudine de 675 m deasupra nivelului mării [7], localitatea fiind astfel singura aşezare săsească din Transilvania aflată la o asemenea altitudine. Datorită munţilor Postăvarul şi Bucegi, Râşnovul este apărat de asprele vânturi din răsărit, primind însă răcoroasele vânturi din sud, prin pasul Bran. Prezenţa acestora din urmă întârzie creşterea vegetaţiei cu aproximativ două săptămâni, situaţie avantajoasă, deoarece în felul acesta, semănăturile sunt ferite de îngheţ.

Din punct de vedere al geografiei locale, Râşnovul este amplasat în câmpie, la poalele a şapte culmi dispuse la răsărit, de la sud către nord: Enderm Sten, Cernedeal, Gruß Schleif, Bathory Barch, Byrichgrand, Hoch şi Schlafgrand. La nord se învecinează cu fostele posesiuni ale Bisericii Evanghelice. La răsărit limita naturală a fost canalul Morii, până în 1772, când graniţa s-a mutat pe râul Ghimbav. Din

[1] Râşnovul a fost declarat oraş în 1950.

[2] Aşezarea se găseşte la următoarele distanţe de localităţile din împrejurimi: 12 km de Braşov; 5 km de Cristian; 9 km de Zărneşti; 8 km de Tohanul Nou; 12 km de Bran; 21 km de Predeal.

[3] *Marktgemeinde Rosenau - der Hattert mit den Flurnamen*, hartă realizată de Reinhard Bergel şi Hans Knofel, Verlag Ernst Volker, Oldenburg, 1981. Conform datelor oferite de această hartă, cele 28. 826 de iugăre se împart astfel: teren agricol 4008 iug.; grădini şi livezi 107 iug.; pajişti 8327 iug.; păşuni 3781 iug. şi pădure 11. 594.

[4] Acest canal alimenta începând din anul 1911 şi ulterior din 1939 cele două uzine R.E.A. (Rosenauer Elektrizitatswewrk Aktiengesellschaft).

[5] Marktgemeinde Rosenau...

[6] *Das sächische Burzenland zur Honterusfeier*, Honterusdruckerei, Kronstadt, 1898, p. 518.

[7] Heinrich Wachner, *Kronstadter Heimat und Wanderbuch*, ed. Aidus, Braşov, 1994, p. 109.

http://patrimoniu.gov.ro

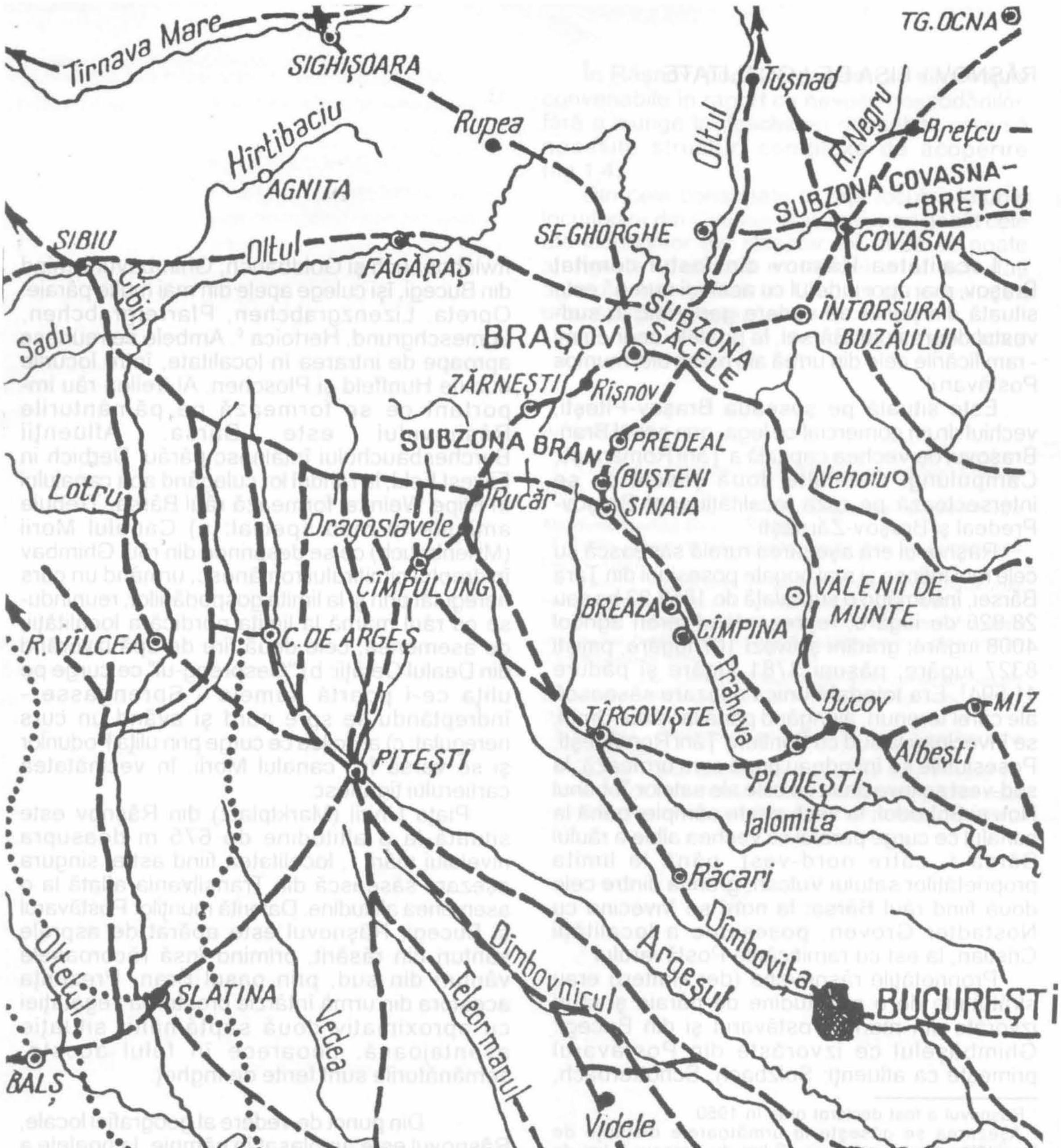

1. Amplasarea geografică a Râşnovului, în bazinul Ţării Bârsei; pe drumul comercial ce lega Braşovul de Câmpulung.

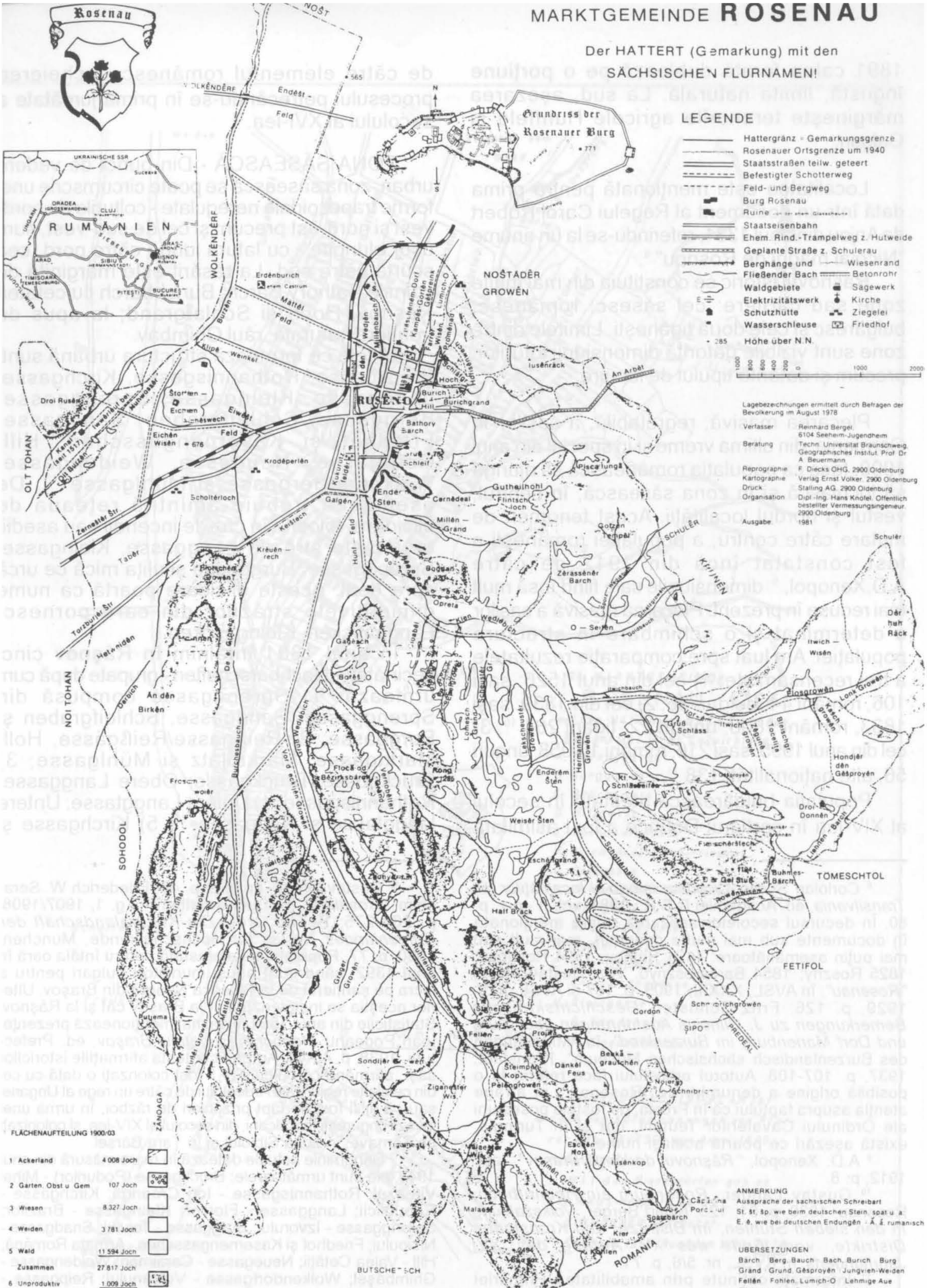

2. Harta fostelor proprietăţi ale Râşnovului.

http://patrimoniu.gov.ro

1891 calea ferată dublează pe o porţiune îngustă, limita naturală. La sud, aşezarea mărgineşte terenurile agricole Hunffeld şi Galgan.

Localitatea este menţionată pentru prima dată într-un document al Regelui Carol Robert de Anjou din anul 1331, referindu-se la un anume "Nicolai magni de Rosnou" [8].

Râşnovul istoric se constituia din mai multe zone sau cartiere: cel săsesc, românesc, bulgăresc şi cele două ţigăneşti. Limitele dintre zone sunt vizibile datorită dimensiunii loturilor, precum şi datorită tipului de locuire.

Plecarea masivă, regretabilă, a saşilor în Germania, din ultima vreme şi în special din anul 1990, face ca populaţia românească să ajungă să locuiască şi în zona săsească, în centrul, vestul şi nordul localităţii. Acest fenomen de mutare către centru, a populaţiei româneşti a fost constatat încă din 1912 de către A.D.Xenopol, [9] dimensiunile sale fiind însă mult mai reduse în prezent. Plecarea masivă a saşilor a determinat şi o schimbare în structura populaţiei. Am luat spre comparaţie rezultatele a trei recensăminte: 1) cel din anul 1526: saşi 106, români 44, bulgari 36; 2) cel din 1839: saşi 1833, români 1808, unguri 22, ţigani 264 [10]; 3) cel din anul 1995: saşi 216, români 16.058, unguri 56, alte naţionalităţi 138 [11].

Populaţia bulgărească atestată în secolul al XIV-lea în cartierul Dobrice a fost asimilată de către elementul românesc, încheierea procesului petrecându-se în prima jumătate a secolului al XVI-lea. [12]

ZONA SĂSEASCĂ - Din punct de vedere urban, zona săsească se poate circumscrie unei forme trapezoidale neregulate - colţurile de nord-vest şi nord-est precum şi cel de sud-vest, sunt uşor alungite - cu latura lungă către nord, cea scurtă către sud. La răsărit este mărginită de culmile Bathory Barch, Burichbarch cu cetatea Râşnov, Hoch şi Schlafgrand; la apus de frontiera naturală, râul Ghimbav.

Uliţele ce formează structura urbană sunt: Bruckgasse, Rothannisgasse, Kirchgasse, Langgasse, Kleingasse, Sprenggasse, Burggasse, Schleifgraben, Sandgasse, Friedhof şi Kasernengasschen, Hill, Reißgasse, Neugasse, Weidengasse, Wolkendorfergasse şi Mühlgasse [13]. De asemenea trebuie amintită reţeaua de ulicioare, folosite în caz de incendii sau asedii, ce uneşte străzile Langgasse, Kleingasse, Sprenggasse, Burggasse şi uliţa mică ce urcă spre deal. Aceste ulicioare poartă ca nume diminutivele străzilor din care pornesc: Langgascken, Kleingascken...

În anul 1801 întâlnim în Râşnov cinci vecinătăţi - Nachbarschaften - grupate după cum urmează: 1) Sprenggasse compusă din Sprenggasse, Sandgasse, Schleifgraben şi Burggasse; 2) Reißgasse/Reißgässe, Holl, Marktgasse, Marktplatz şi Mühlgasse; 3) Bruckgösse: Bruckgasse: Obere Langgasse, Rothannisgasse; 4) Untere Langgtasse: Untere langgtasse şi Neugasse [14], 5) Kirchgasse şi

---

[8] Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, ed. Academiei R.S.R., 1981, vol. II - o-z, p. 80. În decursul secolelor aşezarea apare menţionată în documente sub mai multe denumiri, mai mult sau mai puţin asemănătoare: 1421 Rajnov; 1564 Rosenau; 1825 Roszny; 1854 Barcarosznyo. Vezi Gustav Kisch, "*Rosenau*", în AVSL, XXXIII, 1905, p. 187 şi AVSL, XLV, 1929, p. 126. Fritz Schuster, *Geschichtskritische Bemerkungen zu J. Clincius Ausfuhrungen uber Burg und Dorf Marienburg im Burzenland*", în "Mitteilungen des Burzenlandisch sächsischen Museum", Kronstadt, 1937, p. 107-108. Autorul articolului face referiri la o posibilă origine a denumirii de "Rosenau", şi atrage atenţia asupra faptului că în Prusia, pe fostele posesiuni ale Ordinului Cavalerilor Teutoni, dar şi în Turingia, există aşezări ce poartă acelaşi nume.

[9] A.D. Xenopol, "*Râşnovul de lângă Braşov*", Iaşi, 1912, p. 8.

[10] Gustav Lander, *Rosenaum ein Heimatbuch*, Rosenau, 1930, p. 51, 125; Albert Berger, *Volkszahlung in den sieben Stuhlen, im Bistritzer und Kronstadter Distrikte, vom Ende des XV, Anfang des XVI Jahrhunderts*, in KVSL, nr. 5/6, p. 71.

[11] Informaţii obţinute prin amabilitatea Primăriei oraşului Râşnov.

[12] Gustav lander, op. cit., p. 46; Friederich W. Seraphim, "*Rosenau*", in "Die Karpathen". J g. 1, 1907/1908, p. 268-275; Benno Graf, *Die Kulturalandschaft den Burzenlandes*, Verlag fur Hochschulkunde, Munchen, 1930, p. 77. Populaţia este atestată pentru întâia oară în anul 1392, când sunt aduşi muncitori bulgari pentru a lucra pe şantierul de la Biserica Neagră din Braşov. Ulterior aceştia se instalează atât la Braşov cât şi la Râşnov. Statisticile din anul 1551 nu le mai menţionează prezenţa. Ioan Podeanu *Monografia judeţului Braşov*, ed. Prefecturii, 1938, p. 40-41. Autorul contesta afirmaţiile istoricilor saşi, afirmând că bulgarii ar fi fost colonzaţi o dată cu cei din celelalte regiuni ale Ardealului de către un rege al Ungariei sau că ar fi fost de fapt prizonieri de război, în urma unei invazii ungureşti în Balcani, din secolul al XIV-lea, şi colonizaţi pe Târnave, în zona Sibiului şi în Ţara Bârsei.

[13] Denumirile actuale datează în mare măsură din anul 1948, ele sunt următoarele: Bruckgasse (Podurilor) - Mihai Viteazul; Rothannisgasse - Ion Creangă; Kirchgasse - Republicii; Langgasse - Florilor; Kleingasse - Brazilor; Sprenggasse - Izvorului; Burggasse - Teiului; Snadgasse - Nisipului; Friedhof şi Kasernengasschen - Armata Română; Hill - Valea Cetăţii; Neuegasse - Caraiman; Weidengasse - Ghimbăşel; Wolkendorfgasse - Vulcanului; Reipgasse - Caragiale; Muhlgasse - George Coşbuc.

http://patrimoniu.gov.ro

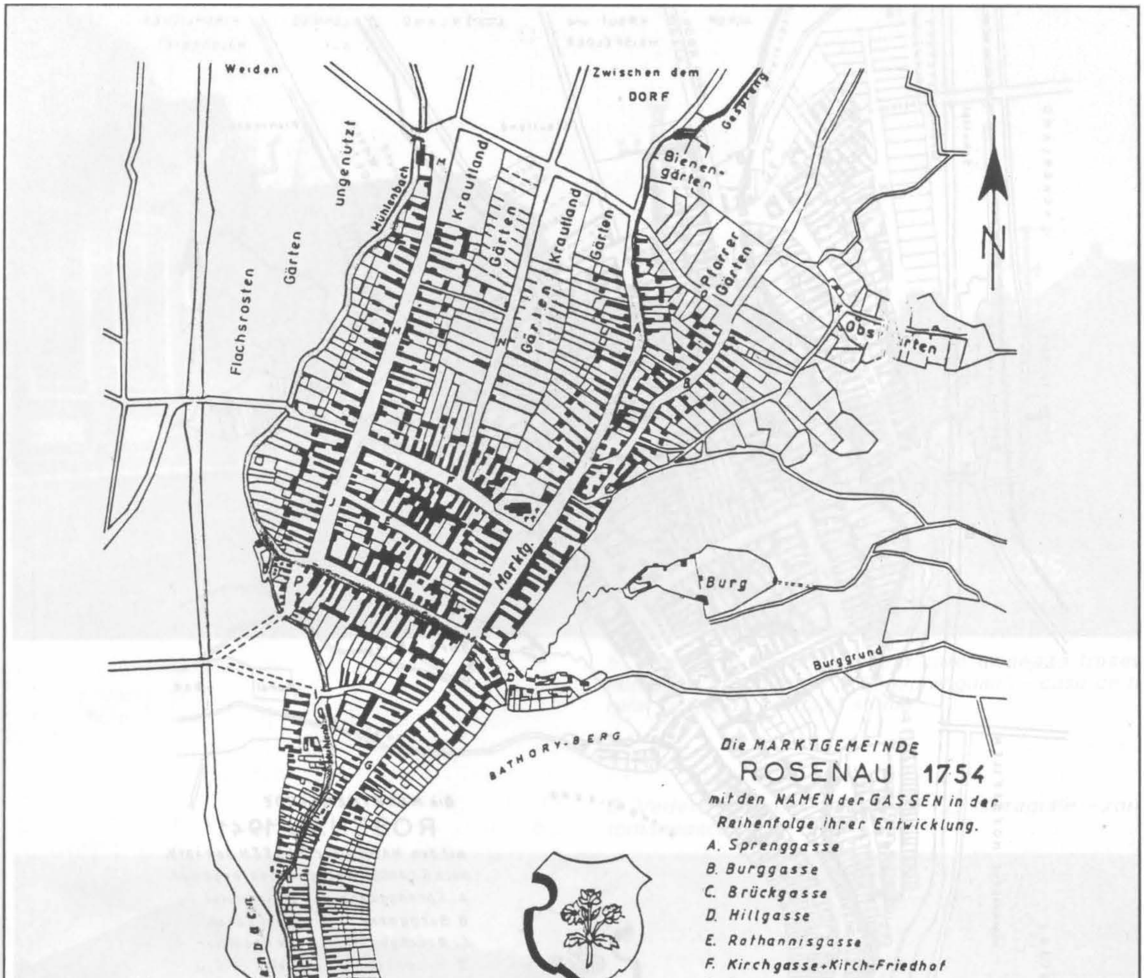

3. Evoluţia localităţii până la 1754.

http://patrimoniu.gov.ro

4. Cartierele istorice - pe criterii etnice.

http://patrimoniu.gov.ro

5. Vedere în Sprenggassem care urmează traseu neregulat (în dreapta) al "Gesprengului", - case de tip rural cu fațada scurtă la stradă.

6. Vedere de case din strada I.L. Caragiale - zona românească.

http://patrimoniu.gov.ro

Kleingasse. Ulterior s-a fondat cea de a şasea vecinătate. În momentul de faţă în Râşnov mai există doar două vecinătăţi regrupate. Urmând tradiţia istorică, saşii din Râşnov plecaţi în Germania după 1950, creează cea de a şaptea Nachbarschaft.

Reţeaua stradală este în centru foarte regulată, bazată pe intersecţii în unghi drept Bruckgasse, Rothannisgasse, Kirchasse şi Kasernen şi Friedhofgaschen dispuse paralel şi perpendicular pe un alt grup de două străzi paralele Langgasse şi Kleingasse. La est şi la vest de acest nucleu regulat se găsesc două zone a căror structură s-a format datorită condiţiilor naturale: a) zona de est dispusă între străzile Spreng, Sandgasse şi Burggasse, de formă neregulată: Sprenggasse urmează cursul "Gespreng"-ului, Burggasse plasată la poalele dealului, la nord Sandgasse urmează traseul parcelelor cu grădini ale Bisericii; b) zona de vest aflată între Langgasse şi Weidenbachgasse, aceasta din urmă fiind paralelă cu râul. Aspectul ciudat al zonei - loturi neregulate - îi este conferit de prezenţa Canalului Morii, dispărut în urma lucrărilor începute în deceniul al 7-lea al secolului XX, lucrări premergătoare sistematizării parţiale a Râşnovului.

Structura loturilor este în centru la fel de regulată ca şi reţeaua stradală. În zona Obere Langgasse, Bruckgasse, Marktgasse, Marktplatz, Rothannisgasse şi Kirchgasse, loturile sunt de dimensiuni reduse. Între anii 1950-1970 s-au demolat mai multe şuri, anexe ce marcau limita loturilor. În zona cuprinsă între Kirchgasse, Sprenggasse, Untere Langgasse şi Kasernen Friedhofgasschen, parcelele sunt înguste şi lungi. Zonele cu structură neregulată sunt: a) Sprenggasse, Burgasse, Sandgasse la est; b) Wolkendorfergasse, Weidengasse şi Neugasse la vest; c) Bruckgasse, Reißgasse, cursul Canalului Morii la sud. Acesta din urmă face o buclă pe porţiunea dintre uliţa Podurilor şi cea a Gării, pe tot parcursul său imprimă gospodăriilor o formă neregulată şi dimensiuni diferite. În zona de sud ele sunt extrem de mici.

Coroborând datele istorice oferite de Gustav Lander [15], se poate afirma că Râşnovul şi în special cartierul săsesc a suferit între anii 1421 şi 1899, 23 de incendii, 9 cutremure şi 12 inundaţii de proporţii, acestea din urmă generând în anii 1523 şi 1623 distrugerea totală a localităţii. În zona săsească sunt străzi care în decursul cataclismelor şi dezastrelor au fost distruse în întregime în două rânduri: Rothannisgasse (1825; 1835): Kirchgasse (1783, 1833) şi Neugasse (1783, 1794), altele doar o singură dată: Langgasse (1833), Kleingasse, Bruckgasse şi Marktgasse (1793).

Între 1900 şi 1930 majoritatea descrierilor referitoare la zona săsească, menţionează aspectul foarte curat, îngrijit şi ordonat al uliţelor aşternute cu piatră, prevăzute cu trotuare, rigole şi canale de scurgere etc. Uliţele şi Piaţa Mare (Marktplatz) erau plantate cu castani, arini şi arţari, cu flori dispuse pe ambele trotuare [16].. Particularitatea uliţei Podurilor o reprezenta reţeaua de poduri din lemn uşor, ce lega gospodăriile de stradă. În deceniul al 7-lea al acestui secol, ca urmare a lucrărilor mai sus menţionate, uliţa şi-a pierdut caracterul specific, prin dispariţia firului de apă şi al podeţelor. Marktplatz era un teren viran, propice folosinţei iniţiale, aici se ţineau începând din secolul al XV-lea târgurile săptămânale şi anuale [17]; în anii '70 ai acestui secol, în centrul pieţei s-a amenajat un parc.

Centrul istoric, politic, cultural şi spiritual al saşilor se găsea în Marktplatz. În acest spaţiu de plan dreptunghiular, debuşează mai multe uliţe: Kirchgasse, Sprengasse, Marktgasse şi Rothannisgasse. Aici sunt amplasate diferite edificii publice laice şi ecleziastice, ceea ce demonstrează, lucru tipic de altfel pentru comunităţile săseşti până la 1918, faptul că administraţia politică şi bisericească se găseau în aceleaşi mâini [18]. În colţul de nord-vest al Pieţei se găsesc Biserica evanghelică şi Primăria.

Biserica de plan bazilical datează din secolul al XIV-lea, suferind multe prefaceri până în epoca barocă.

Primăria (strada Izvorului, nr.1) a fost construită pe pământul Bisericii, în anul 1831, iar în anul 1894 i s-a adăugat un etaj.

Sediul actual al Primăriei se află începând din anul 1950, într-o vilă interbelică, donată de fostul proprietar în anii '30 statului român, cu

---

[14] Gustav Lander, op. cit., p. 108.
[15] Gustav Lander, op. cit.

[16] Friederich W. Seraphim, op. cit., p. 268-270; Gustav Lander, *Die Gemeinden des Burzenlandes* - Rosenau, in "Das sächische Burzenland einst und jetzt", herausgegeben von J. Reichart, Kronstadt, 1925, p. 81-84; "Das sächischen Burzenland zur..." op. cit., p. 499.
[17] Gustav Lander, *Rosenau*..., op. cit., p. 48-49; "*Daten zur Geschichte der Kirchengemeinde Rosenau*: (Culegere de texte nepublicate), 1983, p. 2. În anul 1427 Regele Sigismund de Luxemburg, la cererea judecătorului şi juraţilor de la Râşnov, conferea localităţii dreptul de a ţine târg în fiecare miercuri (Wochenmarkt) şi anual (Jahrmarkt). În anul 1618 Principele Gabriel Bathory întăreşte privilegiul acordat de Sigismund.

http://patrimoniu.gov.ro

7. Fațadele Casei parohiale (strada Izvorului, nr. 3) și a casei Curatorului (strada Izvorului, nr. 5).

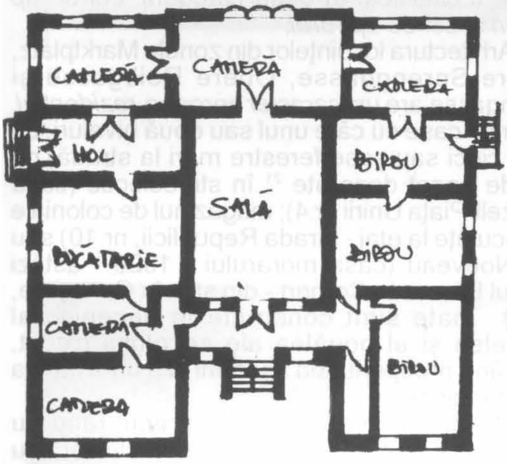

8. Planul Casei parohiale (Ruxanda Beldiman).

9. Sala de sport a școlii germane (1906).

http://patrimoniu.gov.ro

scopul de a se amenaja un dispensar şi o maternitate (strada Caragiale nr.21).

Grădiniţa germană (strada Republicii) se află în spatele Bisericii, ea a fost construită în anul 1936 cu această destinaţie de către echipele de meşteri ale vecinătăţilor. Grădiniţa are astăzi program de predare în limba română.

Casa Parohială evanghelică (strada Izvorului, nr.3), datând din anul 1893, este în prezent mediul Consiliului Parohial al Bisericii Evanghelice şi centru de reuniuni al comunităţii săseşti, devenită treptat tot mai restrânsă. Faţada principală a clădirii este în stil ecletic-clasicizant.

Fosta Şcoală germană (strada Izvorului, nr.10) a fost construită într-o primă fază în anul 1841 şi supravegheată în 1871. Cu program de predare în ambele limbi, română şi germană.

Sala de Sport se află în curtea şcolii, ea datează de la începutul secolului. Transformată parţial în 1926, ea a servit până în 1970 ca sală pentru reuniunile comunităţii germane.

În Marktplatz se mai găseşte *Gasthof*-ul "Zur Rosenauer Burg" amplasat pe latura de est şi datând din 1874. Clădire impozantă în stil romantic. Iniţial hotel cu restaurant, având la etaj sala de bal decorată cu fresce în stil neoclasic, actualmente aici funcţionează Casa de Cultură. La parter s-au amenajat spaţii comerciale iar în subsol, o cramă şi o discotecă[19]. Clădirilor menţionate li se adaugă în Rothannisgasse (nr.15);

Remiza de pompieri, edificiu mai modest, cu un singur nivel datând din secolul trecut.

Cazarma regimentului de cavalerie ridicată la 1865, construcţie în stil romantic considerată ca fiind cea mai frumoasă cazarmă şi una dintre cele mai bine dotate tehnic din Ţara Bârsei [20]. Ea a căzut pradă buldozerului în perioada 1980-1985, fiind înlocuită printr-o clădire cu aceleaşi funcţiuni, o clădire tipică epocii ceauşiste.

În anul 1879, Johann von Kaunz, colonel al regimentului de cavalerie din Râşnov, construieşte spre folosul comunităţii în apropierea cazărmii, la Moara de jos, un ştrand, astăzi dispărut.

Amenajează de asemenea "die Elisabethenpromenade", o alee plantată cu arini. Promenada este situată în prelungirea străzii Teiului între Pfarrerwiesen şi Hofwiesenwech, la poalele dealurilor. În capătul aleii, pe partea dreaptă, într-o poiană, era amenajat locul de dans al saşilor. Aici fiecare vecinătate (Nachbarschaft) îşi avea locul şi masa ei. Astăzi acest teren este lăsat în paragină.

De asemenea se cuvine a fi menţionat cimitirul evanghelic amenajat în anul 1788, la limita nordică a aşezării, în vecinătatea locului unde urma să se ridice cazarma. De plan dreptunghiular, cimitirul are un zid de incintă construit din cărămidă, dublat de un şir de cripte ce comunică între ele, cu deschideri semicirculare descărcate pe câte doi stâlpi. După ştiinţa noastră, astfel de cimitire se mai găsesc în comunele Cristian şi Prejmer, ambele în Ţara Bârsei.

Fondul arhitectural de locuinţe din Râşnov datând din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea poate fi clasificat în două categorii: cel de *tip urban* şi cel de *tip rural*.

Arhitectura locuinţelor din zonele Marktplatz, Obere Sprenggasse, Obere Reibgasse şi Kirchgasse are un *caracter* aproape *rezidenţial*. Întâlnim case cu câte unul sau două niveluri, cu câte cinci sau şase ferestre mari la stradă, cu faţade bogat decorate [21] în stil eclectic (casa Marzell-Piaţa Unirii nr.4); magazinul de coloniale cu locuinţe la etaj - strada Republicii, nr.10) sau Art Nouveau (casa morarului - 1926 - astăzi sediul Băncii de Comerţ - din strada Caragiale, nr.2). Toate sunt construite în deceniile al şaptelea şi al nouălea ale secolului trecut, indicând prosperitatea aşezării şi a unei părţi a locuitorilor ei.

Râşnovenii se ocupau în primul rând cu agricultura şi cu creşterea vitelor, dar făceau totodată şi comerţ-export de cereale, porcine şi bovine, de cherestea şi de sirop din fructe de pădure. Inaugurarea căii ferate Braşov-Budapesta-Viena în 1890 şi a celei legând Braşovul de Zărneşti în 1891, a impulsionat atât comerţul cât şi segmentul industrial local, acesta diversificându-se şi luând amploare în special în epoca interbelică [22].

Marea majoritate a caselor de *tip rural* sunt masive şi impozante (strada Caragiale, nr.1; casa Marzell - strada Caragiale, nr.14, casa cu două corpuri pe gang; strada Republicii, nr.18), locuinţe familiale cu câte două sau trei camere. Faţadele se compun în multe cazuri din două

---

[18] Gustav Lander, *Die Gemeinden* ..., op. cit., p. 81-84.

[19] Gustav Lander, *Rosenau* ..., op. cit., p. 46-48. Cronicile timpului pomenesc prezenţa încă din secolul al XIII-lea, a ordinului Cruciaţilor în Ţara Bârsei şi anume: în localităţile Râşnov, Codlea şi Feldioara. Săpături arheologice nu s-au efectuat la Râşnov, dar atât cronicile cât şi descoperirile întâmplătoare dovedesc că pe locul unde este amplasat Gasthof-ul a existat o clădire, un spital, ctitoria Ordinului Cruciaţilor. În anul 1875 în timpul lucrărilor de la Gasthof s-au găsit 14 cărămizi purtând data "1413", de asemenea fundaţii ale unor încăperi.

[20] *Das sächische Burzenland zur...*, op. cit., p. 538.

[21] *Idem.*

[22] Friederich W. Seraphim, op. cit., p. 268-270. Ioan Podea, *op. cit.*, p. 118-119,; Ioan Moga, *Die wirtschaftliche Entwicklung Siebenbürgene*, Bukarest, 1943.

http://patrimoniu.gov.ro

10. Cazarma regimentului de cavalerie distrusă în timpul lucrărilor de sistematizare. (1865)

11. Cea mai veche casă din Râşnov datând de la 1770 - strada Teiului - anexa lăsată în părăsire a depozitului de scule.

http://patrimoniu.gov.ro

sau trei registre şi sunt cu latura scurtă către stradă. Trebuie menţionate şi casele dispuse cu faţada lungă către stradă.

O categorie aparte, în rândul caselor de tip rural, o reprezintă locuinţele meşteşugarilor prezente pe mai toate uliţele, case de dimensiuni foarte reduse cu câte două ferestre mici la stradă. Aici sunt adăpostite atelierele respective (strada Caragiale, nr.33; strada Teiului, nr.1; strada Izvorului, nr.45 etc.). La sfârşitul secolului trecut la Râşnov se aflau 4 rotari, 7 tâmplari, 1 fierar, 1 croitor şi mai mulţi cizmari [23].

Se cuvine a fi menţionată şi o arhitectură vernaculară destinată să adăpostească un număr mare de magazine, în general construcţii ridicate către începutul sau mijlocul secolului trecut. Dintr-un număr total de 17 magazine, 5 erau mari şi 12 mici [24]. Între ele un magazin de coloniale (Republicii, nr.10), mai multe băcănii (Lutsch-Florilor, nr.82), un magazin universal (Pfaff-Florilor, nr.25), trei măcelării [25].

ZONA ROMÂNEASCĂ - se întinde de la sud către nord, poziţia geografică permiţând prezenţa unei singure străzi principale, I.L.Caragiale. Zona aceasta se desenează ca o fâşie îngustă, determinată de condiţiile naturale. Limita dintre cartierul săsesc şi cel românesc este considerată a fi fost în dreptul casei Protopopului Hamzea (strada Caragiale, nr.19). Către est, cartierul urmăreşte curbura dealului Bathory, până la intersecţia cu uliţa Dobrice. Pe latura de vest se poate vorbi de un grup de trei insule, lotizări aflate între strada Caragiale, Canalul Morii şi râul Ghimbav. Zona se compune din străzile Caragiale, Bucegi şi Malul Lupului, dispuse paralel. Perpendicular pe strada Caragiale, se înscriu ulicioara Bisericii Ortodoxe (astăzi maior Cristoloveanu) şi uliţa Dobrice.

Condiţiile naturale au impus lotizări extrem de înguste, multe în pantă, pe latura dinspre deal. Dimensiunile gospodăriilor din cele trei "insule" sunt determinate de prezenţa Canalului Morii, ele având forme mult mai reduse şi mai înguste decât cele de la poalele dealului.

Ansamblurile gospodăreşti sunt gândite şi construite după modelul săsesc: "Tot aşa de înghesuite ca şi cele săseşti, cu deosebire că mai puţine sunt aşa de mari şi de încăpătoare ca şi cele ale saşilor (...) şi ca îndeobşte toate aşezările româneşti, drumurile ce trec pe lângă ele (...) toată întocmirea este mai puţin îngrijită decât cea săsească", comentează A.D.Xenopol la 1912. [26]

Cu excepţia străzii principale - largi, cu rigole pe ambele părţi, trotuare cu plantaţii de pomi şi flori - uliţele laterale sunt mai puţin îngrijite, fără trotuare sau rigole.

În anul 1788, în urma unor epidemii de ciumă, comisia sanitară cere distrugerea a 16 case, aflate în spatele Bisericii Sfântului Niculae Vechi. Declarat focar pestilenţial, s-a interzis construirea de case noi pe acest teren.

La începutul secolului trecut, în faţa Bisericii Sfântului Niculae Nou, s-a amenajat un spaţiu verde cu copaci şi iarbă, loc ce servea pentru adunări publice, jocuri etc.

Centrul cultural şi spiritual românesc se găseşte în zona Bisericilor şi a celor două şcoli.

Biserica Sfântul Niculae Vechi este o biserică sală cu turn-clopotniţă pe latura de vest, edificiul este situat pe deal, în capătul uliţei Bisericii ortodoxe. Se presupune că s-ar datora unui domn muntean, probabil Dan I (1384-1386) şi ar putea fi datată conform unui document, cu aproximaţie în anul 1384 [27]. Biserica a fost amplificată în secolul al XVIII-lea când i s-a adăugat turnul, iar în secolul următor este pictată în exterior.

Biserica Sfântul Niculae Nou, de plan triconc, a fost ridicată la 1875.

Şcoala veche se găseşte în spatele ei, o clădire de dimensiuni foarte reduse, datând din secolul al XIX-lea.

Şcoala nouă este amplasată în dreapta Bisericii, construită în 1911 şi modificată între 1934 şi 1936, când i s-a adăugat un etaj.

În momentul actual, în Râşnov funcţionează două *grădiniţe* româneşti, pe străzile Caragiale (nr.5) şi Mihai Viteazul (nr.4), în afară de fosta grădiniţă germană.

Cimitirul Eroilor, vechiul cimitir al comunităţii româneşti, este dispus în curtea Bisericii vechi - pe un teren dispus în pantă şi de formă neregulată.

Cimitirul ortodox nou datează din anul 1886. Este amplasat dincolo de râul Ghimbav, către apus, ansamblul este de plan dreptunghiular şi înconjurat de un zid din prefabricate.

CARTIERUL DOBRICE - devenit zonă românească încă din secolul al XVI-lea, constituind un fel de suburbie, zonă săracă a cartierului. [28]. Este aşezat într-o vale, la poalele

[23] Gustav Lander, *Die Gemeinden*, op. cit., p. 81-84; Nicolae Dunăre şi colectiv, *Ţara Bârsei*, ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1972, p. 393.
[24] *Das sachische Burzenland zur...*, op. cit., p. 641.
[25] *Idem*, p. 632.

[26] A.D. Xenopol, *Râşnovul de lângă Braşov*, extras din "Viaţa Românească", Iaşi, 1912, p.8.
[27] Virgil Vătăşianu, *Istoria Artei feudale în Ţările Române*, vol. I, ed. Academiei R.S.R., 1959, p. 257; Maria E. Ionescu, *Câteva date cu privire la Biserica Ortodoxă Sfântul Niculae din Râşnov*, în "Revista Muzeelor şi Monumentelor", anul XLV, nr. 2/1976, p. 27, 29.

http://patrimoniu.gov.ro

12. Biserica Sfântul Niculae Nou (1875) şi şcoala nouă românească (1911; 1936).

13. Casă în cartierul Dobrice - strada Crişan, nr. 38 (1898).

http://patrimoniu.gov.ro

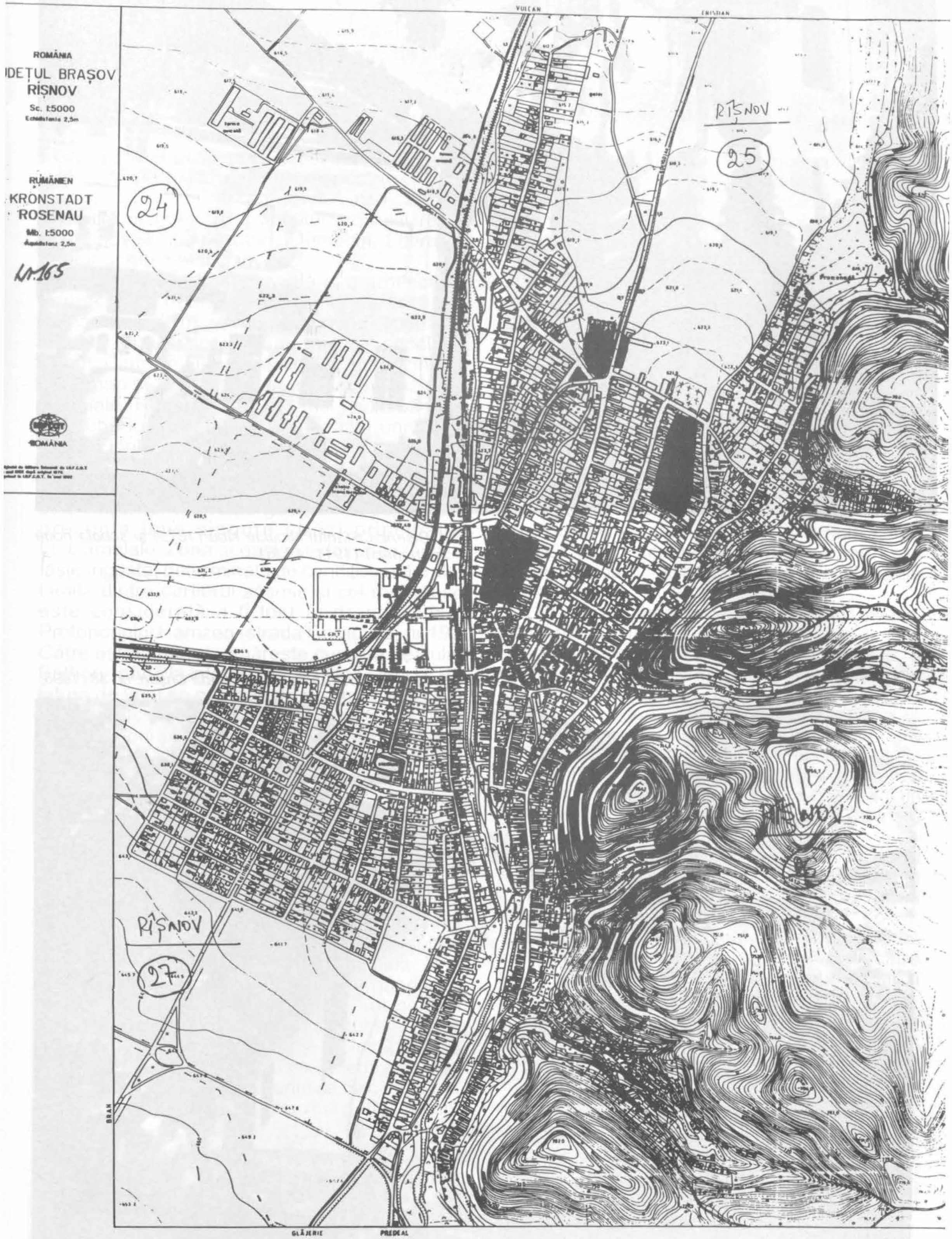

http://patrimoniu.gov.ro

dealurilor Enderm Sten, Gernedeal şi Gruß Schleif şi este străbătut de un pârâu, precum şi de trei uliţe ce se întâlnesc pentru a debuşa în strada Caragiale. Uliţele au un traseu neregulat, iniţial numite toate Dobrice, astăzi Horia, Cloşca şi Crişan. Cartierul Dobrice sau Belgerey se caracterizează prin parcele: foarte înguste - curte mică şi anexele în deal în zona Enderm Sten (sub stânga); loturi de forme diferite trapezoidale, mai largi spre mijlocul văii, cu grădinile ce coboară până la râu.

Clădirile sunt dispuse aici împrăştiat şi retrase de la uliţă. Multe gospodării de pe Cernedeal sunt accesibile prin poteci, şi aici curţile se aseamănă cu cele de sub Enderm Sten.

CARTIER UNGURESC nu a existat nicio-dată în Râşnov, populaţia respectivă, foarte redusă ca număr, locuind în cartierul săsesc.

La mijlocul secolului trecut, comunitatea maghiară a cumpărat în Langgasse de la saşi un teren cu casa şi anexele aferente, pe care a transformat-o ulterior în Biserică.

CARTIERELE ŢIGĂNEŞTI - sunt în număr de două.

LOFFELVIERTEL - cartierul lingurarilor - este astăzi complet refăcut, cu case din cărămidă netencuită. La origine, acest cartier aflat la extremitatea sudică a Râşnovului (amplasare valabilă şi astăzi), era dispus pe o singură latură a străzii Caragiale, având case iniţial din pământ şi lemn şi curţi foarte mici, de formă dreptunghiulară sau pătrată dispuse la poalele dealului Enderm Sten. Strada nu avea nici trotuar, nici plantaţii de pomi.

SEIDENDORF- satul mătăsii, este cel de-al doilea cartier ţigănesc. Se învecinează la sud cu zona românească, la nord şi la est cu cea săsească, limita iniţială fiind cursul neregulat al Canalului Morii şi la vest cu Piaţa Industriilor. Este un cartier de dimensiuni foarte reduse: se compunea din uliţa lazului şi o parte a uliţei Morii, fiind împărţit pe diagonală în două de prelungirea străzii Florilor. Aici locuiau ţigani de diferite meserii şi îndeletniciri: fierari, lăcătuşi, constructori de fântâni şi nu în ultimul rând vânzători de mătase, cârpe, de unde şi denumirea zonei.

Cartierul se caracterizează prin loturi foarte înguste, case mici înghesuite, la fel şi anexele, dispuse într-un front strâns, asemănător celui săsesc. [29] Uliţele sunt neasfaltate, fără trotuare sau rigole, neîngrijite, cu excepţia spaţiului viran de lângă Moară de sus unde existau câţiva copaci, plantaţi iniţial pe malul Canalului Morii.

Ce se poate spune în legătură cu situaţia actuală a Râşnovului ?

În ceea ce priveşte populaţia trebuie menţionat faptul că, deşi numărul membrilor comunităţilor săseşti este în continuă scădere, mulţi dintre aceştia se întorc pe perioada verii pentru a-şi îngriji gospodăriile.

Referitor la construcţia de locuinţe, aceasta a fost în continuă creştere în perioada 1950-1970. Au apărut cartiere noi de blocuri, în special, pe malul stâng al Ghimbavului - de la limita sudică, până la Cimitirul ortodox, pe o fâşie îngustă. De la cimitir către vest şi către nord până la Piaţa Industriilor, întâlnim cartiere de case cu lotizări regulate. De asemenea, la nord de strada Vulcanului precum şi în nord-estul localităţii, între prelungirea străzilor Teiului şi Izvorului şi parcelele din strada Nisipului - până foarte aproape de promenadă.

Sistematizarea unei părţi a Râşnovului, a centrului istoric, operată între anii 1980-1985, a dus la schimbarea peisajului localităţii. Pe proprietăţile saşilor, distrugând atât o parte a anexelor cât şi grădinile, s-au ridicat noile cartiere de blocuri: cvartetul Florilor, cel dintre Sprenggasse şi Kleingasse precum şi cel dintre Obere Langgasse şi râul Ghimbav.

Aspectul semi-rural, semi-industrial îi este conferit Râşnovului de aceste cartiere de blocuri, de clădirile noi edificate în centrul localităţii (dispensarul în Piaţa Unirii; poşta din strada Republicii; liceul industrial în strada Caraiman) precum şi de prezenţa uzinelor chimică şi de scule.[30]

NOTĂ

- Ţin să mulţumesc în mod special pentru ajutorul acordat în strângerea informaţiilor pe teren: doamnei Erna Gagesch, domnului şi doamnei curator Georg şi Margarethe Truetsch, precum şi domnului profesor Peter Thal.

RUXANDA BELDIMAN

---

[28] A.D. Xenopol, op. cit., p. 11. Autorul foloseşte doi termeni pentru a stabili caracterul acestei zone: mahala şi ghetou.

14. Harta Râşnovului din anul 1970 cu zonele afectate de sistematizare.

[29] Renno Graf, op. cit., p. 100. Autorul menţionează dispoziţiile date de autorităţi în anii 1792 şi 1796 referitor la ţigani. Ele menţionează că aceştia nu sunt toleraţi în case de pământ şi că sunt obligaţi să-şi ridice case în toată regula ("ordentliche Wohngebaude"), în caz contrar trebuie să părăsească localitatea.

[30] Acest text reprezintă o formă dezvoltată a comunicării susţinută la Sibiu cu prilejul simpozionului româno-german, "Conexiuni culturale - Arta transilvăneană în contextul artei europene", noiembrie 1995.

http://patrimoniu.gov.ro

PREJMER - TARTLAU (JUDEŢUL BRAŞOV) FIŞĂ DE LOCALITATE*

Localitate de colonizare primară [1], atestată documentar în 1213 [2], Prejmerul, este aşezat la 16 km de fostul punct de vamă, pe drumul comercial ce lega Braşovul de Ţara Românească, prin pasul Buzăului.

Importanţa strategică a aşezării sale la limita de est a zonei de colonizare săsească, în apropierea fostei graniţe, a avut o influenţă negativă asupra dezvoltării localităţii datorită frecventelor năvăliri, însoţite de nelipsitele jafuri şi incendii; cronica localităţii [3] relatează că Prejmerul a fost, până la mijlocul secolului XIX, incendiat total de circa 50 de ori, aceeaşi sursă notând şi marile sume de bani pe care comunitatea a trebuit adesea să le plătească pentru a evita jaful (de exemplu, 2000 de florini plătiţi în 1848 ofiţerilor lui Kossuth [4]; la toate acestea se adaugă obligativitatea de a întreţine garnizoana ce rezida în localitate [5].

Aceeaşi influenţă negativă este datorată şi aşezării la graniţa între pământul regal şi posesiunile nobiliare - sursă neîntreruptă de conflicte, în special cu familiile Beldi din Budila (Bodola) şi Thiess din Teliu (Kreuzburg)[6], care au avut reşedinţe în Prejmer până spre sfârşitul secolului XVII; aceste conflicte s-au încheiat abia în 1861 şi au impus comunităţii plata unei mari sume de bani [7].

După alungarea, în 1225, a ordinelor cavalereşti din Ţara Bârsei, localitatea trece sub patronajul călugărilor cistercieni de la Cârţa (Kerz); ambele stăpâniri au influenţat puternic aşezarea, primilor datorându-li-se un plus de importanţă acordată localităţii ca sediu de scaun, iar călugării cistercieni au fost - conform literaturii de specialitate [8] - cei care au construit actuala biserică evanghelică în forma originară, păstrată aproape fără schimbări. În 1377 trece sub jurisdicţia Braşovului [9]. Obţine de timpuriu dreptul de a ţine târg, posedă "jus gladii" sub controlul magistraturii braşovene, are dreptul de a-şi alege liber reprezentanţii [10].

Alte câteva date din istoria localităţii, cu influenţă asupra evoluţiei acesteia şi a teritoriului aparţinător, sunt:

- 1753 - reaşezarea hotarelor, Prejmerul pierde o parte din teritoriu în folosul Braşovului (păşunea Buzăul Mic) [11]
- 1774 - au fost vândute locuitorilor terenurile agricole de pe rândurile 6-10, a căror folosinţă se trăgea la sorţi până la acea dată, fiind distrusă lotizarea istorică [12]
- 1825 - amenajarea "şoselei noi", comerciale, direct la Braşov [13]
- 1838 - amenajarea drumului spre Teliu [14]
- 1876 - amenajarea şoselei noi la Buzău, prin Teliu [15]
- 1899-1904 - comasarea, producând distrugerea parţială a parcelărilor istorice [16]
- 1890-1892 - introducerea telegrafului,

---

* Exprimăm gratitudinea noastră domnului pastor Johann Orendi, preotului ortodox Popescu şi tuturor locuitorilor care au colaborat. Mulţumiri deosebite doamnei Hermine Vásarhelyi, doamnei Rosi Thieser, domnului Georg Schiel pentru informaţiile utile şi bogate pe care le-au furnizat, precum şi fraţilor Teutsch şi doamnei Rosa Feltes pentru fotografiile vechi pe care ni le-au pus la dispoziţie.

[1] Thomas Nägler, *Aşezarea saşilor în Transilvania. Studii*, Ed. Kriterion, Bucureşti, 1981, p.195; *Die Siebenbürger Sachsen, Lexikon*, Kraft Verlag, 1993, p.517 (în continuare, *Lexikon*).

[2] *Lexikon*, p.517.

[3] *Cronica comunei Prejmer după un manuscript al pastorului Thomas Tartler din Prejmer de la anul 1750 şi continuat de alţi pastori evanghelici* (tradusă de preotul Ioan Ludu din Prejmer), în "Ţara Bârsei", an VII, septembrie-octombrie 1935, No 5, p.476 (în continuare, *Cronica*): Heinrich Zillich, *Aus de Chronik von Tartlau*, în "Kalendar des siebenbürger Volksfreundes", 1940, p.78-84.

[4] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.335.

[5] J.R. Bünker, *Das siebenbürgisch-sächsische Bauernhaus*, în "Mitteilungen der antropologischen Gesellschaft in Wien", an XXIX (1899), p.223.

[6] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an IV, ianuarie-februarie 1932, No. 1, p.53, 59; an IV, noiembrie-decembrie 1932, No 6, p.527-528.

[7] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.334; Heinrich Zillich, *Aus der Chronik von Tartlau*.

[8] Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în Ţările Române*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1959.

[9] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an IV, ianuarie-februarie 1932, No 1, p.58; fişa D.M.I. VIII/148.

[10] Heinrich Zillich, *Aus der Chronik von Tartlau*; Cronica, în "Ţara Bârsei", an IV, ianuarie-februarie 1932, No 1, p.58.

[11] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an IV, ianuarie-februarie 1932, No 1, p.35.

[12] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.328-329.

[13] *Idem*, p.333.

[14] *Idem*, p.334.

[15] *Ibidem*.

[16] *Idem*, p.333.

http://patrimoniu.gov.ro

construirea căii ferate spre Sf. Gheorghe şi a gării [17]
- 1905-1906 - ample lucrări de desecare, precedate de lucrări similare, în 1789 în Lunca Câlnicului şi 1878 în fâneţe [18]. Acestea au ca rezultat transformarea pajiştilor în teren arabil, ca şi apariţia unei reţele de canale în vatra satului şi pe terenurile mlăştinoase din jur, canale întreţinute de comunitate sub conducerea unui maistru comunal; se păstrează fragmentar pe străzile Broaştei, Morii, canalul uzinei electrice.

Influenţelor negative datorate evenimen-telor istorice şi aşezării geografice li se adaugă alte întâmplări nefaste, de exemplu, în epidemia de ciumă din 1718 mor în Prejmer 1781 locuitori, 188 gospodării, dintr-un total de circa 300, rămânând nelocuite, situaţie ce persista spre sfârşitul secolului XVIII [19].

Perioadele de relativă linişte de la sfârşitul secolului XVIII sau de prosperitate economică după 1860 şi la începutul secolului XX, datorită modernizării agriculturii, se reflectă în dezvoltarea localităţii printr-o intensă activitate constructivă, majoritatea obiectelor inventariate aparţinând acestor intervale.

Geografic, satul este aşezat în depresiunea Bârsei, într-o zonă plată, mlăştinoasă la circa 10 km nord de Munţii Întorsurii, vârful Pilişca (Tartlauer Koppe sau Hohe Koppe - 1222 m) aflându-se pe fostul teritoriu al localităţii, şi la 5 km sud de valea Oltului, în apropierea a doi afluenţi ai acestuia - Schwartzwasserbach (Râul Negru) şi Târlung. Are legături directe, pe şosea şi cale ferată, cu Braşov şi Sf. Gheorghe (circa 18 km) şi, prin pasul Buzău, cu Ţara Românească. Cu excepţia Hărmanului (Honigberg), situat la 7 km vest, este înconjurat de sate româneşti şi secuieşti, hotarele fiind elemente naturale, dublate de pietre de hotar: pădure spre Hărman, Râul Negru şi Olt spre Chichiş (Kökös) şi Băcel (Kökösbacstelek), Târlungul spre Teliu şi drumul spre Şapte Sate (Săcele) - ca hotar spre Cărpiniş (Kerpenyes). Din suprafaţa totală de circa 7000 ha a localităţii la 1933, aproximativ 6% era ocupată de vatra satului, aproximativ 3% de grădini şi livezi; terenul arabil situat la nord, între Râul Negru şi Olt, şi la est, până la podul Târlungului şi Zizin (Zajzon), ocupa circa 50%, jumătate fiind obţinut prin desecări; fâneţele din nordul localităţii ocupau l0% din teritoriu, iar pajiştile spre sud-est circa 17%; pădurile, ce se întindeau iniţial până la Vama Buzăului şi Tartlauer Koppe, ocupând circa 250 ha [20]. Terenul arabil era organizat în 11 "rânduri", pe cele depărtate aflându-se sălaşe cu şuri. Grădinile de legume - în special varză -, în afara celor din curte, în spatele şurilor, se aflau în Grindul Morii Mare, Grindul Morii Mic şi pe locul uliţelor Nouă şi "Cracul Izmenelor".

Ocupaţiile principale au fost agricultura (cereale, cartofi), creşterea vitelor, exploatarea lemnului, iar până la apariţia fabricii de zahăr, albinăritul (1885 - 500 stupi) [21]. Ca târg, aveam un mare număr de meşteşugari, circa 90 la începutul secolului XX [22], breslele depinzând, ca organizare, de cele similare din Braşov; tot în legătură cu târgul se află dezvoltarea comerţului, în a doua jumătate a secolului XIX apărând şi primele fabricuţe - cea de spirt şi drojdie de bere a lui Neustädter, situată pe locul unei foste mori comunale, cea de brânzeturi şi lăptărie a cehului Dermitschek şi cea de postav, apărută pe locul fostei mori a bisericii evanghelice (transformată în fabrică de hârtie din paie).

Aspectul istoric al localităţii este influenţat de folosirea materialelor de construcţie aflate sau obţinute la faţa locului: piatră de carieră (Teliu) sau râu (Târlung), cărămidă pentru pereţi, lemn pentru tavane pivniţă, încăperi şi şarpantă, ţigle pentru acoperiş. Cărămida şi varul erau preparate lângă actuala gară. Deşi obligativitatea folosirii pietrei şi cărămizii fusese instituită încă la jumătatea secolului XVIII, în 1854 erau în Prejmer 328 case de piatră şi 210 case de lemn [23] (în special în cartierul românesc). Materialele de construcţie pot fi elemente de datare, piatra predominând la ziduri pivniţă şi pereţi în a doua jumătate a secolului XVIII - prima treime a secolului XIX, după această perioadă fiind folosită în amestec cu cărămidă, aceasta din urmă predominând spre sfârşitul secolului XIX. Stejarul este folosit până spre 1860, după această dată fiind utilizate răşinoasele. Piatra făţuită este folosită pentru soclu la sfârşitul secolului XIX - începutul secolului XX. Foarte importantă pentru aspectul satului este situarea apelor freatice foarte aproape de suprafaţă, determinând construirea pivniţelor la nivelul solului, locuinţele având, astfel, aparent două niveluri.

---

[17] *Ibidem.*

[18] *Idem*, p.331, 333; an VII, septembrie-octombrie 1935, No 5, p.481.

[19] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, mai-iunie 1936, No 3, p.256.

[20] Heinrich Wachner, *Kronstädter Heimat-und Wanderbuch*, Aldus Verlag, Kronstadt, 1994, p.58, 302.

[21] *Das Burzenland*, Herausgegeben von Erich Jekelius, Verlag Burzenlander säch. Museum, Kronstadt, V/1 *Wirtschaftsgeschichte des Burzenlandes*, 1929, p.197.

[22] Heinrich Wachner, *Kronstädter Heimat-und Wanderbuch*, p.52.

[23] *Das Burzenland*, IV/1 *Die Dörfer des Burzenlandes*, 1929, p.227.

http://patrimoniu.gov.ro

Ca structură, satul este format dintr-o reţea principală de uliţe axate N-S, paralele faţă de piaţa centrală [24], şi o uliţă E-V ce asigură ieşirea din localitate spre Buzău şi Braşov [25]. O reţea secundară de ulicioare [26] face legătura între piaţă şi uliţele principale; în extremitatea S a localităţii se află uliţa Românilor (actuala Mihai Viteazul), axată E-V.

Este o aşezare compactă, cu parcelare istorică bine păstrată - parcele de forme dreptunghiulare, cu lăţimi de 15 m şi lungimi variind între 40-100 m, cu fronturi continue de locuinţe aşezate cu latura scurtă la limita la stradă a parcelei, două niveluri, două axe şi acoperiş în două ape cu pinion turtit. (fig. 5). Uliţele au carosabil de pământ (excepţie Langgasse, Steinreg şi Göllnergasse, care sunt asfaltate). Carosabilul este mărginit de rigole adânci şi largi spaţii înierbate (circa 10-15 m). O particularitate a localităţii sunt canalele păstrate încă pe străzile Broaştei, Morii, Unghi, locurile de clătit rufele pe străzile Izvoarelor şi Grün, izvoarele amenajate pentru apă de băut de pe Grün, răspândite în perioada interbelică în toate localitatea (foto 6).

Punctul de greutate al aşezării îl constituie piaţa. Forma iniţială - dreptunghi axat N-S - poate fi uşor identificată prin diferenţa între formele regulate ale parcelelor medievale şi structura îngrămădită, cu parcele neregulate ale clădirilor ce formează laturile pieţei actuale. Ocuparea progresivă a pieţei este în legătură cu pierderea importanţei defensive a cetăţii, urmată de desecarea şi colmatarea şanţurilor de apă (1798, 1839, 1868, 1889) [27] ce o înconjurau; la sfârşitul secolului XVIII au fost ocupate laturile de NE, E şi V ale pieţei, în perioada 1850-1875 fiind construite clădirile din partea de S a actualei pieţe. În prezent, piaţa are formă de T, cu axa lungă N-S. Spaţiul pieţei a fost, până la sfârşitul perioadei interbelice, locul târgului săptămânal.

Nucleul satului s-a constituit în jurul pieţei şi bisericii evanghelice, pe străzile Cenuşii, Broaştei, Morii, fiind delimitat de un zid de apărare de formă rectangulară ce exista la sfârşitul secolului XVI şi era prevăzut cu cinci porţi pentru cele cinci uliţe principale [28]: Krönertor, Göllnertor, cele la străzile Lungă, Morii şi Cenuşii. Spre sfârşitul secolului XVIII, satul atinge limitele vetrei iniţiale, în 1779 fiind deschisă uli'ţa Nouă [29] şi, la puţin timp, uliţa Lunguţă [30], pe locul grădinilor de varză ale comunităţii; la mijlocul secolului XIX este deschisă uliţa Stephan Ludwig Roth, pe locul livezii parohiale evanghelice; după primul război mondial, prin împroprietăriri şi desecări, satul se extinde la N, dincolo de Valea Ţiganului, în 1925, în Grindul Morii Mare - 1928 şi grindul Morii Mic - în perioada 1920-1930. La S, în "cartier", primele case apar la 1830, marea majoritate fiind construite după 1960 de colonişti strămutaţi în Prejmer în perioada 1945-1958 [31].

Satul era împărţit pe cartiere, pe criterii etnice, această împărţire fiind respectată până la începutul migrării masive a saşilor. Cartierul săsesc se întindea pe uliţele Nouă, parţial "Cracul Izmenelor", Cenuşii, Broaştei, Lungă, Morii, Göllnergasse. Cartierul românesc, aşezat iniţial în jurul bisericii ortodoxe şi pe actuala stradă Mihai Viteazul, s-a extins în Grindul Morii Mare şi Grindul Morii Mic şi la capătul de N al străzii Lungi. Cartierul ţigănesc se afla şi se află şi în prezent la capătul N al uliţei "Cracul Izmenelor".

La sfârşitul primului sfert al secolului XX, în jurul fabricii de postav este construită o colonie ce cuprindea cantină, farmacie, dispensar, clădiri tip pentru conducerea uzinei, funcţionari şi muncitori. O parte a acestor clădiri, construite în stil naţional, se păstrează în prezent printre blocurile din Lunca Câlnicului [32] (foto 2).

---

[24] Neugasse (Nouă), Kröteneck (Broaştei) având, în continuare, după intersecţia cu Kronergasse, Aschergasse (Cenuşii), Stephan Ludwig Roth (Pharregässchen), Mühlgasse (Morii) şi, în continuarea acesteia, după intersecţia cu Steinreg (Pietrei) - Göllnergasse.

[25] La V de piaţă, spre Braşov, se extinde Kronergasse, iar la E de piaţă, spre Mühlgasse - Steinreg.

[26] De la N la S
- pe partea V - Izvoarelor (denumire actuală) - Beim Leichbrunnen sau Zinzgasse (- gässchen); Cetăţii (denumire actuală) - Elzgässchen sau Hinter der Kirche; Şcolii (denumire actuală) - Beim Grün Toni sau Tonigässchen; Magazinului (denumire actuală) - Beim Rosch sau Roschgässchen
- pe partea E - Das Grün (în continuarea străzii Cetăţii) ; Mică (denumire actuală) - Schulgasse (- gässchen); Pompierilor (denumire actuală) - Schulwinkel

[27] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.332-334.

[28] *Das Burzenland*, IV/1 *Die Dörfer des Burzenlandes*, p.152.

[29] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.329.

[30] *Ibidem*.

[31] Coloniştii provin din satele din munţii Întorsurii (Întorsura Buzăului, Sita Buzăului ş.a.)

[32] În ajunul primului război mondial fusese proiectată de către arhitectul sighişorean Friedrich Balthes, în apropierea localităţii, o colonie - oraş-grădină -, teorie foarte modernă pentru epocă; proiectul fusese comandat de către Asociaţia acţionarilor din Holzverkohlungsindustrie din Constantz. Datorită distrugerii parţiale a coloniei din jurul fabricii de postav, nu se poate identifica în ce măsură aceasta corespunde proiectului lui Fidredrich Balthes; ca stil arhitectural, colonia acestuia îşi propunea să fie o sinteză între Jugendstil şi arhitectura rurală săsească (Karl Scheiner, *Neu-Tartlau und der deutsche Volkstil in Siebenbürgen*, Druck, und Verlag Jos. Drotless, Hermannstadt, [1917]).

http://patrimoniu.gov.ro

Clădirile reprezentative ale celor două etnii importante ale localităţii sunt cele două biserici. Biserica evanghelică, aşezată în piaţă, în centrul cartierului săsesc şi devenită emblemă a aşezării, este un exemplar rar de biserică de plan în cruce greacă, construită la jumătatea secolului XIII în stil gotic timpuriu. Ca urmare a ordinului regal din 1427 de fortificare a Ţării Bârsei şi datorită poziţiei strategice a localităţii, la mijlocul secolului XV, biserica este înconjurată de un puternic zid de apărare de formă ovală, cu cinci turnuri decroşate, dublat de un zid-scut şi şanţuri de apă şi completat în secolele XVI-XVII de barbacana ce proteja intrarea de S, camere de provizii, locuinţă pentru preot, şcoală, fântâni, cimitir. Se constituie, astfel, cel mai puternic ansamblu fortificat din mediul rural din sud-estul Europei, cuprinzând multe elemente rare (barbacane) sau tipice (cel mai reprezentativ şi vast exemplar al acelei rezolvări speciale a adăpostirii comunităţii, aflat în stare originară bine păstrată - camerele de provizii). El a fost completat în secolul XVIII cu o serie de clădiri de folosinţă comună, dispuse la interior sau adosate exteriorului fortificaţiei: primăria - deasupra gangului porţii - 1791 [33], şcoala şi locuinţa învăţătorului - 1774 [34], casa clopotarului şi notarului - 1791 [35].

Deşi îşi pierde, cu timpul, importanţa defensivă, acest ansamblu continuă să constituie dominanta localităţii, concentrând în jur clădirile şi spaţiile cu funcţiuni spirituale, cele legate de administraţia comunală şi ale comunităţii, cele comerciale sau artizanale, cele legate de sport, loisir. Dispuse în spaţiul pieţei, ele contribuie, cu mici excepţii, în mod decisiv la aspectul actual al acesteia, prin siluetă, amploare, program, diferite de ale clădirilor obişnuite ale localităţii. Clădirile legate de funcţiuni administrative sau spirituale sunt plasate în axa mică (E-V) a pieţei, lângă biserică, iar clădirile comerciale în partea de S, pe axa lungă.

Şcoala, construită între 1846-1848 şi dată în folosinţă în 1852, aşezată pe latura de E a pieţei, ansamblu de trei clădiri identice, cu două niveluri şi curte comună, reprezintă o rezolvare

---

33 *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.331.
34 *Idem*, p.329.
35 *Idem*, p.331.

1. Cetatea ţărănească - barbacana

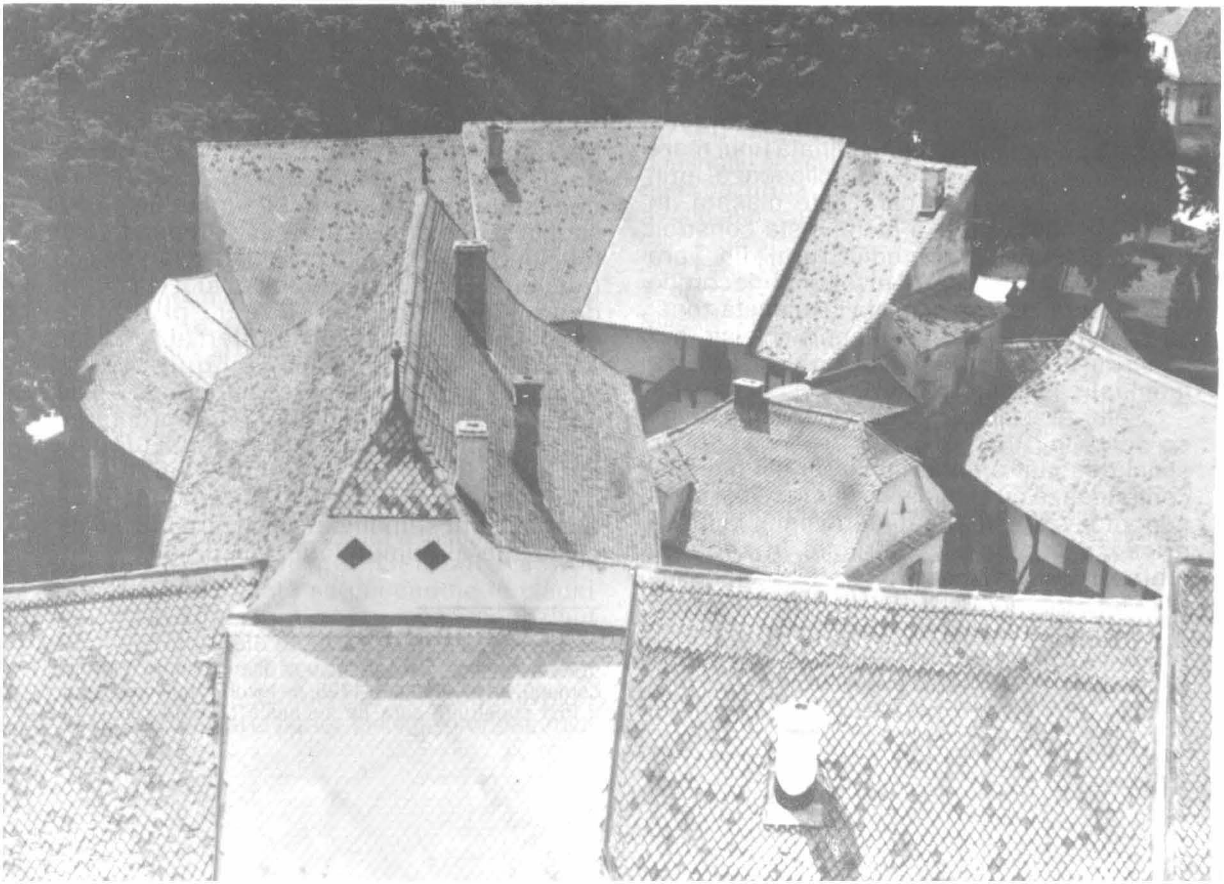

2. Cetatea ţărănească (NV) şi turnul bisericii evanghelice

individuală a programului de şcoală cu locuinţă pentru învăţător destinată unui mare număr de copii şi care nu eclipsează, prin masivitate, spaţiul în care este plasată. În 1894, pe latura de N a pieţei, este construit unicul gimnaziu din mediul rural din Ţara Bârsei, clădire cu două niveluri şi decoraţie clasicizantă, dominând piaţa în această zonă; clădirea preia şi funcţii de sport şi loisir, aici aflându-se şi sala comunală, sala de gimnastică şi clubul tinerilor.

Semn al schimbărilor de după Marea Unire, se ridică în 1936, în colţul de NV al pieţei, şcoala de stat a cărei faţadă în stil naţional contrastează cu clădirile din jur (acelaşi efect nedorit îl va avea, o dată terminată, biserica ortodoxă aflată în construcţie în zona de protecţie a ansamblului bisericii evanghelice şi cetăţii ţărăneşti). Spre sfârşitul secolului XIX, a fost ridicată, în latura de N a pieţei, primăria, clădire fără valori arhitecturale deosebite. Lângă şcoala veche se afla remiza de pompieri (începutul secolului XX), ale cărei calităţi arhitecturale contribuie la imaginea de ansamblu a pieţei, conferindu-i caracterul de realizare deosebită pentru această funcţiune. Între şcoală şi primărie se află casa predicatorului (nucleu 1794) [36], casa parohială evanghelică (nucleu 1775 [37], aspectul actual 1876) şi casa îngrijitorului casei parohiale evanghelice (nucleu ultimul sfert al secolului XVIII, renovată 1815), singura ce se detaşează, prin amploare şi decoraţie, fiind casa parohială evanghelică. În apropierea lor se aflau baia publică şi ştrandul (datând din anii '30 ai secolului XX, respectiv începutul secolului XX); deşi modeste ca aspect, sunt semnificative pentru nivelul de civilizaţie al comunităţii [38].

---

[36] *Ibidem*.
[37] *Idem*, p.329.
[38] Tot în spaţiul pieţei se aflau şi alte clădiri de folosinţă comună: de exemplu, în 1798, pe locul actualelor blocuri, a fost construită şura de zeciuială (*Cronica*, în "Ţara

http://patrimoniu.gov.ro

3. Cetatea ţărănească - camere de provizii pe E

Grajdurile comunale, construcţie tipică pentru gospodăriile model difuzate de Şcoala de agricultură de la Feldioara (Marienburg) la începutul secolului XX, se aflau lângă poarta Braşovului. Locul de dans în aer liber se afla lângă cetate, în aleea de castani amenajată în 1867 [39]. Un alt spaţiu comun - cimitirul evanghelic - se află lângă Göllnertor, fiind menţionat pe actualul amplasament la 1787 [40], zidul înconjurător fiind construit din "banii zecilor", la 1837. Este un exemplar reprezentativ al organizării acestui tip de spaţiu în Ţara Bârsei [41]. Principalele clădiri cu destinaţie specială erau concentrate - cum deja s-a amintit - în spaţiul sudic al pieţei. În colţul de SV al acesteia se afla hanul, posesiune comunală, exemplar rar întâlnit de construcţie cu această funcţie în satele săseşti studiate şi a cărui decoraţie clasicizantă a fost alterată de transformări moderne. Celelalte spaţii comerciale din piaţă se găseau fie în clădiri construite special în acest scop (magazinul de unelte agricole şi produse petroliere de la nr.64), fie, cel mai frecvent, în clădiri de tipul "locuinţă şi spaţiu comercial", cu două niveluri (spaţiul comercial la parter, locuinţa proprietarului la etaj); ridicate în perioada 1850-1870, ele contribuie, prin masivitatea siluetei şi decoraţia faţadei, la aspectul aproape urban al pieţei (nr.500, 502, 503 sau 59-63). O clădire cu destinaţie specială, păstrată în formă originară, este cazarma vămii, construită la 1823 [42] şi având aspectul tipic pentru epocă şi destinaţie;

Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.332), transformată, mai târziu, în loc de depozitat materialele necesare reparaţiilor canalelor de desecare; lângă remiza de pompieri, adosat şurei gospodăriei nr.18, se afla cântarul comunal, urma acoperişului acestuia putând fi observată şi în prezent în peretele sus-amintitei şuri.

[39] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.334.

[40] *Idem*, p.330.

[41] Alte clădiri de folosinţă publică, între timp dispărute, au fost şurile de zeciuială, aflate, se pare, în apropierea fiecărei porţi de pătrundere în sat; *Cronica* aminteşte, de exemplu, de şura de lângă poarta Braşovului, iar în memoria locuitorilor stăruie amintirea şurii de lângă Göllnertor. Ca spaţiu de folosinţă publică, în prezent dispărut, merită amintit locul de promenadă amenajat pe locul actualei pieţe de zarzavat (locul fusese achiziţionat, în 1888, de către comunitate, special în acest scop).

[42] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p. 332.

http://patrimoniu.gov.ro

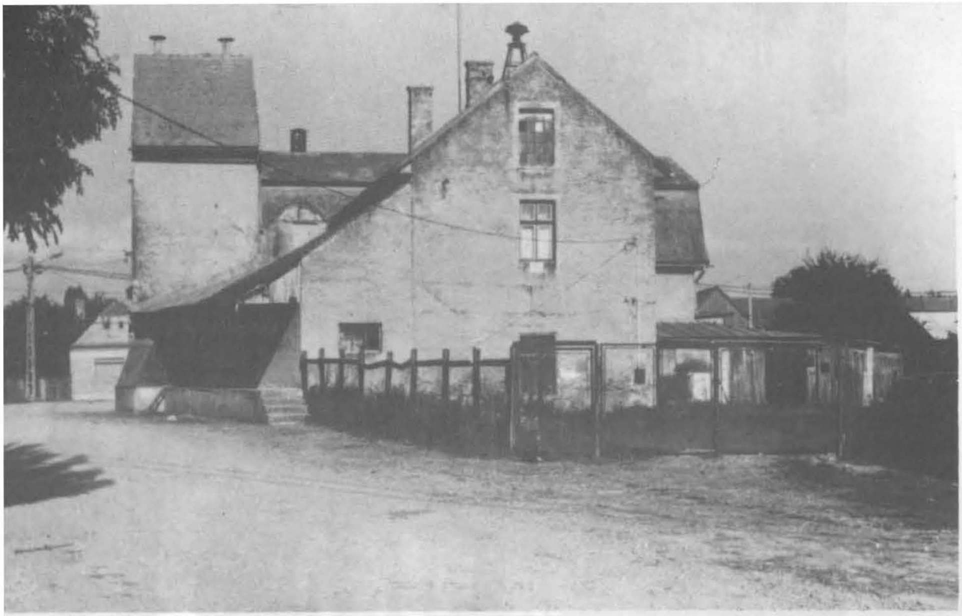

4. *Microhidrocentrala şi moara (nr.852)*

este aşezată lângă grajdurile comunale, la poarta Braşovului [43].

La mijlocul distanţei între producţia artizanală şi cea industrială se aflau cele câteva făbricuţe ale localităţii; fabrica de spirt şi drojdie, cu complex de îngrăşat vite, şi lăptăria se aflau în colţul de NE al pieţei iniţiale, iar fabrica de postav la N de comună, la circa 2 km. Într-o proporţie mai mare sau mai mică ele se dezvoltă ca ansambluri - spaţii de producţie, clădiri administrative, locuinţe ale conducerii şi spaţii anexe (locuinţe pentru muncitori şi/sau funcţionari). Spaţiile de producţie reiau în volume mari forme curente în localitate, iar clădirile anexe, cu arhitectură de factură urbană, influenţează aspectul aşezării prin evoluţia decoraţiei. Un alt ansamblu proprietate a comunei este constituit de moară cu locuinţă pentru morar, uzină electrică şi abator, construite la începutul secolului XX, concomitent cu lucrările de desecare, păstrând în parte dotări originare şi contribuind la păstrarea climatului istoric al localităţii.

Ca şi în cartierul săsesc, centrul cartierului românesc îl constituie biserica ortodoxă. Construită în 1769, cu plan triconc şi turlă pe pridvor, ea păstrează la interior şi exterior pictură murală din ultima treime a secolului XVIII. În imediata sa apropiere a fost ridicată, în 1881 [44], şcoala confesională care domină prin masivitatea siluetei cartierul românesc, contribuind, împreună cu biserica, la evocarea climatului istoric al localităţii.

Este o mare deosebire între caracterul aproape urban al zonei centrale a localităţii - piaţa - şi caracterul rural al restului acesteia, legat de ocupaţiile preponderent agrare ale locuinţelor, care determină organizarea locuinţei şi gospodăriei. Forma cea mai simplă de locuinţă identificată în localitate este cea cu pivniţă la nivelul solului, deasupra căreia se află unica încăpere de locuit de mari dimensiuni (7 x 5 m); accesul la aceasta se face fie de pe pridvorul adosat laturii lungi la curte, fie din încăperea vetrei libere, situată la nivelul solului, în latura spre curte a casei (vezi plan şi secţiune A). Case cu acest tip de plan - între care cele mai vechi sunt cele de la nr.50, 1003 şi 1291, de pe străzile Pietrei, Morii, Göllnergasse, datate 1767, respectiv 1768 - constituie nucleul multor locuinţe de pe străzile Morii, Pietrei, Lungi. Spre sfârşitul primei treimi a secolului XIX, încăperea vetrei este supraetajată pentru extinderea spaţiului locuibil, accesul fiind de pe pridvor, adesea printr-un simplu plan înclinat (vezi plan şi secţiune B). Spre mijlocul secolului XIX este imaginată o nouă soluţie de extindere a spaţiului locuibil prin adăugarea, la latura de la stradă a casei, a două încăperi dispuse pe două niveluri (vezi plan şi secţiune C) şi având drept consecinţă modificarea aspectului străzilor. Toate aceste tipuri de extindere sunt exprimate la exte-

[43] Alte clădiri cu destinaţie specială, aparţinând comunităţii sau bisericii evanghelice, au fost moara de pe locul fabricii de spirt şi drojdie de bere a lui Neustädter, moara construită în 1794 în "unghiul lui Köper", pe locul actualei fabrici de postav din Lunca Câlnicului; în prima treime a secolului XIX, acestei ultime mori i-a fost adăugat un joagăr; exista şi o a treia moară - "moara de mijloc" - al cărei amplasament nu a putut fi identificat. La capătul uliţei Lungi exista la începutul secolului XIX un birt, aparţinând, de asemenea, comunităţii evanghelice, amplasat, se pare, pe locul actualei crescătorii de porci din partea de N a localităţii; în 1868 au fost construite grajduri pentru îngrăşat vitele, grajduri care aparţineau, de asemenea, comunităţii evanghelice (din cauza unei epidemii ele au fost arse).

[44] *Cronica*, în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No 4, p.333.

http://patrimoniu.gov.ro

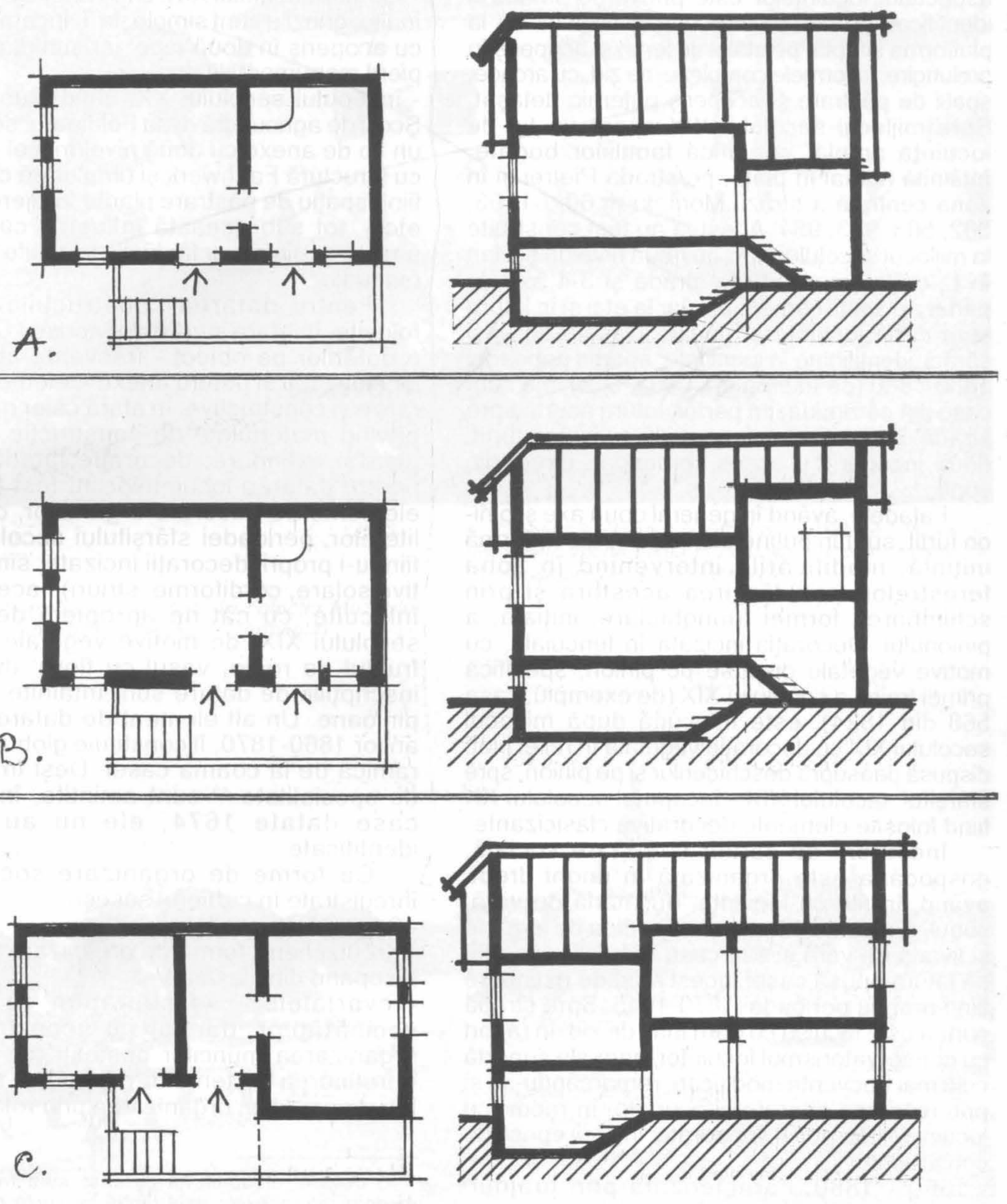

Executate de arh. Cristian Brăcăcescu

http://patrimoniu.gov.ro

rior prin variaţia volumelor acoperişului şi sunt frecvente pe străzile Pietrei, Morii, Lungă, iar spre 1900 şi pe strada Nouă.

Elementul care contribuie la varietatea aspectului locuinţelor este pridvorul, putând fi identificate forme ce marchează evoluţia de la platforma simplă, pe stâlpi de lemn şi acoperiş în prelungire, la formele complexe, de zid, cu arcade, spaţii de păstrare şi acoperiş puternic detaşat. Spre mijlocul secolului XIX apare un tip de locuinţă amplă, specifică familiilor bogate, întâlnită numai în piaţă, pe strada Pietrei şi în zona centrală a străzii Morii, la nr.60, 61, 63, 502, 503, 983, 984. Acestea au fost construite la mijlocul secolului XIX, au două niveluri şi plan în L, cu latura scurtă la stradă şi 3-4 axe; la parter au spaţii comerciale, iar la etaj şi în latura spre curte locuinţe şi anexe. Casele de saşi săraci, identificate în localitate, aparţin perioadei 1850-1880 (de exemplu, nr.462, 543); ele sunt case din cărămidă, cu parter, latura scurtă spre stradă, acoperiş două ape ţiglă cu pinion turtit, două încăperi cu acces comandat, direct din curte.

Faţadele, având în general două axe şi pinion turtit, sunt în puţine cazuri păstrate în formă iniţială, modificările intervenind în zona ferestrelor, prin lărgirea acestora şi prin schimbarea formei triunghiulare, iniţială, a pinionului. Decoraţia incizată în tencuială, cu motive vegetale dispuse pe pinion, specifică primei treimi a secolului XIX (de exemplu, casa 568 din 1824), este înlocuită după mijlocul secolului XIX cu decoraţie vegetală în relief plat, dispusă deasupra deschiderilor şi pe pinion, spre sfârşitul secolului XIX - începutul secolului XX fiind folosite elemente decorative clasicizante.

Indiferent de cartier sau stare socială, gospodăria este organizată în unghi drept, având, în filă cu locuinţa, bucătăria de vară, şopul, grajdurile, latura spre grădina de legume şi livadă de vară şi/sau casa bătrânilor se află pe latura opusă casei, acest mod de extindere fiind propriu perioadei 1870-1915. Spre stradă curtea este închisă cu gard înalt de zid. În raport cu conservatorismul locuinţei, anexele suportă cele mai frecvente modificări, remarcându-se şi prin mărimea suprafeţei ocupate, în raport cu locuinţa. Ele pot fi încadrate în trei epoci de construcţie:

- 1860 - 1880, caracterizată prin grajduri joase, cu poduri de fân cu lucarne cu acoperiş detaşat şi laterale tencuite; ele au acoperiş comun, cu compartimentarea subliniată de Feuergiebeln; şopurile au stâlpi octogonali din lemn, cu contravântuiri curbe în croşetă şi cuie de lemn, iar şurile din zid, aşezate pe toată lăţimea curţii, au trei travee şi înălţimi de până la 15 m; nu a putut fi determinat în ce măsură apariţia şi generalizarea acestui tip de anexe poate fi pusă în legătură cu Şcoala de agricultură de la Braşov.
- sfârşitul secolului XIX, când anexele devin mai înalte, grinzile sunt simple, în T, lucarnele înalte, cu acoperiş în două ape, iar şurile, din zid, îşi pierd monumentalitatea
- începutul secolului XX, când, sub influenţa Şcolii de agricultură de la Feldioara, se dezvoltă un tip de anexe cu două niveluri, cel superior - cu structură Fachwerk şi umplutură cărămidă - fiind spaţiu de păstrare plante furajere, cereale etc.; tot sub această influenţă curtea este pavată cu piatră, iar fântânile înlocuite cu pompe manuale [45].

Pentru datarea construcţiilor au fost folosite, în afara izvoarelor scrise (*Cronica*) şi a datărilor pe obiect - frecvente atât pentru locuinţe, cât şi pentru anexe -, elemente decorative şi constructive. În afara celor menţionate privind materialele de construcţie, tipuri de plan şi extindere, decoraţie faţadă, anexe, pentru datarea locuinţelor au fost folosite şi elemente de decorare a grinzilor, caracterul literelor, perioadei sfârşitului secolului XVIII fiindu-i proprii decoraţii incizate, simple (motive solare, cordiforme, striuri), acestea fiind înlocuite, cu cât ne apropiem de mijlocul secolului XIX, de motive vegetale (laleaua, fructul de rodie, vasul cu flori); după 1870 inscripţiile de datare sunt întâlnite numai pe pinioane. Un alt element de datare, specific anilor 1860-1870, îl constituie globurile de ceramică de la coama casei. Deşi în literatura de specialitate [46] sunt amintite, în Prejmer, case datate 1674, ele nu au putut fi identificate.

Ca forme de organizare socială sunt înregistrate în cartierul săsesc:
- 8 vecinătăţi pe străzi
- Kreutzchen - formă de organizare pe vârste, începând din clasa a V-a.
- cvartalele - se suprapun ca teritoriu vecinătăţilor, dar au ca scop în special organizarea muncilor obşteşti (de exemplu, întreţinerea sistemului de poduri şi canale, întreţinere uliţe, organizarea prin rotaţie a unui

---

[45] O dovadă a rapidităţii cu care sunt înlocuite sau modernizate anexele este faptul că şurile din lemn, cu acoperiş din paie, curente în localitate la sfârşitul secolului XIX, conform studiilor de specialitate (J.R.Bünker, *Das siebenbürgisch-sächsische Bauernhaus*, p.223, ilustraţia 91), nu numai că au dispărut cu desăvârşire, dar ele nu mai stăruie nici măcar în memoria celor mai bătrâni locuitori.

[46] *Das Burzenland*, IV/1 *Die Dörfer des Burzenlandes*, p.231.

http://patrimoniu.gov.ro

5. Casele 13 (stânga) şi 14 (dreapta) de pe Shulwinkel (fotografie veche aflată în colecţia Muzeului săsesc din Gundelsheim/Neckar - Germania)

6. Piaţa (fotografie veche aflată în colecţia Muzeului săsesc din Gundelsheim/Neckar - Germania)

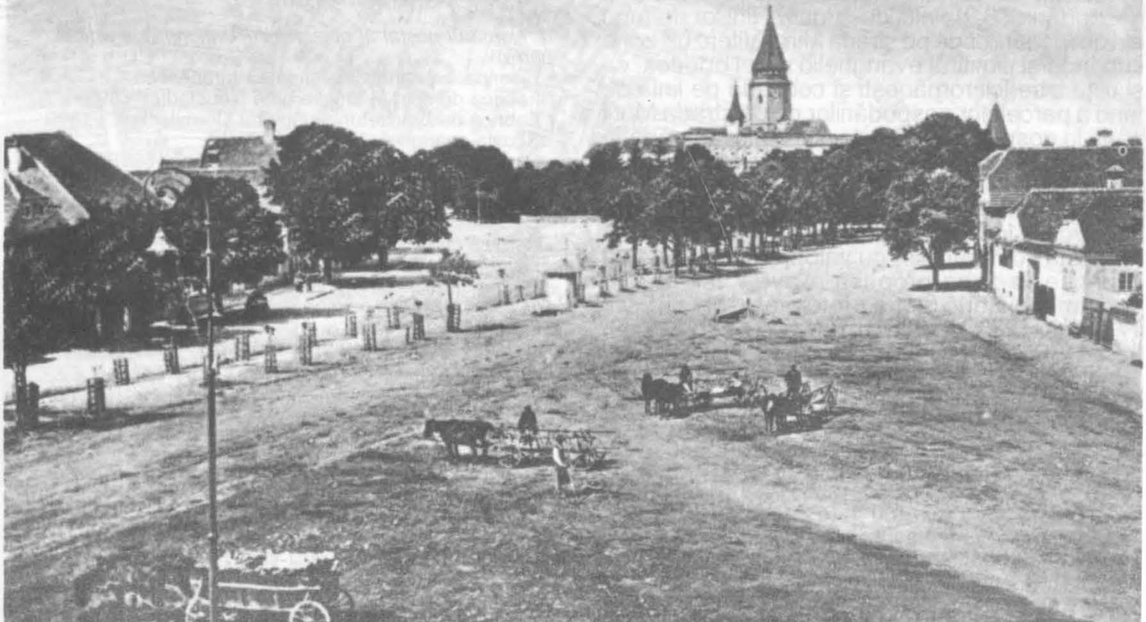

http://patrimoniu.gov.ro

serviciu permanent de pompieri): în fiecare cvartal trebuia să existe prin rotaţie 2-3 gospodării în care să fie pregătită o pereche de cai pentru intervenţii urgente.

În campania 1995 [47] au fost inventariate în Prejmer un număr de 286 clădiri şi gospodării. Se constată că imaginea istorică bine păstrată a localităţii, determinată de numărul mare de monumente individuale, constituie., împreună cu situaţia topografică fără modificări, o zonă pentru care propunem valoarea de monument istoric. Această zonă cuprinde tot cartierul săsesc, cel românesc vechi şi o parte din cel ţigănesc. Se impune să fie păstrate, pe lângă autenticitatea materialelor şi a tehnicilor constructive, a siluetei şi a decoraţiei exterioare ale clădirilor monument istoric, situaţia prezentă a reţelei de străzi, imaginea străzilor şi a pieţei, parcelarea istorică, ce constituie un document în care se manifestă caracteristicile localităţii în dezvoltarea istorică a acestora.

Delimitarea zonei protejate: de la capătul uliţei Lungi la limita dintre gospodăriile 608/609, pe linia de fund a parcelelor 608-585, de aici în linie dreaptă până la linia de fund a parcelelor 463-453, de aici de-a lungul uliţei Ţigăniei până la capătul braţului estic al străzii "Cracul Izmenelor", apoi de-a lungul frontului V al uliţei până la gospodăria 232, pe linia de delimitare dintre gospodăriile 232/233, care apoi se prelungeşte până la capătul braţului V al uliţei "Cracul Izmenelor", lângă gara nouă, de aici se continuă pe linia de fund a parcelelor de pe strada Nouă până la strada Braşovului, trecând pe linia de fund a fostei cazărmi, şi de aici pe linia de fund a parcelelor de pe strada Cenuşii până la capătul S al acestei străzi; continuă apoi de-a lungul liniei de fund a parcelelor de pe frontul estic al străzii până la gospodăria 76, de aici de-a lungul liniilor de fund ale gospodăriilor de pe strada Mihai Viteazul; zona cuprinde şi cimitirul evanghelic şi cel ortodox, ca şi uliţa bisericii româneşti şi continuă pe linia de fund a parcelelor gospodăriilor de pe strada Morii până la gospodăria 966, de aici continuă până în dreptul gospodăriei 924 până la podul de pe canalul morii, apoi de-a lungul canalului până în dreptul gospodăriei 701, închizându-se pe linia de demarcaţie între gospodăriile 701/700.

Lista construcţiilor cu valoare de monument cuprinse în zona propusă a avea valoare de monument istoric (zona protejată): 1-11, 13-15, 17-21, 27, 28, 32-69, 71, 72, 74-76, 78-86, 89, 92-94, 96, 99-105, 108-113, 118-124, 126-133, 165-168, 171, 172, 174, 175, 177, 178, 180, 181, 183-186, 188-192, 196, 202, 204-206, 272, 274, 283-290, 295, 296, 298-302, 304-310, 314, 315, 317, 324-327, 330, 333, 341, 342, 344, 349, 352, 355, 356, 364, 460-464, 477, 481-483, 486, 487, 495-497, 500-507, 510-514, 522, 524-526, 530, 531, 543, 546-552, 559, 563, 564, 565B-572, 574-578,582-585, 589-594, 597, 600, 601, 603, 606-608, 702-710, 852-854, 856, 857, 859, 861, 864, 866, 867, 869, 870, 872, 873, 875-878, 880, 881, 883-893, 895, 905, 906, 909-911, 924, 966, 970-973, 975, 976, 977A, 979, 981-984, 987-998, 1001-1005, 1007-1010, 1012, 1014, 1015, 1017, 1019, 1021-1025, 1042, 1226, 1228, 1231, 1233, 1234, 1259, 1267, 1288-1295, 1300, 1304, 1306, 1307, 1309, 1310.

ADRIANA STROE
AURELIAN STROE

(Prejmer - Tartlau. Fişă de localitate)

ANEXE

I Corespondenţa străzilor (uliţelor) menţionate în articol

- Braşovului (şi denumire actuală) are trei porţiuni: Steinreg - situată între Piaţă şi strada Morii, Göllnergasse - situată între strada Morii şi strada Pajiştei şi Krönergasse - situată între Piaţă şi ieşirea spre Braşov.
- Broaştei (şi denumire actuală) - Kroteneck; cuprinde în zona cartierului ţigănesc uliţa Ţigăniei - Beim Zigeuner
- Cenuşii (şi denumire actuală) - Äschergasse
- "Cracul Izmenelor" - Gatschenfoislek (Hosenbein) - porţiunea bifurcată din nordul străzii Noi
- Grindul Morii Mare - zona actualelor străzi Uzinei şi Teiului
- Grindul Morii Mic - actualele străzi Canalului şi Pescăriei
- (Das) Grün - în prelungirea actualei străzi Cetăţii (vezi nota 26)
- Izvoarelor (denumire actuală) - Beim Leichbrunnen sau Zinzgasse (- gässchen)
- Lungă (şi denumire actuală) - Langgasse
- Mihai Viteazul (denumire actuală) - uliţa Românilor - Beim XX Rumänen
- Morii (şi denumire actuală) - Mühlgasse
- Nouă (şi denumire actuală) - Neugasse
- Pajiştei - este şi uliţa bisericii româneşti
- Pompierilor (denumire actuală) - Schulwinkel
- Stephan Ludwig Roth (şi denumire actuală) - Pharrergässchen

II. Numărul poştal al obiectelor menţionate în articol (vezi hartă)

- Biserica evanghelică şi cetatea ţărănească - 2
- Fabrica de spirt şi drojdie bere Neustädter - 895
- Fabrica de brânzeturi şi lăptăria Dermitschek - 1309
- Şcoala evanghelică - 8-10
- Gimnaziul evanghelic (actual Primărie) - 565B
- Şcoala de stat - 1
- Biserica ortodoxă (în construicţie) - 3
- (vechea) Primărie - 889
- Remiza de pompieri - 17
- Casa predicatorului - 5
- Casa parohială evanghelică - 6
- Casa îngrijitorului casei parohiale evanghelice - 7
- Baia publică - 1310
- Strandul - în spatele casei 1307
- Cimitirul evanghelic - D - 1405
- Hanul - 495
- Magazinul de unelte agricole şi produse petroliere - 64
- Cazarma - 133
- Moara şi microhidrocentrala - 852
- Abatorul - 710
- Biserica ortodoxă - 1043
- Şcoala confesională românească - 1044

Harta localităţii pe care sunt marcate, ca rezultat al inventarierii, clădirile şi gospodăriile pentru care au fost întocmite fişe de evidenţă, cartierele şi zona propusă a avea valoare de monument istoric (zona protejată).

[47] Selecţia obiectelor (de inventariat) a fost efectuată, la 10 iulie 1995, de către dr. Matthias Kitschenberg de la Rheinisches Amt für Denkamlpflege (Oficiul renan de monumente) (Abtei Brauweiler, lângă Köln), secondat de autori. Inventarierea a fost efectuată de autori, între 15 iulie şi 1 august.

http://patrimoniu.gov.ro

http://patrimoniu.gov.ro

JUDEŢ:(A35) Braşov DATA: 1995.07.20
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer FIŞA LOCALITATE:(N3)
STR., NR.:(A35) 1043, Pajiştei NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) NR. FILM:(A8) 95.121B/3-29; 95.122B/14-24

DEN. OBIECT:(A35) Biserică ortodoxă FOLOSINŢA:(A17) Biserică ortodoxă
DATARE:(A35-M) 1769; 1791; 1799 STARE CONSERVARE:(A17) F. bună

ARHIVA:(TXT) NR. LISTA:(N5)

FOTOTECA:(TXT) PROP.DA/NU:(0/1)
CATEGORIE:(A35) monument de arhitectură IMPORTANŢA:(A17) istorie spirituală; istoria arhitecturii

CHEI:(A60-M) edificiu de cult; ortodox; datat; pictură murală

BIBLIOGRAFIE:(A60-M)

HORWATH:(A4) VĂTĂŞIANU:(A4) TREIBER:(A4) DRĂGUŢ:(A4) FABINI:(A4) ROTH:(A4)

DESCRIERE:(TXT) Datare prin inscripţie (pisanie piatră) pe faţada V, deasupra uşii acces.

Biserica având hramul "Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel"; construită în 1769, pe locul unei biserici de lemn existentă la 1601. Iniţial plan treflat, cu abside semicirculare la exterior şi interior şi acces pe V; în 1799 se adaugă încăperea de pe V, surmontată de turnul-clopotniţă de secţiune pătrată.

Exterior unitar; faţada V cu uşă mediană (lemn, 2 canaturi) surmontată; luminator semicircular şi pisanie piatră şi decorată cu pilaştri plaţi cu capiteluri cu motive vegetale, plasaţi la extremităţi şi de o parte şi de alta a uşii de acces; sub cornişă, încadrând pisania, două nişe mari, plate, semicirculare, cu urme de pictură; un atic cu volute încadrează turnul-clopotniţă cu patru niveluri (ultimul - galerie cu stâlpi de lemn şi arcade semicirculare) şi imitaţii bosaje în tencuială la colţuri; acoperişul este piramidal, cu frângere pantă.

Faţadele laterale, ritmate de pilaştri identici celor de pe faţada V, au ferestre lărgite, semicirculare la partea superioară şi un registru de pictură sau cornişă.

Acoperiş unitar deasupra absidei altarului, naosului, pronaosului; absidele laterale au acoperişuri separate.

La interior absida altarului, luminată cu 3 ferestre (NE, E, SE), este acoperită cu semicalotă. Naosul, cu abside laterale acoperite cu semicalote, are spaţiul central acoperit cu o calotă aplatizată pe pandantivi foarte largi, porţiunea V fiind acoperită cu boltă semicilindrică aplatizată, longitudinală; este luminat de câte două ferestre situate în absidele laterale (NE şi NV, respectiv SE şi SV) şi câte o fereastră spre N şi S în spaţiul V al naosului. Pronaosul, separat de naos printr-un arc dublou pe pilaştri, este acoperit cu o combinaţie de boltă à vela şi calotă elipsoidală aplatizată şi luminat de câte o fereastră pe S şi N. O particularitate a ferestrelor este ambrazura foarte evazată spre interior, în special la partea superioară.

Încăperea V, separată de pronaos printr-un perete străpuns de o uşă, este acoperită cu o boltă semicilindrică, transversală; în partea de N a acestei încăperi se află uşa către scara de acces a turnului-clopotniţă ale cărui niveluri sunt separate de plafoane drepte şi comunică printr-o scară interioară.

Biserica păstrează pictură murală databilă sfârşitul secolului 18 (1799) în conca altarului şi în pronaos - tabloul votiv; restul picturii interioare aparţine fazei 1950, autor I. Vasu.

http://patrimoniu.gov.ro

Sfârşitului secolului 18 îi aparţine şi pictura exterioară - panori dreptunghiulare formând o friză sub cornişă. Pictura are cromatică redusă (roşu, verde, albastru), contururile uniforme, personajele cu anatomii bondoace, având totuşi certe calităţi artistice; scenele sunt parţial identificabile prezentând exfolieri şi porţiuni lipsă în special la partea inferioară datorită lărgimii ferestrelor. Pe faţada nord se află spre vest Sf. Cristofor, Soborul arhanghelilor, Încoronarea Maicii Domnului, scenă neidentificată (Învierea?), Sf. militar (Sf. Gheorghe?, Dimitrie?), scenă neidentificată; pe pilaştri se află sfinţi şi mucenici; atât absidele laterale cât şi cea a altarului sunt decorate cu scene şi personaje, neidentificate, pe faţada S aflându-se scene din viaţa Sf. Nicolae (Sf. Nicolae şi fetele sărace, Sf. Nicolae pe tron), Judecata de Apoi şi câteva scene neidentificate.

Biserica păstrează icoane împărăteşti şi prăznicare databile începutul secolului 19. În altar se află un spălător-coloană de piatră, cu una din feţe decorată cu motiv vegetal (lalea), şi capitel-coş, decorat cu cruce; este datat 1795, şi are inscripţie donaţie cu litere chirilice: "S-au făctu de jupân Leka..."

În pronaos se află o cristelniţă de aramă, ciocănită cu inscripţia chirilică datare, meşter, donaţie: "Stef. Wolff/ S-au făcut această baie de la Ştefan Monah 1787 Sept. 10"; această cristelniţă este aşezată pe o umivalniţă de piatră - coloană cu secţiune pătrată, cu colţurile teşite şi partea superioară (capitel) - cupă cu marginile teşite.

Uşa intrării în pronaos se închide cu ajutorul unui lacăt artizanal; datat 1891, cu benzi de prindere decorate prin ştanţare cu motive geometrice şi vegetale.

Text pisanie, litere chirilice:

"Cu ajutorul lui Dumnezeu, s-a zidit din temelie de dum. Ioan/Vlad: Nicolae, Dimitrie, Vasile, Brat, ajutând şi satu la materiale în zilele împărătesei Marii/Terezii şi Iosef II, fiind episcop neunit /Sofronie ANNO 1769 apr. 24".

Importantă pentru istoria arhitecturii şi artei în Transilvania, datorită vechimii şi a calităţilor artistice ale resturilor de pictură murală; importantă pentru istoria vieţii spirituale în Transilvania; importantă pentru istoria localităţii.

http://patrimoniu.gov.ro

INSTITUŢIA: D.M.A.S.I. FIŞĂ INVENTARIERE MONUMENTE -2

JUDEŢ:(A35) Braşov ... DATA: 1995.07.05
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer ... AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer ... FIŞA LOCALITATE:(N3) ...
STR., NR.:(A35) nr. 8-10, Piaţă ... NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) ... NR. FILM:(A8) 95.121B/1; 95.130B/6-9
DEN. OBIECT:(A35) Şcoală ... FOLOSINŢA:(A17) Şcoală
DATARE:(A35-M) 1846-1848 ... STARE CONSERVARE:(A17) Bună

ARHIVA:(TXT) ... NR. LISTA:(N5) ...

FOTOTECA:(TXT) ... PROP.DA/NU:(0/1) ...
CATEGORIE:(A35) monument de arhitectură ... IMPORTANŢA:(A17) istoria localităţii; istorie spirituală
CHEI:(A60-M) edificiu de învăţământ; istorie spirituală; istoria localităţii; datare

BIBLIOGRAFIE:(A60-M) ...

HORWATH:(A4) ... VĂTĂŞIANU:(A4) ... TREIBER:(A4) ... DRĂGUŢ:(A4) ... FABINI:(A4) ... ROTH:(A4)
DESCRIERE:(TXT) Datare prin inscripţie pe obiect.

Ansamblu de trei clădiri identice, cu latura lungă la stradă, 5/3 axe, pivniţă semiîngropată şi două niveluri, acoperiş 4 ape ţiglă. Faţade cu soclu imitaţie asize piatră făţuită, cu răsuflători dreptunghi lat, niveluri delimitate brâu plat cu denticuli, friză fleuroni simplificaţi sub cornişă; în axul nivelului întâi intrare protocol - uşă lemn, cu două canaturi şi luminator semicircular, protejată în ambrazură concavă. Curte comună, delimitată de gard de zid tencuit, de înălţimea nivelului întâi al clădirilor şi porţi pietonale incluse în porţile atelaje, protejate de arcade semicirculare, încadrând clădirea mediană. Fiecare clădire are program de "şcoală cu locuinţă pentru învăţător" cuprinzând la fiecare nivel o sală de clasă şi o locuinţă pentru învăţător dispuse de o parte şi de alta a unui coridor median; accesul între niveluri se face printr-o scară aflată în rezalitul faţadei lungi spre curte. Pivniţă cu bolţi à vela aplatizate şi bolţişoare pe arce dublouri în consolă.

Fundaţii şi pereţi de cărămidă, şarpantă lemn asamblată cuie lemn. Stare de conservare bună.

Deasupra intrării de protocol a clădirii mediane se află inscripţia de datare incizată pe două plăci dreptunghiulare de gresie: "Vorschule des Gottlichen Reichs/erbaut in den Jahren 1846-1848/ Gottes segen über Ihr und allen die/hier aus und ein gehen und des ganzen/Gemeinde Pfarrer/war I.C. Fabricius/ Prediger M. Goldschmidt und I. Kaufmes// O. Notaire I. Boltres V. Not I. Gross/Schulrector A. Thies Richter G. Rosenauer/ Han I. Abraham Wortmann M. Tieskes/Kirchenvater I. Teutsch und M. Rosenauer/Seelenzahl der Evanghelischen Gemeinde/2296 der Schulfahigen Kinder 393/Gott wohle Sie mehren.//"

Clădire importantă pentru istoria învăţământului - ca exemplar devenit rar de şcoală din mediul rural, având această vechime - şi pentru istoria vieţii spirituale a localităţii; prin siluetă şi decoraţia faţadelor contribuie la păstrarea climatului istoric al pieţei; rezolvare specială pentru epocă a programului de şcoală cu locuinţă învăţător destinată unui număr mare de clase şi elevi.

http://patrimoniu.gov.ro

JUDEŢ:(A35) Braşov .... DATA: 29.07.1995
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer .... AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer .... FIŞA LOCALITATE:(N3) ....
STR., NR.:(A35) 50, str. Pietrei .... NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) .... NR. FILM:(A8) 95.132B/9

DEN. OBIECT:(A35) Gospodărie .... FOLOSINŢA:(A17) Gospodărie
DATARE:(A35-M) 1767; 1894-1895; 1933 .... STARE CONSERVARE:(A17) Bună

ARHIVA:(TXT) .... NR. LISTA:(N5) ....

FOTOTECA:(TXT) .... PROP.DA/NU:(0/1) ....
CATEGORIE:(A35) monument de arhitectură .... IMPORTANŢA:(A17) etnografie istoria localităţii

CHEI:(A60-M) saşi; locuinţă; edificiu artizanal; edificiu agricol; datare

BIBLIOGRAFIE:(A60-M) ....

HORWATH:(A4) ...... VĂTĂŞIANU:(A4) ...... TREIBER:(A4) ...... DRĂGUŢ:(A4) ...... FABINI:(A4) ..... ROTH:(A4)

DESCRIERE:(TXT) Datare nucleu: locuinţă prin inscripţie grindă; grajd cca. 1860 datat prin similitudine; şop lemn 1894-1895 (relatări); cuptor datat 1933 prin incizie tencuială.

Gospodărie cu două laturi paralele, cu locuinţă cu latura îngustă la stradă, 2 niveluri, 2 axe, acoperiş 2 ape ţiglă, cu frângere pantă, pinion turtit. Faţadă finisaj modernizat, ferestre lărgite, 2 canaturi, oberlicht, obloane, ancadramente - baghete şi pilaştri plaţi, canelaţi, la extremităţile nivelului 2; pinionul delimitat cornişă protejată ţiglă, două lucarne lărgite dreptunghi înalt, obloane, păstrează silueta originară.

Iniţial casă cu pivniţă la nivelul solului, parter înalt (încăpere) şi încăperea focului la nivelul solului; cca. 1860-1880 încăperea focului este supraetajată; la o dată necunoscută pivniţa este transformată în spaţiu locuibil prin amenajarea ferestrelor şi desfiinţarea peretelui despărţitor dintre pivniţă şi încăperea focului (locul acestuia este marcat de o grindă groasă ce susţine peretele nivelului superior); pavaj cărămidă aşezată pe lat. Extindere a locuinţei prin adăugarea, în filă, a unei pivniţe (denivelată faţă de prima cca. 50 cm), surmontată încăpere de locuit.

Acces comandat la nivelul întâi prin uşă lemn, un canat situată sub pridvor; în stânga uşii se păstrează fereastra mică (3/4 sec. 19), un canat şi zăbrele artizanale. La nivelul 2, încăperi în filă, cu acces comandat de pe un pridvor pe latura lungă la curte, parţial, pe stâlpi de lemn, scara laterală, acoperiş detaşat, recenţ modernizat (închis, vitrat).

În filă cu casa, încăperea cuptorului şi bucătăria de vară parter, acoperiş 2 ape ţiglă şi izolat de aceasta şopul de lemne cu acoperiş în pupitru şi peretele spre curte din şipci. Pe latura opusă a curţii fântână şi grajduri cu multiple compartimente, acoperiş 2 ape ţiglă.

Ca materiale de construcţie pentru locuină sunt folosite: piatra de râu şi carieră la pereţi, la tavane grinzi lemn (stejar cioplit şi răşinoase decojite la nivelul întâi), şarpantă lemn, acoperiş ţiglă.

În dreapta faţadei gard modernizat tablă, cu poartă pietonală în poartă atelaje.

Gospodăria se desfăşoară în parcela foarte îngustă, un aspect particular fiind dispunerea locuinţei şi gardului în retragere cu 4-5 m faţă de frontul uliţei, marcând linia frontului în 2/2 sec. 18.

Importantă pentru istoria aşezării, fiind una dintre cele trei case cele mai vechi identificate în localitate (casele 1003 - 1767; 1291 - 1768); importantă pentru păstrarea aspectului istoric al localităţii datorită conservării, nealterate, a siluetei; importantă din punct de vedere etnografic şi al istoriei habitatului.

http://patrimoniu.gov.ro

JUDEŢ:(A35) Braşov ... DATA: 1995.07.29
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer ... AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer ... FIŞA LOCALITATE:(N3) ...
STR., NR.:(A35) 502, Piaţă ... NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) ... NR. FILM:(A8) 95.129B/24; 95.133B/28

DEN. OBIECT:(A35) Gospodărie ... FOLOSINŢA:(A17) Gospodărie
DATARE:(A35-M) 1844 ... STARE CONSERVARE:(A17) Bună

ARHIVA:(TXT) ... NR. LISTA:(N5) ...

FOTOTECA:(TXT) ... PROP.DA/NU:(0/1) ...
CATEGORIE:(A35) monument de arhitectură ... IMPORTANŢA:(A17) istoria localităţii

CHEI:(A60-M) saşi; locuinţă cu spaţiu comercial; datare

BIBLIOGRAFIE:(A60-M) ...

HORWATH:(A4) ... VĂTĂŞIANU:(A4) ... TREIBER:(A4) ... DRĂGUŢ:(A4) ... FABINI:(A4) ... ROTH:(A4)
DESCRIERE:(TXT) Datare prin inscripţie placa piatră încastrată în zidul laturii spre curte a casei.

Gospodărie cu o singură latură, cu casă cu spaţiu comercial, plan în L, latura scurtă la stradă, 5 axe, 2 niveluri şi acoperiş 2 ape ţiglă cu streaşină lată spre curte şi pinion turtit. Faţadă având la nivelul 1 alternanţă de ferestre şi uşi, iar la nivelul 2 ferestre lărgite cu 2 canaturi şi oberlicht, ancadramente plate, sohlbank-brâu şi cornişe supraînălţate; pinion delimitat cornişă multiple profile, protejat ţiglă, 2 lucarne mari, similare ferestrelor nivelului 2 şi oculus. De-a lungul faţadei spre curte balcon pe console, cu parapet fontă, şi acces prin scară laterală cuprinsă în volumul locuinţei şi logie cu arcade semicirculare. Nivelul 1 al laturii spre stradă cuprinde 2 încăperi - spaţii comerciale -, acoperite cu bolţişoare pe arce dublouri şi au acces direct din piaţă şi din curte. Accesul la nivelul 2 - locuinţă - prin scara şi logia menţionate.

În stânga faţadei gard înalt de zid cu poartă pietonală în poartă atelaje sub arcadă.

Curte cu pavaj piatră râu şi profil scurgere; pompă de apă acţionată manual; anexe fără interes.

Inscripţie datare incizată placă piatră: "GEBAUT IM JAHR/1844 DURCH LORENZ GROSS/W. NOTARIUS/TARTLAU"//

Importantă pentru istoria localităţii datorită vechimii şi apartenenţei la grupul de locuinţe specifice patriciatului local (proprietari ai unei fabrici de cărămidă, notari); importantă pentru conservarea climatului istoric al localităţii şi a pieţei datorită siluetei şi faţadei bine păstrate.

http://patrimoniu.gov.ro

INSTITUŢIA: D.M.A.S.I. FIŞĂ INVENTARIERE MONUMENTE-5

JUDEŢ:(A35) Braşov DATA: 1995.07.17
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer FIŞA LOCALITATE:(N3)
STR., NR.:(A35) 1023, Pajiştei NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) NR. FILM:(A8) 95.117B/13,14

DEN. OBIECT:(A35) Casă FOLOSINŢA:(A17) Locuinţă
DATARE:(A35-M) 1913 STARE CONSERVARE:(A17) f. bună

ARHIVA:(TXT) NR. LISTA:(N5)

FOTOTECA:(TXT) PROP.DA/NU:(0/1)

CATEGORIE:(A35) monument istoric; ambiental IMPORTANŢA:(A17) memorial

CHEI:(A60-M) români; locuinţă; datare

BIBLIOGRAFIE:(A60-M)

HORWATH:(A4) VĂTĂŞIANU:(A4) TREIBER:(A4) DRĂGUŢ:(A4) FABINI:(A4) ROTH:(A4)

DESCRIERE:(TXT) Datare prin inscripţie deasupra porţii atelaje.

Casă cu plan în L; latura lungă la stradă, 6 axe grupate 2+2+2 (ferestre 2 canaturi, oberlicht, rulouri), pivniţă parţială sub nivelul solului, parter, acoperiş 4 ape ţiglă albă cu lucarnă mare spre curte.

Faţadă cu monogram J.L. în ax şi decoraţie clasicizantă: la extremităţi şi gruparea ferestrelor pilaştri canelaţi, cu baze înalte şi capiteluri cu volute şi frunze acant, ancadramente cu montanţi similari pilaştrilor, cornişă supraînălţată şi platbandă cu vrej şi mască antropomorfă în ax; brâu la nivelul sohlbank; panouri rectangulare pe parapetele ferestrelor; soclu asize piatră făţuită, delimitat brâu. În dreapta faţadei gard înalt de zid integrat acesteia, cu poartă pietonală în poartă atelaje protejată grindă şi datare în ax.

Acces parter în unghiul faţadei spre curte a casei prin scară frontală cu parapet fier forjat.

Forma parcelei modificată în epoca modernă; anexe perioada postbelică.

Importantă pentru conservarea aspectului istoric al cartierului românesc, strada Pajiştei formând nucleul bine conservat al acestuia; importantă pentru istoria vieţii spirituale a localităţii, deoarece în această casă ce a aparţinut unei familii (Ludu) care au dat comunităţii 3 generaţii de preoţi, se ţineau şedinţele societăţii literare.

2.01.1996

http://patrimoniu.gov.ro

JUDEŢ:(A35) Braşov
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer
STR., NR.:(A35) 852, Uzinei
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8)
DEN. OBIECT:(A35) Ansamblu moară de apă cu locuinţă morar şi microcentrală hidroelectrică
DATARE:(A35-M) 1905-1913
CHEI:(A60-M) monument istoric; arhitectural
arhitectură industrială; locuinţă; datare
ARHIVA:(TXT)

DATA: 1995.07.15
AUTOR:(A15) Adriana Stroe, Aurelian Stroe
FIŞA LOCALITATE:(N3)
NR. HARTA:(N3) 158
NR. FILM:(A8) 95. 114B/33-37; 95.127B/28-31, 34
FOLOSINŢA:(A17) Moară electrică şi birouri RENEL
STARE CONSERVARE:(A17)
NR. LISTA:(N5)
PROP.DA/NU:(0/1)
IMPORTANŢA:(A17) istoria tehnicii

BIBLIOGRAFIE:(A60-M) *Cronica* în "Ţara Bârsei", an VIII, iulie-august 1936, No. 4, p. 333.

FOTOTECA:(TXT)
HORWATH:(A4) VĂTĂŞIANU:(A4) TREIBER:(A4) DRĂGUŢ:(A4) FABINI:(A4) ROTH:(A4)
CATEGORIE:(A35)
DESCRIERE:(TXT) Datare conform cronicii localităţii şi conform datare utilaje originare. Ansamblu în formă de T, adăpostind în latura dispusă deasupra canalului hidrocentrala şi moara, iar în latura scurtă locuinţa morarului.

Hidrocentrala şi moara sunt clădiri de plan dreptunghiular, juxtapuse, cu subsol amplu, parter şi acoperiş mansardat, de tablă, cu lucarne cu linie ondulată; hidrocentrala păstrează parţial decoraţia originară a faţadelor - largi arcaturi semicirculare cu câte o deschidere în ax (uşă cu luminator pe latura scurtă, ferestre şi uşi moderne pe latura lungă). Clădirea morii reia formele hidrocentralei. Latura scurtă a ansamblului, care adăposteşte locuinţa morarului şi un spaţiu de aşteptare, are 2 niveluri şi acoperiş 2 ape cu pinion triunghiular; de-a lungul faţadei spre uliţă este amenajat ulterior un peron înalt şi accesul spre spaţiul de aşteptare; faţada lungă spre curte are la nivelul 2 un pridvor pe toată suprafaţa cu parapet fier forjat şi scară frontală.

Cu excepţia a două turbine, a unui regulator şi a cutiei de scule (produse de fabrica J.M. Voith din St. Pölten - Austria), celelalte dotări originare au dispărut odată cu dezafectarea acesteia în anii postbelici; aceeaşi soartă au avut-o utilajele morii cu excepţia unor valţuri produse de fabrica Seck din Dresda şi Magheru din Topleţ.

Se păstrează, de asemenea, canalul cu maluri betonate, ecluzele, ca şi restul unui canal de deviaţie a apei.

În curtea morii se păstrează resturi ale anexelor gospodăriei morarului - un grajd cu lucarnă fân şi un şop.

Vizavi de moară, la nr. 710 se păstrează resturile altei clădiri ce a aparţinut comunităţii - abatorul, aşezat în mijlocul parcelei, cu latura scurtă spre stradă, parter, acoperiş 2 ape ţiglă şi pinion triunghiular cu oculus în ax şi rest sistem aerisire.

Inscripţie turbină: "J.M. Voith/St. Pölten/1913/Öst. P.N. No. 958/Turb. No. 5107; UNG. P.N. No. 11972"//

Inscripţie trusă scule: "J.M. Voith/Maschinenfabrik/St. Pölten No"//

Importantă pentru istoria localităţii şi istoria tehnicii ca aparţinând seriei de microhidrocentrale construite în 1/3 secolul XX în Ţara Bârsei.

3.01.1996

http://patrimoniu.gov.ro

JUDEŢ:(A35) Braşov DATA: 1995.07.20
ORAŞ/COMUNA: (A35) Prejmer AUTOR:(A15) Stroe Aurelian, Stroe Adriana
CARTIER/SAT:(A35) Prejmer FIŞA LOCALITATE:(N3)
STR., NR.:(A35) 1045, Str. Morii NR. HARTA:(N3) 158
DICT. WAGNER:(A8) 3101/10 HARTA:(A8) NR. FILM:(A8) 95.121B/31-36; 95.122B/1-9
DEN. OBIECT:(A35) Cimitir evanghelic FOLOSINŢA:(A17) Cimitir evanghelic
DATARE:(A35-M) 1775-1800; 1837 STARE CONSERVARE:(A17) F. bună

ARHIVA:(TXT) NR. LISTA:(N5)

FOTOTECA:(TXT) PROP.DA/NU:(0/1)

CATEGORIE:(A35) monument de arhitectură IMPORTANŢA:(A17) memorial

CHEI:(A60-M) saşi; memorial

BIBLIOGRAFIE:(A60-M) *Cronica comunei Prejmer*, tradusă de I. Ludu, în "Ţara Bârsei", an VIII, iul-aug. 1936, nr. 4, p. 330 şi 333.

HORWATH:(A4) VĂTĂŞIANU:(A4) TREIBER:(A4) DRĂGUŢ:(A4) FABINI:(A4) ROTH:(A4)

DESCRIERE:(TXT) Exista pe acest loc la 1787; zid înconjurător construit la 1837 "din banii zecilor", conform cronicii localităţii.

Aşezat la extremitatea SE a localităţii la cca. 2 km de biserica evanghelică. Este înconjurat cu gard înalt de zid, cu acces pe latura N printr-o poartă de protocol şi o poartă pietonală situată în extremitatea dreaptă a aceleiaşi laturi. Zidul de incintă este tencuit, nedecorat, cu excepţia porţiunii corespunzătoare porţii de protocol, încadrată de un grup de câte doi pilaştri şi o lesenă şi a cărei arcadă semicirculară, cu traseu subliniat de profil plat, este surmontată de un timpan.

La interior, de-a lungul zidurilor de incintă, spre E, N, V este amenajată o galerie cu acoperiş în 2 ape, cu frângere pantă şi arcade în arc turtit, cu conturul subliniat profile şi cheie marcată şi pilaştri pătraţi de zidărie surmontaţi rozetă. În galerie sunt amenajate cavouri delimitate de pilaştri şi ziduri pline sau grilaje de fier forjat; fiecare cavou are încastrat în perete unul sau mai multe panouri sau pietre funerare cu numele şi portretele celor înmormântaţi aici; o parte din cavouri păstrează pavaj ceramic interbelic; cea mai timpurie înhumare în aceste cavouri este datată 1862 (cavoul familiei Gross). De-a lungul galeriei este amenajată o alee asfaltată, spaţiul interior al cimitirului fiind împărţit în patru sectoare de o alee longitudinală şi o alta transversală; aleile sunt mărginite de plantaţii (tuia, castani, sălcii).

Mormintele sunt organizate în şiruri şi sunt orientate E-V, cu piatra funerară spre V; nu se păstrează pietre funerare de forme sau datări deosebite; cu excepţia câtorva pietre-obelisc, marea majoritate sunt simple, rectangulare, cu marginea superioară uşor curbată. Ca material este folosită piatra şi, în epoca contemporană, mozaicul cu panou de marmură pentru inscripţie. Mormintele sunt fie acoperite cu mozaic, fie au numai o ramă din acelaşi material.

În colţul SV se află un mic cimitir de eroi din primul război mondial.

În colţul NV se află casa îngrijitorului; construcţia actuală datează din anii '70 sec. 20.

Important pentru istoria localităţii şi ca exemplar reprezentativ al modului de organizare a acestui tip de spaţiu în Ţara Bârsei. Important din punct de vedere etnografic, respectiv istoria portului popular şi urban, datorită portretelor aflate în galeria funerară.

http://patrimoniu.gov.ro

RELUAREA ACTIVITĂŢII DE PROTECŢIE A MONUMENTELOR ISTORICE DIN ROMÂNIA DUPĂ DESFIINŢAREA ÎN 1948 A COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE.

Procesele verbale ale şedinţelor de avizare, organizate de Comitetul de Stat pentru Arhitectură şi Construcţii, cu începere din 1952.

PROCES VERBAL NR. 11
al şedinţei de avizare din 16.IV.1953, ora 9

COMPUNEREA CONSILIULUI:
Preşedinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: - Arh. Balş Ştefan
- Arh. Ghika Budeşti (Ion)
- Prof. Gr. Ionescu
- Arh. Lieblich Richard
- Prof. Teodoru Horia

De asemenea iau parte ca referenţi:
- Arh. Curinschi Gh.
- Arh. Fischer Ferdinand
- Petre Năsturel
- Arh. Socolescu Toma

I. Titlul lucrării: *Lucrări de protecţie la anexele mânăstirii Cetăţuia Iaşi.*
Valoarea lucrării: lei 80.000 - (sumă în limita celei stabilite de C.S.A.C.)
Titular de investiţii: Min. Cultelor - Mitropolia Moldovei şi a Sucevei - Arhiepiscopia Iaşilor, reprez. prin tov. Simionescu, delegat al Min. Cultelor
Proiectant: Arh. Andrei Loiso
Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Lucrările prevăzute în deviz se referă la reparaţii de şarpante şi învelitori la clădirile chiliilor, sălii gotice şi a bisericii, precum şi la amenajarea unui pavaj de bolovani de râu în jurul bisericii. El reprezintă numai o parte din lucrările de reparaţii, fiind necesare şi următoarele lucrări: consolidarea şi refacerea zidului împrejmuitor, repararea băii turceşti, completări la biserică (tencuieli şi rostuieli exterioare).

Consiliul luând în discuţie propunerile de reparaţii prezentate hotărăşte amânarea luării unei hotărâri, deoarece dosarul trebuie completat cu planuri, care să reprezinte clădirile şi locurile unde se prevăd lucrări la ansamblul mânăstirii.

II. Titlul lucrării: *Aprobarea demontării catapeteasmei de la bis. S. Niculae din Hangu-Ceahlău şi montarea ei la biserica din Bicazul Ardelean.*
Referent: Arh. R. Lieblich

Consiliul luând în discuţie cererea Parohiei Bicazul Ardelean, dă aviz favorabil acestei cereri, deoarece biserica din Hangu (comună ce cade în planul de asanare din bazinul de la Bicaz), este construită din schelet de lemn şi împletitură de nuiele, tencuită în exterior şi nu poate fi strămutată.

III. *Lucrări de reparaţie şi protejare la Casa Cartienilor din Tg. Jiu*
Valoarea lucrărilor: 28.000 lei
Titular de investiţii: C.P.A.C., reprezentat prin Arh. Moisescu
Proiectant: Arh. Moisescu
Referent: Arh. Fischer F.

Dosarul cuprinde piese scrise şi două planuri reprezentând parterul, etajul, pivniţele, faţada şi o secţiune. Se propune refacerea acoperişului cu şiţă bătută dublă, înlocuirea pieselor putrezite din construcţia acoperişului, întărirea cu tiranţi a zidului pridvorului din faţada principală, care a ieşit din verticală, desprinzându-se de zidurile faţadelor laterale, subzidirea acestui zid, tencuieli interioare şi exterioare, refacerea duşumelelor putrede.

Consiliul aprobă reparaţiile de acoperiş, duşumele şi tencuieli. În ceea ce priveşte zidul deplasat cere executarea unor sondaje geotehnice pentru a se cunoaşte cauzele deplasării. Rezultatele acestor sondaje vor fi comunicate Consiliului.

IV. Titlul lucrării: *Lucrări de protejare la turnul Forkeş din Mediaş.*
Valoarea lucrării: 96.000 lei (sumă ce depăşeşte acea stabilită de C.S.A.C.)
Titular de Investiţii: C.F.A.C. (Moisescu)
Proiectant: Fazekaş şi Mihai Tănase
Referent: Arh. R. Lieblich

Consiliul hotărăşte amânarea discutării proiectului prezentat, deoarece trebuie completat cu o documentare privitoare la vechea înfăţişare a monumentului.

Preşedinte:
DUILIU MARCU

Membri:
Arh. BALŞ ŞTEFAN
Arh. GHICA BUDEŞTI
Prof. GR. IONESCU
Arh. LIEBLICH R.
Prof. TEODORU H.

Secretar:
Christu N.

PROCES VERBAL NR. 12
al şedinţei de avizare din 20.IV.1953, ora 9

Preşedinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: - Arh. Balş Ştefan
- Arh. Ghika Budeşti (Ion)
- Prof. Gr. Ionescu
- Arh. Lieblich Richard
- Prof. Teodoru Horia

http://patrimoniu.gov.ro

De asemenea iau parte ca referenţi:
- Arh. Curinschi Gh.
- Arh. Fischer Ferdinand
- Petre Năsturel
- Arh. Socolescu Toma

I. Titlul lucrării: *Proiect pentru acoperirea băii turceşti din incinta Palatului Domnesc de la Târgovişte*

Referent: Prof. H. Teodoru

Discutând în continuare problema ridicată de tov. Prof. Teodoru în şedinţa nr. 9 de avizare din 11 Aprilie 1953 cu privire la acoperirea băii turceşti din incinta Palatului Domnesc din Târgovişte, Consiliul ia în examinare proiectul prezentat în şedinţă.

Tov. Preşedinte Prof. Duiliu Marcu, făcând opinie separată faţă de părerile contrarii ale majorităţii Consiliului, este de părere ca aceste ruine să rămână deocamdată neacoperite, ca dealtfel şi întreg ansamblul Palatului, mai cu seamă că nu sunt prevăzute fonduri pentru o astfel de lucrare, iar dacă ar fi fonduri ar putea fi utilizate mai cu folos pentru alte lucrări de apărare mai urgent necesare. Consideră însă util să se întocmească un releveu exact al acestor băi.

II. Titlul lucrării: *Continuarea listei de monumente istorice (prima serie), care urmează să fie decretate ca atare.*

Referent: Arh. R. Lieblich

În continuarea şedinţei din 13 Aprilie se citeşte lista de monumente de arhitectură din Bucureşti din sec. XIX şi XX, care urmează să fie decretate monumente de arhitectură.

Consiliul aprobă cu unele modificări lista prezentată (vezi anexa).

III. Titlul lucrării: *Lucrări de protejare la Cetatea de Scaun a Sucevei.*

Valoarea lucrării: lei 100.000

Titular de investiţii: C.P.A.C. reprezentat prin Arh. Moisescu

Proiectant: Arh. E. Costescu

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Deoarece arhitectul proiectant lipseşte din şedinţă iar dosarul nu prezintă date suficiente pentru luarea unei hotărâri, se amână discutarea lucrării.

IV. *Lucrări de protejare la anexele Mănăstirii Cetăţuia.*

Valoarea lucrărilor: lei 80.000.-

Titular de investiţii: Min. Cultelor reprezentat prin Tov. Simionescu, Arh. Loiso Andrei

Proiectant: Arh. Andrei Loiso

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Consiliul luând în discuţie lucrarea amână luarea unei hotărâri pentru completarea devizului şi a planurilor.

V. *Lucrări de restaurare ale Cetăţii Mănăstirii Căldăruşani, comuna Moara Săracă, raion Snagov, regiunea Bucureşti.*

Valoarea lucrării: lei 750.000 din fonduri proprii

Titular de investiţii: Min. Cultelor reprezentat prin Tov. Simionescu şi Arh. I. Paraschivescu

Proiectant: Arh. I. Paraschivescu

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde piese scrise şi desenate. Devizul prevede executarea următoarelor lucrări pentru terminarea chiliilor: refaceri de ziduri exterioare dărâmate, tencuieli, planşee, pardoseli de lemn şi mozaic, tâmplărie, sobe etc.

Consiliul dă aviz favorabil proiectului în caz că nu sunt alte clădiri religioase care să reclame o intervenţie urgentă, dat fiind că grupul de chilii din jurul mănăstirii Căldăruşani nu prezintă interes din punct de vedere istoric şi arhitectural.

Preşedinte
Prof. DUILIU MARCU

Membrii:
Arh. BALŞ ŞT.
Arh. GHICA BUDEŞTI
Prof. GR. IONESCU
Arh. LIEBELICH R.
Prof. TEODORU H

Secretară:
Buzescu E

ANEXA LA PROCESUL VERBAL NR. 12 DIN 20 APRILIE 1953

LISTA
de clădiri civile aprobate de către Consiliul de Avizare pentru a fi declarate monumente istorice

ARH. ION MINCU
Locuinţa fostă a Generalului Iacob Lahovary - Str. Icoanei colţ cu Str. Ion Movilă
Bufetul de la Şoseaua Kiseleff
Şcoala Centrală de Fete - Str. Icoanei
Locuinţa fostă N. Pătraşcu - Piaţa Romană colţ cu Mendeleieff
Locuinţa fostă General Robescu - Str. I.L. Caragiale (Spitalul unificat de copii)
Cavourile de la Cimitirul Belu:
- Eugen Stătescu
- Banul Dimitrie Ghica
- Gh. Grigore Cantacuzino
- Evloghie Gheorgheff
- General I. Lahovary

ARH. GRIGORE CHERCHEZ
Cotroceni (Palatul Pionierilor)
Casa Disescu (în colaborare cu Clavel)
Locuinţa proprie Cal. Victoriei
Casa fostă Dorobanţu Str. Locot. Lemnea

ARH. ALEXANDRU SĂVULESCU
Palatul Poştei Centrale - Cal. Victoriei

ARH. PAUL GOTTEREAU
Casa de depuneri - Cal. Victoriei
Biblioteca Centrală Universitară - Piaţa Palatului R.P.R.

ARH. ALBERT BALLU
Palatul Justiţiei pe cheiul Dâmboviţei colţ cu Calea Rahovei

ARH. LOUIS BLANC
Ministerul Agriculturii - B-dul Republicii
Facultatea de Medicină - Cotroceni
Locuinţă fostă N. Filipescu - Str. Bistriţei colţ cu Str. N. Filipescu
Locuinţa fostă Tache Ionescu - Str. Nicos Beloianis 27 (Editura Tineret)

ARH. PAUL GALLERON
Ateneul Român - Cal. Victoriei

ARH. BERNARD CASSIAN
Localul Băncii de Stat - Banca RPR - Str. Lipscani
Şcoala Politehnică - Cal. Griviţei şi Str. Polizu

ARH. GEORGE MANDREA
Foişorul de Foc - B.dul Tolbuhin

ARH. DUMITRU MAIMAROLU
Palatul Camerei Deputaţilor - Dealul Mitropoliei
Cercul Militar - Cal. Victoriei
Biserica Amzei - Str. Amzei
Biserica Armenească - B-dul Republicii

ARH. ION N. SOCOLESCU
Casa fostă Ionescu Gion - Str. Logofăt Udrişte 11
Casa fostă G-ral Stroescu - Str. Teilor 24 (în faţa Min. Domeniilor - aripa stângă)
Casa fostă locuinţă proprie - B-dul Republicii 28 (fost 14)

ARH. KRAUSS
Hôtel de France, azi Grand Hôtel - Cal. Victoriei

ARH. Z. KOPEINSCHI
Localul berăriei Carul cu Bere - Str. Stavropoleos

ARH. ŞTEFAN BURCUŞ
Palatul fostei Burse

http://patrimoniu.gov.ro

ARH. CRISTOFI CERCHEZ
Vila Doctor Minovici, Şos. Băneasa, în faţa Fântânei Mioriţa
Casa Parohială a bisericii Sf. Apostoli
Casă în Aleea Modrogan
Str. Romulus - casă
ARH. ALEXANDRU ORĂSCU
Hotel Boulevard
Faţada Cinematografului Bucureşti, fost Trianon
ARH. ION BERINDEI
Palatul Gh. Gr. Cantacuzino (Inst. Româno-Sovietic), Calea Victoriei
Casa Al. G. Florescu - Str. I.C. Frimu
Casa Arion - B-dul Ana Ipătescu
Casa Olănescu
ARH. PETRE ANTONESCU
Banca Marmorosch Blanc - Str. Doamnei
Min. Lucrărilor Publice - B-dul 6 Martie
Casele foste I.C. Brătianu (Fundaţia Bălcescu), str. Amzei
Facultatea de Drept - B-dul 6 Martie
Arcul de Triumf - Şos. Kiseleff
Casa Soare - Str. Sf. Apostoli
Institutul de Istorie - Şos. Generalissimul Stalin 1-3
ARH. DUILIU MARCU
Casa Dobrovici - B.dul Ana Ipătescu
Ministerul de Externe - Piaţa Victoriei
Ministerul de Finanţe (C.A.M.) Cal. Victoriei
Academia Militară, Str. G-ral Ioaniţiu
Biblioteca Academiei R.P.R. - Calea Victoriei
Fosta casă Buşilă
Fostul bloc Mica, Calea Victoriei
Fosta casă Ing. Vasilescu
ARH. CONSTANTIN IOTZU
Casa Corpului Didactic - B-dul 6 Martie
Biserica nouă Sf. Elefterie - Cheiul Dâmboviţei
ARH. SPIRIDON CEGĂNEANU
Vila fostă N. Pătraşcu - Piaţa Romană colţ cu Bd. Ana Ipătescu
ARH. NICOLAE GHIKA BUDEŞTI
Muzeul pentru Artă Românească (Muzeul Stalin), Şos. Kiseleff
Fosta casă G-ral Rosetti - Str. Barbu Catargiu
Biserica Greco-Catolică Sf. Vasile - Str. Polonă
Universitatea
Casă Str. Sevastopol 8
Casă din Str. Sevastopol 10
ARH. ERNEST DONEAUD
Casa fostă Amiral Coandă - B-dul Ana Ipătescu colţ cu I.C. Frimu
Biserica Visarion (în colaborare cu C. Iotzu)
ARH. ALEXANDRU CLAVEL
Cavoul Luigi Cazzavilan, Cimitirul Belu
ARH. NICOLAE NENCIULESCU
Palatul R.P.R. Cal. Victoriei
ARH. SAINT JEAN <MICHEL SANJOUAND>
Palatul fost Ştirbey - Calea Victoriei
ARH. CAROL BENIŞU
Catedrala Sf. Iosif - Str. Popov
Biserica Domniţa Bălaşa
Spitalul Brâncovenesc
Sinagoga Mare din Str. Sf. Vineri
ARH. G. MAGNI
Palatul Episcopiei Catolice de lângă Cişmigiu - Str. Dr. Luger
Seminarul Central - B-dul Coşbuc
Şcoala Primară de pe Şos. Kiseleff colţ cu Monetăriei
ARH. MANUGSCH O.
Palatul Societăţii de Asigurări "Generala" din faţa Universităţii - B-dul Republicii
ARH. GHEORGHE MATEI CANTACUZINO
Banca fostă Crisoveloni - Lipscani
Casa (Galeriile Kreţulescu), Calea Victoriei
ARH. ŞTEFAN CĂLUGĂREANU ŞI DUILIU MARCU
Palatul Administrativ CFR - Gara de Nord
ARH. GEORGE STERIAN
Bis. Cuţitul de Argint
ARH. ION D. TRAJANESCU
Biserica Spirea Nouă
ARH. VILACROSSE
Casa fostă locuinţă Mareşal C. Filipescu - Str. Dionisie Lupu (Casa Universitarilor)
ARH. IACOB MELIK? <MELIC>
Casa Melik - Str. Spătarului 22 (Casă restaurată de Paul Smărăndescu)
ARH. NECUNOSCUT
Fostul Palat Şuţu (Institutul de Construcţii), B-dul 1848 colţ cu Bd. Republicii.

PROCES VERBAL NR. 13
al şedinţei din 22 Aprilie 1953

Compunerea Consiliului
Preşedinte: Prof. Gr. Ionescu
Membrii: - Arh. Balş Şt.
- Arh. Ghika Budeşti
- Arh. Lieblich R.
- Prof. Teodoru H.
Referenţi: - Arh. Curinschi Gh.
- Arh. F. Fischer
- P. Năsturel
- Arh. T. Socolescu
Secretar: Christu N.

I. *Proiect pentru refacerea acoperişului Porţii de intrare "Forkeş" din Mediaş* - Adresa Comitetului pentru Aşezămintele Culturale nr. 11425 din 10.IV.1953, înregistrată la CSAC sub Nr. 3603 din 10.IV.1953

Proiectul a mai fost prezentat Consiliului în şedinţa Nr. 11 din 16.IV.1953, când s-a amânat luarea unei hotărâri, deoarece dosarul trebuia completat cu o documentare privitoare la vechea înfăţişare a monumentului.

Valoarea lucrării: este de 96.000 lei, fiind peste limita sumei stabilite de CSAC pentru acest scop, care era de 40.000 lei.-

Titular de Investiţii: Comitetul pentru Aşezămintele Culturale din R.P.R., reprezentat prin tov. Arh. V. Moisescu

Proiectanţi: I. Fazekas şi Mihai Tănase

Referent: Arh.R. Lieblich

Dosarul cuprinde:
a. piese scrise: un memoriu justificativ, antemăsurătoare, deviz estimativ, analiza preţurilor, baza preţurilor, extras de materiale.
b. piese desenate: Plan parter, etaj I, II şi III
planul şarpantei
secţiune
3 faţade Toate la scara 1/100

Proiectul cuprinde următoarele lucrări: construcţia şarpantei şi a învelitorii (din olane), construcţia balconului, planşeele ultimelor două etaje, pardoseli, tencuieli interioare şi ferestre.

Consiliul, luând în dicuţie proiectul în continuarea şedinţei din 16 Aprilie a.c. şi pe baza documentaţiei suplimentare prezentate, dă aviz favorabil lucrărilor de refacere a turnului Forkeş din Mediaş, făcând următoarele recomandări:

1./ Dat fiind că fondurile prevăzute pentru restaurarea acestui momument sunt mult mai mici decât cele rezultate din deviz, Consiliul recomandă beneficiarului (care intenţionează să aşeze în acest turn un muzeu al oraşului) să obţină fondurile suplimentare pentru executarea lucrărilor, de la Sfatul Popular Local, care poartă răspunderea distrugerii prin foc a acestui turn.

2./ În ceea ce priveşte învelitoarea, materialul învelitorii să fie de acelaşi fel ca materialul dinainte de distrugerea turnului (olane, ţigle solzi). În orice caz, dacă se va rămâne la învelitoarea de olane, se vor lua toate

http://patrimoniu.gov.ro

măsurile tehnice necesare, pentru ca prinderea lor să se facă în mod solid, fixându-se fiecare olan în parte cu cuie sau sârmă.

3./ Se va studia o scară de acces de la parter la primul cat, astfel încât să se evite aspectul de baracă al casei acestei scări, fie prin construirea unei scări deschise, fără contratrepte, fie printr-o scară cel mult acoperită. Pentru aceasta, Consiliul cere un proiect, pentru a fi supus aprobării.

4./ Execuţia lucrării se va face sub conducerea şi supravegherea proiectanţilor şi a unui tehnician care va avea răspunderea. Proiectanţii vor avea obligaţia de a întocmi proiectul de execuţie şi toate indicaţiunile necesare în timpul execuţiei pe şantier.

II. Continuarea cercetării listei de monumente istorice (prima serie)

Referent: Arh. R. Lieblich

Discutând în continuare lista cu primele 867 monumente istorice, Consiliul stabileşte următoarele:

1./ În prima listă să fie trecute monumentele de arhitectură din cele mai reprezentative şi cele care au o importanţă istorică deosebită.

2./ Pentru monumentele de arhitectură din Transilvania, comisia socoteşte util să se cerceteze documentarea strânsă cu ocazia pregătirii Expoziţiei de la Moscova (1952) şi să fie consultaţi şi specialiştii în această materie din Ardeal.

III. Diverse

Fiind sesizat de referentul Petre Năsturel, Consiliul stabileşte să se cerceteze la faţa locului situaţia bisericii Snagov; de asemenea se ia notă şi de sesizarea arh. T. Socolescu, cu privire la biserica din Ploieştiori şi biserica Sf. Apostoli de la Ploieşti şi ruinele bisericii Sf. Niculae cu Brazi, tot din Ploieşti şi hotărăşte cercetarea la faţa locului a acestor monumente istorice.

Preşedinte	**Membrii:**
Prof. GR. IONESCU	Arh. BALŞ ŞT.
	Arh. GHIKA BUDEŞTI
	Arh. R. LIEBLICH
	Prof. H. TEODORU

PROCES VERBAL NR. 14
al şedinţei din 30 Aprilie 1953 ora 8

Compunerea Consiliului:

Preşedinte: - Prof. Duiliu Marcu

Membri: - Arh. Balş Şt.
- Arh. Costescu E.
- Prof. Ionescu Gr.
- Arh. Lieblich R.
- Prof. Maicu Horia
- Prof. Teodoru H.
- Arh. Ghika Budeşti

De asemenea iau parte ca referenţi:
- Arh. Curinschi Gh.
- Arh. Fischer F.
- Năsturel P.
- Arh. Socolescu T.

Ca invitaţi: - Arh. Negoescu Gh.
- Arh. Slomnescu Micaela

Secretar: - Christu N.

I. Amenajarea Palatului Mogoşoaia cu anexele sale

Valoarea lucrărilor (total)	31. 617. 000 lei
Valoarea lucrărilor ce se vor executa în 1953	2. 130. 000
Titular de investiţii:	Comitetul pentru Artă
Proiectant:	Institutul "Proiect Bucureşti"
Referent:	Arh. Ghika Budeşti <Ion>

Piesele scrise şi desenate precum şi documentaţia pe baza cărora se dă avizul, se află depuse la dosarul lucrării.

În urma examinării lucrării prezentate şi discuţiunilor purtate în şedinţă, având în vedere că sarcina de proiectare rezolvă în ansamblul ei tema propusă şi ţine seama de condiţiunile propuse cu ocazia avizării din şedinţa Consiliului de Avizare CSAC din 12.II.1953, se dă aviz favorabil cu următoarele condiţiuni, de care se va ţine seama la elaborarea proiectului tehnic:

1./ *Palatul propriu-zis:*

a. Se va menţine grupul sanitar existent la etajul I, cu acces din camera pentru şah, de asemenea şi un oficiu mai mic pentru deservirea bufetului.

b. Se va studia pentru pivniţa mare din subsol, ce se amenajează ca sală de expoziţie, o pardoseală de ceramică ce se va executa după un model adaptat pe cât posibil stilului epocii în care a fost construit palatul. Panourile pentru expoziţie se vor face astfel ca să nu se aducă nici o stricăciune zidăriei caracteristice a bolţilor şi pereţilor.

2./ *Pavilion de muzică* (vechea bucătărie - monument istoric)

Tratarea porţilor şi amenajările interioare se vor face fără să se aducă nici un prejudiciu zidăriilor şi bolţilor existente.

3./ *Corpul 1 (locuinţe, sală de mese)*

a. Se va prevedea un spaţiu lângă bucătărie pentru pregătirea cărnii, amenajându-se în acest scop o parte din cămară, care este prea mare.

b. Grupul sanitar de la etaj va fi restudiat, ţinând seama la amplasarea pereţilor despărţitori de ferestrele existente.

c. Se va realiza o coamă continuă a acoperişului aripei principale. Învelitoarea întregii clădiri se va executa, pentru armonia ansamblului construcţiilor grupate în jurul incintelor de onoare ale palatului, din şindrilă armonizată la culoare cu învelitoarea vechii bucătării şi a palatului. Se vor lua toate măsurile de siguranţă privitor la pericolul de incendiu (ignifugare).

d. Curtea de serviciu de pe latura Sud a clădirii va fi îngrădită spre parc cu o împrejmuire uşoară şi gard viu.

4./ *Corpul ateliere şi locuinţe noi.*

Amestecul de funcţiuni grupate în acest pavilion nu este judicios. Prin soluţia adoptată se ajunge la o clădire prea importantă ca masă, cu o tratare arhitecturală prea bogată, de natură a concura într-un mod nepotrivit cu palatul vechi, care trebuie să rămână dominanta arhitecturală a complexului.

Întrucât construcţia atelierelor şi locuinţelor suplimentare nu se încadrează în etapa de lucrări prevăzute a se executa în 1953, se va proceda, când realizarea lor va deveni actuală, la revizuirea temei de proiectare, pentru această construcţie. Se vor prevedea eventual două clădiri separate, de proporţii mai modeste, una pentru ateliere şi alta pentru locuinţe.

Cu această ocazie, se va prezenta şi un studiu geotehnic al terenului în amplasamentul din apropierea lacului propus pentru noua clădire.

5./ *Instalaţii*

a. Alimentarea cu apă şi canalizare:

- Se va studia scurgerea apelor meteorice, asigurându-se evacuarea lor rapidă;
- Se va prevedea un sistem de decantare a apelor de scurgere de la ştrand înainte de intrarea în sistemul de canalizare al complexului;
- Se va cere avizul pompierilor asupra proiectului instalaţiei de combatere a incendiilor;
- Se va cere avizul Inspectorului Sanitar de Stat, asupra amplasamentului staţiei de epurare şi a modului cum se rezolvă prin proiect problema de apărare sănătăţii;
- Se va cere avizul Direcţiei Generale Hidrometeorologice, asupra forajului de 200 m adâncime, cât şi asupra deversării apelor de scurgere în lacul Mogoşoaia (decret 143/3.IV.1953).

b. *Încălzirea*

- Se va studia la proiectul tehnic modul de rezolvare a

http://patrimoniu.gov.ro

arderii în cazane, în funcţie de combustibilul ce se va obţine de la C.S.A.

c. *Electrice*

- Se va indica puterea electrică instalată şi necesară, precum şi sursa de energie electrică folosită.

- Se va lua în considerare mărirea instalaţiei şi forţei electrice devenită necesară prin amplificarea instalaţiilor de încălzire şi sanitare.

- Instalaţiile electrice la pivniţa palatului şi la pavilionul de muzică se vor realiza astfel ca să nu aducă nici o stricăciune zidăriilor caracteristice ale pereţilor şi bolţilor.

Din fondul de 2. 000. 000 lei alocat pe 1953 se vor executa numai lucrările de amenajare a palatului propriu-zis, a corpului locuinţe-sală de mese şi unele lucrări de folosinţă generală (instalaţii şi lucrări hidrotehnice) strict necesare pentru darea în folosinţă a obiectelor amenajate. Se va rectifica, în consecinţă, tabelul stadiilor fizice şi a necesarului de materiale şi forţă de muncă.

Ţinând seama de valoarea excepţională ce o constituie din punct de vedere arhitectonic şi artistic ansamblul de la Mogoşoaia, se atrage atenţia Comitetului pentru Artă asupra măsurilor de protecţie ce sunt necesare a se lua de urgenţă pentru a pune la adăpostul degradărilor şi stricăciunilor ce li s-ar putea aduce de către actualii locatari şi de vizitatorii ocazionali, atât Palatul cât şi vechea bucătărie cu elemente decorative, cu sculpturi în piatră, mozaicuri etc., cât şi înseşi plantaţiile parcului.

Pentru protejarea întregului cadru natural de mare frumuseţe al complexului, se va opri orice folosire nepotrivită a terenurilor de pe malul opus al lacului. De asemenea, cu ocazia asanării Văii Colentina, se va avea în vedere ca lucrările ce se vor executa să nu prejudicieze aspectul estetic al malurilor îmbrăcate cu arbori şi o bogată vegetaţie acvatică.

În legătură cu modul de alcătuire al documentaţiei prezentate, se atrage atenţia Institutului de Proiectare "Proiect Bucureşti", asupra felului nejudicios cum a folosit forţele sale de proiectare, întocmind studii prea amănunţite pentru partea lucrărilor din complex privind corpul atelierelor şi locuinţele noi, studii dezvoltate la nivelul unui proiect tehnic, când de fapt acest corp nu este prevăzut a fi executat în 1953 şi o prezentare ca sarcină de proiectare era singura justificată.

II. Lucrări de protejare la Cetatea de Scaun a Sucevei

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Comitetul amână discutarea problemei, deoarece dosarul urmează să fie completat cu norme pentru lucrările de protejare la această Cetate.

Preşedinte **Membri:**
Prof. DUILIU MARCU Arh. BALŞ ŞT.
Arh. COSTESCU E.
Prof. IONESCU GR.
Arh. LIEBLICH R.
Prof. MAICU HORIA
Prof. TEODORU H.
Arh. GHIKA BUDEŞTI

PROCES VERBAL NR. 15
al şedinţei din 6 Mai 1953

Compunererea Consiliului:
Preşedinte: - Prof. Arh. Duiliu Marcu
Membri: - Arh. Şt. Balş
- Arh. Costescu E.
- Prof. Gr. Ionescu
- Arh. Lieblich R.
- Prof. H. Teodoru
Referenţi: - Arh. Gh. Curinschi

I. *Continuarea cercetării primei liste de monumente istorice* (prima serie).

Referent: R. Lieblich

Din lista de 1000 monumente istorice de arhitectură din cele mai reprezentative, Consiliul cercetează în această şedinţă primele 195 monumente, urmând ca restul 815 să fie avizate în şedinţa următoare.

Consiliul avizează favorabil aceste 195 de monumente şi socoteşte util să se facă următoarele modificări:

1./ Se vor şterge din această primă listă, următoarele monumente: (care vor fi trecute în alta)

a. pentru reg. Arad Bis. de lemn de la Bulza Căpâlnaş-Lipova (6)
b. pentru reg. Bacău - Bis. Sf. Voievozi
- Bis. Durău-Ceahlău (44)
c. pentru oraşul Bucureşti - Bis. Popa Tatu (125)
- Cavoul Gr. Lahovary (152)
- Cavoul Eugen Stătescu (153)
- Casa lui Anton Pann din Str. Anton Pann 20 (154)
- Casa din Str. Teleajen 69- Raion 23 Aug. (176)
- Pivniţele casei de odihnă a Min. Agriculturii (181)

2./ Se vor completa listele cu următoarele monumente:
a. în reg. Arad - Geamia veche din Ineu - Arad
b. în reg. Bacău - Podul de piatră (al lui Ştefan cel Mare) din Borzeşti - Tg. Ocna
- Prefectura din Bacău
- Cetatea lui Ştefan cel Mare din Neamţ - raion P. Neamţ
- Conacul din Podoleni raion Bacău
- Casa veche (Catargi) din Tupilaţi - raion P. Neamţ
c. în oraşul Bucureşti
- Biserica Spiridon Nou
- Biserica lui Bucur

II. Diverse: *Lucrări de amenajare a bufetului din Şos. Kiseleff nr. 4 (opera arh. I. Mincu) în restaurant cu destinaţie redusă.*

Titular de investiţii: Oficiul de Comerţ General
Proiectant: Ing. Vlădescu şi I. Dumitru
Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde: a. *piese scrise*: un aviz favorabil condiţionat al Sfatului Popular al Capitalei (Dir. de Arhitectură şi Sistematizare); un referat al Serviciului cadastru privitor la aliniere.

b. *piese desenate*: un plan de situaţie cu indicarea terenului şi cu arătarea terenurilor alăturate propuse a fi înglobate (scara 1/200)

- 1 anteproiect (plan parter) cu indicarea lucrărilor la scara 1/100
- 1 plan de împrejmuire sc. 1/100

Se propun spargeri de uşi noi, înlocuiri de pardoseli, amenajarea unei construcţii anexe, împrejmuire cu gard înalt.

Consiliul, luând cunoştinţă de avizul Sfatului Popular al Capitalei privitor la amenajarea Bufetului de la Şosea şi cercetând proiectul prezentat, este de acord cu părerea Sfatului Popular al Capitalei, cu toate observaţiunile făcute de acesta şi dă aviz favorabil propunerii, urmând ca beneficiarul să întocmească un proiect definitiv care să fie prezentat spre avizare C.S.A.C.-ului, cât şi Sfatului Popular al Capitalei. Acest proiect va cuprinde şi studiul de acoperire a spaţiului liber cu plantaţii, flori etc.

În ceea ce priveşte împrejmuirea, Consiliul nu este de acord cu o împrejmuire înaltă, care să închidă vederea către monument. Dat fiind dimensiunile reduse şi proporţiile modeste ale acestei clădiri, Consiliul recomandă o împrejmuire redusă ca înălţime, de preferinţă un gard viu (din plantaţii), a cărui înălţime să nu depăşească 1.10m.

Preşedinte, **Membri:**
DUILIU MARCU Arh. ŞT. BALŞ

http://patrimoniu.gov.ro

Arh. E. COSTESCU
Prof. GR. IONESCU
Arh. R. LIEBLICH
Prof. H. TEODORU

PROCES VERBAL NR. 16
al şedinţei din 9 Mai 1953
orele 8

Compunerea Consiliului
Preşedinte: Prof. Duiliu Marcu
Membrii: - Arh. Balş Şt.
- Arh. Costescu E.
- Prof. Ionescu Grigore
- Arh. Lieblich R.
- Prof. Teodoru H.
Deasemenea iau parte ca referenţi:
- Arh. Curinschi Gh.
- Arh. Fischer F.
- P. Năsturel
- Arh. T. Socolescu

I. *Continuarea cercetării primei liste de monumente istorice (prima serie)*
Referent: Arh. R. Lieblich
Din lista de 1000 monumente istorice de arhitectură, din cele mai reprezentative, Consiliul cercetează în continuare, în această şedinţă, monumentele din regiunile: Bucureşti, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi şi Hunedoara.
Consiliul avizează favorabil monumentele propuse din aceste regiuni, recomandând următoarele modificări:
1. Se vor şterge din această primă listă următoarele monumente, urmând să fie trecute în alte liste ce vor apare ulterior:
a. din oraşul Bucureşti: - fosta casă Kreţulescu din Str. I.C. Frimu Nr. 16
b. din regiunea Bucureşti - Călugăreni-Vidra, Cruce
2. Se vor completa listele cu următoarele monumente:
a. în regiunea Bucureşti
Hereşti-Vidra-Casă Veche
b. în regiunea Cluj:
- Bistriţa-Rodna-Ansamblul de construcţii "Sugălete" (latura de nord a pieţei bisericii Evanghelice)
- Ciceul-Ruinele cetăţii
c. în regiunea Constanţa:
- Adamclisi-Tropaeum Trajani
- Constanţa - Catedrala ortodoxă
- Constanţa - Moscheea - Arh. V. Ştefănescu
- Constanţa - Vechiul far
- Enisala, raion Babadag - Cetatea Heracleea
- Mangalia, raion Constanţa, Casa fostă Mehmed Hagi Ismail - Str. Vânători
- Mangalia-raion Constanţa - Mormântul Scit Moscheea
Mangalia - raion Constanţa
d. În regiunea Craiova:
- Almaj-Biserica şi Cula
- Baia de Aramă-Biserica
- Brădeşti-Bătrâni-Biserica
- Caracal-Casa lui Iancu Jianu
- Cerneţi-raion Severin-Cula lui Tudor Vladimirescu
- Coţofeni - Casa Coţofenilor
- Craiova - Biserica Sf. Dumitru
- Craiova - Casa Băniei
- Craiova - Fostul Palat al Prefecturii
- Craiova - Fosta Bancă a Comerţului
- Craiova - Palatul Dinu Mihail
- Curtişoara - Cula
- Gura Motrului - Mănăstirea
- Vădeni - r. Tg. Jiu - Biserica
- Vodiţa - Biserica (ruină)
e. În regiunea Galaţi:
- Galaţi - Casa Serfioti
- Galaţi - Catedrala
- Galaţi - Muzeul Regional (Palatul Cuza)
f. În regiunea Hunedoara:
- Densuş - Biserica
- Orlea - Biserica Sf. Maria
- Prislop - Biserica
- Streiu - Biserica
- Streiu - Sângiorgiul - Biserica

II. *Lucrări de protejare la Cetatea de Scaun a Sucevei*
Referent: Arh. Gh. Curinschi
Se prezintă în şedinţă proiectul de norme pentru lucrările de protejare a Cetăţii de Scaun a Sucevei. Consiliul este de părere ca aceste norme să fie discutate împreună cu delegaţii colectivului arheologic care a lucrat la faţa locului în campaniile din anii trecuţi şi de aceea amână discutarea problemei pentru şedinţa următoare.

Preşedinte,
DUILIU MARCU

Membri:
Arh. BALŞ ŞT.
Arh. COSTESCU E.
Prof. IONESCU GR.
Arh. R. LIEBLICH
Prof. H. TEODORU

http://patrimoniu.gov.ro

Prin Hotărârea C.C. P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri din 13 noiembrie 1952 cu privire la construcţia şi reconstrucţia oraşelor şi organizarea activităţii în domeniul arhitecturii, se înfiinţează Comitetul de Stat pentru Arhitectură şi Construcţii (C.S.A.C.) căruia i-a revenit între altele şi sarcina "de a conduce şi organiza activitatea de protecţie şi restaurare a monumentelor istorice de arhitectură de pe teritoriul R.P.R." (HCM 2447/1952, art.14). În acest scop, se organizează în cadrul C.S.A.C., Direcţia Generală a Monumentelor Istorice. Tot în C.S.A.C., pentru toate problemele care erau în atribuţia acestui organ, funcţiona un *Consiliu de Avizare* care avea o secţie *"Monumente Istorice"*. Organizarea şedinţelor, materialele supuse dezbaterilor şi secretariatul acestei secţii a Consiliului de Avizare erau asigurate prin Direcţia Generală a Monumentelor Istorice.

Prima şedinţă (proces verbal nr.1), s-a ţinut la 30 decembrie 1952. Sub titulatura "C.S.A.C. Consiliul de Avizare, secţia monumente istorice" se ţin şedinţe până în 8 iunie 1954 (proces verbal nr.39). În luna iunie 1954, în urma reorganizării D.G.M.I., se înfiinţează un sector Tehnic şi Avizare şi începe să funcţioneze - în continuare - *Comisia de Avizare* a D.G.M.I., fiind preluată şi arhive privitoare la monumentele istorice de la direcţia de avizare.

O dată cu apariţia HCM 661 din 22 aprilie 1955 privind păstrarea şi folosirea monumentelor de cultură, Comisia de Avizare primeşte un nou statut legal (art.5 din Regulament): ea funcţionând în continuare pe lângă Direcţia Generală a Monumentelor de Arhitectură, noul nume al unităţii din C.S.A.C.. primit în baza atribuţiilor fixate prin HCM-ul sus amintit.

Ea va continua să activeze în aceleaşi condiţii pe lângă Direcţia Monumentelor de Arhitectură din Departamentul de Arhitectură şi Urbanism D.A.U. (H.C.M. 749 din 15 mai 1957) şi apoi, din 1959, pe lângă Direcţia Monumentelor Istorice, unitate ce funcţionează pe lângă Comitetul de Stat pentru Construcţii, Arhitectură şi Sistematizare (C.S.C.A.S.) (H.C.M. 781/1959).

Comisia nu a avut niciodată un regulament de funcţionare propriu, iar membrii ei, aleşi la început dintre membrii Consiliului de Avizare, sunt în general personalităţi cunoscute ca având preocupări în domeniul monumentelor istorice.

După ce Comisia Ştiinţifică a Muzeelor, Monumentelor Istorice şi Artistice ce funcţiona la Academia R.P.R. şi-a încetat activitatea în 1959, o parte din sarcinile ei fiind preluate de către Direcţia Monumentelor Istorice, s-a pus problema lărgirii competenţei profesionale a Comisiei de Avizare şi s-a ridicat chestiunea atribuţiilor ei. În ceea ce priveşte competenţa, ea a fost lărgită prin cooptarea unor specialişti din domeniile arheologiei, istoriei artei şi istoriei. O precizare privind compunerea şi atribuţiile Comisiei de Avizare se face prin ordinul CSCAS nr.14 din 15 ianuarie 1964 în care se stabileşte că membrii comisiei sunt numiţi dintre specialiştii desemnaţi de către Academie, Comitetul de Stat pentru Construcţii, Arhitectură şi Sistematizare şi Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă. Reprezentanţii CSCAS sunt numiţi prin ordin, iar cei ai celorlalte instituţii prin delegaţii scrise.

Atribuţiile Comisiei de Avizare sunt cele fixate prin HCM 661/1955 şi cele stabilite prin reglementările privind avizarea documentaţiilor tehnico-economice. Comisia are rol consultativ, elaborând propuneri de avize care se supun spre

---

* Nota redacţiei:

O dată cu procesele verbale ale şedinţelor Comisiei de avizare pentru monumente istorice, organizate de Comitetul de Stat pentru Arhitectură şi Construcţii (DAU - CSCAS), considerăm utilă publicarea unicului indice al subiectelor abordate între 1952-1967, întocmit de istoricul Oliver Velescu, responsabil cu organizarea arhivei Direcţiei Monumentelor Istorice în intervalul 1960-1972.

Indicele propriu-zis este precedat de o scurtă introducere, foarte utilă pentru cunoaşterea cadrului legal în care a evoluat protecţia monumentelor istorice cu începere din 1952, până la încheierea, în 1968, a lucrării de faţă, rămasă din păcate fără urmare.

Introducerea este urmată de un tabel al celor opt volume indexate, cu indicarea intervalului cronologic şi al numărului de file. Precizăm că în volumele broşate sunt cuprinse atât procesele verbale, cât şi stenogramele şedinţelor, diverse tabele luate în discuţie, ordinea de zi a şedinţelor ş.a. Numerotarea paginilor - în unele cazuri, doar a filelor - este scrisă de mână, chiar de către O.Velescu. Ca urmare, monumentul sau ansamblul arhitectural luat în discuţia Comisiei apare în indice cu următoarele precizări:

- Localitatea (fără indicarea regiunii sau a judeţului).
- Denumirea monumentului sau a ansamblului.
- Numărul volumului, indicat prin cifre romane.
- Numărul paginei, indicat prin cifre arabe.

Indicele este întocmit pe localităţi şi monumente, în ordinea alfabetică a localităţilor. La sfârşit apare şi un indice tematic cu 16 poziţii, alese în funcţie de amploarea dezbaterilor (EUGENIA GRECEANU).

http://patrimoniu.gov.ro

aprobare preşedintelui CSCAS.

Comisia de Avizare nu a dezbătut şi nu dezbate toate problemele ridicate de monumentele istorice. Pentru lucrările de mică importanţă sau care nu ridică probleme deosebite, avizele au fost şi sunt elaborate în Direcţia Monumentelor Istorice sau în instituţiile care au precedat-o.

Totuşi, materialele cuprinse în cele opt volume indexate reflectă întreaga activitate din domeniul monumentelor istorice între anii 1952-1967, oglindind principalele preocupări şi lucrări desfăşurate de-a lungul celor 15 ani în cadrul principalei instituţii care se ocupa de monumente în perioada de timp sus amintită.

Activitatea de restaurare a monumentelor, fără să cuprindă însă toate lucrările, este bine reprezentată în procesele verbale ale şedinţelor Comisiei de Avizare. Din dezbaterile consemnate se pot desprinde politica de orientare a restaurărilor ca şi preocupările teoretice privind evoluţia principiilor de restaurare care au stat la baza lucrărilor executate în perioada cuprinsă în volumele indexate. Participarea la dezbateri a unor specialişti de seamă asigură, în acest sens, materialului o valoare documentară de prim ordin. Desigur, pentru adâncirea diferitelor aspecte privind aplicarea principiilor enunţate de Comisie este necesară şi studierea altor materiale din arhiva D.M.I., în primul rând a proiectelor de restaurare, iar cercetarea poate fi încununată de succes numai prin studierea însăşi a monumentului restaurat.

În Comisie s-au dezbătut şi alte probleme cu caracter general privind monumentele istorice, care de asemenea oglindesc concepţia ei, şi evoluţia acestor concepţii între anii 1952-1976. Între problemele mai deosebite discutate sunt de semnalat cele referitoare la sistematizarea unor centre istorice, împărţirea monumentelor pe categorii, probleme privind pictura la monumentele istorice, normative pentru proiectare şi executare de lucrări la monumentele istorice şi altele.

Procesele verbale ale Comisiei de Avizare au fost redactate în covârşitoarea lor majoritate de arhitectul Ion Balş, care a fost secretarul Comisiei pentru toată perioada indexată.

În indice sunt cuprinse lucrări de orice natură efectuate la monumentul respectiv fără a fi nominalizate, cu excepţia celor care se referă la pictură. Prin "zonă de protecţie" se înţelege în indice fixarea sau încălcarea ei, sau lucrări de orice fel executate în zona de protecţie a monumentului.

Nu au fost indexate monumentele cuprinse în diferite liste cum ar fi planurile anuale de lucrări, împărţirea lor pe categorii şi alte liste asemănătoare.

Bucureşti, 1968 **OLIVER VELESCU**

MEMBRII COMISIEI DE AVIZARE A MONUMENTELOR ISTORICE

Lista aprobată cu Ordinul CSCAS nr.14 din 15 ianuarie 1964 şi completată cu numiri făcute între timp de Tov.Preşedinte Prof.arh. N.Bădescu.

Reprezentanţii Academiei RSR: (delegaţi cu adresele nr. 37001/1963 şi 7057/964).
1. Academician Constantin Daicoviciu: Preşedintele Secţiei de Ştiinţe Istorice a Academiei RSR.
2. Academician George Oprescu: Directorul Inst.de Istoria Artei (este reprezentat în comisie prin delegatul său Emil Lăzărescu, şeful Secţiei de Istoria Artei Feudale).
3. Academician Emil Condurachi: Directorul Institutului de Arheologie.
4. Prof. Virgil Vătăşianu: Membru corespondent al Academiei RSR, şeful Secţiei de Istoria Artei la Inst. de Istorie din Cluj.
5. Prof. Mircea Petrescu-Dâmboviţa: Directorul Inst. de Istorie şi Arheologie din Iaşi.
6. Constantin Bălan: Cercetător principal la Institutul de Istorie "N.Iorga" al Academiei RSR.

Reprezentanţi ai CSCAS din cadrul DMI

1. Prof.arh. Richard Bordenache: Directorul Direcţiei Monumentelor Istorice.
2. Ing. Victor Munteanu: Directorul tehnic al DMI.
3. Arh. Ioana Grigorescu: Arhitect proiectant - consilier la DMI.
4. Arh. Ştefan Balş: Arhitect proiectant-şef la DMI.
5. Arh.Paul Emil Miclescu: Arhitect proiectant-şef la DMI.
6. Arh. Laurenţiu Vasilescu: Şeful grupei Studii-Avizare la DMI.
7. Arh. Eugen Chefneux: Şeful grupei Proiectare la DMI (numit 15 sept.1967).
8. Arh. Nicolae Diaconu: Arhitect proiectant-şef la DMI (numit la 11 feb.1967).

Reprezentanţi ai CSCAS din alte instituţii

1. Prof.arh. Grigore Ionescu: Şeful catedrei de Istoria Arhitecturii la Inst. de Arhitectură "Ion Mincu".
2. Prof.arh. Octav Doicescu: Profesor la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu".
3 Prof. arh. Mircea Alifanti: Profesor la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu".
4. Prof. arh. Gheorghe Pătraşcu: Profesor la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu".
5. Prof. arh. Horia Teodor: Pensionar.
6. Lector Dr. Gheorghe Curinschi: Institutul de Arhitectură "Ion Mincu".
7. Dr. arh. Virgil Bilciurescu: Arhitect specialist la Institutul de Studii şi Cercetări pentru Arhitectură şi Sistematizare (ISCAS).
8.Arh. Ion Balş: Pensionar.
9. Prof.dr..doc. Eugen Vintilă: Şef de catedră la Institutul de Cercetări Forestiere (numit membru consultant la 11 ianuarie 1966).

Reprezentanţi ai Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă

1. Radu Florescu: Director adjunct la Direcţia Muzeelor şi Monumentelor Istorice (delegat la 22 februarie 1967).
2. Andrei Pănoiu: Inspector la Direcţia Muzeelor şi Monumentelor Istorice (delegat la 22 februarie 1967).
3. Corina Nicolescu: Şefa Secţiei de Artă Feudală la Muzeul de Artă RSR (figurează în ordinul CSCAS nr.14/ 1964, dar nu a fost delegată de CSCA).

DIRECŢIA MONUMENTELOR ISTORICE A R H I V A

COMISIA DE AVIZARE
Procese Verbale 1952-1967

Număr arhivă 22
Cuprinsul volumelor

vol.I	anii	1952-1953	348 file
vol. II	anul	1954	407 "
vol. III	anul	1955	309 "
vol. IV	anul	1956	275 "
vol.V	anul	1957	206 "
vol. VI	anii	1958-1962	416 "
vol. VII	anii	1963-1965	323 "
vol. VIII	anii	1966-1967	273 "
			2.557 file

http://patrimoniu.gov.ro

COMISIA DE AVIZARE
Procese verbale 1952 - 1967

I N D I C E *

A

ACĂŢARI Biserica catolică, clasare II 33.
ADA-KALEH Moscheia, V 149; VI 45; 61.
ADAMCLISI Cetate, I 202.
Monumentul triumfal, VI 249-250; 382; 402; VII 7-9; 69-73; 75; 119; VIII 85-93; 148-165.
AGAPIA Mănăstirea, Paraclis, lucrări pictură VIII 229-224; 148-165
AGRIŞTEU Biserica catolică, clasare II 114.
AIUD Cetatea, VIII 43.
ALBAC Biserica de lemn, vezi OLĂNEŞTI
ALBA-IULIA Babilon, VII 297; VIII 111; 115-116.
Biblioteca Bathyanaeum, VI 306-307; 355; pictură 367; VII 18; VIII 201.
Biserica Buna Vestire, lucrări pictură V 7.
Biserica Maieri, clasare III 59.
Catedrala romano-catolică, I 213; II 49; 355; 246; V 22-23; 87; 158-159; 162; VIII 127; 196-198; 200-201;245.
Catedrala Unirii, VIII 128; 195; 200.
Imobil, str. Engels 1 (cazarmă), vezi Babilon.
Moara cetăţii, VIII 205-206; 212-213.
Palatul romanilor, VII 119.
Porţile cetăţii, VI 309.
Sala Unirii VIII 111;-114-115.
Statui în cetate, VIII 113.
ANINOASA Mănăstirea, I 30-31; 342-343; 345; II 206; 344-345; 383; III 85.
APALINA Castelul Huszar, III 266; 277; IV 61-62; 139-110; 143.
ARAD Cetate, IV 229.
Cinematograf, str. Eminescu, clasare I 298; 336; II 71.
Mănăstirea Sf.Ion Stîlpnicul-Gai, IV 89; VI 13; 109.
ARBORE Biserica, II 183; 188; III 150-151; 206; VII 76;p 137; 218-219; VIII 225; 230.
ARDUZEL Biserica reformată, II 261; V 137.
ARPAŞULDE SUS Biserica, I 143; 149 v; II 326.
AŢEL Palatul Bruckenthal (Preventoriul), III 77-78; V 133.
AVRIG Biserica evanghelică, II 221

B

BABADAG Geamia, III 262; VII 314.
Mausoleul Ali Gaz-Paşa, VII 315.
Casa Panaghia, VII 315.
Mormântul lui Sari Saltîc, VII 315.
BĂGACIU Biserica evanghelică, IV 71; 189.
BAIA Biserica Albă, I 46; 65.
Biserica catolică, I 56; II 121; VII 107; p VIII 19-20
Biserica Adormirea, Petru Rareş, III 111.
BAIA MARE Biserica de lemn Dealul Florilor (Chechiş), clasare III 101
Cetatea, Bastionul Muniţiilor, V 153.
Mănăstirea Minoriţilor, VII 165-165.
BAIA SPRIE Biserica romano-catolică, IV 172-173.
Imobilul Sfat. Popular VI 18.
BĂILE HERCULANE Pavilionul nr.2, VIII 217
Gara, VIII 240.
BALAMUCI Schitul, II 70; III 129; 136-137; 303; VI 196; 316
BĂLĂNEŞTI Biserica Tuturor Sfinţilor, III 289; IV 16.
BALC Castelul, III 164; 272; V 158.
BĂLENI ROMANI Biserica Sf.Ion Botezătorul, II 232.
Hanul Mare, VIII 3.
BĂLEŞTI Biserica de lemn Sf. Ioan Botezatorul, II 283; III 241; 293; IV 52; VI 69; VIII 267.
BALOTEŞTI Biserica Sf. Nicolae - lucrări pictură, II 134; VIII 22.
BĂNEŞTII DE SUS Biserica V 82.
BĂRBĂTEŞTI Schitul Pătrunsa, I 296.
BĂRBULEŞTI-ARMĂŞEŞTI Biserica, Lucrări pictură, I 217; zonă protecţie II 321.
BASARABI Aşezarea rupestră VIII 211
BASCOAVELE Mănăstirea, 218.
BĂSENI Biserica I 203.
BELCEŞTI Biserica nouă. Se aduce catapeteasma de la capela spitalului Hârlău, 329.
BENEŞTI Biserica de lemn, II 182.
BERCĂ Biserica, V 110.
BERZUNŢI Biserica, IV 141.
BEŞENOVA VECHE Biserica romano-catolică, IV 109.
BICAZUL ARDELEAN Biserica, catapeteasma adusă de la Hangu I 67; 71 v-73 v.
BIERTAN Biserica evanghelică, III 194-195.
BÂRSEŞTI (Vîlcea) Biserica II 139.
BÂRLAD Biserica Sf. Voievozi, lucrări pictură, III 135.
Imobilul Bd. Republicii nr.18-22, declasare III 120.
Portalul Şcolii Normale, IV 107.
BISERICANI Mănăstirea IV 272.
BISTRIŢA (Năsăud) Biserica Minorită (ortodoxă) VII 166.
Casa str. Malinovschi nr.5, I 346; II 27; 307-309; III 54-55; VI 36.
Casa parohială evanghelică, II 400; III 30.
Cetatea I 346; II 309-310; III 45-46.
Piaţa Libertăţii (amenajare parc) II 190; 222.
BISTRIŢA (Vâlcea) Mănăstirea, 121; 125; clasare peşteri II 159, III 146.
BLINDEŞTI Biserica IV 13.
BOBA Biserica Sf. Paraschiva, lucrări pictură II 255.

* Cifrele romane indică volumul, iar cifrele arabe pagina din volumul respectiv.

http://patrimoniu.gov.ro

BOGEȘTI Biserica de lemn II 187; 227.
BOLDEȘTI Biserica II 205; V 1904.
BONȚIDA Castelul III 197; 188; IV 270; VI 350; 412.
BORDENII MARI Biserica, II 284.
BORDEȘTI Biserica, I 40; 52; II 59-60; VI 356.
BORȘA Biserica de lemn, IV 95.
BORZEȘTI Biserica, lucrări pictură III 58.
BOTIZA Biserica de lemn VI 364.
BOTOȘANI Biserica Sf. Gheorghe, I 134; 138 v; II 117.
BOZIENI Biserica, III 180.
BRĂDEȘTI-BĂTRÂNI (Dolj), Biserica, III 249.
BRĂDET Biserica, VII 125-126; 155.
BRĂILA Baia Mamon propunere clasare, III 46-47.
Biserica Sfinții Arhangheli, VII 16;28.
Biserica Cuv.Paraschiva, de clasare, III 138.
Biserica Sfinții Petru și Pavel, propunere clasare III 55.
Casa Turcească, str. Mărăști 11, III 308.
Imobil str. Republicii 18, III 299.
BRĂILOIU Biserica Sf. Nicolae, I 274; II 210.
BRAN Castelul 39; I 50-51 v.; 226-227; II 195; 290.
Zonă de protecție IV 270; V 83; VIII 15.
Biserica de lemn, vezi Jurcălăi.
BRANIȘTEA Biserica, II 297-298; VI 57.
BRAȘOV Ansamblul Schei, VI 96; VIII 135-136; 142.
Biserica Neagră, II 83-84; VIII 144-147; 179; 183.
Biserica Sf. Martin, zona de protecție II 87.
Biserica Sf. Nicolae Schei, VIII 135; 136; 142
Casa Barac, VIII 135-136.
Casa Ciurculeț, VIII 136.
Casa Hirscher, VI 132; 135; 233; 237; 244; 252; VII 52-53; 106-107; 266.
Casa Str. Republicii 17, II 264.
Cetatea orașului Bastionul țesătorilor VII 177-179; 182-183.
Institutul de silvicultură, I 184; 191; 211-213; 225; II 192; III 81-83.
Parcelarea str. Pavlov II 405; III 43.
Poarta Mureșenilor, III 100.
Poligon tir, 306.
Restaurare, II 69-70; 394.
Școală Medie de Cultură Fizică, II 132; 154.
Turnul Ecaterinelor, zonă protecție II 312.
Cetățuia, V.68.
Dealul Șprenghi, clasare II 319; 330, IV 208; 266.
Școala veche Schei, VI 96; VIII 135.
BRĂTEȘTI Biserica Sf. Gheorghe lucrări pictură, III 58.
BRAZI Biserica Sf. Nicolae, I 94-95.
BREAZOVA Biserica de lemn, II 210-211; 238; de clasare V 111; VI 65; 111.
BREBU Mănăstirea, II 182; III 39; 51; 55; 74; 196; 201; 219; 299; IV 102-103; 155; 180; 263; V 154; 156-157; 170; VI 278; VII 3; 66-67; 82.
BREZOI Biserica de lemn, VIII 27.
BRÂNCOVENEȘTI Castel, 216; 223; II 113; III 128.
BRÂNCOVENI Biserica parohială Sf. Nicolae, II 79.
Mănăstirea II 226-227; III 143; 248; 257-258; 280; zona de protecție V 56; 205; VI 30; 62; 112-113; 119;146; 155-157.
BROȘTENI Cula, IV 215.
BRUȘTURI Biserica de lemn, VI 19.
BUCIUMENI Biserica, lucrări de pictură, II 32o.
BUCUREȘTI Arcul de Triumf, I 196; 199.
Arhivele statului, vezi Mănăstirea Mihai Vodă.
Ateneul Român, II 151-152; 165; 201; 206; 219; 303; V 145-146; 198; VI 34-36; VII 68-69.
Azilul Slătineanu, III 194; IV 82; 84; 102; 104.
Biblioteca Centrală Universitară, II 168.
Biserica Albă, lucrări pictură, III 196.
Biserica Albă Postăvari, II 383.
Biserica Amzei, fântâna, clasare, III 285; IV 150.
Biserica Bucur Ciobanul, I 204; II 201; 280.
Biserica Colțea, pictură II 134; II 225; IV 127; 192; V 166; VI 87; VIII 235.
Biserica Dintr-o Zi, VIII 235.
Biserica Doamnei, II 188; lucrări pictură VI 55.
Biserica Domnița Bălașa, I 304; II 291.
Biserica Enei, II 181-186.
Biserica Sf. Elefterie Vechi, zona de protecție VIII 100; 108.
Biserica Foișor, IV 53; 58.
Biserica Flămânda, III 23; 50; V 151-152.
Biserica Fundenii Doamnei, IV 82; 83; 117; 151; 201; VI 77.
Biserica Sf. Gheorghe Nou, IV 172; VI 85; 109.
Biserica Sf. Ilie-Kalinderu (Hanul Colței) (Biserica bulgară), II 77; pictură 231.
Biserica Sf. Ilie Gorgani, I 2o4; 218; 300.
Biserica Sf. Ilie Rahova, II 76.
Biserica Leordeni, II 192.
Biserica Manea Brutaru, III 261; zonă protecție VIII 267.
Biserica Sf. Mina-Vergu, I 194.
Biserica Mântuleasa, III 169.
Biserica Negustori, III 70.
Biserica Oțetari, II 324.
Biserica Răzvan, VI 9; VIII 202.
Biserica Rusă, II 225.
Biserica Scaune, I 260; 320-321; II 44; 139; 284; 374; VI 118.
Biserica Slobozia, IV 71; VI 399-400; III 207-209; 213-214; 235.
Biserica Sf. Spiridon Nou, II 171; pictură II 181; II 204-205; 213; 223; 227-228; 294.
Biserica Spiridon-Vechi, I 175; 308-309; II 267-268; III 17-18; 35; 62; VI 62;87.
Biserica Stavropoleos, VI 82.
Biserica Sf. Ștefan, III 121.
Biserica Târca-Vitan, II 140; 278; III 110; 163; 188; IV 126.
Biserica Sf. Treime-Gherman, lucrări pictură, III 136.
Biserica Sf. Visarion Vechi, III 83-84; 88; 205; VI 338; VII 98; 101-104.

Bufetul de la Sosea, I 97.
Capela Azilul Elena Doamna, II 88; IV 82; 83.
Casa Anton Pann, IV 18.
Casa Bosianu, IV 32; 54.
Casa Disescu, Calea Victoriei, VI 81.
Casa Grădişteanu (Arbitrajul de Stat): Calea Victoriei, VIII 250, 253.
Casa Manu, Calea Victoriei 192; V 121.
Casa Melic, str. Spătarului, III 180; IV 82; 83.
Casa Mihail (?), III 234.
Casa G-ral. Robescu (spital de copii) str. Sfinţii Apostoli nr.2, II 37.
Casa Suţu (Muzeul de Istorie a oraşului), III 284; IV 27-28; 150-151; V 62; 108-109; 146.
Casa Simu, VI 277.
Casa Tattarăscu, I 151; 153.
Casa Universităţii (Filipescu) Str. Dionisie Lupu, I 347; V 167; 176.
Casa Vernescu, I 263; II 116; 119; VIII 225-230; 249-250; 253.
Cetatea lui Matei Basarab, IV 82; 83.
Conacul Cantacuzino. Dudeşti-Cioplea, II 121-122; 211; V 67.
Conacul Oteteleşanu, Măgurele (I.F.A.), IV 169.
Crucea lui Leon. Vodă, vezi Biserica Slobozia.
Curtea Arsă, vezi pivniţe, str. Cazărmii.
Curtea Veche (vezi şi Hanul Manuc). Biserica, I 204; pictură I 272; amenajări III 115; V 185; 202.
Palat, descoperire zid str. 30 Decembrie 29; II 199; VIII 249; 258.
Foişorul (chioşcul) cu fântână Pantelimon, IV 82; VII 4.
Hanul Manuc, II 37; IV 84; 111; VIII 241; 243-245;246-248; 257-262 (vezi şi Curtea Veche).
Imobilul str. Bursei 2, propunere clasare, II 11.
Imobilul str. Doamnei 4, Banca de Investiţii str. Doamnei 4, I 335.
Imobilul str. Lipscani 25, Banca de Stat (Crisoveloni), II 23-232;370;374.
Imobil str. Popov 12 (şcoala Arte Plastice) se cere clasarea, II 37.
Imobil Bd. Republicii 14, III 27.
Imobil str. C.A.Rosetti 13, propunere clasare, II 11.
Imobil str. Maria Rosetti, nr.9, I 229; II 106; III 116; 131; IV 9.
Imobil str. Sevastopol 8-10, de clasare, II 37.
Mănăstirea Antim, II 178; 325; 358; 380; III 38; 112; IV 210; V 6; 53; VI 31;43; 81; 85; 133; VII 127-129; 152-154.
Mănăstirea Cernica, I 247; VI 368; 373-374.
Mănăstirea Mărcuţa, pictură, I 251; 271; II 272; III 219; 228; 230; 301-302; IV 10; V 203; VI 8; 166; VII 193-194; 267; VIII 15-17; 64.
Mănăstirea Mihai Viteazu, II 359, 249; 272.
Mănăstirea Plumbuita, I 184; II 88; 102; 154; 165; 168; 179; 192; 209-210; 219-297; V 104; 127; VI 43.
Mănăstirea Radu Vodă, I 204; V 179; 181-182; 191-192; VI 77; 122; 365; VII 253-254; VIII 20-22.
Mănăstirea Văcăreşti, II 137-138; 276; III 100; 206; 281; IV 56-57; 181; V 64; zona protecţie 125; VII 226.
Ministerul Agriculturii, IV 117.
Ministerul Comerţului Exterior, VI 142.
Ministerul Finanţelor, Calea Victoriei 152; I 152; 329; II 179; 216.
Calea Victoriei 111, II 53; 169; III 71.
Mitropolie, vezi Patriarhie
Mormântul Carol şi Ana Davila, VII 142.
Muzeul de Artă Populară, III 92; VII 281-283.
Muzeul de Istorie a oraşului Bucureşti, vezi Casa Şuţu
Muzeul P.C.R., I 230; 238; II 86; 109.
Palatul Cantacuzino, Calea Victoriei nr.141 (Muzeul Enescu), II 112-113; IV 254; 262.
Palatul C.E.C., I 170; 180; III 146.
Palatul Consiliului de Miniştri, III 131.
Palat Ghica Tei, III 51; 199; biserica VI 9.
Palatul Justiţiei, II 142-142; VI 142-43; 220-221.
Palatul Mogoşoaia, I 12-15; I 20; 88; 221-223; II 197; III 201; 212; 270; IV 104; 156; 169; 270; zona protecţie V 67; 159; 173; VI 98; 140; 216-218; 221. Biserica, I 250.
Palatul Republicii, III 93.
Palatul Stirbey, vezi Muzeul de Artă Populară
Paraclis, Institutul Pompilian, II 302; 326; III 84.
Parcul Libertăţii, Pavilion, I 163; 165; 281; 287-289.
Patriarhia:
Biserica II 248; 331; zona protecţie VI 123-199-203; 271-272; 274-275; 304.
Clopotniţa IV 71; 85; 121; 148; V 56-57; 91; 99-101;V 152; VI 37; 88; VIII 235.
Paraclisul VI 123; 300-301.
Pivniţele, str. Cazărmii (Curtea Arsă) III 304-305.
Ruinele bisericii Chiajna, III 245.
Schitul Maicilor, I 317; II 234; 345; 348-350; III 12; 99; 144; IV 28-29; 35; V 126; 131.
Şcoala Centrală de Fete, IV 122; 171.
Spitalul Brâncovenesc, II 226.
Statuia "Avântul Ţării" VI 326
Universitatea, VIII 120-122
Vila Minovici, propunere clasare, III 285.
BUFTEA Castelul, I 336; 340-341.
BUGHEA Schitul Ciocanul II 253.
BUHALNIŢA Mănăstirea VI 80
BUHUŞ Biserica sf. reparaţii, II 125-126.
BUJORENI Mănăstirea, II 391; VIII 27.
Cula, VIII 27.
BUMBEŞTI Castrul roman, I 144; 147.
BUNEŞTI Biserica de lemn, III 183.
BUNGARD Biserica ortodoxă, II 73; 354.
BUZĂU Episcopia, I 243; III 137; 160; 273-274; VI 3; 131;
Biserica Broşteni, VI 118.

http://patrimoniu.gov.ro

C

CĂBEŞTI (Bihor) Biserica de lemn, III 250; 292.
CĂLDĂRUŞANI Mănăstirea, I 77; 82 v.-83; III 55; 155; 164; 169; 173; 205; 216; 221-222; 270; 286; 289; 304' IV 258.
CĂLIMĂNEŞTI Schitul Ostrov, III 259; 285; 299; VIII 27.
CĂLINEŞTI (Vâlcea), Biserica, VIII 27.
CĂLUGĂRA Biserica, I 275.
CAPIDAVA, Cetate, I 202.
CAPUL DEALULUI MOMEŞTI Biserica, I 246; II 139; 173-174; 360.
CARACAL Biserica Domnească, VI 166-167
Casa Iancu Jianu, I 196; 217; zonă protecţie IV 76; 89.
CARANSEBEŞ Biserica Sf. Gheorghe, lucrări pictură, III 196.
CAREI Castelul Kordy, IV 242.
CARTIU Casa Cartienţilor, I 68; VI 19.
CAŞIN Biserica, lucrări pictură, III 58.
Mănăstirea, lucrări pictură, III 58.
CĂZĂNEŞTI Biserica Sf. Gheorghe, lucrări pentru pictură II 299.
CEAHLĂU Vezi Răpciuni,
Vezi Hangu
CEPLENIŢA Biserica, propunere clasare, II 144
Casa Zarifopol, propunere clasare, II 144.
CEPTUROAIA Vezi Iancu Jianu
CERNATU Vezi Săcele (Braşov)
CERVICEŞTI (COCORANI) (Botoşani), Biserica, II 397.
CETĂŢENI Biserica, VI 350.
CHIRCEŞTI (Micseşti, Iaşi) Biserica, II 276
CÂINELUL DE SUS Biserica de lemn, VI 55.
CÂINENI Biserica, VIII 27.
CÂLNIC Cetatea, VI 308; 316; 361.
CÂMPIA TURZII Castelul, IV 197.
CÂMPINA Casa Haşdeu, III 195; IV 183; VI 105.
CÂMPULUNG Bărăţia, III 201; VII 19-21; 40; 51; 183-184; 220-221
Biserica Domnească, IV 95
Mănăstirea Negru Vodă, lucrări pictură, IV 192-193; V 61.
Casa Potoceanu, VI 413; VII 221; VIII 221.
CINCIŞ Biserica, VI 309; VII 13-15; 34-35; 64-65; 93-96.
CIOCĂNEŞTI Palatul VII 191.
CIOCANUL Vezi Bughea
CIOCLOVINA Schit, lucrări pentru pictură II 222.
CIREAŞOV Biserica I 277; 313.
CIRIC-DERE Mănăstirea. Clasare II 266; V 37.
CÂRNU (Buzău) Schit. Lucrări pictură III 95.
CÂRNU (Neamţ) Biserica lemn V 15.
CÂRŢA Mănăstirea Cisterciană VI 167-168; 290-291.
CISNĂDIOARA Biserica VII 108-110; 126-127.
CIULNIŢA-LEORDENI Biserica VI 5.
CIUMBRUD IV 197.
CIZER Biserica de lemn IV 95,; VII 27; VIII 39-40,vezi şi Cluj, Muzeul Etnografic.
CLOCOCIOV Mănăstirea III 246; IV 52-53; 110; 116; VI 100; 108; 157; 169; 177.
CLUJ Biserica Sf. Mihai, II 58; III 103-104; 164; 177; 197; IV 194; 229; 234; 243; V 112; VI 282-283.
Biserica reformată, zonă protecţie II 301- 302; VI 112; 192; 193.
Calvaria, vezi Mănăştur
Căminul de studenţi, str. Petöfi 23, IV 133-134; 179.
Capela Augustum, de clasare VI 395.
Casa Matei Corvin, str. Matei Corvin 6, VI 137.
Cetatea Turnul Cismarilor II 340; III 41.
Turnul Bethlen II 341; III 42; IV 156.
Cetăţuia, III 114; 273; 276; IV 130.
Imobil str. Dr. Petru Groza 16, VI 108.
Imobil str. Kogălniceanu 10 (Arhivele Statului) VI 136-137.
Imobil str. Kogălniceanu 12-14 (Arhivele Statului) VIII 112; 116-117; 134-135; 142.
Imobil str. 23 August 16, VI 77; 131
Imobil str. 23 August 18, VI 152.
Mănăştur, clasare II 351; VI 40-41.
Muzeul de Artă, vezi Palatul Banffi.
Muzeul Etnografic, aer liber IV 50; VII 27; VIII 39-40.
Palatul Banffi, IV 259; V 2-3; VII 17.
Universitatea, zonă protecţie III 309.
COAŞ Biserica de lemn IV 95.
COBIA Biserică, lucrări pictură III 297.
COCHINEŞTI Biserică, II 133.
COCOŞ Mănăstire, clasare II 266; IV 250; V 36,37.
CODLEA Biserica evanghelică III 221.
COMANA Mănăstirea I 267; V 31-32.
COMANII DE JOS Cimitirul V 64.
COMĂNIŢA Biserica VI 165.
CONSTANŢA Basilicele, VI 390.
Biserica Sf. Apostoli, III 200.
Cazinoul, nu se aprobă clasarea III 59.
Farul genovez, III 253; 251; 259.
Geamia Hunchiar, III 253; 262; IV 103.
Mozaicul roman, VI 294; 387; 405-411; VII 9-10; 54-55; 226-243; 257-260; VIII 12; 24; 45-49; 218-219; 264-266; 269-273.
Poarta cetăţii Tomis III 252.
Sinagoga VI 326.
Zidurile Cetăţii VI 390; 401.
COPĂCENI (Vâlcea) Biserica de lemn VIII 27.
CORBI Biserica Alexandria IV 51.
CORNET Schit, VIII 27.
COTMEANA Biserica IV 187; 249; 265; V 41-42.
COTNARI Beci vechi (din apropierea proprietăţii Toader Raicu) propunere clasare II 144.
Biserica Cuvioasa Paraschiva, VII 167.
COZIA Mănăstirea I 243; III 288; IV 128; 126; 261; 269; V 82; VI 60; 100-101; 161-162; 176; 180; 195; 360; VIII 27, zona protecţie VIII 40-42.
Bolniţa VI 9.
Cozia Veche V 89; VIII 27.
COZIA (Iaşi) Biserica de lemn III 252.
CRAINIMĂT Vezi Lechinţa Maramureş.
CRAIOVA Bania, IV 187; VI 69.
Biserica Sf-ţii Apostoli, IV 187; V 170; 174; VI 33.
Biserica Sf. Dumitru, III 188.
Biserica Evanghelică, clasare, III 23.
Biserica Sf. Ion-Hera, V 185.
Biserica Sf. Mina-Bojiul, VI 166.
Biserica Sf. Nicolae-Amaradia, lucrări pictură II 162.
Biserica Obedeanu, IV 118; 162-163; zona protecţie V 56.

http://patrimoniu.gov.ro

Biserica Postelnicu Fir VI 3.
Biserica Toţi Sfinţii, Hagi Enuş III 240.
Casa Glogoveanu VI 29.
Fundaţia Mihail, vezi Muzeul de Artă.
Mănăstirea Bucovăţ (Mofleni), IV 76; 97; 113-114.
Mănăstirea Jitianu III 249; zona protecţie V 56.
Muzeul de Artă III 67; VI 118; 169-170.
CRAIVIŢI Vezi Poşaga de Sus
CRASNA Mănăstirea III 288; 290; IV 17; 76-77.
CRICĂU Biserica reformată VII 142-143.
CRIŞ Castelul VIII 130; 294-297.
CRISTIAN (Sibiu) Biserica Buna Vestire lucrări pictură V 8.
CRISTIAN Biserica ortodoxă IV 176; VI 69.
CRUCILE MUERENI Biserica, lucrări pictură I 253; 294.
CUDALBI Biserica Sf-ţii Voievozi, de clasare, III 47.
CUHEA Biserică lemn VI 263.
CURTEA DE ARGEŞ Biserica Domnească II 251; IV 72; V 23; 180; VI 245; 261-262.
Biserica Episcopală IV 204; VI 36; 245.
Biserica Olari IV 225.
Biserica Sân Nicoară III 39; 70.
Imobil, str. Lahovari 4, III 141.

D

DACIA Biserica fortificată VI 21.
DĂEŞTI Biserica VIII 27.
DARABANI Biserica Sf. Nicolae II 232.
DĂRMĂNEŞTI Biserica, lucrări în zona de protecţie I 251.
DENSUŞ Biserica, V 134; 194; VI 324-325; 357-358.
DEVA Cetatea II 2-3; VIII 62.
Magna Curia (Muzeul) zona de protecţie VII 216-217.
Mănăstirea Franciscanilor, II 266.
DIENCI Biserica Cuv. Paraschiva, lucrări pictură III 136.
DIDEŞTI Biserica II 175; 250; III zona de protecţie 285
DITEŞTI Biserica IV 258.
DÂMBOVICIOARA Biserica V 184.
DINOGEŢIA Vezi Garvăn
DINTR-UN LEMN Vezi Frânceşti
DOBRENI Palat Cantacuzino I 248.
Biserica IV 84.
DOBRUŞA Schit VI 8; 340.
DOICEŞTI Palatul Brâncovenesc II 406.
Biserica V 157-158.
DOPICEA Biserica de lemn IV 75; 110.
DOMNEŞTII DE SUS Biserica, zona de protecţie IV 197.
DRĂGĂNEŞTI Biserica Sf. Nicolae, lucrări de pictură III 298.
DRĂGĂNEŞTI Biserică, clasare III 59.
DRAGOMIREŞTI Subterane, descoperite, II 228.
DRAGOMIRNA Mănăstire, lucrări protejare I 120; 124-125; 126; 319; II 329; VI 297-298; 311-313; VII 169-171; 193; 247-249; 261; zona protecţie VIII 42; 76; 187; 193; 226.
DRAJNA Palatul Kretzulescu III 195.
DRUGĂNEŞTI-STOENEŞTI Biserica, lucrări pictură II 359; III 78.
Conac VII 110-111; 160.

E

ENISALA Cetatea Medievală I 202; VII 76; VIII 169.
EPISCOPIA BIHORULUI Biserica ortodoxă II 401.

F

FĂGĂRAŞ Cetatea, VI 352; 411.
Mănăstirea Franciscană clasare II 267.
FEDELEŞOIU Schitul III 190-191; VIII 27.
FELDIOARA Cetatea II 339; 382; III 140-141.
FENIŞ Biserica VI 142.
FILDU DE SUS Biserica de lemn IV 50.
FILIPEŞTII DE TÂRG Palatul Cantacuzino I 248; V 86; 97; 184; 189-190; VIII 233; 237.
FÂNTÂNELE Biserica V 180.
FLOREŞTI (Cluj) Biserica romano-catolică IV 270.
FLOREŞTI (Ilfov) Biserica, lucrări pictură III 241.
Conas, I 266.
FLORICA (Argeş) Biserica de lemn, vezi Olăneşti
FOCŞANI Biserica Sf. Împăraţi, II 244.
Biserica Sf. Nicolae II 380.
Biserica Sf. Nicolae Tăbăcari II 406.
Biserica Armeană VIII 61.
Biserica Stomatineşti VIII 61.
Biserica Sf. Ioan cel Nou VIII 220.
FRÂNCEŞTI Mănăstirea Dintr-un Lemn III 215; IV 207; 224; V 40; VIII 75.
FUNDENI-GHERASE Biserica I 300.

G

GĂISENI Biserica II 201.
GALAŢI Biserica Precista, restaurare I 55; 59-60; 259; 284-285; 292; 303; II 117; 239; 243-244; 251.
Biserica Vovidenia, lucrări pictură II 157.
Biserica Sf. Gheorghe VII 4.
GALICEA-TEIUL (Vâlcea Băleni) Biserica, lucrări pictură II 325; reparaţii II 388.
GALU (Neamţ) Biserică lemn II 396.
GARVĂN Cetatea Dinogeţia I 113; 118; III 124; 176; VI 349; VII 76; 188.
GHEGHE Biserica de lemn IV 95.
GHERLA Biserica armeano-catolică, VI 280.
GHIGHIU Mănăstirea IV 100; 208; V 138.
GHIMBAV Biserica fortificată IV 221; V 29; 69; 143.
GÂRBOVA Biserica romanică VII 262-264; VIII 103-104; 107.
GIROC Biserica ortodoxă română II 117.
GLAVACIOC Mănăstirea I 253.
GOLEŞTI Biserica III 35; 195; lucrări pictură V 9; 45.
GOLGOFTA (Vaslui) Biserica II 234.
GORANI Biserica II 297-298.
GORGOTA Ruinele mănăstirii I 251.
GORNEŞTI Castelul III 277-278.
GOŞTINARI Biserica restaurare II 132-133.
GOVORA Mănăstirea III 121; V 32-33; VI 4; 73; 113; 160; 176.
GRECII DE JOS Biserica, lucrări de pictură II 289.
GRINDU Biserica III 307.
GURA MOTRULUI Mănăstirea, lucrări restaurare I 31-32;

http://patrimoniu.gov.ro

265; 269; II 3; 238; III 143; 224; 253; IV 41-43; 66; 97; 124; 172; 177; 180; 207; 233; 236; 267; V 18; 114-115.

GURASADA Biserica VI 17.

H

HANGU Biserica Sf. Nicolae, demontare catapeteasma I 67; 71v-73v; VI 80.
Palatul cnejilor VII 76.

HARCANI Vezi Poşaga de Sus.

HERCULANE Vezi Băile Herculane.

HEREŞTI Casa I 32-33; 35; 220; II 188; 196; 247-248; 316; 360-361; III 9-10; III 20; VI 193-194; VII 143; 269.
Biserica II 23-24.

HÂRLĂU Biserica Sf. Dumitru V 9; VI 226.
Biserica Sf. Gheorghe I 122; 127-129; 243; II 106; 156-157.
Capela spitalului I 329.

HÂRTEŞTI Biserica VIII 234; 238-239.

HISTRIA Cetatea 201; VI 385-387; VII 76; 271-274; 292-293.
Vezi şi Istria.

HLINCEA Mănăstirea III 167.

HUMOR Mănăstirea restaurare turn, I 288; 316; II 19-20; 152; VI 211-212.
Biserica veche VIII 190.

HUMULEŞTI Casa Ion Creangă III 246.

HUNEDOARA Castel. Refacerea podului I 37; I 47-50; 207; 325; III 257.
Zona de protecţie I 267; II 40-41; 139.
Restaurare I 295-296; II 196; 256-257; IV 47-48; 54; 64-65; 126-127; 130-131; 141; 144; 165; 174; 179; 190; 201-202; 210; 217; 224; 245; 250; 258; 272; V 52; 77-78; 82; 85-85; 90; 93; 98; 121; 137-138; 142;
Fresce V 150; 161-162; VI 39-40; 257-258; 364; 391-392; VII 116; VIII 226.

HUREZU Bolniţa III 88; 162.
Mănăstirea: restaurare II 13-14; 189; V 104; 134; 175; VI 126-127; 172; 289-290; 292; 304; VII 149; 181-183; VIII 75.
Schit Sf. Ştefan I 174; 177; 179; II 144; 182; 218.

I

IACOBENI Biserica 244.

IALOMICIOARA Vezi Sinaia.

IANCU JIANU Biserica, lucrări pictură II 314; VI 117.

IAŞI Biserica Armenească V 192.
Biserica Sf. Atanasie şi Chiril, III 115; 158.
Biserica Barboi, zona de protecţie II 131; IV 184; VIII 232.
Biserica Bârnova VII 42.
Biserica Curelari III 158.
Biserica Sf. Haralambie II 3.
Biserica Sf. Mină fostă Luterană, clasare VI 147.
Biserica Sf. Sava V 192; VII 42.
Biserica Sf. Spiridon I 277.
Biserica Sf. Teodor III 158.
Biserica Trei Ierarhi - vezi Sala Gotică
Capela Seminarului V. Costache, str. Cloşca 9, I 313; 342; II 119-120.
Casa Dosoftei, str. Anastase Pann 69, IV 166; VII 42; VIII 180; 184.
Casa "de la 5 drumuri" III 206.
Facultatea de Medicină, vezi Universitatea Veche.
Mănăstirea Cetăţuia I 67; 69-71; 77; 81V-82V 133; 137; VII 42; 132; 167; 244-246; 267; VIII 79.
Mănăstirea Frumoasă, I 133; 137; 151; 155; 240-241; III 32; 90-91; VIII 232. Mănăstirea Galata, V 163; 169; 177; 196; VI 25; 196; 210-211; 395; VII 41; 63; pictura 64; 177-178; 246; VIII 77-79; 112.
Mănăstirea Golia I 132; 136v; 152; 156; VI 124; III 32; IV 109; 113; 127; 135; 145.
Mitropolia, complexul, clasare II 144; III 41; V 124; VI 26; 53-54.
Palatul Administraţiei, vezi Palatul Culturii.
Palatul Culturii III 51; 132-133; 181; 206; 292; IV 18; 27; 118; 194; zona protecţie V 85.
Palatul Cuza I 134; 138v; 152; 239-240;278; 306-307; II 20-21; 105; 270-272; III 278; zona protecţie VI 79.
Sala Gotică de la Trei Ierarhi I 10; III 39; 147-148; 277; IV 119; 123-124; 145; VI 73; 80-81; 141; 243-244.
Universitatea Veche II 108; 371; III 13; 78; 112; 114; 184; 204-205; V 195; VI 93; 205-207; 278.

IEUD Biserica de lemn VI 276.

IEZERU Schit IV 261; 269; V 11.

IGHIEL Biserica VII 218.

ILIENI Biserica fortificată IV 94.

ÎNTORSURA BUZĂULUI Biserica, lucrări pictură III 95; 196.

ISACCEA Cetatea Năvodarilor VII 76.

ISTRIA Biserica, clasare VI 47.

IZVOARELE Vezi Crasna.

J

JERCĂLĂI (Urlaţi) Biserica de lemn, adusă de la Bran, III 293; IV 18.

JGHIABURI Schit V 74; 110.

JULIŢA Biserica de lemn VI 76.

L

LĂRGĂŞENI Biserica de lemn Rădăcineşti reparaţii I 238; I 255; II 70-71.

LARGU Biserica Veche, se aprobă demolarea I 123; 129.

LAZĂREA Biserica romano-catolică II 264; 286.

LECHINŢA (Maramureş) Biserica de lemn IV 202.

LECHINŢA (Năsăud) Biserica evanghelică II 274; III 97; 214; IV 110-111; 155; 217-218; 221; V 93; 98; 157.

LUNCA Biserica de lemn III 69.

LUNCOIUL DE JOS Biserica de lemn VI 142.

LUNCŞOARA Biserica de lemn IV 95.

LUNGEŞTI Biserica IV 53.

http://patrimoniu.gov.ro

M

MACEA Biserica II 275-276.
MĂGURENI Castelul Cantacuzino III 195; VIII 2.
MAIA CATARGI Biserica III 69.
Castelul III 195; VIII 77.
MĂINEASA Biserica, lucrări pictură II 102.
MĂLDĂRĂŞTI Cula Duca II 110; 117; VII 3-4; 180.
Cula Greceanu, zona protecţie VI 101.
MĂMĂLIGARI Biserica de lemn III 60.
MAMU Mănăstirea. Restaurare chilii II 20; IV 183; 204; 224; 229; 246; 253; 262; V 48; 130; 150-151.
MĂNĂSTIREA Biserica III 60.
Castelul Kornis III 197.
MĂNĂSTIREA (Ilfov) Biserica Sf. Dumitru IV 52; 77
MĂNĂSTIREA ALBĂ Biserica. Lucrări de pictură II 222.
MANGALIA Cetatea Calatis VI 349.
Geamia Esma Han VI 16-17.
Morminte antice VI 253.
MĂRĂŞEASCA Biserica II 240.
MĂRĂŞEŞTI Mausoleul VII 31-32.
MARGHIA DE JOS Biserica, lucrări pictură II 315.
MĂRGINENI Castelul Cantacuzino III 195.
MARIA ORLEA Biserica V 145; 195.
MĂTEŞTI Biserica Sf. Constantin şi Elena. Lucrări pictură II 169-170.
MEDIAŞ Cetatea
- Turnul Forkes I 68; 74; 85; 91
- zona de protecţie IV 140; 144; V 15; 31.
MEDIEŞUL AURIT Castelul Lonyai V 116-117.
MICLEŞTI Vezi Mămăligari.
MICŞUNEŞTII MARI Biserica, lucrări pictură I 253; 321; 341.
MIHĂIEŞTI Biserica I 250.
MILEŞTI Biserica Sf. Gheorghe IV 197; VI 46.
MIRCEŞTI Conacul V. Alecsandri II 262.
MIROSLĂVEŞTI Biserica II 245.
MIŞCA Biserică reformată I 312; II 191.
MOLDOVIŢA Biserica satului VIII 211.
Mănăstirea II 6; 281; 375; III 32; 86-87; IV 214; zona de protecţie V 90; 117; 134; VI 21; 68; 93; 178; 227; VII 251; zona protecţie VIII 15; 22; 44; 50; 198.
MOŞNA Biserica fortificată V 200.
MURFATLAR Vezi Basarabi.

N

NĂMĂEŞTI Schitul II 231.
NĂSĂUD Fabrica de bere VI 326.
NEAMŢ Mănăstirea I 121-122; 126 v; 135; 140; 227; 229; 240; 262; II 117; 158; 249; 303; 405; III 151; 209-210; IV 8p; 141; 210-211; 214; 218; 222; 235; zona de protecţie 237; 239; 243;256; 262; V 26-28; 70; 166; VI 53; 151; 178; 182; 222-223; 234-235; 315; VII 110; 138-139; 223; 252; lucrări pictură schit Vovidenia VIII 224; 229-230.
NEGOEŞTI Biserica IV 205.
NEGREŞTI Biserica de lemn III 95.
NEGRI Biserica, lucrări pictură V 7.
NEUDORF Castelul III 274.
NIŢULEŞTI Demolarea bisericilor de lemn Sf. Îngeri şi Sf. Nicolae Harbabei I 204; II 387.
NOVACI-POPEŞTI Biserica II 233.
NOVIODONUM Vezi Isaccea.

O

OCNA MUREŞ Vezi Uioara
OCNA SIBIULUI Biserica Naşterea Sf. Ioan propunere clasare III 55.
OCNELE MARI Casa Florea Niculescu str. V. Roaită nr. 38 clasare II 119.
OGLINZI Biserica de lemn. Nu se aprobă mutarea I 251; II 67; 73; 157-158.
OGRETIN Biserica de lemn III 212.
OLĂNEŞTI Biserica de lemn adusă de la Florica II 223; 267; lucrări pictură IV 33; 160-161; V 122.
Casa de odihnă, propunere clasare III 112.
Schit Bood I 46; 65.
OLTENI Biserica veche VIII 27.
ORADEA Biserica episcopală, construirea unei clădiri de întruniri I 255.
Cetatea V 55; 96-97.
Palatul episcopal romano-catolic (baroc) IV 116-117; VII 213-215.
ORAVIŢA Teatrul, clasare IV 65; 66.
OSTROV (Vâlcea) Biserica II 183.
OSTROV (Olt) Biserica II 185.
OŢEŞTII DE SUS Biserica pictură I 295; II 265.

P

PĂDUROIU Biserica Sf. Nicolae şi Cuv. Paraschiva Lucrări de pictură II 265; 320.
PASĂREA Mănăstirea II 144; 283; 289-290; III 31; 110;
lucrări III 200; VIII 241.
PAŞCANI Biserica Sf-ţii Voievozi III 90.
PĂTRĂŞCANI Biserica Adormirea Maicii Domnului II 200.
PĂTRĂUŢI Biserica III 147.
PĂTRUNSA Vezi Bărbăteşti.
PĂULEASA Biserica IV 258.
PETREŞTI (Argeş) Biserica. Lucrări pictură I 253; 342.
PETREŞTI (Bacău) Biserica Sf-ţii Voievozi I 207.
PIATRA NEAMŢ Curtea Domnească IV 118; 192; 225; 265.
Spitalul. Dezafectarea cupolei I 208.
Schit Cozla. Clasare II 383.
Turnul Clopotniţă I 299; 303; II 55; III 43.
PIETRARI BÂRLOG Ruine, casă veche sec. XVIII. I 294.
PÂNGĂRAŢI Mănăstirea amenajări I 16-18.
PIPIRIG Biserica zona de protecţie III 172.
PÂRÂUL NEGRu (Dorohoi) Biserica I 251.
PIŞCANII DE JOS (Argeş) Biserica II 255.
PITEŞTI Biserica Sf. Gheorghe II 254; 201; VII 37; 58-62; 113-114; 118; 121-123; VIII 105; 108; 198.
Schit Trivale III 31.
Biserica Sf. Nicolae, declasare VI 360.
PITIG (Oltenia) Biserica II 10.
PLĂTĂREŞTI Mănăstirea IV 22; 196; V 111.
PLĂVICENI (Turnu Măgurele) Biserica IV 134; 205.
PLOIEŞTI Biserica Sf. Apostoli I 940; III 195; 257; 396.
Casa Dobrescu 94; III 159; 195; 216.
Casa Prodan I 94 v; 346.
Monumentul Vânătorului II 46.
Biserica Sf. Gheorghe Vechi II 295; VI 338.
Palatul Culturii III 50; 62; 66
Tribunalul - Vezi Palatul Culturii.
Biserica Sf. Gheorghe III 159; 195.

http://patrimoniu.gov.ro

Biserica Bereasca III 257.
Biserica Buna Vestire III 258.
Biserica Sf-ţii Voievozi IV 207; V 40.
Biserica Sf. Nicolae Vechi V 187; VI 127.
PLOIEŞTIŞORI Biserica Sf. Visarion I 94; II 44-45; 74; III 195.
PLOPIŞ Biserica lemn VI 276.
POIANA (Ialomiţa) Biserica Sf. Nicolae pictură II 200.
POIANA MĂRULUI Mănăstirea V 154.
POIENARII Cetatea VIII 59-61.
POIENILE GLODULUI Biserica lemn VI 340.
POLOVRAGI Mănăstirea I 246; IV 166-167; zona de protecţie V 45.
POPEŞTI Biserica Sf. Treime II 233.
PORCENI Biserica de lemn III 241; 293; IV 52.
POŞAGA DE JOS Biserica de lemn strămutare II 174.
POTLOGI Palat I 337; II 120; 126; 128-129; II 174-175; 217-218; 318; 372; 402; III 3-5; 7-9; 14; 210-211; 268-269; IV 90; V 48; 61; 75; VI 12; 30; 33; 50; VII 159; 162; 265; 278.
PREDEAL Mănăstirea IV 200.
PREJMER Cetatea VI 194; 237-238; 265-267; VII 1-2; 141; 148-149; 275-278; 284-291.
PRIBEŞTI Biserica, clasare III 92.
Casa veche I 29; I 33-34; III 2-3; VI 50-51; VII 4.
PRISLOP Mănăstirea I 142; 147 v-148; II 32-33; 37; 387; III 18-19; 32; zona de protecţie III 192.
PROBOTA Mănăstirea III 219; IV 20-22.
PROIENI Biserica clasare III 59; VIII 27.
PUCHENI-MOŞNENI Biserica II 284; III 232.
PUTNA Mănăstirea I 129v-130; 135; 139; III 141; 278; IV 68-69; VII 11; 44-45; 76; 136-137; 189-190; 250; 188-190; 194.

R

RĂCHITOASA Biserica Adormirea Maicii Domnului, lucrări pictură V 7.
RACOŞUL DE JOS Castelul VII 297-299.
RĂDĂCINEŞTI Vezi Lărgăşeni.
RĂDĂUŢI Biserica Bogdan Vodă I 315; III 354; 296.
Casa parohială, propunere clasare II 191.
RĂDEANA Biserica Sf. Voievozi I 208; IV 17-18; 173; 181; 186; VI 184.
RĂPCIUNI Biserica lemn (vezi şi Bucureşti Muzeul Satului) V 165; VI 56; 66; 80; 121; 147; 162-163.
Schitul Ceahlău V 3-4.
RARĂU Schitul I 143; 249; V 15.
RASOVA Biserica de lemn VIII 267.
RĂZBOIENI Mănăstirea II 395; III 88; 155.
REBEGEŞTI-CREŢULEŞTI Biserica III 245.
RECEA CÂNDEŞTI Biserica pridvor nou II 76; 382.
REGHIN Biserica evanghelică III 268; 292; IV 213.
REMETEA CHIOARULUI Biserica de lemn VI 276.
RÂMNICUL VÂLCEA Biserica Buna Vestire II 171
Biserica Sf. Dumitru V 185
Biserica Sf. Gheorghe II 191.
Biserica Sf. Ioan Botezătorul, lucrări pictură 251; 341.
Biserica Toţi Sfinţii II 389; zona protecţie V 11; 75.
Biserica Sf. Voievozi (Cetăţuia) II 194-195; pictură II 277.
Casa Anton Pan II 304; zona protecţie VI 117.
Episcopia III 168; V 12; 74.
Bolniţa episcopiei, pictură III 200.
Schitul Inăteşti II 17; 199; III 204; VI 349.
RÂPELE DE SUS Biserica, lucrări pictură III 58.
RÂŞCA Mănăstirea VI 177; VIII 61-62.
RÂŞNOV Cetate II 63-64; 386; III 178; 269; zona de protecţie V 81; VI 229-331.
ROBEŞTI Biserica VIII 27.
ROMAN Biserica Sf. Nicolae II 296.
Catedrala Episcopală II 285; III 26-28; 159; lucrări pictură 236.
Clopotniţa bisericii Precista Mare, clasare III 96.
Spitalul Militar III 46.
ROGOZ Biserica de lemn VI 263.
ROŞIORII DE VEDE Biserica Sf. Spiridon (Sf-ţii Apostoli) IV 10.
ROZNOV Hanul VII 187; VIII 245.
RUCĂR Cetatea Dealul Sasului, clasare II 159.
RUGINOASA Biserica, restaurare II 80; III 173; V 120.
Hanul, restaurare I 319; II 202.
Palatul VI 207-208; VII 43-44; 76; VIII 233; 237.
RUPEA Cetatea II 337; 381; 390; III 265-266.
RUŞI Biserica evanghelică III 183.

S

SĂCĂDATE Biserica VIII 266.
SĂCELE Biserica Sf. Nicolae - Cernatu, Lucrări pictură V 8.
SADU (Gorj) Vezi Băleşti Gorj.
SADU (Sibiu) Biserica Adormirea Maicii Domnului, lucrări pictură V 6.
SĂRĂCINEŞTI Mănăstirea IV 167-168.
SARMIZEGETUSA Oraşul roman VI 350; 383; VII 131-132.
SĂSĂUŞI Biserica, lucări pictură I 203.
SASCA MONTANĂ Biserica, lucrări pictură III 298.
SATU MARE Casa Vecsey, Piaţa Libertăţii nr. 19 V 130; 158.
SCĂIOŞI Hanul Roşu VIII 4.
SCĂUIENI Biserica II 298; 309; IV 188.
SCÂNTEIA Biserica Cuvioasa Paraschiva III 168.
SEBEŞ Biserica evanghelică; zona protecţie II 33-34; VI 269-270; 287; 307-308; 319-321; 237; pictură 367; zona protecţie VIII 97.
Casa Zapolya (Muzeul) VI 394-395.
Cetatea II 192; 287-288; VI 400-401; VII 114-116.
SECU Mănăstirea I 315-316; II 305; III 25-26; IV 256; V 37; 94; 119; VIII 66-72; 79-84; 185-186; 191-193; 209-211; 214-215.
SELIŞTAT Biserica evanghelică II 243; IV 9; 12-13.
SIBIEI Cetatea 192-390.
SIBIU Biserica ortodoxă din Iosifin VI 32.
Bloc de locuinţe, str. Cooperaţiei nr. 3, VIII 102; 107.
Catedrala evanghelică II 354; IV 34; 136.
Catedrala ortodoxă IV 154.
Cazarma, str. Dostoievski VI 111.
Cazarma, Piaţa Unirii nr. 4 IV 2-3.
Centrala telefonică VIII 104; 108.
Cetatea II 338; IV 87; VIII 31-33.

http://patrimoniu.gov.ro

Imobil Piaţa 6 Martie nr. 16; IV 245; 252.
Imobil Piaţa 6 Martie nr. 22 IV 275.
Imobil Piaţa 6 Martie nr. 25 IV 273-275.
Muzeul Brukenthal II 161; 323-324; 331; 353; III 160-181; IV 37-39; V 199.
Turnul Sfatului VI 328; 341-342.
SIGHIŞOARA Amplasarea Oficiului PTTR VII 1
Casa I 244.
Cetatea I 54-55; 57-58; II 62; zonă protecţie VI 152-153.
Complex deservire Piaţa 23 August VII 212.
Podul de lemn IV 242; V 12; 18.
SÂBĂTA DE SUS Biserica, lucrări de pictură II 74; 113.
SÂMBOTIN DĂIEŞTI Biserica II 2.
SÂMBUREŞTI Biserica Adormirea Maicii Domnului II 230; lucrări pictură V 8.
SINAIA Castel Peleş I 274; IV 16; 29; 98-100.
Mănăstirea II 221; IV 31.
Schit Ialomicioara refacere II 113; 140.
SÂNCRAI Biserica VI 197.
SÂNPETRU GERMAN Biserica romano-catolică II 179.
SÂNTIMBRU Biserica reformată II 45-46.
SLATINA Mănăstirea II 186; III 236; 278; IV 5-6; 60-61; 88; 141; 200; 233; 266; VI 13-14; 177; 179; 183; 212-214; 258-259; 261; VII 47-48.
SLĂTIOARELE Biserica, lucrări frescă I 247.
SLĂVITEŞTI Biserica Sf. Voievozi nu se aprobă demolarea I 163; 166v; restaurarea II 10-11.
SLIMNIC Cetatea VI 157.
SNAGOV Mănăstirea 94-95; 188; V 59-60; VII 150-151; 165; 185-186.
SOCI Biserica de lemn III 202.
SUCEVIŢA Mănăstirea. Restaurare II 7; 183; 375; III 19; 217; 225; 228; 281; 290; 309; IV 2; 45-47; 75; 88; 152; 218; 135; 145; V 157; 185; VI 22; 245; 256-257; 261; 324; 360; pictură 367; VII 46-47; 138; 158; 172-174; 192-193; 249-250; VIII 73; 76.
SOFRONEŞTI Biserica, lucrări pictură II 96.
SOLCA Casa Coturbaş, str. Lenin 127 (fost 79) VII 136.
Mănăstirea I 158; 160; 295; VI 92; VII 302-304.
SOLONEŢ Biserica II 244.
STRĂJEŞTI Biserica VI 8.
STREHAIA Mănăstirea VI 267-268; 279; VII 124-125; 165; 179.
STREI Biserica VII 299-301.
STRÂMBA Schit III 258; IV 228; VI 97.
SUBPIATRA Biserica de lemn IV 95.
SUCEAVA Biserica catolică VI 23.
Biserica Sf. Dumitru VI 90.
Biserica Sf. Gheorghe II 114; 121.
Biserica Sf. Ioan Botezătorul II 121.
Biserica Mirăuţi VI 92.
Biserica Sf. Nicolae, zona protecţie VIII 231-232; 236-237.
Biserica Sf. Simion II 121.
Biserica Văscrisenia V 106; 129; VI 93.
Casa str. Bălcesu nr. 4 II 114; 121.
Cetatea de vest I 37-39; 49v-5-; 118v; 142; 145-147; 283; III 154.
Cetatea de scaun I 89; 90; 101; 103; 110-113; 115-118; III 153; 342; VII 134; 158.
Hanul Domnesc VII 135; 246.
Mănăstirea Hagigadar II 121.
Mănăstirea Teodoreni-Burdujeni VI 91.
Mănăstirea Zamca I 311; III 73-74.
Statuia Ştefan cel Mare VI 23.

Ş

ŞERBĂNEŞTI Mănăstirea III 190.
ŞIRIA Castelul Bohuş VIII 221.
ŞIMIAN Insula VIII 188; 193.
ŞOMCUTA MARE Cetatea II 143; 186-187.
ŞOIMOŞ Cetatea VII 105-106.
ŞONA Biserica evanghelică II 87-88.
ŞOTÂNGA Biserica IV 206.
Casa "La Tei" V 130.
ŞTEFĂNEŞTI Biserica II 125; 234.
ŞURA MICĂ Biserica Evanghelică III 153.
ŞURDEŞTI Biserica de lemn VI 263.

T

TĂTĂRANI Biserica II 127.
TĂTÂRLAUA Biserica evanghelică II 112; 191.
TATOMIREŞTI Biserica zonă de protecţie V 44; VI 395.
TAZLĂU Biserica III 268; VI 395.
TILECUŞ Biserica de lemn IV 204.
TIMIŞOARA Castelul Huniazilor I 319-320; II 260-261; III 192; IV 171; 193; 196; 240; 243; V 20; 80-81.
Catedrala ortodoxă română, clasare VI 121.
Cazarma Transilvaniei V 196; VI 225-226.
Cetatea - Bastionul VI 22; 36.
Întreprinderea poligrafică, vezi cetatea Palatul Deschan II 117.
Teatrul IV 92-94.
TÂRGOVIŞTE Biserica Sf. Dumitru VI 118.
Biserica Sf. Gheorghe III 120; V 44; VI 7; 19.
Biserica Sf. Ioan Botezătorul II 32; VI 58.
Biserica Sf-ţii Împăraţi I 340; II 48-49; 364.
Biserica Sf. Mihail şi Gavril VI 81.
Biserica Mitropolia Veche III 173-189; 268.
Biserica Stelea I 39; 44; 51v; 63; III 233.
Biserica Sf. Ştefan II 192.
Biserica Târgului IV 148; VI 123.
Biserica Sf. Vineri II 335; VII 50.
Casa veche str. Poet Alexandrescu 38, I 300
Cinematograf, amplasre VIII 266.
Curtea Domnească
Biserica domnească III 227; V 44; VI 196; 348; 365; pictură 367; VII 25-26; 38; 49; pictură 56-57; 146; 166.
Baia turcească I 54; 76; 94 v.
Palatul domnesc I 46; 63; II 26; 126; III 195;
VII 23-25; 39; 50; 146.
Turnul Chindiei I 45; 63; II 91; 109-110; VII 145.
Zonă protecţie I 270; III 138; VIII 95; 99-101
Mănăstirea Dealu I 42-44; 61-63; 186;

http://patrimoniu.gov.ro

193; 338; II 237; 355-356; III 52; 55; 101; 119- 120, 259; IV 161-162; 176; V 73; 78; lucrări pictură V 46; zonă protecţie V 154; VI 36; 63;101; 117; 119; 128-129; 158; lucrări pictură VIII 167-169, 179-184.
Statui, amplasare VIII 118-126.
TÂRGU JIU Biserica Sf. Voievozi III 202.
Casa Bărbulescu V 177. VI 10.
TÂRGU MUREŞ Biblioteca Teleki, zona protecţie VI 147.
Casa Teleki (şcoala medie tehnică) I 324; V 169; VI 72.
Casa Tolnay, str. Bolyai nr. 12 I 158.
Casa Toldolagi V 87.
Cetatea III 237; 244; zonă protecţie IV 72; 159; VI 104; VII 21; 75.
Biserica reformată (din cetate) IV 65-66; 159; V 87.
Mănăstirea Franciscană VII 313.
Palatul Cultural I 313; 323; lucrări pictură VI 23.
TÂRGU NEAMŢ Cetatea Neamţului I 298; 183; II 215; VIII 5-6; 48; 224; VIII 43; 96; 251-252; 267.
Sinagoga III 36; 104-105.
Spitalul III 246.
Şcoala (unde a învăţat Creangă) III 246.
TÂRGU OCNA Biserica Buna Vestire - Răducanu I 132; 136; 174; 176v; 258; lucrări pictură III 58.
TÂRGŞOR Biserica VI 350.
Ruinele VIII 4.
TISMANA Mănăstirea I 307; II 55-56; 114; 175; 183; 192; 374; III 43; 138; 184; 191; 222; IV 189; 263; V 19; VI 119; 143; 157-158.
Lucrări pictură III 234; 236; 239; IV 156; V 7; 23; VI 185-190; 240-241.
TITEŞTI Biserica I 173; 176.
TITIRECIU Biserica II 9-10.
TOARCLA Biserica evanghelică V 49.
TUFA COSTINEI Biserica. Lucrări pictură II 315.
TULCEA Bazarul Sub Coloane VI 9.
Biserica Sf. Nicolae III 163.
TUNARI Biserica, lucări pictură II 164.
TORCINEŞTI Biserica 188-199; 225.
TURDA Biserica reformată Tuirda Veche IV 233; V 14.
Cetatea II,192; zona protecţie V 72-73.
TURNU Mănăstirea VIII 27.
TURNU SEVERIN Castrul Drobeta VIII 57-59.
Termele romane, clasare II 159.

Ţ

ŢIGĂNEŞTI Mănăstirea III 244.
Biserica, lucrări pictură III 270; IV 87-88.

U

UDA Vezi Braniştea.
UIOARA Biserica romanică Ocna Mureş VI 349.
Castelul Teleki, zona de protecţie II 162; 164.
ULIEŞUL DE CÂMPIE Biserica de lemn, demolare I 244.
URLAŢI Casa Bellu II 312; 390; III 125; 195; IV 270; VIII 31.
URLUENI Biserica Adormirea maicii Domnului III 63; VI 104.
URŞANI Biserica, reparaţii II 11; 194; III 190.

V

VĂCĂREŞTI Casele Văcăreştilor VIII 3.
VADUL ŞCHEILOR Biserica Buna Vestire II 239.
VALCHID Biserica fortificată IV 149.
VALEA DANULUI Biserica VI 116.
VALEA MARE Biserica de lemn V 115.
VĂLENI Biserica de lemn IV 204.
VĂLENII DE MUNTE Casa Iorga III 212.
VĂRĂŞTI Biserica III 121-122; lucrări pictură III 240.
VAŢA (Olt) Biserica II 296-197.
VEŞEUD Biserica fortificată VI 133.
VÂRCIOROG Biserica de lemn IV 95.
VIDA CAROJANCA Biserica III 140.
VIEROŞI Mănăstirea IV 111.
VIFORÂTA Mănăstirea II 350; VI 46; 70; 97; 123; 129.
VÂLCELE (Bacău) Biserica de lemn, clasare III 92.
VINGARD Biserica evanghelică II 49-50; 59; 230.
VÂNĂTORi (Teleorman) Biserica VI 7.
VOEVODENII MARI Biserica I 143; 147V-149V.
VORONEŢ Biserica, pictură VI 174-175; 323; pictură 367; VII 45-46; 64; 135-136; 140; 156-158; 175; 251; 190.
VORUMLOC Biserica fortificată V 199.

Z

ZAGAVIA Schitul, clasare II 144.
ZALĂU Imobil, str. 30 Decembrie nr. 2 III 116.
ZAMFIRA Mănăstirea VI 46; 97-98.
ZĂNOAGA Biserica VI 5.
ZĂVOIENI Biserica, clasare III 59.

ARHITECTURA POPULARĂ Problema conservării ei V 192.
BISERICI DE LEMN Mutarea lor. Principii III 293; VI 19
Principii de restaurare VI 341
Starea lor în Transilvania IV 149; 198
CIMITIRE I 167
COMISIA DE AVIZARE Componenţa ei IV 169; VII 108.
Suprapuneri cu Comisia de la Academie VI 84.
COMUNA LUI TRAIAN VI 380-382.
LEGEA MONUMENTELOR ISTORICE I 233; VI 369-379; VII 100.
MONUMENTE ISTORICE Folosinţa lor III 290
Împărţire pe categorii. Criterii II 16; VII 323; VIII 7-11.
Inscripţii marcând restaurarea V 105.
Inventarul monumentelor istorice. Cărţi vechi III 309; IV 6-7.
Inventarierea monumentelor istorice VII 29-30; 32; 35-37.
Lista monumentelor istorice I 58; 76; 78; 86; 92; 97; 100; 102-103; 105-108; 114; 118 v; 159; 160 v; 164; 169; 172; 256; lista Academiei III 128; 135; V 141; VI 303; 337-330.
Liste ale monumentelor istorice,

http://patrimoniu.gov.ro

împărțite pe categorii, II 29-30; 36-37; 41-42; 52-53; 74; 76-77; 80-81; 88; 90; 93-95; 113; 152-154; 150; 170-171; 240-241; 281; 285; 334; 363; 366-368; 372; III 22-23; 47-48; 58-59; 63-64; 96; 107-108; 242; 273; IV 106-107;V 141.
Măsuri P.C.I. la monumentele istorice, Ingnifugarea II 174; IV 110.

PICTURA LA MONUMENTELE ISTORICE, II 364.
- problema pictorilor autorizați IV 51
- protejarea picturilor în Cehoslovacia V 105
- protejare fresce (Voroneț) VI 174-175
- extrageri frescă VI 367; VII 56-57; 93-96;
- conservare frescă VII 98-99.

MONUMENTELE ISTORICE în zona lucrărilor de hidroameliorare a Oltului VII 26; 34-37.

MONUMENTE ISTORICE în zona U.H.E. Porțile de Fier VII 305-309; VIII 133-134; 130-141; 187-188;193-194.

NORMATIVE pentru proiectare și execuție la monumentele istorice I 180, 182; 213; 244; 253; 327; 329; 331; 333;335; II 4; 66; 97-99; 101-102; 119;III 92.

NORMATIVE pentru cercetări arheologice I 204; 206.

PRINCIPII DE RESTAURARE III 46; folosirea de înlocuitori VI 292.

RELAȚII CU STRĂINĂTATEA - Cehoslovacia V 105
Colaborare balcanică în problema monumentelor VI 30
Congresul internațional al arhitecților și tehnicienilor specialiști în monumente istorice de la Paris V 29;34;50
Cursuri UNESCO IV 222
Polonia IV 24-25

SISTEMATIZĂRI CENTRE ISTORICE
Alba Iulia. Cetatea VIII 250; 254-256.
Palatul romanilor VII 119.
Brașov. Centrul VIII 29-31; 176-177; 182
Str.Pavlov, parcelare II 405; III 43
București, Piața Bălcescu IV 174.
Zona Ghica-Tei Plumbuita IV 232
Calea Victoriei VIII 249; 253.
Cluj. Centrul VI 84 152
Str. 23 August VI 152
Focșani VIII 220-221
Iași III 261; Cuartalul Anastase Panu V 192
Sebeș Alba Centru VII 211
Cetate VII 210
Timișoara Cartierul sud-est V 196
Târgoviște V 55; VII 310-313.

ZONE DE PROTECȚIE
Probleme generale II 7, VI 54.

http://patrimoniu.gov.ro

SALONUL INTERNAŢIONAL AL PATRIMONIULUI - CONSERVARE, RESTAURARE, RECONSTITUIRE, Paris 6-9 Aprilie 1995

Sub auspiciile ICOMOS International, Departamentului Patrimoniul Cultural UNESCO, Ministerului Culturii şi Francofoniei, Ministerului Educaţiei Naţionale şi Consiliului Europei, între 6-9 aprilie 1995 s-a organizat cea de-a cincea ediţie a Salonului Internaţional al Patrimoniului.

Găzduit în cea mai nouă aripă a Luvrului - Carrousel, această manifestare a reunit pe toţi cei care contribuie la conservarea, restaurarea şi cunoaşterea patrimoniului imobil, reprezentând instituţii responsabile de conservarea monumentelor, un număr important de restauratori şi antreprenori particulari. Standurile Salonului au oferit cu generozitate materiale informative şi documentare (Standul ICOMOS), prospecte şi demonstraţii video sau foto privind tehnici şi practici de restaurare a pietrei, vitraliilor, a diferitelor obiecte de artă, şi chiar materiale de construcţie, produse artizanale după "reţete" tradiţionale.

Vizitat de un public foarte numeros, dornic să cunoască amănunte privind specificitatea meseriilor artistice şi a metodelor de restaurare a monumentelor, Salonul a constituit un excelent prilej de întâlnire a restauratorilor, nu numai cu reprezentanţi ai unor instituţii publice, administrative şi culturale, ci şi cu marele public.

Eficienţa Salonului a fost sporită prin: organizarea unor mese rotunde în jurul temei "Salvarea şi valorificarea patrimoniului", acţiuni educative, culturale şi turistice, Ziua destinată celor tineri, Atelierul pedagogic şi a colocviilor: "Patrimoniul şi marile distrugeri determinate de conflictele armate şi catastrofele naturale" şi "Formarea meseriilor de artă şi conservarea - restaurarea".

Intervenţiile participanţilor la primul colocviu s-au concentrat asupra următoarelor probleme:

"Există o organizaţie pe plan naţional şi local ce poate salva patrimoniul, de marile catastrofe ?

Care sunt măsurile internaţionale în favoarea patrimoniului şi cum se aplică acestea în caz de conflicte armate sau catastrofe naturale ?"

Cadrul juridic al problemelor a fost prezentat de Etienne Clement, Diviziunea patrimoniu fizic UNESCO, iar prezentarea generală a aparţinut dlui Jean Louis Luxen, secretar general ICOMOS International, Dl. Christian Dupavillon, director al Patrimonului în Ministerul Culturii constata că atât crizele armate cât şi cele politice interne fac aproape imposibilă intervenţia organismelor internaţionale şi chiar a celor naţionale, în plus mijloacele materiale interne nu mai pot fi disponibilizate pentru salvarea monumentelor. În caz de conflicte armate, adesea monumentele devin ţinta unor atacuri tocmai pentru că sunt expresia specifică a civilizaţiei unui popor. Alteori, un patrimoniu de valoare mondială nu mai reprezintă interes pentru actuala populaţie a zonei întrucât nu se înscrie în propria tradiţie religioasă şi culturală.

În partea a doua a colocviului au fost prezentate studii de caz şi s-a analizat activitatea şi eficienţa unor asociaţii benevole "Patrimoine sans frontiers", "Europa nostra" în sensibilizarea marelui public şi a tinerilor (Jeunesse et Patrimoine).

Publicul larg a participat mai puţin la dezbaterile colocviilor, dar înaltul patronaj ICOMOS şi nivelul profesional şi chiar ştiinţific al materialelor informative şi promoţionale au situat acest eveniment nu numai sub semnul preocupării pentru păstrarea patrimoniului cultural ci şi sub semnul unei responsabilităţi comune a specialiştilor şi a marelui public faţă de moştenirea culturală a trecutului.

CORINA POPA

http://patrimoniu.gov.ro

Aflate la a 25-a ediţie, cursurile organizate de către Comisia Naţională Ungară pentru Protecţia Monumentelor Istorice şi Asociaţia Bugat Pál din Eger au avut ca tematică "Cetăţi şi fortificaţii".

Organizate anual, cursurile acestei Universităţi au abordat diferite aspecte privind teoria şi practica protecţiei şi reabilitării monumentelor - de la monumente şi centre istorice până la protecţia monumentelor populare; stiluri şi perioade; problematici şi metodologii specifice noi.

Organizatorii au urmărit informarea participanţilor la cursuri asupra problematicii specifice şi găsirea unor răspunsuri pentru cei care cercetează, restaurează sau utilizează monumentele istorice.

În decursul anilor, cursurile au fost frecventate de participanţi din diferite ţări, direct implicaţi sau cu afinităţi pentru acest domeniu de activitate.

Lectorii au fost specialişti de seamă din ţară şi din străinătate.

Cursurile Universităţii de vară din 1995 au abordat o categorie de monumente istorice, pe cât de spectaculoase pe atât de dificile datorită vechimii, dimensiunilor, complexităţii şi a căror consolidare, conservare şi punere în valoare ridică serioase probleme de ordin tehnic, financiar şi managerial.

Structura cursurilor a urmărit informarea auditoriului asupra problemelor specifice domeniului abordat în 1995, cu exemplificări şi discuţii pe baza unor cercetări, restaurări, revitalizări recent efectuate, atât în Ungaria, cât şi în ţările de unde proveneau lectorii. Expunerile au fost dublate de discuţii purtate la faţa locului: cetăţi, castele, fortificaţii aflate în zonă (nord-estul Ungariei).

Organizatorii s-au străduit pe de o parte să asigure un înalt nivel profesional şi ştiinţific şi pe de altă parte să imprime manifestărilor un caracter festiv.

Astfel a fost asigurat cadrul ambiental adecvat tematicii: castelul de la Motte din Noszvaj, un ansamblu de arhitectură barocă extins şi dotat modern.

Caracterul festiv, a fost conferit prin participarea dr. Ferenc Baja, ministrul protecţiei mediului şi dezvoltării teritoriului; arh. Andráş Roman, preşedintele ICOMOS Ungaria şi vicepreşedinte al ICOMOS; arh. Tamás Feredy, preşedintele Comisiei Naţionale Ungare pentru Protecţia Monumentelor Istorice şi, prin primirea cursanţilor într-un cadru adecvat la Primăria din Eger.

În incinta Comisiei Naţionale Ungare a fost amenajată o expoziţie (cu caracter itinerant şi care fusese prezentată în mai multe capitale europene) destinată castelelor ungare din secolele XII-XIX - planuri, fotografii, machete ale unor monumente conservate şi reabilitate.

În toată perioada (având experienţa celor 24 ediţii anterioare) organizatorii au fost preocupaţi de buna reuşită a acţiunii, pentru ca oaspeţii străini să plece cu cele mai bune impresii asupra nivelului cursului, seriozităţii şi ospitalităţii gazdelor.

La cursurile care s-au desfăşurat între 3 şi 11 iulie 1995, au participat cca 80 de persoane din ţara gazdă, România, Italia, Slovacia, Finlanda, Slovenia, Croaţia, Ucraina, Germania şi Austria.

Din România (cu cei mai mulţi participanţi după ţara gazdă) au participat şi specialişti ai Centrului de Proiectare pentru Patrimoniul Cultural Naţional: arh. Sanda Ignat, arh. Jozsef Kovács, ing. Ana Maria Biro, ing. George Păunescu, arh. Marina Iliescu şi arh. Liviu Brătuleanu; ultimii doi au ţinut câte o comunicare despre reşedinţele fortificate din Transilvania, respectiv din Ţara Românească, Apreciem ca oportune aceste intervenţii deoarece, trebuie să recunoaştem, informaţiile despre România sunt (chiar la nivelul unor persoane care activează în domeniu), deosebit de restrânse şi unilaterale. Această apreciere a fost confirmată de interesul stârnit auditoriului de monumentele de arhitectură civilă (rezidenţiale), prezentate de cei doi arhitecţi români şi de existenţa cărora luaseră cunoştinţă în acel moment.

După cum am amintit anterior, prelegerile şi discuţiile privind aspectele ştiinţifice, tehnice şi practice au fost continuate prin cunoaşterea nemijlocită a unor monumente asupra cărora se iniţiaseră în ultimii ani lucrări de conservare şi punere în valoare; castelele de la Sárospatak, Szerenes, Kisnána; cetăţile Eger, Salgo, Fulek (Filakvo-Slovacia), Diasgyòr (şi în afara programului Visográd).

. Trecem peste aspectele ridicate de consolidare, conservare şi restaurare - în general întâlnite ca problematică şi în România şi cam de aceeaşi anvergură, funcţie de evoluţia conceptuală şi tehnică din ultimul secol. Am remarcat, (aceasta pornind de la condiţiile geo-climatice diferite din România), o mai mică atenţie acordată măsurilor antiseismice la faza de proiectare, execuţie, postutilizare, în ţările celorlaltor participanţi la cursurile de Eger.

Ne vom opri, asupra unui aspect, care în ultimii ani începe să fie din ce în ce mai serios abordat de către factorii de decizie, specialiştii, utilizatorii patrimoniului construit: conceptul privind postutilizarea şi conservarea integrată a fondului construit în valoare de patrimoniu.

Un bun exemplu considerăm a fi chiar sediul ales pentru desfăşurarea cursurilor Universităţii de vară pentru monumente istorice: un castel baroc din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1774-1785). Castelul propriu-zis, anexele acestuia, parcul, au fost conservate fiind vizitabile şi locuibile, dar pentru o bună desfăşurare a unor activităţi culturale compatibile monumentului şi sitului au fost făcute extinderi adaptate cerinţelor moderne. Astfel castelul din Noszvay nu este o simplă piesă de muzeu, ci o instituţie publi-că în care se desfăşoară aproape în tot cursul anului diverse activităţi: cursuri, expoziţii, simpozioane, concerte, loc de recreare folosind calităţile ambientului şi confortul modern, creat pentru punerea în valoare a monumentului istoric.

Un alt caz, din categoria obiectivelor aflate în programul de vizitare a fost castelul de la Szecrencs (1558-1643), castel renascentist ale cărui clădiri anexe amenajate pe latura sudică a liniei de fortificaţii au fost reamenajate cu destinaţie hotelieră.

Păstrând structura originară, anexele au fost reamenajate într-o arhitectură modernă-funcţiuni,

http://patrimoniu.gov.ro

finisaje, mobiliere, dotări, astfel încât ansamblul reprezintă o bună exemplificare de reabilitare şi de punere în valoare a unui ansamblu rezidenţial fortificat.

Nu putem încheia aprecierile privind posibilităţile de revitalizare şi de punere în valoare a unui monument istoric care şi-a pierdut utilizarea iniţială, fără a aminti ansamblul de arhitectură de la Sárospotak.

Având ca nucleu un castel pe plan patrulater, încununat de un donjon, sistemul de fortificaţii ocupă câteva zeci de mii de mp, castelul împreună cu amenajările defensive şi construcţiile anexe cuprinde o succesiune de stiluri istorice de la renaştere până la amenajări de factură romantică-istoricistă (1534-1542 şi 1825).

În acest cadru arhitectural constituit în mai multe sute de ani, în ultimele decenii au fost construite clădiri noi, inserţii moderne, unele precum cele realizate de arh. Imre Mokovocz purtând amprenta unor curente de avangardă (arhitectura organică). Este un exemplu în acest caz de conservare a cadrului istoric construit şi de implant al unei noi arhitecturi (e drept de foarte bună calitate) care departe de a degrada un sit istoric, îl îmbogăţeşte la nivelul ambientului, al dotărilor şi al creşterii confortului urban, Este un exemplu de integrare a unui monument istoric care şi-a pierdut de mult funcţiunea (utilitatea iniţială) într-un cadru urban valoros.

Confruntarea cu probleme similare a ţărilor vecine, situate deci într-un context geo-politic asemănător României nu poate fi decât benefică, putând fi o verificare a unor concepţii proprii aplicabile condiţiilor specifice nouă.

arh. LIVIU BRĂTULEANU

ZIUA "PORŢILOR DESCHISE" - SEPTEMBRIE 1995

Începând din 1990, România s-a alăturat ţărilor care, sub auspiciile Consiliului Europei, îşi sărbătoresc patrimoniul arhitectural şi arheologic, stabilind o punte între trecut, prezent şi viitor.

Concepută în această idee, sub deviza "un viitor pentru patrimoniul nostru", manifestarea din acest an a fost găzduită de Palatul Mogoşoaia - ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu - ce păstrează marca marelui arhitect G.M.Cantacuzino, a cărui restaurare a dat Palatului actuala înfăţişare.

Importanţa acestei manifestări se datorează şi posibilităţii pe care o oferă publicului românesc ţinut atâţia ani departe de valorile autentice ale culturii şi civilizaţiei noastre - de a avea acces gratuit în monumente istorice de cea mai mare importanţă şi de a participa la manifestări culturale de ţinută.

Expoziţia "Sinteză românească" prezintă în sălile palatului brâncovenesc, colecţia Liana şi Dan Nasta, colecţie de artă medievală de o valoare inestimabilă, cuprinzând preţioase covoare, piese de mobilier şi tablouri.

Notăm prezenţa d-lor Viorel Mărginean - ministrul Culturii, Cristian Moisescu - directorul Direcţiei Generale a Patrimoniului Cultural din Ministerul Culturii, Dan Nasta şi a d-nei Doina Mândru, reprezentanta Muzeului de Artă, care şi-au exprimat gândurile şi legătura cu această manifestare, precum şi a unor personalităţi ale culturii şi artei româneşti cunoscute pentru activitatea lor în salvarea şi recunoaşterea valorilor patrimoniului nostru cultural. Manifestarea din acest an de la Palatul Mogoşoaia atrage încă o dată atenţia asupra valorii şi importanţei pe care patrimoniul nostru le are în cadrul civilizaţiei europene.

arh. CRISTINA IONESCU

http://patrimoniu.gov.ro

Între 3-5 noiembrie 1995, a avut loc la Sibiu simpozionul româno-german Conexiuni culturale. Arta transilvană în contextul artei europene", organizat de Muzeul Brukenthal în colaborare cu Consiliul Cultural Săsesc din Gundelsheim/Neckar.

Lucrările au avut loc pe trei secţiuni:

Secţiunea I - Inventarierea patrimoniului cultural.

Moderatori: prof.dr. Corina Popa, dr. Christoph Machat, dr. Marius Porumb

Secţiunea a II-a - Conservarea şi restaurarea patrimoniului.

Moderatori: dr. Alexandru Avram, dr. Hermann Fabini, dr. Ioan Opriş

Secţiunea a III-a - Istoria artei.

Moderatori: dr. Viorica Guy Marica, Amelia Pavel

În timp ce secţiunea I a prezentat în exclusivitate rezultatele proiectului de inventariere a localităţilor din zona de colonizare săsească, secţiunea a II-a, pe lângă aspecte legate de acelaşi proiect (metodologii, problematica releveelor de biserici - de exemplu, Rodbav, Hărman, Hosman), a cuprins şi lucrări privind preocupările de evidenţă şi protecţie a monumentelor din Transilvania în trecut şi astăzi, ca şi probleme legate de cercetări etnografice, reglementări de construcţii în trecut etc.

Secţiunea a III-a a avut lucrările cele mai diverse, întinzându-se din punct de vedere cronologic din secolul XI (Suzana Heitel - *Noi date referitoare la fostele mănăstiri şi biserici de la Cenad din secolele XI-XIII*) până în secolul XX (Amelia Pavel - *Figura umană în arta germanilor din România în secolele XIX-XX şi arta europeană. Tendinţe, caractere simptome*), iar în spaţiu din Ţara Românească (Tereza Sinigalia - *Elemente transilvănene în ornamentica brâncovenească*) până în Slovacia (Cristian Brăcăcescu - *Biserici ale coloniştilor germani în Slovacia*).

În cadrul deschiderii oficiale, care a avut loc sâmbătă 4 noiembrie, au rostit cuvinte de salut dl. Matthias Buth din partea guvernului federal german, ca şi reprezentanţi ai prefecturii judeţului Sibiu, ai Ministerului Culturii din România, ai Inspectoratului pentru Cultură Sibiu, ai Forumului Democrat al Germanilor din România etc., iar în plen domnii dr. Marius Porumb şi dr. Christoph Machat au susţinut lucrările *Conservarea patrimoniului prin preluare şi revitalizare*, respectiv *Rezultatele programului de inventariere a patrimoniului cultural din zonele de locuire germană din România*.

În cadrul şedinţei în plen au fost lansate volumele *Denkmäler in Rumänien, Monuments en Roumanie*, prezentând propunerile româneşti pentru lista Patrimoniului Mondial (ediţie publicată în seria de "Caiete" ale Comitetului Naţional German ICOMOS) şi *Denkmaltopographie Siebenbürgen, Kreis Kronstadt, Topografia monumentelor din Transilvania, judeţul Braşov*, 3,3 cuprinzând rezultatele inventarierii clădirilor cu valoare de monument din 10 localităţi din cele 241 care au făcut obiectul proiectului comun româno-german de inventariere a monumen-telor din zona de colonizare săsească.

În ziua de 5 noiembrie a avut loc o excursie documentară pe traseul Cristian, Sibiel, Câlnic, Sebeş.

ADRIANA STROE

http://patrimoniu.gov.ro

În perioada 10-12 noiembrie 1995, sub auspiciile Ministerului Culturii din România şi a Consiliului Europei, s-a desfăşurat la Bucureşti, Atelierul European "Patrimoniul arhitectural în zone seismice".

Organizatorul acestei manifestări ştiinţifice a fost Direcţia Monumentelor Istorice, sponsori fiind firmele Aedificia Carpaţi S.A. şi Ghiulbenghian-Construct, din Bucureşti.

De notat participarea a numeroase persoane din partea executivului, ingineri constructori, arhitecţi, specialişti în fizica pământului, antreprenori, membri ai Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice, precum şi reprezentanţi ai Consiliului Europei.

Atelierul european şi-a dovedit actualitatea: oportunitatea unei asemeni manifestări ştiinţifice rezidă din:

- necesitatea analizării drumului parcurs în domeniul consolidării patrimoniului arhitectural de către specialiştii români
- necesitatea confruntării opiniilor privind modalitatea de abordare teoretică şi aplicativă
- necesitatea raportării la conceptele şi reglementările internaţionale precum şi la practica colegilor specialişti din alte ţări.

O asemenea tematică răspunde unor necesităţi stringente, deoarece în întreaga sa evoluţie istorică arhitectura românească s-a dezvoltat sub semnul unor permanente mişcări telurice - avem în vedere zecile de seisme înregistrate în ultimele secole în Principatele române. Deşi aflaţi într-o zonă în care seismele au avut un caracter endemic, constructorii din Principate au găsit mijloace tehnice de adaptare a cerinţelor funcţionale la condiţiile terenului, pentru realizări structurale remarcabile, perfect adaptate, precum turlele bisericilor moldoveneşti sau bolţile cuhniilor mănăstireşti din Ţara Românească.

Astfel explicăm participarea în afară de invitaţii oficiali, şi a numeroase alte persoane interesate, pe de o parte, de noutăţile tehnice şi tehnologice în domeniul consolidării structurilor, de comportarea în timp şi, pe de alta, de implicaţiile asupra altor componente ale monumentelor istorice (arhitecturale, componente artistice, instalaţii).

În cele trei zile de desfăşurare a Atelierului european se poate distinge următoarea structurare tematică:

- informare asupra caracteristicilor geomorfologice (tectonice) a teritoriului românesc, caracteristicilor seismelor (epicentre, periodicitate, zonare seismică, afectele produse)
- principii de consolidare-conservare, aplicarea în practică a protecţiei, restaurării, reabilitării patrimoniului arhitectural
- studii de caz - prezentarea unor cercetări, proiecte, realizări ale specialiştilor români şi străini
- vizitarea unor monumente istorice din Bucureşti
- discuţii privind soluţiile de principiu pentru consolidarea clădirilor vechi.

În ceea ce priveşte principiile de consolidare a structurilor vechi se cuvine a specifica că există o anumită reticenţă a persoanelor care lucrează în domeniul patrimoniului (arhitectură; componente artistice) privind oportunitatea folosirii betonului armat. S-au conturat, şi de această dată, două puncte de vedere diferite:

- intervenţie radicală prin care noua structură preia eforturile (sarcinile) date de seisme (cadre din b.a., dale, suprabetonări, cămăşueli ş.a.)
- folosirea unor elemente uşoare, elastice care să compenseze pierderea echilibrului static a structurii - soluţie reversibilă, cu minim de spargeri, fără procese umede.

Adepţi ai soluţiei uşoare, bineînţeles mai puţin traumatizată (decât în cadrul consolidării cu beton armat), au fost structuriştii care proveneau din zone geografice unde aceştia nu sunt confruntaţi cu efectele mişcărilor seismice şi o parte a persoanelor cu alte specializări (preocupări de altă natură). Considerăm că o asemenea abordare este determinată mai puţin de disponibilităţile tehnologice cât de condiţiile de teren şi climatice.

Considerăm de asemenea, pe de altă parte, că în zona carpatică, există deja o bogată experienţă, o tradiţie, posibilitatea verificării ipotezelor de lucru, a comportării postconsolidare. Au fost făcute numeroase consolidări ţinând cont de condiţiile geologice, natura materialelor puse în operă, programele de arhitectură. Au fost elaborate tehnologii noi şi reţete speciale încât termenul de "beton" este impropriu.

Rezultatele bune au fost confirmate după examinări (în urma seismelor din 1986 şi 1990) ale comportării construcţiilor.

În urma discuţiilor profesionale, a reieşit că există disponibilitate pentru soluţii flexibile adaptabile de la caz la caz în funcţie de gradul de avariere, structură, condiţiile de teren, valoarea elementelor decorative ş.a.

Proiectele prezentate cu acest prilej - Biserica protestantă din Sighişoara şi Biserica Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş - confirmă cele afirmate mai sus.

Revenind la biserica Sf. Nicolae, monument de primă mărime aflat în mare pericol, soluţia adoptată reprezintă un model de adecvare a măsurilor de consolidare a structurii clădirii printr-un ansamblu simplu de tiranţi şi elemente din beton.

Apreciem ca deosebit de utilă o reeditare a "Atelierului european pentru patrimoniul arhitectural în zone seismice", utilă tuturor celor care sunt angrenaţi în lucrări de conservare şi reabilitate.

Pentru o mai bună desfăşurare a unei asemenea manifestări ştiinţifice considerăm că va trebui pornit cu următoarele acţiuni:

- o largă participare a specialiştilor străini (consacraţi sau în formare)
- o informare asupra condiţiilor specifice geoclimatice şi arhitecturale proprii teritoriului României
- o informare iniţială privind experienţa românească pentru a se cunoaşte nivelul de abordare a problemelor în cadrul Atelierului european
- o mai largă participare românească cu exemplificări (studii de caz) şi ţinând seama de marea diversitate (categorii) de monumente româneşti.

Toate acestea ar contribui pe de o parte la o mai bună cunoaştere a propriilor realizări şi pe de altă parte la recunoaşterea şcolii româneşti de restaurare.

LIVIU BRĂTULEANU

http://patrimoniu.gov.ro

TOPOGRAFIA MONUMENTELOR DIN TRANSILVANIA

La 4 noiembrie 1995, în cadrul simpozionului româno-german "Conexiuni culturale - Arta transilvăneană în contextul artei europene", organizat la Sibiu de Muzeul Brukenthal în colaborare cu Consiliul Cultural Săsesc din Gundelsheim Neckar, a fost lansat primul volum din seria "Topografia monumentelor din Transilvania"*.

Rezultat al unui proiect de colaborare între Comitetul Naţional German ICOMOS, Comitetul Naţional Român ICOMOS şi defuncta DMASI (proiect inclus în acordul cultural dintre cele două ţări), volumul prezintă rezultatele inventarierii exhaustive a clădirilor cu valoare de monument istoric dintr-un număr de 10 localităţi, din cele 241 ce au făcut obiectul proiectului.

Precedată de o "*Prefaţă*" şi "*Consideraţii*" asupra metodologiei folosite**, lucrarea cuprinde o introducere în istoria Transilvaniei, cu accent asupra aşezării şi istoriei saşilor, urmată de prezentarea clădirilor cu valoare de monument istoric ce au fost inventariate în cele 10 localităţi. În cadrul fiecărei localităţi, clădirile sunt grupate conform funcţiunilor: clădiri de folosinţă publică (biserici, şcoli, primării, case parohiale etc.), clădiri cu destinaţie specială (mori, grajduri comunale, spaţii comerciale, bănci etc.) şi gospodării ţărăneşti. Descrierea fiecărei clădiri este versiunea prescurtată a fişei analitice de evidenţă întocmită în cadrul proiectului, prezentările fiind precedate de versiunea prescurtată a fişei de localitate - element modern propus de metodologia folosită -, care înfăţişează cadrul geografic şi istoric al localităţii, modul în care au influenţat dezvoltarea ei, ca şi unele caracteristici ale acesteia (de exemplu, analiza reţelei stradale, a modului de organizare al gospodăriilor, a tipurilor de construcţie din localitate).

În afară de biserici, cunoscute şi deja înscrise în listele de monumente istorice ale României (unele fiind chiar propuse pentru lista Patrimoniului Mondial), volumul prezintă un număr de circa 1000 de clădiri cu vechime cuprinsă între mijlocul secolului XVIII şi începutul secolului XX, dintre care cea mai mare parte aparţin aşa-numitei "arhitecturi vernaculare", tipice pentru zonă şi contribuind la definirea peisajului cultural specific, important din punct de vedere etnografic, al istoriei localităţii şi al zonei, al istoriei sociale etc. Deşi conform înţelegerii iniţiale inventarierea efectuată în cadrul acestui proiect nu are consecinţe juridice asupra clădirilor analizate, adică nu le conferă acestora statutul de monument istoric, sperăm ca datorită calităţilor mai sus enumerate ele să se constituie ca propuneri pentru îmbogăţirea Listei Monumentelor Istorice din România.

ADRIANA STROE

* *Denkmaltopographie Siebenbürgen, Kreis Kronstadt, Topografia monumentelor din Transilvania, Judeţul Braşov* (3.3.), editat de Cristoph Machat, Wort und Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1995, Editura Thausib, Sibiu, 1995 (Seria "Kulturdenkmäler Siebenbürgens", vol. 4, editat de Christoph Machat în numele Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde e. V. Heidelberg).

** În cadrul proiectului a fost folosită, pentru inventarierea localităţilor, o nouă metodă - cea topografică - ce integrează istoricitatea obiectului analizat în textura istoriei localităţii/zonei căreia îi aparţine, spre deosebire de vechea metodă monografică, elitistă a monumentului analizat izolat, folosită uneori în România; noua metodă este uzitată de circa 10 ani pentru inventarierea monumentelor în întreaga Europă occidentală.

EXPOZIŢIA "GALAŢII ÎN IMAGINI DE EPOCĂ"

La 27 iulie 1995 s-a vernisat, la Muzeul de Istorie Galaţi, expoziţia "GALAŢII ÎN IMAGINI DE EPOCĂ", peste 160 de cărţi poştale ilustrate oferite cu o deosebită amabilitate de domnul Ştefan Andronache din Tecuci, deţinătorul uneia dintre cele mai valoroase şi sistematice colecţii de acest gen din ţară.

Folosind cartea poştală ilustrată cu planul oraşului la începutul secolului al XX-lea şi harta din anul 1926, vizitatorul poate să se plimbe imaginar pe câteva trasee din oraşul Galaţi, aşa cum arăta el în perioada 1900-1940.

Piaţa Regală, zona ultracentrală a oraşului, este prezentată în aproape 20 de ilustrate, care evidenţiază, din diverse unghiuri statuia lui Costache Negri, clădirile care închid piaţa şi o reţea de străzi ce pornesc din acest punct.

Într-o vitrină următoare sunt prezentate cochetele hoteluri gălăţene, iar în alta parcurile oraşului, cu accent deosebit pe Parcul municipal, o frumoasă amenajare peisagistică de la începutul secolului, în care la loc de cinste stăteau statuile lui Mihai Eminescu şi Mihail Kogălniceanu.

O suită de aproximativ 50 de cărţi poştale ilustrate îl poartă pe vizitator pe Strada Domnească, oferindu-i prilejul să admire clădiri frumoase, sedii de instituţii, dar şi reşedinţe familiale, apoi pe străzile Mihai Bravu, Cuza Vodă, Braşoveni, pe la Teatrul Papadopol, pe Strada Mare, ori pe Strada Brăilei.

Stilurile arhitecturale diverse, amenajările peisagistice, iluminatul stradal, mijloacele de transport şi, nu în ultimul rând, vestimentaţia citadinilor încântă privirea şi se constituie, în acelaşi timp, într-o veritabilă sursă de documentare pentru cei interesaţi.

Călătoria se încheie în port, unde peste şaptezeci de cărţi poştale ilustrate oferă imagini de pe Strada Portului, din zona Gării fluviale, a docurilor şi magaziilor, etalându-se privirii felurite nave şi forfoteala lucrătorilor portuari. Pot fi admirate iahtul Comisiei Europene a Dunării, iahtul regal şi familia regală în portul Galaţi, ori diverse nave de război.

Emoţionante şi deosebit de interesante sunt textele scrise pe aceste cărţi poştale. Oameni de diferite categorii sociale îşi transmit mesaje pline de încărcătură sentimentală, dar şi simple informaţii. Cele mai multe sunt scrise în limba română, dar şi în limbile franceză şi greacă.

Expoziţia de ilustrate gălăţene constituie nu numai un prilej de încântare pentru vizitatori dar şi o serioasă sursă de informare.

VIORICA PISICĂ

D.M.I. BIBLIOTECA MONUMENTE ISTORICE

http://patrimoniu.gov.ro

CONSTANTIN BĂLAN, Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1848). EDITIONS DE L'ACADEMIE ROUMAINE, BUCAREST, 1994, 645 p.

Lord Byron est-il jamais venu à Curtea de Argeş? Un voyageur du XIXe siècle prétendait avoir remarqué sa signature sur une colonne, parmi d'autres graffiti. Même si l'on n'en sait toujours pas plus sur cette visite du poète, que ses biographes ignorent naturelment, ce recueil d'incription nous ravit par l'abondance des documentes et par l'exactité scrupuleuse des transcriptions et du commentaire. Dans un pays où les études d'épigraphie grecque et latine ont une belle tradition, le projet de publier un corpus des inscriptions médiévales n'a commencé à être réalisé qu'en 1965 par un premier volume, consacré à la ville de Bucarest et suivi, une trentaine d'années après, par ce recueil. Cependant, l'activité de copier ces inscriptions est beaucoup plus ancienne, ce qui a obligé l'éditeur à passer au crible récits de voyageurs et notices d'antiquaires, éparses dans des revues locales. L'usage que cette enquête a fait de l'éruditions ecclésiastique est aleé jusqu'à dépouiller de vieux mémoires de licence en théologie qui n'avaient pas été jugés dignes d'impression. Il n'est donc pas rare de voir citer "Păstorul ortodox", "Năzuinţa" ou *Monografia comunei Siliseşti (fostă Bumbeşti)*. A part ces références qui supposent un travail extrêmement patient, M. Bălan a controlé et rectifié les copies de ses prédécesseurs par un examen personnel sur le terrain, ce qui signifie qu'il a sillonné en tous sens, à vélo ou même à pied, le territoire de l'ancien district Argeş.

Il y a un désavantage évident à adopter comme critère d'enregistrement la location actuelle d'une pierre ou d'un objet: c'est ainsi que certaines inscriptions en provenance d'autres régions sont éditées dans ce volume parce qu'elle se trouvent au Musée de Piteşti. Une carte eût permis de mieux localiser les limites du district. Sur un total d'environ 1200 textes épigraphiques, une douzaine remontent au XIVe siécle - mais elles appartiennent toutes au même monument - il y en a seulement quatre du XVe siècle et une trentaine du XVIe. On remarque encore une forte inégalité entre le XVIIe siècle, avec à peine soixante-dix inscriptions, et le XVIIIe, où l'on constate plus de trois cents. Parfois, on se trouve dans la situation d'avoir une inscription assez récente, qui a été ajoutée lors d'une restauration, tandis que le monument est beaucoup plus ancien (le cas de l'église de Vărzaru, servant à présent de chapelle au cimetiére du village).

La variété des épigraphes est impressionnante: ce sont des obituaires, des textes de fondation, des épitaphes ou des graffiti. Le plus célébre este sans doute celui qui a noté la date de la mort de Basarab, le premier connu des princes Valachie. Mais l'originalité et l'intérêt de plusieurs autres méritent d'être soulignés. A Curtea de Argeş et à Ruda, certains graffiti sont des "esais de plume" indiquant l'existence d'une école de "grammairiens". L'un d'eux a griffonné malicieusement: "Tudor mon pauvre enfant, je vais te tirer les cheveux!" A Bucşăneşti, une inscription conserve le souvenir d'une visite pastorale du métropolite Néophyte en 1747. Une épitaphe de Budeasa Mare rapelle que Mitrea le panetier a été asassiné en 1744 (sans autres details). Ailleurs, on parvient, grace aux renseignements fournis par des pierres tombales, à préciser la généalogie des boyards Rudeanu (à Ruda et à Flămânda-Golicea) ou celle d'une autre lignée du XVIe siècle, les seigneurs de Cepari. Le plus bel exemple, à ce propos, me semble l'identification de quatre, sur cinq, générations de la famille Rătescu. Si Dumitraşcu, pére du Barbu (+1734) est aussi le père d'Enache, comme il est vraisemblable, on a, d'un côté, les noms des enfants de Barbu: Maria, Despina, Victoria, Andrei et Mihai (ce dernier étant le grand-père de Grigore, ayant vécu de 1805 à 1840), de l'autre la parenté des deux fils d'Enache et de Catrina. Le premier, Gheorghe, épouse Maria; leurs enfants sont Toma et Catrina, ainsi que cinq autres, morts en bas age: Radul, Anca, Safta, Marica, Ilina. Le second, Toma, a eu de son mariage avec Bălaşa les enfants suivants: Maria, Toma, Constantin, Gheorghe, Catrina, Joiţa. A la mort de sa femme, en 1752, il se remarie et sa seconde épouse, Safta, dès l'année suivante, sera représentée dans le peinture de l'église de Borleşti, où figurent tous les membres de la famille, sans omettre la défunte Bălaşa.

Cette information abondante provient de Gălăteşti et de Borleşti, deux églises de campagne.

Les inscriptions sont des documents que renseignent sur la vie quotidienne aussi bien que sur des événements importants pour la communauté paysanne. Par exemple, à Teleşti, on a la liste de ceux qui ont payé pour refaire le toit en bardeaux de l'église du village. Une croix de pierre à Mogoşoaia porte témoignage sur un grand procès que les paysans sont parvenus à gagner: l'arrêt du Conseil Princier qui décide qu'ils ne seront jamais serfs, mais qu'ils demeureront aussi libres que leurs ancêtres, a été gravé sur cette voix, comment mieux mesurer les rapports agraires en Valachie à la veille des réformes de Constantin Mavrocordato? Et, l'épitaphe posée par Şerban Cantacuzino en 1695, à Bascove (Ursoaia), sur la tombe de sa femme et de sa fille, atteint un lyrisme funèbre qui nous touche plus que les textes littéraires de la même époque.

Signalons brièvement l'intérêt de ce volume pour l'histoire des relations avec le Sud-Est européen. L'un des graffiti de Curtea de Argeş avec lemme et photo, p. 254 et fig. 24 c) semble être une référence à Théodora, la seconde femme du Tzar bulgare Ivan Alexandre, car, sinon, qui pourrait être "la princesse juive"? On notera également des noms sud-slaves, peut-être ceux des tailleurs de pierre qui ont travaillé à la construction de St. Nicolas. Bien d'autres inscriptions de recueil marquant le mouvement d'immigration qui, du XVIe au XVIIIe siècle, a introduit dans la société roumaine de plus en plus de Grecs ou des balkaniques d'origine incertaine.

L'index, les lemmes et les notes font preuve d'une érudition minutieuse. Qu'on nous permette seulement de remarquer, à propos de VII 295, que "Domna, Voica" (deux noms propres) est une lecture préférable à "Domna Voica" (la princesse Voica): on ne comprend pas pourquoi le nom d'une princesse se retrouverait parmi d'autres qui sont absolument ordinaires et Domna est bien attesté dans l'onomastique du XVIIe siècle. Une erreur typographique de taille dépare ce beau volume: les pages 241-256 se répètent, tandis que manquent les pages 289-304.

ANDREI PIPPIDI

http://patrimoniu.gov.ro

Expoziţie comemorativă

ARTA LUI NICOLAI GEORGESCU ÎŞI OMAGIAZĂ AUTORUL LA BUCUREŞTI

O veste năprasnică tulbura mediile artistice şi admiratorii artei lui Niculai Georgescu, acum câteva luni: artistul, stabilit din 1985 la Paris şi devenit şi cetăţean francez, părăsea abrupt viaţa terestră la o vârstă ce trăda deplină putere de creaţie: nici 50 de ani! Vârstă pe care studiile de psihologie a artei o consideră, pentru artiştii plastici, prag al desăvârşirii stilului şi al aprofundării propriei viziuni artistice. Din fericire, creaţia artistului atinsese maturitatea mai timpuriu, astfel încât în clipa când şi-a strămutat activitatea, arta sa avea deja atributul unicităţii: era inconfundabilă - în colecţiile publice şi particulare din ţară. Minunată izbândă, benefică pentru iubitorii de artă, colecţionari şi colegi ai săi de la Uniunea Artiştilor Plastici, pictori şi restauratori de monumente, care au reuşit să comemoreze, prin ampla expoziţie organizată la sala Apollo din Capitală, contribuţia (din ţară) a artistului la dezvoltarea artei contemporane româneşti.

Un ansamblu impresionant, omogen şi reprezentativ de opere oferă publicului nostru o rememorare a viziunii artistului, ale cărei coordonate stilistice şi de semmnificaţie constituie temeiul perioadei sale franceze, în datele ei fundamentale, conturând o amprentă personală ridicată la nivelul unui stil şi a unei concepţii artistice clar definite.

Arta sa se înscrie deopotrivă în şcoala românească tradiţională şi contemporană, dobândind putere de expresie prin culoare revigorată de revoluţia impresionistă şi din suitele majore ale travaliului alimentat de resursele expresive proprii.

Prin structură, temperament, înclinaţii psihologice şi cultură, artistul era o persoană guvernată de ideea de libertate şi perpetuă exersare creatoare, novatoare.

Culorii îi sunt sondate străfundurile şi metamorfozele cele mai corespunzătoare dispoziţiilor sale personale. Un liant dominant luministic creează o atmosferă unitară, pe care gri-urile, aceste variaţii de intensitate, prin modulările colorate, califică întregul în mesajul lui realist şi expresionist în acelaşi timp.

Forma se construieşte din îngemănarea acestor două componente fundamentale, fiind întărită la modul sugestiv şi accentuată în esenţa materialităţii ei şi a dispoziţiei spaţiale de virtuozitatea gesturilor. Acestea, prin amprenta lor, prin viteza şi traiectul liniilor ori substanţa şi densitatea tuşelor, edifică imaginea în întregul ei definitiv.

Arta astfel practicată are nevoie de motive realiste reduse la temele eterne ale picturii - natura statică, portretul şi compoziţiile cu personaje - suficiente pentru a găzdui şi transmite adevărata lume creatoare a tablourilor: cea a vieţii interioare a artistului şi cea redundantă, a puterii mijloacelor specifice picturii de a construi idealul de frumos şi perfecţiunea lui infinită.

Sufletul creator al lui Nicolai Georgescu îşi găseşte libertăţile esenţiale pentru a se manifesta într-o artă de sugestie realistă, în care simbolurile lumii înconjurătoare amplifică, prin identitatea lor şi constituirea artistică, disponibilităţile subconştientului şi chemările spiritului. Reverii şi meditaţii profunde asupra naturii şi a trecerii timpului interior al vieţii, în sensul celor obţinute de arta unui Giorgio Morandi, sunt iradiate de naturile statice; expresii definitorii ale psihologiei personale şi ale condiţiei umane sunt fixa-te de portretele individuale sau degajate de personajele amplelor compoziţii; nevoile profunde de eliberare şi confundare cu aspiraţiile spaţiului şi mişcarea timpului sunt impregnate în peisajele familiale. Registrul grav dar duios, lin şi energic al atmosferei dominante califică arta sa, netezindu-i drumul spre spaţiile spirituale ale marilor acte de creaţie.

Aceste date fundamentale ale creaţiei sale din ţară găsesc, o dată cu stabilirea în mediul cultural francez, o aprofundare şi exersare calitativă mereu amplificate, unind două şcoli şi disponibilităţi de pictură, organic înrudite, într-o creaţie personală exemplară.

Acum, în faza franceză de activitate a artistului, viziunea se clarifică în realizări de o încântare sporită, demne de muzeele artei contemporane europene. O revigorare a culorii, o măiestrie sporită până la virtuozitate a capacităţii actului de a picta, o activitate prolifică izvorâtă din frenezia puterilor de creaţie îi nutresc arta, care atrage, în scurt timp, recunoaşterea şi admiraţiea mediilor artistice franceze. Creaţia sa este asimilată firesc celei înconjurătoare şi devine factor activ al dezvoltării sale.

În plină putere şi bucurie de creaţie, arta lui Nicolai Georgescu este înscrisă alături de cea a personalităţilor majore franceze, galeriile şi factorii de promovare expunând-o alături de creaţiile unor nume sonore, precum Surand, Toffoli, Fouchet, Binetruy, Guildermard, toate dedicate recuceririi, printr-o pictură de sinteză a tuturor mijloacelor sale de expresie, a integrităţii, profunzimii aspiraţiilor spirituale ale omului, ca valoare supremă a existenţei.

Artist complet, virtuoz al tehnicii sale, Nicolai Georgescu avea o preocupare constantă, până la obsesie, a cunoaşterii şi stăpânirii misterului tehnic şi artistic al marii picturi europene. În acest sens, activitatea sa de restaurator avea să-i satisfacă pe deplin curiozitatea cognitivă şi nevoia fundamentării propriei viziuni artistice.

Un rezultat de execepţie şi o experienţă copleşitoare a avut, în această direcţie, în Franţa, unde, cu o echipă de foşti colegi şi prieteni, printre care pictorii restauratori Şerban Anghelescu şi Constantin Cantea, a contribuit la descoperirea şi restaurarea unei adevărate bijuterii a artei medievale franceze: este vorba de uriaşa şi încântătoarea frescă medievală din secolul al XV-lea, ignorată veacuri de-a rândul, de la Chambéry, oraş de mare dezvoltare administrativă şi culturală a istoriei medievale franceze.

În felul acesta, numele său se leagă, pentru patrimoniul cultural francez, şi de dimensiunea sa istorică, nu numai de cea contemporană.

O participare la efortul regăsirii de sine a spiritului şi a rolului său determinant în centrarea şi impulsionarea creatoare a lumii, ca o certitudine a edificării umanismului contemporan, este rodul şi mesajul artei lui Nicolai Georgescu. Artă franceză, artă românească, artă europeană - distincţiile devin supreflue atunci când nucleul lor se înscrie în definiţia şi efortul creatorului contemporan de regăsire a sinelui şi de construire a imaginii artistice a timpurilor noastre.

În acest sens, actuala expoziţie ne propulsează pe drumul deschis de arta definitorie a lui Nicolai Georgescu şi ne antrenează în efortul spiritual al creaţiei contemporane. Misiunea şi mesajul picturii sale, detaşată - prin întreruperea vieţii - de autor, sunt perpetuate de creaţia sa. Omagierea ei actuală îi pune în evidenţă contribuţia şi afirmă o manifestare majoră a creaţiei picturale contemporane. Nicolai Georgescu rămâne în conştiinţa noastră numele unei creaţii intrate în pantheonul cultural european.

CONSTANTIN CHIRCULESCU

http://patrimoniu.gov.ro

NICOLAI GEORGESCU (1946-1995). Pictură. Expoziţie comemorativă organizată de Uniunea Artiştilor Plastici din România, sala "Apollo", Bucureşti, 19-30 aprilie 1996.

NOSTALGIE LA O TORŢĂ

Eram un înfiorat cor al aşteptării, noi, cei 30 de elevi din a VIII-a B, urmărind răsturnarea, crâncen de înceată, a paginilor de catalog. Cei trei de pe pagina întâi erau primii care răsuflau uşuraţi. Urmau pagina a doua, a treia... Aici îmi reveneau respiraţia mie, cu trei pagini înainte de Nicolai Florin Georgescu, venit tocmai de la Tulcea, cu cămaşa lui cadrilată şi părul tuns scurt, să ni se alăture în primul an al Şcolii Medii de Arte Plastice din Bucureşti. Ţin minte că mă irita cu serenitatea lui, distonantă în clasa aceea pusă pe jar, unde mai toţi eram "feţe palide" în cel mai propriu sens al cuvântului.

Adevărul e că nici n-avea de ce să trăiască cine ştie ce emoţii: răspundea totdeauna ca din puşcă la întrebările profesorilor, adesea cu detalii ce ni se păreau luxuriante: "provincialul" ne cam trimisese la umbră... Umilinţa trecea în pizmă când era pus "să se joace" pe planşă sau pe pânză în atelier, în faţa modelelor de natură moartă sau statică, ca şi în natura-natură din taberele estivale de creaţie.

Altminteri, "băiat de gaşcă". Povestea tot felul de lucruri năstruşnice: bunăoară, cum primise el un pachet de la tatăl lui, preotul Georgescu, şi cât se bucurase văzând ce greu era. Acasă îl desfăcuse şi extrăsese din el un borcan de icre şi... două cărămizi, "balastul" pe care părinţii fuseseră constrânşi să-l adauge pentru a încropi un pachet admis la par avion. Petreceam nu puţine ceasuri împreună în mansarda în care se instalase, la capătul unei scări în spirală pe Spiru Haret nr. 2, la doi paşi de strada Nuferilor, unde era şcoala, proximitate de care se plângea, căci îl frustra de scuza tramvaiului când (destul de des) întârzia la ore. Dar şi când venea la timp, era singurul de la care se putea afla pe unde sunt toţi ceilalţi, cu mic cu mare, în cele 15 trimestre - 15 toamne, 15 ierni, 15 primăveri. Îmi mai aduc aminte că şi în '76, la întâlnirea ţinută după zece ani de la absolvire, tot Nicolai Florin a fost cel care ne-a spus pe unde împrăştiase vântul "micuţa noastră clasă"...

Avea şi vocaţie de pedagog: sunt mulţi cei care datorează tocmai lui intrarea la Institutul de A Plastice, pe care l-am urm împreună, întâlnindu-ne doar cursurile comune de Istoria Art căci eram în secţii diferite. Şi, fireş pe la expoziţii. Îmi stăruie şi acum minte, ca o fereastră de lumi prima pe care a deschis-o el galeria Galateea de pe Ca Victoriei, zisă "Submarinul galbe

În cele din urmă, vârtejul exilu l-a supt şi pe Nicolai Flo Georgescu: la începutul anului 19 l-am întâlnit la München, iar apo atelierul lui de la Paris, unde pi vorbind şi vorbea pictând. extraordinara lui ştiinţă a culori compoziţiei, îşi câştigase repe mulţi admiratori fideli, unii cu dare mână. Bunăoară statul franc care, după contribuţia lui de fon descoperirea şi restaurarea imen fresce medievale de la Chambe astăzi celebră, i-a acordat ill cetăţenia.

Nu mi-a venit să cred când auzit că ne-a părăsit înainte d împlini 50 de ani. Îl ştiam deborda de forţă. A trăit ca o to străluminând împrejur.

SERGIU DINCULES

D.M.I. BIBLIOTECA MONUMENTE

http://patrimoniu.gov.ro

CNMASI

Preţ: 4000 lei

ACEST NUMĂR A APĂRUT

CU SPRIJINUL FUNDAŢIEI SOROS

ISSN-1221-552X

http://patrimoniu.gov.ro